חסידות · ברסלב · ספר ימי מוהרנת

ימי מוהרנת חלק ראשון

רבי נתן שטרנהרץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ימי מוהרנת חלק ראשון

רבי נתן שטרנהרץ

מקור הטקסט: ובלכתך בדרך

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ימי-מוהרנת-חלק-ראשון/
הקובץ נוצר ב־15 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הַקְדָּמָה 5
א 7
ב 8
ג 9
ד 10
ה 10
ו 11
ז 11
ח 12
ט 12
י 15
יא 16
יב 18
יג 18
יד 19
טו 22
טז 23
יז 24
יח 25
יט 26
כ 26
כא 30
כב 30
כג 31
כד 32
כה 32
כו 33
כז 39
כח 39
כט 40
ל 41
לא 41
לב 42
לג 42
לד 43
לה 43
לו 44
לז 45
לח 45
לט 46
מ 49
מא 49
מב 51
מג 52
מד 53
מה 54
מו 54
מז 55
מח 56
מט 56
נ 57
נא 57
נב 59
נג 60
נד 61
נה 62
נו 64
נז 64
נח 65
נט 66
ס 68
סא 68

סב 69
סג 70
סד 71
סה 72
סו 73
סז 74
סח 75
סט 76
ע 76
עא 77
עב 78
עג 79
עד 79
עה 81
עו 81
עז 82
עח 82
עט 83
פ 83
פא 83
פב 84
פג 85
פד 86
פה 87
פו 87
פז 88
פח 89
פט 90
צ 90
צא 90
צב 90
צג 90
צד 91
צה 91
צו 91
צז 91
צח 91
צט 92
ק 93
קא 93
קב 94
קג 94
קד 94
קה 95
קו 95
קז 95
קח 95
קט 96
קי 97
קיא 98

בּוֹ יְסֻפַּר מֵעִנְיַן הִתְקָרְבוּת מוֹרֵנוּ הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי נָתָן זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה, אֶל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ אוֹר הַגָּנוּז וְהַנֶּעְלָם, כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי נַחְמָן זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה מִבְּרֶסְלֶב

וְהָעִתִּים אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו מִיּוֹם הִתְקָרְבוּתוֹ אֵלָיו עַד יוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְכַמָּה סְפוּרִים נִפְלָאִים מֵרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְכוּ', כַּמְבֹאָר בַּהַקְדָּמָה, לֵךְ נָא רְאֵה שָׁמָּה.

הַקְדָּמָה

אָמַר הַמַּעְתִּיק: יָדוּעַ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אָבוֹת א, יז): לֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה. וְאָמְרוּ עוֹד (שָׁם ד, יג): גָּדוֹל הַתַּלְמוּד, שֶׁמֵּביא לִידֵי מַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה בְּכָלַל תּוֹרָתֵנוּ הַקָּדוֹשָׁה יֵשׁ גּוּפֵי תּוֹרָה, שֶׁהֵן כָּל הַהֲלָכוֹת, שֶׁמְּבָאֲרִין כָּל מִצְווֹת הַתּוֹרָה וּמוֹרִין לָנוּ אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נֵלֵךְ בּוֹ, וְיֵשׁ גַּם־כֵּן סְפוּרֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהֵם פְּרִשְׁיוֹת הָרִבְּה שֶׁבְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית, שְׁמוֹת וְכוּ'. וְכֵן בְּכָל תַּנַ"ךְ וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, יֵשׁ בָּהֶם שְׁנֵי אֲפָנִים הַנַּ"ל. וְהִנֵּה מָצִינוּ, שֶׁהַתַּלְמֻד הַתּוֹרָה הַקָּדוֹשָׁה הִיא דַּיְקָא מֵהַסִּפּוּרִים הַקְּדוֹשִׁים, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית א): לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" וְכוּ', אֶלָּא מִשּׁוּם "כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ" וְכוּ', וְעַל־פִּי פְּשׁוּטוֹ גַּם־כֵּן, כִּי כְּשֵׁם שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר תַּכְלִית לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב, אַף־עַל־פִּי־כֵן: גָּדוֹל תַּלְמוּד, שֶׁמֵּביא לִידֵי מַעֲשֶׂה. כְּמוֹ־כֵן: גְּדוֹלִים מַעֲשַׂי ה', וְגָדוֹל כֹּחַ הַסִּפּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה. כִּי מִלְּבַד תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה וְסִתְרֵי־תוֹרָה, אֲשֶׁר נֶעְלָם בָּהֶם, כַּמְבֹאָר הָרִבֵּה בָּזֶה בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, מִלְּבַד זֶה גַּם עַל־פִּי פְּשׁוּטוֹ הֵן הֵם עִקַּר יְסוֹד תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה. כִּי עַל־יָדָם נִתְחַזֵּק וְנִתְעוֹרֵר לֵב הָאָדָם בִּרְשִׁפֵּי אֵשׁ שֶׁלַּהֲבָתְיָה לִלְמֹד הַתּוֹרָה וְלַהֲגוֹת בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה וּלְקַיֵּם כְּכָל הַכָּתוּב בָּהּ וּלְהַאֲמִין בְּכָל סוֹדוֹתֶיהָ, שֶׁהֵם בְּחִינַת: הַנִּסְתָּרוֹת - לַה' אֱלֹקֵינוּ. מֵאַחַר שֶׁרוֹאֶה וְלוֹמֵד כָּל סֵדֶר מַעֲשֵׂה־בְרֵאשִׁית וְסֵדֶר כָּל הַדּוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ וּמִנֹּחַ עַד אַבְרָהָם וְכוּ' וְכוּ', עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְכוּ', וְאָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְזָכוּ לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה וְכוּ', עַד שֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וְכוּ' - עַל־יְדֵי כָּל זֶה נִתְעוֹרֵר לֵב הָאָדָם לִלְמֹד הַתּוֹרָה וּלְקַיְּמָהּ. וְכֵן בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה מָצִינוּ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כִּי יֵשׁ בָּהּ הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרִי, פָּרָשַׁת עֵקֶב: וּלְדָבְקָה בּוֹ - דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ: רְצוֹנְךָ שֶׁתַּכִּיר מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, לְמַד הַגָּדָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמִדָּבֵק בִּדְרָכָיו. וְכֵן אָמְרוּ בִּמְכִילְתָּא, פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח: וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה - אֵלּוּ אַגָּדוֹת מְשֻׁבָּחוֹת, הַנִּשְׁמָעוֹת בְּאָזְנֵי כָּל אָדָם. וְאָמְרוּ בְּ"תָּנָא־דְּבֵי־אֵלִיָּהוּ", פֶּרֶק ב: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם - אֵלּוּ הַהַגָּדוֹת, שֶׁמְּקַדְּשִׁין שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּהֶן. וְכֵן עוֹד הִפְלִיגוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמָקוֹמוֹת

הַרְבֵּה בְּעִנְיַן לִמּוּד הַהַגָּדוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְהַכֹּל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַמְשִׁיכִין לֵב הָאָדָם וּמְעוֹרְרִין אוֹתוֹ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ וּלְקִיּוּם הַתּוֹרָה:

וְהִנֵּה, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עִקַּר לְמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְקִיּוּם כָּל קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל הוּא רַק עַל־יְדֵי חַכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים שֶׁבְּכָל דּוֹר. וּכְעֵין שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה, דַּף יא: וְאַף גַּם זֹאת וְכוּ' - לֹא מְאַסְתִּים - בִּימֵי כַּשְׂדִּים, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם דָּנִיֵּאל וְכוּ'; וְלֹא גְעַלְתִּים - בִּימֵי יְוָנִים, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וְכוּ' לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם וְכוּ', שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם בֵּית רַבִּי וְחַכְמֵי דּוֹרוֹת וְכוּ'. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מַכּוֹת כב:): כַּמָּה טְפָשָׁאֵי וְכוּ', דְּקָיְמֵי מִקָּמֵי סֵפֶר־תּוֹרָה וְלָא קָיְמֵי מִקָּמֵי צוֹרְבָא מֵרַבָּנַן וְכוּ':

וְהִנֵּה בְּעִנְיַן הַצַּדִּיקִים יֵשׁ גַּם כֵּן שְׁנֵי בְּחִינוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, כִּי מִלְּבַד הַחִדּוּשֵׁי תוֹרָה הַנִּפְלָאִים שֶׁמַּתְגַּלִּים עַל יָדָם שֶׁמְּבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי מַעֲשֶׂה וְקִיּוּם הַתּוֹרָה, אֶלָּא אַף גַּם הַסִּפּוּרִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁמְּסַפְּרִין מֵהֶם יֵשׁ בָּהֶם כֹּחַ גָּדוֹל לְעוֹרֵר לֵב הָאָדָם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלִלְמֹד הַחִדּוּשֵׁי־תוֹרָה שֶׁלָּהֶם וּלְקַיְּמָם בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים כִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְהִנֵּה סָמוּךְ לְדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא מַמָּשׁ חָמַל עָלֵינוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְשָׁלַח לָנוּ מוֹשִׁיעַ וָרַב עִיר וְקַדִּישׁ נ'ח'ת מ'ן' שְׁמַיָּא נַ'חַל נ'וֹבֵעַ מ'קוֹר חָ'כְמָה אוֹר הָאוֹרוֹת וְכוּ' הוּא רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְכוּ' בַּעַל הַמְחַבֵּר סִפְרֵי לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן וְסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת וְכוּ' וְכוּ'. הוּא הִפְלִיא לַעֲשׂוֹת לְהָאִיר עֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּחִדּוּשֵׁי תוֹרָתוֹ וְשִׂיחוֹתָיו וְסִפּוּרָיו וְעִנְיָנָיו, כַּמְבֹאָר הַרְבֵּה מִזֶּה בְּסִפָּרָיו הַקְּדוֹשִׁים. וְהֶעֱמִיד תַּלְמִידִים הַרְבֵּה חֲכָמִים וְצַדִּיקִים גְּדוֹלִים.

וְאַף עַל פִּי כֵן מִגֹּדֶל הַהַעְלָמָה וְהַהַסְתָּרָה שֶׁהָיָה עָלָיו בְּזֶה הָעוֹלָם, עַל דֶּרֶךְ (בְּרֵאשִׁית א) "וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב" - לְגְנֹז (חֲגִיגָה יב.), עַל כֵּן גַּם תַּלְמִידָיו הַמְקֻרָבִים אֵלָיו לֹא זָכוּ לֵידַע וּלְהַשִּׂיג גַּם מִקְצָת מִן הַמְּקֻצָּת מִמֶּנּוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, עַד הֵיכָן הִגִּיעַ נוֹרְאוֹת נִשְׂגָּבוֹת מַעֲלַת קְדֻשָּׁתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. כִּי־אִם עַל אֶחָד מִתַּלְמִידָיו הַמַּבְהָקִים הוּא מוֹרֵנוּ הַצַּדִּיק הַקָּדוֹשׁ וְכוּ' הָרַב רַבִּי נָתָן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא עָלָיו הֵעִיד רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג קְצָת מִגְּדֻלַּת מַעֲלָתוֹ כַּמְבֹאָר קְצָת מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְהִנֵּה מְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר מַה שֶּׁהִזְהִיר לַאֲנָשָׁיו שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ בָּזֶה הַרְבֵּה, לְדַבֵּר עִם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים וּלְהוֹדִיעַ לָהֶם קְצָת מִשִּׂיחוֹתָיו וְעִנְיָנָיו וּמַאֲמָרָיו בִּכְדֵי שֶׁיִּתְעוֹרְרוּ עַל יְדֵי זֶה לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ. וּפַעַם אַחַת אָמַר בְּרֶתֶת וּבְזִיעַ וּבְהִתְלַהֲבוּת גָּדוֹל וּרְעָדָה גְּדוֹלָה בִּלְשׁוֹן זֶה, וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ - אַייעֶרע קינְדֶער זָאלְט אִיהר מוֹדִיעַ זַיין וָואס דָא הָאט זִיךְ גִיטָאהן [לִבְנֵיכֶם תּוֹדִיעוּ מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה כַּאן].

וְהִנֵּה הָרַב רַבִּי נָתָן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הִפְלִיא לַעֲשׂוֹת בָּזֶה כָּל יָמָיו לְקָרֵב בְּנֵי אָדָם לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּלְהוֹדִיעַ לָהֶם מִנּוֹרָאוֹת נִשְׂגְּבוֹת מַעֲלַת קְדֻשַּׁת רַבֵּנוּ זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, וּמַעֲלַת קְדֻשַּׁת תּוֹרָתוֹ וְשִׂיחוֹתָיו וְכוּ' וְכָל עִנְיָנָיו הַקְּדוֹשִׁים. וְהִרְבָּה לִכְתֹּב סְפָרִים קְדוֹשִׁים בָּזֶה וּלְהַדְפִּיסָם, בִּכְדֵי לְקַיֵּם (מִשְׁלֵי ה) יָפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה. וְהֵן הֵם סִפְרֵי לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן, וְלִקּוּטֵי עֵצוֹת, וְסֵפֶר הַמִּדּוֹת, וְסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת, וְהַשִּׂיחוֹת שֶׁאַחַר הַסִּפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת, וְסֵפֶר חַיֵּי מוֹהֲר"ן, וְסִפְרֵי לִקּוּטֵי הֲלָכוֹת עַל כָּל אַרְבָּעָה חֶלְקֵי שֻׁלְחָן־עָרוּךְ, וְסִפְרֵי לִקּוּטֵי תְּפִלּוֹת.

וְכָעֵת חִפַּשְׂנוּ בְּאַמְתַּחַת הַכְּתָבִים שֶׁלּוֹ וּמָצָאנוּ קוּנְטְרֵס אֶחָד וְנִקְרָא שְׁמוֹ יְמֵי מוֹהֲרַנ"תְּ. וְתֹכֶן עִנְיָנוֹ הוּא מַה שֶּׁרָשַׁם עוֹד לְעַצְמוֹ אֵיזֶה סִפּוּרִים קְדוֹשִׁים מִמַּה שֶּׁעָבַר עָלָיו בִּימֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים, וּמַעְנְיָן הַהִתְקָרְבוּת אֵיךְ שֶׁזָּכָה לְהִתְקָרֵב אֶל רַבֵּנוּ זֶכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה. וְהַמְּנִיעוֹת אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו בָּזֶה, וְאֵיךְ שֶׁחָמַל עָלָיו הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְזָכָה לְשַׁבְּרָם. וְעוֹד עִנְיָנִים כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר עַל יָדָם יִתְעוֹרֵר הַמְעַיֵּן לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. גַּם נִמְצָא בָּהֶם אֵיזֶה סִפּוּרִים וְעִנְיָנִים מִקְּדֻשַּׁת רַבֵּנוּ זֶכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה אֲשֶׁר מְבֹאָרִין כָּאן בְּיוֹתֵר מִמַּה שֶּׁמְּבֹאָרִים בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹד עִנְיָנִים יְקָרִים וְכוּ'.

לָכֵן אָמַרְנוּ לִזְכּוֹת אֶת הָרַבִּים גַּם בְּסִפּוּרִים אֵלֶּה לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹר אַחֲרוֹן וְכוּ', וִיקַיְּמוּ בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב (הוֹשֵׁעַ ו, ב-ג): יְחַיֵּינוּ מִיָּמִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו, וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה' כְּשַׁחַר נָכוֹן מֹצָאוֹ וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֶה אָרֶץ: אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

רָאִיתִי וְנָתוֹן אֶל לִבִּי לִרְשֹׁם בְּלִי נֶדֶר בְּכָל פַּעַם בְּקִצּוּר אֵיזֶה מַעֲשִׂיּוֹת הַנַּעֲשִׂים עִמִּי בְּכָל עֵת, יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל לְטוֹבָה:

א

בִּשְׁנַת תק"ם נוֹלַדְתִּי בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ נָעמִירוֹב בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט.

בִּשְׁנַת תקנ"ב נִתְקַשֵּׁר אָבִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּשִׁדּוּכִין שֶׁלִּי עִם חוֹתְנִי הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק הַמְפֻרְסָם מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי דָּוִד צְבִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וּבִשְׁנַת תקנ"ג בְּשַׁבַּת נַחֲמוּ הָיוּ הַנִּשּׂוּאִין שֶׁלִּי בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ שַׁאריגְרַאד וְהָיִיתִי סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן חוֹתְנִי שְׁנֵי שָׁנִים.

וְאָז הָיִיתִי מִתְנַגֵּד גָּדוֹל עַל הַחֲסִידִים מֵחֲמַת שֶׁחוֹתְנִי הָיָה חוֹלֵק עֲלֵיהֶם מְאֹד, וְדִבֵּר הַרְבֵּה עֲלֵיהֶם לְפָנַי וְלִפְנֵי שְׁאָר חֲתָנָיו וּבְנֵי־בֵיתוֹ, וְאָמַר שֶׁכָּל כַּוָּנָתוֹ בְּדִבּוּרָיו כְּדֵי לְרַחֵק מֵהֶם.

אַחַר כָּךְ יָצָאתִי מִשַּׁאריגְרַאד בְּתִחִלַּת שְׁנַת תקנ"ו בְּחַג הַסֻּכּוֹת, וּבָאתִי לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ נָעמִירוֹב עִם זוּגָתִי תִּחְיֶה. וְהָיִיתִי סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְנִתְחַבַּרְתִּי לִלְמֹד

בַּחֹרֶף עִם חֲבֵרַי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְהוּא הָיָה מְגַדֵּל מִקַּטְנוּתוֹ בֵּין הַחֲסִידִים, וְהָיָה אֵצֶל כַּמָּה צַדִּיקִים וְדִבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה וְהִתְוַכַּח עִמִּי שֶׁהַחֲסִידִים הֵם יְרֵאִים וְשֶׁהַצַּדִּיקִים הַמְפֻרְסָמִים שֶׁבֵּינֵיהֶם הֵם גְּדוֹלִים בְּמַעֲלָה מְאֹד וְעוֹבְדִים אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בֶּאֱמֶת. (כַּאֲשֶׁר הִיא בֶּאֱמֶת) וְגַם שְׁאָר אֲנָשִׁים הִתְוַכְּחוּ עִמִּי בָּזֶה. וּבְכָל זֶה הָיִיתִי חָזָק בְּדַעְתִּי הַרְבֵּה בְּהִתְנַגְּדוּת מֻחֶמֶת אֶרֶס הַדִּבּוּרִים שֶׁל חוֹתְנִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהִכְנִיס בִּי הַרְבֵּה. כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה צַדִּיק וְיָרֵא שָׁמַיִם, אֲבָל לֹא זָכָה לֵידַע מֵאוֹר קְדֻשַּׁת אֱמִתַּת הַצַּדִּיקִים גְּדוֹלֵי הַחֲסִידִים הַמְפֻרְסָמִים. וְהָיָה חוֹלֵק עֲלֵיהֶם מְאֹד כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּמֵחֲמַת זֶה בְּכָל הַחֹרֶף הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁהָיִיתִי בְּעֶעמִירוֹב הָיִיתִי עֲדַיִן מִתְנַגֵּד עֲלֵיהֶם.

אַחַר כְּךָ מֵרִבּוּי הַדְּבָרִים שֶׁל חֲבֵרַי הַנִּזְכָּר לְעֵיל וּשְׁאָרֵי אֲנָשִׁים הִבְחַנְתִּי הָאֱמֶת, וְזָכִיתִי לִכְנֹס בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים. וְהִסְכִּימָה דַּעְתִּי עִם הַחֲסִידִים שֶׁטּוֹב לְהִתְקָרֵב לְהַצַּדִּיקִים הַמְפֻרְסָמִים גְּדוֹלֵי הַחֲסִידִים, כִּי הֵם אַנְשֵׁי אֱמֶת וַה' עִמָּם. וְאָז נִמְשַׁךְ עָלַי יִרְאָה קְצָת וְנִשְׁתַּנֵּיתִי לְטוֹבָה בְּכַמָּה דְּבָרִים הַיְדוּעִים לִי. וְעִם כָּל זֶה עֲדַיִן הָיִיתִי תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ וְלֹא יָדַעְתִּי בֵּין יְמִינִי לִשְׂמֹאלִי כִּי לֹא הָיָה לִי מַנְהִיג כָּרָאוּי וְכָל מַה שֶׁעָבַר עָלַי בְּיָמִים אֵלּוּ קְצָרָה הַיְרִיעָה לְסַפֵּר:

ב

בִּשְׁנַת תקס"ב בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל זָכִיתִי לְהִתְקָרֵב לַאֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא הָרַב הָאֱמֶת מוֹרֵנוּ רַבִּי נַחְמָן זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה. וְהוּא אָחַז בְּיָדִי וְקֵרְבַנִי בְּרַחֲמָיו הַמְרֻבִּים, וְנָשָׂא אוֹתִי כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק.

וְתֵכֶף אַחַר רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּתְקָרַבְתִּי אֵלָיו שֶׁהוּא רֹאשׁ־הַשָּׁנָה תקס"ג, הִתְחִיל לְהַרְגִּילֵנִי לִכְתֹּב תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה. אֲבָל עֲדַיִן לֹא זָכִיתִי לִכְתֹּב לְפָנָיו תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה עַד אַחַר שַׁבַּת חֲנֻכָּה שֶׁכָּתַבְתִּי לְפָנָיו כָּל הַתּוֹרָה רָאִיתִי מְנוֹרַת זָהָב (לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן סִימָן ח'). וְכָךְ הָיָה דֶּרֶךְ כְּתִיבָתִי לְפָנָיו, שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁאָמַר בְּאוֹתוֹ הָעֵת, כְּמוֹ בְּשַׁבַּת חֲנֻכָּה, חָזַר אַחַר כָּךְ בְּעֵת הַכְּתִיבָה וַאֲמָרָהּ לְפָנַי פִּסְקָא פִּסְקָא, שֶׁאָמַר לְפָנַי כַּמָּה דִּבּוּרִים בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז, וַאֲנִי יָשַׁבְתִּי לְפָנָיו וְכָתַבְתִּי הַדְּבָרִים בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ עַד שֶׁגָּמַרְתִּי כְּתִיבַת כָּל הַתּוֹרָה וְעַל פִּי רֹב חָזַרְתִּי וְקָרִיתִי אוֹתָהּ לְפָנָיו אַחַר שֶׁגָּמַרְתִּי כְּתִיבָתָהּ.

וְעִצָּם רִבּוּי הַמְנִיעוֹת וְהַיִּסּוּרִים שֶׁהָיָה לִי בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה שֶׁהִיא שְׁנַת תקס"ג אִי אֶפְשָׁר לְשַׁעֵר. כִּי כֻּלָּם הָיוּ מִתְנַגְּדִים עָלַי הֵן אִשְׁתִּי וְהֵן אָבִי נֵרוֹ יָאִיר וְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ וְכָל בֵּית אָבִי זְקֵנִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה לְסַפֵּר מֵעִצָּם רִבּוּי הַמְנִיעוֹת שֶׁהָיָה לִי בְּלִי שִׁעוּר בְּכָל נְסִיעָה וּנְסִיעָה וּבְכָל תְּנוּעָה וּתְנוּעָה וּבְכָל עֲבָדָא וַעֲבִדָא שֶׁל הַהַנְהָגוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ

זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁצִּוָּה עָלַי. וְעַדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן קִבַּלְתִּי כֹּחַ לַעֲמֹד נֶגֶד מְנִיעוֹת כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר קָשֶׁה לְסָבְלָם.

וְתֵכֶף בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף גֵּרַשׁ אוֹתִי אָבִי נֵרוֹ יָאִיר מֵעַל שֻׁלְחָנוֹ, וְהֶכְרַחְתִּי לֶאֱכֹל אֵצֶל אָבִי־זְקֵנִי וְזוּגָתִי אָכְלָה אֵצֶל אָבִי, נֵרוֹ יָאִיר. וּבְכָל זֶה יֵשׁ הַרְבֵּה לְסַפֵּר; וְאַף־עַל־פִּי־כֵן עֲזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהָיִיתִי בַּחֹרֶף הַזֶּה כַּמָּה פְּעָמִים אֵצֶל רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְקֹדֶם חֲנֻכָּה יָשַׁבְתִּי אֶצְלוֹ בְּעֵרֶךְ שִׁלשָׁה שָׁבוּעוֹת עַד אַחַר שַׁבַּת חֲנֻכָּה. אַחַר כָּךְ בָּאתִי אֵלָיו סָמוּךְ לְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ שְׁבָט, וְנָסַע רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְטוּלְטְשִׁין לְדוֹדוֹ הָרַב וְכוּ' מוֹרֵנוּ הָרַב בָּרוּךְ זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, כִּי אָז הָיָה עֲדַיִן שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. אַחַר כָּךְ נָסַע רַבֵּנוּ לְמֶדְוֶדִיבְקֶע וְכוּ' וַאֲנַחְנוּ לִוִּינוּ אוֹתוֹ עַד קְהִלַּת קֹדֶשׁ לִינִיץ וְשָׁם נִכְנַס לְהָרַב וְכוּ' מוֹרֵנוּ הָרַב גְּדַלְיָה זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְקִבְּלוֹ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, וְגַם כָּל בְּנֵי סִיעָתֵנוּ שֶׁבָּאנוּ עִמּוֹ קִבֵּל אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, וְשָׁם שָׁמַעְנוּ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ שֶׁל רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, תּוֹרָה.

ג

בִּשְׁנַת תקס"ג הַנַּ"ל בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו נוֹלַד בְּנִי שַׁכְנָא שֶׁיִּחְיֶה.

בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף שְׁנַת תקס"ג הָיוּ הַנִּשּׂוּאִין שֶׁל בִּתּוֹ מָרַת שָׂרָה תִּחְיֶה עִם בַּעֲלָהּ מוֹרֵנוּ יִצְחָק אַייזִיק נֵרוֹ יָאִיר, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן בְּיוֹם חֲמִישִׁי בְּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ מֶדְוֶדִיבְקֶע. וְרַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּשֶׁנָּסַע לְמֶדְוֶדִיבְקֶע כַּנַּ"ל נִתְעַכֵּב שָׁם עַד אַחַר הַנִּשּׂוּאִין.

וַאֲנִי בְּשָׁמְעִי זֹאת בָּנֶעמִירוֹב, אָזַרְתִּי חֲלָצַי וְנָסַעְתִּי אֵלָיו לְמֶדְוֶדִיבְקֶע, וּבָאתִי אֵלָיו זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּיוֹם פּוּרִים, וַיְשַׁבְתִּי אֶצְלוֹ בְּסְעֻדַּת פּוּרִים. וְהוּא זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה רָקַד הַרְבֵּה בְּאוֹתוֹ הַפּוּרִים. גַּם בַּחֲנֻכָּה בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה אַחַר הַתּוֹרָה רָקַד הַרְבֵּה, גַּם בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה רָקַד הַרְבֵּה. וְכֵן עַל נְשׂוּאֵי בִּתּוֹ הַנַּ"ל רָקַד הַרְבֵּה. וְאָמַר אַחַר כָּךְ אֲנִי רָקַדְתִּי הַרְבֵּה בְּשָׁנָה זֹאת וְכוּ' וּכְבָר נִרְשַׁם מִעַט מִזֶּה (עֵין שִׂיחוֹת הָר"ן קל"א. חַיֵּי מוֹהַר"ן קט"ז, רס"ג) שֶׁרָצָה לְבַטֵּל הַגְּזֵרוֹת וְהַפּוּנְקְטִין שֶׁנִּשְׁמְעוּ אָז וְכוּ' כִּי עַל יְדֵי הַמְּחָאַת כַּף וְרִקּוּדִין מַמְתִּיקִים דִּינִין וְכוּ'.

וַאֲנִי זָכִיתִי לִהְיוֹת אֶצְלוֹ שָׁם מְפוּרִים עַד אַחַר פֶּסַח. וְהָיִיתִי עַל הַחֲתָנָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁל בִּתּוֹ הַנַּ"ל, וְשָׁמַעְתִּי שָׁם תּוֹרָה גְּבוֹהָה לַשֶּׁמֶשׁ שָׁם אֹהֶל בָּהֶם (לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן סִימָן מ"ט) (וּבִשְׁעַת אֲמִירַת הַתּוֹרָה הַזֹּאת הִתְחִיל רַק מִפְּסוּק וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ) וְעֹצֶם רִבּוּי הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיָה לִי עַל נְסִיעָה זוֹ לְמֶדְוֶדִיבְקֶע אֵין לְשַׁעֵר.

אַחַר כָּךְ חָזַרְתִּי מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם עִם רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁנָּסַעְתִּי עִמּוֹ לְשַׁמְּשׁוֹ בַּדֶּרֶךְ, וְשָׁמַעְתִּי תּוֹרָה הַרְבֵּה וְשִׂיחוֹת נִפְלָאוֹת מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ בַּדֶּרֶךְ וּבָאתִי לְבֵיתִי בְּשָׁלוֹם. וְאַחַר כָּךְ בְּסָמוּךְ

יְצָאָה גַּם זוּגָתִי מִשֶּׁלְחַן אָבִי נֵרוֹ יָאִיר, וְאָז פָּסַק אָבִי לָזוּן אוֹתָנוּ וְהִתְחַלְנוּ לִזּוֹן עַל שֻׁלְחָנִי בְּחַסְדֵי הַשֵּׁם.

בְּאוֹתוֹ הַקַּיִץ הִרְבּוּ הַמִּתְנַגְּדִים לָשׂוֹן הָרָע בִּפְנֵי דּוֹדוֹ הָרַב וְכוּ' מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי בָּרוּךְ הַנַּ"ל, עַד שֶׁגַּם הוּא הִתְחִיל לַחֲלֹק עָלָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה.

בְּאוֹתוֹ הַקַּיִץ בְּזֶה אוֹתִי רַבֵּנוּ פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת אַחַת, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁבָּא מֵהַדֶּרֶךְ חָזַר וְקֵרַבְנִי הַרְבֵּה וּכְאָב אֶת בְּנוֹ הִרְצַנִי.

ד

בְּשָׁנַת תקס"ד לפ"ק נִפְטְרָה אִמִּי זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה בְּיוֹם חֲמִישִׁי ב' כִּסְלֵו. אַחַר כָּךְ אַחַר שַׁבַּת חֲנֻכָּה צִוָּה עָלַי לִלְמֹד הַרְבֵּה פּוֹסֵק וְכוּ'.

אַחַר כָּךְ בַּקַּיִץ צִוָּה עָלַי לְהַתְחִיל לִלְמֹד קַבָּלָה וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה, שֶׁאֲנִי בָּאתִי אֵלָיו עִם רַבִּי נָפְתָּלִי, וְאָמַר לִי אֲנִי הֵבֵאתִי אוֹתְךָ עַתָּה כִּי רָצִיתִי לוֹמַר לְךָ הַנְהָגָה חֲדָשָׁה (הַיְנוּ לִלְמֹד קַבָּלָה) וְרָצָה שֶׁאֲבוֹא אֵלָיו, וְעַל יְדֵי זֶה סִבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַד שֶׁבָּאתִי אֵלָיו וְאָז וְכוּ'.

בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה סָמוּךְ לְשַׁבַּת נַחֲמוּ נִפְטְרָה בִּתּוֹ מָרַת פֵּיגָא זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה וְכוּ':

בְּשָׁנַת תקס"ה בְּחֶשְׁוָן הָיוּ הַנִּשּׂוּאִין שֶׁל בִּתּוֹ מָרַת מִרְיָם זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה, שֶׁהָיְתָה כַּלָּתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן מִוִּלְטְשִׁיסְק. וְרַקֵּד הָרַבֵּה פֹּה בִּבְּרֶסְלֶב בְּשַׁבַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ חֶשְׁוָן שֶׁאָז הָיָה ה"פָּארְשָׁפִּיל". וַאֲנִי זָכִיתִי לִנְסֹעַ עִמּוֹ עַל הַחֲתֻנָּה לְקֶהֹלַת וְלִטְשִׁיסְק כַּאֲשֶׁר פָּקַד עָלַי.

בְּאוֹתוֹ הָעֵת צִוָּה עָלַי לְהַתְחִיל לַחְשֹׁב תּוֹרָה, אֲבָל עֲדַיִן לֹא צִוָּה לְכָתְבָהּ, וְאָמַר שֶׁבְּפַעַם אַחֶרֶת יְצַוֶּה עָלַי גַּם לִכְתֹּב. גַּם צִוָּה עָלַי וְעַל שְׁאָר אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לוֹמַר תִּקּוּן חֲצוֹת, גַּם צִוָּה אָז עוֹד לְכַמָּה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לַחְשֹׁב תּוֹרָה.

וְהִנֵּה בְּכָל הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה שֶׁהִזְכַּרְתִּי שֶׁעָבְרוּ עָלַי בְּאֵלּוּ הַשָּׁנִים הַנַּ"ל, יֵשׁ הַרְבֵּה לְסַפֵּר אֲשֶׁר לֹא יַסְפִּיקוּ הֶמּוֹן יְרִיעוֹת. כִּי יֵשׁ הַרְבֵּה דְּבָרִים מְאֹד שֶׁלֹּא הִזְכַּרְתִּי כָּאן כְּלָל, וְגַם מַה שֶׁהִזְכַּרְתִּי לֹא נִכְתַּב כִּי אִם בְּרֶמֶז כְּטִפָּה מִן הַיָּם:

ה

בְּשָׁנַת תקס"ה הַנַּ"ל סָמוּךְ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן נוֹלַד בְּנוֹ כְּוִ' שְׁלֹמֹה אֶפְרַיִם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּבֵּד אוֹתִי בְּמִצְוַת פְּרִיעָה אֶצְלוֹ, וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעַצְמוֹ הָיָה סַנְדָּק וְחִתּוּךְ, וּמַה שֶׁהָיָה נַעֲשָׂה אִם הָיָה הַתִּינוֹק הַזֶּה נִשְׁאָר בַּחַיִּים אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר. וּמְעַט קָצַת כְּתוּב אֶצְלֵנוּ בְּרֶמֶז בְּעִלְמָא.

וַאֲנַחְנוּ בָּאנוּ אֵלָיו תֵּכֶף לְמֶחָרָתוֹ אַחַר יוֹם שֶׁנּוֹלַד הַיֶּלֶד הַקָּדוֹשׁ הַנַּ"ל וְהָיִינוּ שָׁם בְּשַׁבָּת וְכָל הַשָּׁבוּעַ עַד שֶׁנִּמּוֹל, וְגַם אַחַר כָּךְ עַד יוֹם שְׁלִישִׁי לַמִּילָה. וּבְאוֹתוֹ הָעֵת שָׁמַעְנוּ מִמֶּנּוּ תּוֹרָה

הַרְבֵּה וְשִׂיחוֹת נִפְלָאוֹת וְנוֹרָאוֹת מֵעִנְיַן הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה בְּחִינוֹת בַּיֵּצֶר הָרַע וְכוּ' וְכַמָּה וְכַמָּה צְרִיכִין בְּכָל פַּעַם לְהִתְחַזֵּק מֵחָדָשׁ נֶגְדּוֹ לְהַכְנִיעוֹ וְכוּ' וּקְצָת מֵהֶם נִכְתְּבוּ וְנִדְפְּסוּ. וְאָז בְּאוֹתוֹ הַשַּׁבָּת כְּשֶׁעָמַדְנוּ לְפָנָיו אָמַר לִי דִּבְרֵי צַחוּת עַל הַמִּנְעָל שֶׁלִּי שֶׁנֶּעֱקַם לְפָנָיו מְאֹד, וְאָמַר הַמִּנְעָל שֶׁלְּךָ דּוֹמֶה כְּמוֹ מִי שֶׁטּוֹפְחִין לוֹ עַל פָּנָיו. וְאַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר שִׂיחוֹת חֻלִּין שֶׁלָּנוּ (כְּמַפְלִיג בְּשֶׁבַח שִׂיחוֹת חֻלִּין שֶׁלּוֹ) אֵיזֶה מֵהַצַּדִּיקִים יוּכַל לוֹמַר לִי אֵיךְ בְּדִבְרֵי צַחוּת הָאֵלּוּ שֶׁקּוֹרִין וֶוערְטִיל יֵשׁ בּוֹ כָּל כַּוָּנוֹת הַמִּילָה וּלְמַעְלָה מֵהַכַּוָּנוֹת, וְאַחַר כָּךְ הִתְחִיל לִזְרֹק דְּבוּרִים מִתּוֹךְ פִּיו הַקְּדוֹשׁ, וְעָנָה וְאָמַר הֲלֹא יֵשׁ וְטָפְחוּ לוֹ עַל פָּנָיו וְטָפַח לוֹ בְּסַנְדָּלוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה סַנְדָּל מִמַּאי הֲוָה וְכוּ' מָשָׁל וְכוּ' וְאַחַר כָּךְ הִתְחִיל לוֹמַר הַתּוֹרָה הַנִּדְפֶּסֶת בְּסִימָן ס"ג בְּרִית נִקְרָא בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם אַמָּה וְכוּ. וּמִי שֶׁלֹּא הָיָה אָז אֵיךְ נִתְגַּלָּה הַתּוֹרָה הַזֹּאת מִדִּבּוּר הַנַּ"ל אִי אֶפְשָׁר לְצַיֵּר לוֹ הָעִנְיָן. וּמִי שֶׁהָיָה אָז רָאָה בְּעֵינָיו גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וּגְדֻלַּת הַתּוֹרָה וּגְדֻלַּת הַצַּדִּיקִים אֲמִתִּיִּים אֵיךְ כָּל שִׂיחָתָם וּתְנוּעוֹתָם תּוֹרָה גָּבוֹהַּ. שֶׁרָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ שֶׁבְּדִבּוּר בְּעָלְמָא שֶׁקּוֹרִין וֶוערְטִיל שֶׁאָמַר עַל הַמִּנְעָל שֶׁלִּי הָיָה כָּלוּל בּוֹ תּוֹרָה גְּבוֹהָּ וְנִסְתָּרָה כָּזֹאת שֶׁכָּלוּל בָּהּ כָּל סוֹד כַּוָּנוֹת הַמִּילָה וְיוֹתֵר מִזֶּה, כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּעַצְמוֹ. וּבֶאֱמֶת גַּם הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה שֶׁגִּלָּה אַחַר כָּךְ עַל זֶה, גַּם כֵּן אֵין מִי שֶׁיַּשִּׂיג אוֹתָהּ הֵיטֵב כִּי הִיא גְּבוֹהָּ מְאֹד כְּדַרְכּוֹ. בִּפְרָט שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא בֵּאֲרָהּ הֵיטֵב רַק בְּרֶמֶז בְּעָלְמָא כְּמִבְאָר לַמְעַיְּן שָׁם. וְכָל יְמֵי חַיָּיו הָקְדּוֹשִׁים הָיִינוּ רְגִילִים תָּמִיד לוֹמַר, אַשְׁרֵי עֲבָדֶיךָ וְאַשְׁרֵי אֲנָשֶׁיךָ הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ הַשּׁוֹמְעִים אֶת חָכְמָתֶךָ, אַשְׁרֵינוּ שֶׁזָּכִינוּ לָזֶה, זֶה חֶלְקֵנוּ מִכָּל עֲמָלֵנוּ.

1

בְּקֵיץ תקס"ה נָסַע פִּתְאֹם לְשַׁארִיגְרַאד בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת וְהַנְּסִיעָה הַזֹּאת הָיְתָה פְּלִיאָה גְּדוֹלָה וְנִשְׂגָּבָה כִּי לֹא הָיָה בָּהּ שׁוּם טַעַם עַל־פִּי פָּשׁוּט. וּכְבָר מְבֹאָר קְצָת בְּסִפּוּרֵי נְסִיעוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים מֵעִנְיַן נְסִיעָה הַזֹּאת:

2

בְּשָׁנַת תקס"ה הַנַּ"ל צִוָּה עָלַי לְלַקֵּט מִתּוֹרוֹתָיו הָעֲצוּמוֹת וְהָעֲבָדָא שֶׁיּוֹצֵא מִכָּל תּוֹרָה וְתוֹרָה וּבִתְחִלָּה כָּתַבְתִּי קְצָת מֵעִנְיָן זֶה וְלֹא הוּטַב בְּעֵינָיו. וְאַחַר כָּךְ הֵבַנְתִּי כַּוָּנָתוֹ וְחָזַרְתִּי וְכָתַבְתִּי וְהוּטַב בְּעֵינָיו וְהוּא הַסֵּפֶר קִצּוּר לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן כְּשֶׁקָּרָא בּוֹ נֶעְנַע בְּרֹאשׁוֹ וְאָמַר בָּזֶה הַלָּשׁוֹן: פֶּתֶק יָפֶה (אַ שֵׁיין צֶטְיטל) וְהֵבַנְתִּי שֶׁהוּטְבוּ מְאֹד בְּעֵינָיו הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים שָׁם וְהָיָה כּוֹסֵף מְאֹד שֶׁנִּזְכֶּה לְקַיְּמָם בֶּאֱמֶת אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֲזוּ בָּהֶם:

ח

בְּחֹרֶף תקס"ה צִוָּה עָלַי לִנְסֹעַ לְחוֹתְנִי לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ מָאהְלוֹב לְבַקֵּשׁ מֵאִתּוֹ, שֶׁיִּתֵּן לִי אֵיזֶה רַבָּנוּת בְּאֵיזֶה עִיר וְכוּ', וּבְרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁנִּצַּלְתִּי מִזֶּה:

ט

בְּחֹרֶף שְׁנַת תקס"ה הַנַּ"ל צִוָּה עָלַי לַחֲזֹר וּלְהַעְתִּיק כַּסֵּדֶר כָּל הַתּוֹרוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁהָיוּ כְּתוּבִים אֶצְלִי בְּקוּנְטְרֵסִים מְפֻזָּרִים כְּמוֹ שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּעֵת כְּתִיבָתָם אַחַר אֲמִירַת הַתּוֹרָה מִיָּד. וְצִוָּה לַחֲזֹר וּלְהַעְתִּיקָם שֶׁיִּהְיוּ נִכְתָּבִים כַּסֵּדֶר שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִם לְכָרְכָם. וְכֵן עָשִׂיתִי וְהֶעְתַּקְתִּים כַּסֵּדֶר עַל נְיָר טוֹב וּדְיוֹ יָפֶה. וְרִבֵּי נַפְתָּלִי קָרָא לְפָנַי מִלָּה בְּמִלָּה מִקּוּנְטְרֵסִים הַנַּ"ל וַאֲנִי כָּתַבְתִּי עַל הַסֵּפֶר. וְנִמְשַׁךְ כְּמוֹ רֶבַע שָׁנָה עַד אַחַר פֶּסַח סְמוּךְ לְשָׁבוּעוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן בְּכָל אוֹתוֹ הָעֵת לֹא גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁרוֹצֶה לְהַדְפִּיסָם וּלְגַלּוֹתָם בָּעוֹלָם, כִּי בְּכָל אוֹתָן הָעִתִּים הָיָה דַּרְכּוֹ לְהַזְהִיר הַרְבֵּה לִבְלִי לְגַלּוֹת תּוֹרָתוֹ לְזָרִים אֲשֶׁר אֵינָם מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וְגִלָּה קְצָת טְעָמִים עַל זֶה. וְהָיִינוּ נִזְהָרִים בָּזֶה מְאֹד לְהַסְתִּיר וּלְהַעְלִים מְאֹד הַקּוּנְטְרֵסִים שֶׁנִּכְתְּבוּ.

וּבְאוֹתוֹ הָעֵת בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת הָיִיתִי כַּמָּה פְּעָמִים אֶצְלוֹ מִנֶּעמִירוֹב. וְהוּא הֶרְאָה בְּעַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַקְפִּיד עַל אֲשֶׁר אָנוּ בָּאִים אֵלָיו בִּתְמִידוּת כָּל כָּךְ. וְהָיָה לָנוּ מִזֶּה מְנִיעוֹת וְיִסּוּרִים בְּכָל פַּעַם שֶׁרָצִינוּ לָבוֹא אֵלָיו פֶּן יַקְפִּיד עָלֵינוּ. וּכְבָר לֹא הִשְׁגַּחְנוּ עַל שׁוּם מְנִיעוֹת מִבֵּיתֵנוּ וּמְנִיעוֹת מֵחֲמַת מָמוֹן, רַק זֶה עָמַד לָנוּ בְּמֹחֵנוּ לִמְנִיעָה שֶׁנִּדְמֶה לָנוּ שֶׁהוּא יַקְפִּיד כְּשֶׁנָּבוֹא אֵלָיו מֵחֲמַת שֶׁזֶּה סְמוּךְ הָיִינוּ אֶצְלוֹ. וְאַף עַל פִּי כֵן גָּדֵל עִצָּם חִשְׁקֵנוּ לֵהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה בְּכָל פַּעַם לִזְכּוֹת לַעֲמֹד לִפְנֵי הַדְּרַת קְדֻשָּׁתוֹ וְכוּ' וְכוּ' הִתְגַּבֵּר עַל הַמְּנִיעָה וְזָכִינוּ לָבוֹא אֵלָיו בְּכָל פַּעַם.

וְאַחַר שְׁבוּעוֹת שְׁנַת תקס"ה הַנַּ"ל בְּעֶרֶךְ שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁהָיִיתִי אֶצְלוֹ בְּשָׁבוּעוֹת הַנַּ"ל הִתְעוֹרֵר לִי רָצוֹן לִנְסֹעַ אֵלָיו כִּי הָיָה צַר לִי מְאֹד בְּעִנְיַן דַּרְכֵי עֲבוֹדַת הַשֵּׁם וְכוּ' אֲבָל הָיָה קָשֶׁה עָלַי מְאֹד לָבוֹא אֵלָיו מֵחֲמַת מְנִיעוֹת הַנַּ"ל, וְאָז הָיָה קָשֶׁה וְכָבֵד עָלַי מְאֹד מְאֹד לְשַׁבֵּר הַמְּנִיעָה הַנַּ"ל שֶׁלֹּא יַקְפִּיד עָלַי כַּנַּ"ל. כִּי לֹא יָדַעְתִּי אֵיךְ אֶשָּׂא פָּנַי לִכְנֹס לְפָנָיו לְבַקְּשׁוֹ שֶׁיְקָרְבֵנִי לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אַחַר שֶׁזֶּה סְמוּךְ הָיִיתִי אֶצְלוֹ, אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן הָיָה חִשְׁקִי וּרְצוֹנִי חָזָק מְאֹד לִנְסֹעַ אֵלָיו.

וְרִחֵם עָלַי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים וְשָׁלַח בְּדַעְתִּי עֵצָה שֶׁאֶסַּע לִבְּרֶסְלֶב בִּשְׁבִיל לִכְרֹךְ הַסֵּפֶר שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהַקּוּנְטְרֵסִים הַנַּ"ל שֶׁחָזַרְתִּי וְהֶעְתַּקְתִּי כַּסֵּדֶר כַּנַּ"ל, כִּי כְּבָר נִגְמְרוּ כַּנַּ"ל וְהוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה צִוָּה עָלַי בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא לִכְרָכָם בְּנֶעמִירוֹב מִפְּנֵי הַמִּתְנַגְּדִים הָרַבִּים שֶׁהָיוּ שָׁם. כִּי אָז הָיִינוּ נִזְהָרִים מְאֹד שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת תּוֹרָתוֹ לַחוּץ כְּלָל כַּנַּ"ל, וְעַל כֵּן צִוָּה עָלַי

בְּעַצְמוֹ לְכָרְכָם בִּבְרֶסְלֶב דַּיְקָא. וּכְבָר הָיָה בְּדַעְתִּי קֹדֶם שְׁבוּעוֹת לַהֲבִיאָם לְכָאן לִבְרֶסְלֶב לְכָרְכָם, אַךְ לֹא אִסְתַּיַּע מִלְּתָא מִן הַשָּׁמַיִם. וְעַתָּה אַחַר שְׁבוּעוֹת הָיִיתִי רוֹצֶה לָבוֹא לְפָנָיו אַךְ הָיָה לִי מְנִיעָה הַנַּ"ל וְהָיָה לִי לְשָׁלֵל עֵצָה הַנַּ"ל שֶׁהִזְכִּירַנִי הַשֵּׁם בְּרַחֲמָיו לִנְסֹעַ בִּשְׁבִיל כְּרִיכַת הַסֵּפֶר הַנַּ"ל. וְזֶה יִהְיֶה לִי תֵּרוּץ לְפָנָיו שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה בָּאתִי וְאַגַּב אוּכַל לְדַבֵּר עִמּוֹ אִם אֶזְכֶּה.

וְכֵן עָשִׂיתִי וְנָסַעְתִּי תֵּכֶף וּמִיָּד לִבְרֶסְלֶב בַּיּוֹם הַנַּ"ל. וּבָאתִי בְּיוֹם שִׁשִּׁי בַּבֹּקֶר, וְיָרֵאתִי לִכְנֹס אֵלָיו וּלְהִתְרָאוֹת לְפָנָיו מֵחֲמַת בּוּשָׁה כַּנַּ"ל. וְאַחַר כָּךְ רָאָה אוֹתִי מִדֵּי עָבְרוֹ מֵחַדְרוֹ לְבֵיתוֹ הַגָּדוֹל וְשָׁאַל אוֹתִי בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ עַל מָה בָּאתָ, הֲשַׁבְתִּי לוֹ לִכְרֹךְ הַסֵּפֶר. וְשָׁאַל וְכִי בִּשְׁבִיל זֶה הֲכִרַחְתָּ לְבוֹא בְּכַוָּנָה וְנֶאֱלַמְתִּי וְלֹא הֲשַׁבְתִּי לוֹ דָּבָר מֵחֲמַת אֵימָה. אַחַר כָּךְ הָיָה בְּדַעְתִּי לֵילֵךְ מִיָּד לְהָאָמָן הָעוֹסֵק בִּכְרִיכַת סְפָרִים וְלֵישֵׁב שָׁם אֶצְלוֹ כָּל הַיּוֹם. כִּי יָדַעְתִּי רְצוֹן רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַסֵּפֶר אֵצֶל הָאָמָן אֲפִלּוּ פֹּה בְּרֶסְלֶב, אַף עַל פִּי שֶׁגַּם הָאָמָן הַכּוֹרֵךְ הָיָה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ. אֲבָל אָז הִקְפִּיד רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מְאֹד לִשְׁמֹר הַקּוּנְטְרֵסִים שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן זָר.

וְהָיָה בְּדַעְתִּי לֵישֵׁב אֵצֶל הָאָמָן הַכּוֹרֵךְ כָּל הַיּוֹם, וְלִבְלִי לְהִתְרָאוֹת פָּנַי לִפְנֵי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עַד שַׁבָּת. אֲבָל טוּבוֹ וְרַחֲמָיו שֶׁל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהָיוּ בְּלִי שִׁעוּר, וְהַשְּׂמֹאל הָיָה דּוֹחֶה מֵעַט וּבַיָּמִין הָיָה מְקָרֵב הַרְבֵּה. וְגַם הַדְּחִיָּה וְהַהִתְרַחֲקוּת הָיָה בְּעַצְמוֹ הִתְקָרְבוּת נִפְלָא לְמִי שֶׁחָפֵץ וְחָשַׁק בֶּאֱמֶת. וְגַם עֲדַיִן הוּא נוֹהֵג כָּךְ. וּבְרַחֲמָיו הַנִּפְלָאִים שָׁלַח פִּתְאֹם אֶצְלִי אִישׁ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְבֵית הַכּוֹרֵךְ הַנַּ"ל וְאָמַר שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה צִוָּה שֶׁאֲנִי אֵלֵךְ אֵלָיו, וְהוּא (הַיְנוּ הַשְּׁלִיחַ הַנַּ"ל) יֵשֵׁב בִּמְקוֹמִי כָּאן אֵצֶל הַכּוֹרֵךְ.

וְתֵכֶף רָצִתִּי אֵלָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְהָיָה בְּחַדְרוֹ הַקָּטָן שֶׁהָיָה לוֹ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּדְרָשׁ מִן הַצַּד. וּבָאתִי אֵלָיו בְּחַדְרוֹ הַנַּ"ל, וְהוּא שָׁכַב עַל מִטָּתוֹ וְאָז קֵרְבַנִי בְּרַחֲמָיו הַרְבֵּה וְדִבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה מְאֹד. וְנִחַם אוֹתִי וְשִׂמַּח אוֹתִי וְחִזֵּק אוֹתִי הַרְבֵּה מְאֹד מְאֹד בִּדְבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים הָעֲרֵבִים וְהַנְּעִימִים הַמְּתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים. וְדִבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה וְלֹא יָשַׁן כְּלָל, וְעָמַד מִמִּטָּתוֹ וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ הַגָּדוֹל.

וְאָז הָיָה הָעֵת שֶׁהִתְחִיל לְגַלּוֹת סוֹד הַנִּפְלָא וְהֶעָצוּם שֶׁל הָעֲשָׂרָה קַפִּיטֶל תְּהִלִּים לְאָמְרָם בְּיוֹם שֶׁקָּרֶה לְאָדָם חַס וְשָׁלוֹם מִקְרֶה לַיְלָה רַחֲמָנָא לִצְלַן כַּנִּדְפָּס בְּסִפְרָיו הַקְּדוֹשִׁים. כִּי בְּאוֹתוֹ הָעֵת קֹדֶם שֶׁבָּאתִי אֵלָיו אָמַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַנִּדְפֶּסֶת בַּסֵּפֶר הָרִאשׁוֹן בְּסִימָן ר"ה הַמַּתְחֶלֶת תִּקּוּן לְמִקְרֶה לַיְלָה לוֹמַר עֲשָׂרָה קַפִּיטֶל תְּהִלִּים וְכוּ'. וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי אֶצְלוֹ בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרָהּ, אַחַר כָּךְ בְּיוֹם שִׁשִּׁי הַנַּ"ל גִּלָּה לִי חֲתָנוֹ רַבִּי יִצְחָק זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מְעַט מֵהַתּוֹרָה הַנַּ"ל כְּפִי הֶבָנָתוֹ. וְאַחַר כָּךְ דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעַצְמוֹ מִזֶּה וּבֵאֵר לִי

הַדָּבָר קָצַת וְכָתַבְתִּי הָעִנְיָן מִיָּד כְּמוֹ שֶׁנִּדְפַּס עַתָּה בַּסִּימָן הַנַּ"ל. וְאָז לֹא גִּלָּה עֲדַיִן הַקַּפִּיטְלִיךְ תְּהִלִּים בִּפְרָטִיּוּת אֵיזֶה קַפִּיטְלִיךְ צְרִיכִין לוֹמַר רַק שֶׁאָמַר שֶׁהָיָה רָאוּי לְבָרֵר אֵיזֶה עֲשָׂרָה קַפִּיטְלִיךְ הֵם כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מִינֵי נְגִינָה, אַךְ כָּל עֲשָׂרָה וַעֲשָׂרָה קַפִּיטְלִיךְ שֶׁבַּתְּהִלִּים כְּלוּלִים מִבְּחִינַת עֲשָׂרָה מִינֵי נְגִינָה, אַךְ אַחַר כָּךְ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים הִתְחִיל לְגַלּוֹת מֵעִנְיַן הַתִּקּוּן הַנַּ"ל. וְאַחַר שֶׁבָּא מִלֶּבוּב חָזַר וְדִבֵּר מֵעִנְיַן הָעֲשָׂרָה קַפִּיטְל תְּהִלִּים הַנַּ"ל וְאָז גִּלָּה בִּפְרָטִיּוּת אֵיזֶה קַפִּיטְלִיךְ צְרִיכִין לוֹמַר כַּנִּדְפַּס בְּלִקּוּטֵי תִּנְיָנָא בְּסוֹפוֹ בְּסִימָן צ"ב עַיֵּן שָׁם (וְכִמְדֻמֶּה, שֶׁכְּבָר מְבֹאָר מִסִּפּוּר זֶה מַעַט בְּמָקוֹם אַחֵר (עַיֵּן שִׂיחוֹת הָר"ן קמ"א, חַיֵּי מוֹהֲר"ן רכ"ה).

וְכָל אוֹתוֹ יוֹם שִׁשִּׁי יָשַׁב רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בַּבַּיִת עִם הָעוֹלָם, וְגַם אֲנִי הָיִיתִי עוֹמֵד לְפָנָיו וְדִבֵּר עִמָּנוּ הַרְבֵּה וְלֹא הָלַךְ לַמֶּרְחָץ עַד סָמוּךְ לִפְנוֹת הַיּוֹם, מַה שֶּׁדַּרְכּוֹ הָיְתָה תָּמִיד לֵילֵךְ לַמֶּרְחָץ בְּיוֹם שִׁשִּׁי תֵּכֶף סָמוּךְ אַחַר חֲצוֹת. וְאַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר כַּמָּה קָשֶׁה לִהְיוֹת מְפֻרְסָם לְהַנְהִיג הָעוֹלָם (כְּלוֹמַר כַּמָּה יִסּוּרִים הוּא סוֹבֵל שֶׁהַכֹּל מֻנָּח עָלָיו וְצָרִיךְ לָשֵׂאת בְּדַעְתּוֹ הַרְבֵּה מְאֹד) כִּי הֲלֹא זֶה הַדָּבָר שֶׁעוֹסְקִין עַתָּה לְכָרֵךְ הַסֵּפֶר הַנַּ"ל נִדְמֶה לָכֶם שֶׁאֵין נֶחְשָׁב לִכְלוּם עִנְיַן הַכְּרִיכָה הַזֹּאת. (אֲבָל בֶּאֱמֶת) כַּמָּה וְכַמָּה עוֹלָמוֹת תְּלוּיִים בָּזֶה בִּכְרִיכַת הַסֵּפֶר הַזֶּה. וְכָוָנָתוֹ הָיְתָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לָשֵׂאת הַכֹּל עַל רֹאשׁוֹ כַּנַּ"ל. וְאָז הֵבִנּוּ מֵרָחוֹק כַּמָּה גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִשְׂגָּב כָּל עֵסֶק וְעֵסֶק מֵעִסְקֵי הַסְּפָרִים וְהָעִנְיָנִים שֶׁלּוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ בִּכְרִיכַת הַסֵּפֶר תְּלוּיִים כַּמָּה וְכַמָּה עוֹלָמוֹת, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ לַמֶּרְחָץ וְלַמִּקְוֶה.

וְהָיִיתִי שָׁם בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ וּבְכָל הַשָּׁבוּעַ עַד יוֹם חֲמִישִׁי, כִּי נִתְעַצֵּל הַכּוֹרֵךְ הַנַּ"ל וְלֹא גָּמַר הַכְּרִיכָה עַד יוֹם הַנַּ"ל שֶׁאַחַר שַׁבָּת הַנַּ"ל. וּבְכָל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ הַזֹּאת דִּבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה וְכָל דְּבָרָיו לְחַזֵּק אוֹתִי הַרְבֵּה בְּשִׂמְחָה. וְאָמַר לִי: אֲפִלּוּ הַחוֹלֶה הַמֻּטָּל עַל עֶרֶשׂ דַּוַי מְחַזְּקִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה וְאוֹמְרִים לוֹ שֶׁלֹּא יִפֹּל בְּדַעְתּוֹ וְיִתְחַזֵּק עַצְמוֹ בְּכָל עֹז. וְכֵן בֶּאֱמֶת חוֹזֵר הַחוֹלֶה לְאֵיתָנוֹ וּבְרִיאוּתוֹ עַל יְדֵי שֶׁמְּחַזֵּק אֶת עַצְמוֹ וּמַבְרִיא אֶת עַצְמוֹ וְאֵינוֹ נִמְשָׁךְ אַחַר עַצְלוּת וּכְבֵדוּת חָלְיוֹ, כִּי עַל יְדֵי זְרִיזוּתוֹ וְהִתְחַזְּקוּתוֹ חוֹזֵר לִבְרִיאוּתוֹ בֶּאֱמֶת. כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם דִּבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה מֵעִנְיַן הִתְחַזְּקוּת לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר.

גַּם דִּבֵּר עִמִּי אָז בְּאוֹתוֹ הָעֵת וְסִפֵּר לִי מִגֹּדֶל צַעֲרוֹ וִיסוּרָיו בְּלִי שִׁעוּר, וְעִצָּם הַצַּעַר וְהַיִּסּוּרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵהַיְלָדָה שֶׁל בִּתּוֹ תִּחְיֶה שֶׁהָיְתָה אָז חוֹלָה בְּיוֹתֵר מֻחְלֶטֶת הַ"מְזַלְעָן" [אֲדֶמֶת] אוֹ "פָּאקִין" [אֲבַעְבּוּעוֹת]. וְאָמַר שֶׁהוּא מַרְגִּישׁ בְּלִבּוֹ כָּל גְּנִיחָה וּגְנִיחָה שֶׁל הַתִּינוֹק וְשֶׁהוּא מְרֻצֶּה הַלְוַאי וְהָיָה לוֹ חֶלְיֵי הַ"מְזַלְעָן" בִּשְׁבִיל הַתִּינוֹק.

וְאָמַר שֶׁהוּא דַּרְכֵי הַשֵּׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהָבִין. הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ דַּרְכֵי הַשֵּׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַהֲבִינָם שֶׁהֵם בְּחִינַת צַדִּיק וְטוֹב לוֹ צַדִּיק וְרַע לוֹ וְכוּ' (בְּרָכוֹת ה.) אֲשֶׁר בְּאוֹתוֹ הַשָּׁבוּעוֹת דִּבֵּר מִזֶּה בְּהַתּוֹרָה וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים הַנִּדְפָּס בְּסִימָן נ"ו עַיֵּן שָׁם, וְאָמַר שֶׁהַיִּסּוּרִים שֶׁלּוֹ הֵם בְּחִינַת דַּרְכֵי

הַשֵּׁם. וְסִפֵּר אָז מֵעִנְיַן מַה שֶּׁמּוּבָא בְּ"שִׁבְחֵי הָאֲרִ"י זַ"ל", שֶׁפַּעַם אַחַת הִפְצִיר אוֹתוֹ הָרִבֵּה הָרַב רַבִּי חַיִּים וִיטַאל זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁיְּגַלֶּה לוֹ סוֹד אֶחָד, וְלֹא רָצָה הָאֲרִ"י כִּי אָמַר שֶׁהוּא סַכָּנָה גְּדוֹלָה לְפָנָיו. וְהִפְצִיר אוֹתוֹ הָרַב רַבִּי חַיִּים וִיטַאל הָרִבֵּה, וּמֵחֲמַת זֶה הָיָה מֻכְרָח לְגַלּוֹתוֹ כִּי אָמַר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם כִּי אִם לְתַקֵּן נִשְׁמַת הָרַב רַבִּי חַיִּים וִיטַאל זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה. נִמְצָא כְּשֶׁהָרַב רַבִּי חַיִּים וִיטַאל הִפְצִיר אוֹתוֹ הָיָה מֻכְרָח בֶּאֱמֶת לְגַלּוֹת הַסּוֹד לְפָנָיו, וְאַחַר כָּךְ תֻּכַּף כְּשֶׁגִּלָּה זֶה הַסּוֹד נַעֲשָׂה בְּנוֹ חוֹלֶה וְנִפְטַר מֵחֲמַת זֶה רַחֲמָנָא לִצְלַן. וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָבִין זֹאת כִּי הֲלֹא הָיָה מֻכְרָח לְגַלּוֹת הַסּוֹד מֵחֲמַת הַפְצָרַת רַבִּי חַיִּים וִיטַאל כַּנַּ"ל וְאַף עַל פִּי כֵן נֶעֱנַשׁ עַל זֶה. אַךְ זֶה הוּא בְּחִינַת דַּרְכֵי הַשֵּׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַהָבִינָם.

וְסִפֵּר אָז כָּל זֶה לְעִנְיַן יִסּוּרָיו מִבְּנָיו וְיוֹצְאֵי חֲלָצָיו. שֶׁכָּל יִסּוּרָיו הוּא מֵחֲמָתָם שֶׁעוֹסֵק לְקָרֵב אוֹתָנוּ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וַהֲלֹא כַּוָּנָתוֹ בֶּאֱמֶת לְשֵׁמַיִם, וּבְוַדַּאי רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בֶּאֱמֶת שֶׁיַּעֲסֹק בְּתִקּוּנֵנוּ לְקָרְבֵנוּ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי זֶה עִקַּר כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּרְצוֹנוֹ וְכוּ', וְאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ לוֹ יִסּוּרִים וְעֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ מֵחֲמַת זֶה דַּיְקָא. אַךְ זֶה הוּא דַּרְכֵי הַשֵּׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַהָבִינָם כְּלָל בְּשׁוּם אֹפֶן. וְאָמַר אָז שֶׁזֶּה יוֹדֵעַ עַל עַצְמוֹ זְכוּת, שֶׁגַּם כְּשֶׁבָּאִין לְפָנָיו וּמְסַפְּרִין לוֹ צַעַר מִתִּינוֹק אַחֵר שֶׁנֶּחֱלָה חַס וְשָׁלוֹם כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל עָלָיו, יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן צַעַר וְיִסּוּרִים כְּאֵלֶּה מַמָּשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִנֶּכְדּוֹ הַנַּ"ל שֶׁמַּרְגִּישׁ כָּל גְּנִיחָה וּגְנִיחָה שֶׁל הַתִּינוֹק (שֶׁקּוֹרִין קְרֶעכְץ) בְּלִבּוֹ כַּנַּ"ל.

גַּם כְּשֶׁאֶחָד נִפְרָד חַס וְשָׁלוֹם מֵחֲבוּרַת הַכְּשֵׁרִים הַמְקֹרָבִים אֵלָיו יֵשׁ לוֹ גַּם כֵּן כָּל צַעַר הַנַּ"ל. וְהִזְכִּיר אָז אֶחָד מֵחֲבֵרֵינוּ שֶׁנִּפְרַד מִמֶּנּוּ וְהִפְלִיג מְאֹד מִגֹּדֶל הַצַּעַר וְהַיִּסּוּרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִזֶּה. אַחַר כָּךְ בְּיוֹם חֲמִישִׁי נִגְמַר כְּרִיכַת הַסֵּפֶר, וְלָקַחְתִּי הַסֵּפֶר מִבֵּית הָאֻמָּן, וּבָאתִי עִם הַסֵּפֶר לְפָנָיו וְעָמַדְתִּי לְפָנָיו. וְאָמַר, עֲדַיִן אֵין אַתָּה בְּשִׂמְחָה, בְּרִבּוֹת הַזְּמַנִּים תֵּדַע גְּדֻלָּתִי. וְאָמַר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז בְּזֶה הַלָּשׁוֹן: אַמָּאל וֶועסְטוּ וויסֶען מיין גְרוֹיסְקֵייט. וְגִלָּה לִי אָז מֵעִנְיַן הַסֵּפֶר הַנּוֹרָא שֶׁלּוֹ שֶׁנִּשְׂרַף וְכוּ' וְכוּ' וְעַיֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲרַ"ן קס"ט, ק"ע, תקעד) מֵעִנְיַן הַסֵּפֶר הַזֶּה אֶפֶס קְצֵה הַמַּעֲשֶׂה תִּרְאֶה וְכוּ':

ו

בִּשְׁנַת תקס"ו אַחַר יוֹם טוֹב נוֹלַד לִי בֵּן מֵאִיר זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְרָצִיתִי לִנְסֹעַ אֵלָיו וְנִתְעַכַּבְתִּי עַד אַחַר הַמִּילָה.

וְאַחַר כָּךְ בָּאתִי אֵלָיו זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְאָז הָיָה פַּעַם הָרִאשׁוֹן שֶׁזָּכִיתִי שֶׁהֶרְאָה לִי סִפְרוֹ הַנּוֹרָא שֶׁנִּשְׂרַף אַחַר כָּךְ. וְקָרָא עִמִּי כַּמָּה פְּרָקִים שָׁם וְנִבְהַלְתִּי מְאֹד אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבַנְתִּי כְּלָל.

סְמוּךְ לַחֲנֻכָּה נִתְעַכַּבְתִּי שָׁם כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת, וְאָז גָּמַרְתִּי לְפָנָיו כָּל סֵפֶר הָאָלֶף־בֵּית הָרִאשׁוֹן. וְהִתְחַלְתִּי בּוֹ בְּקֵיץ תקס"ג גַּם בִּשְׁנַת תקס"ד כָּתַבְתִּי קְצָת:

יא

בִּשְׁנַת תקס"ו הַנַּ"ל רָקַד רַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אַחַר הַתּוֹרָה "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׁקֵּיהֶם" (לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן סִימָן י"ז).

בַּשָּׁנָה הַנַּ"ל אַחַר כָּל הַיָּמִים טוֹבִים בְּסָמוּךְ בִּתְחִלַּת הַחֹרֶף צִוָּה עָלַי לְהַתְחִיל לִכְתֹּב מַה שֶּׁאֲנִי מְחַדֵּשׁ, וְכֵן עָשִׂיתִי.

אַחַר פֶּסַח שָׁלַח אוֹתִי לְר' יְהוֹשֻׁעַ מִזּוּרִין עָלָיו הַשָּׁלוֹם עִם קְוִויטְל כָּתוּב בְּשֵׁמוֹת בִּכְתַב יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה לִתֵּן לוֹ, כִּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַנַּ"ל הָיָה חוֹלֶה. וְאָמַר רַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁיְּמוּת וּצְרִיכִין לַעֲשׂוֹת לוֹ טוֹבָה בָּעוֹלָם הַבָּא, עַל כֵּן שָׁלַח אוֹתִי עִם הַקְּוִויטְל הַנַּ"ל. וְנָסַעְתִּי אֵלָיו וּמָסַרְתִּי לוֹ הַכְּתָב הַנַּ"ל וּפָקְדַת רַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁיִּקַּח בְּדַעְתּוֹ וּמֹחוֹ הַשֵּׁמוֹת הָאֵלּוּ שֶׁהֵיוּ כְּתוּבִים שָׁם. כִּי כַּאֲשֶׁר יְקַבְּלֵם בְּדַעְתּוֹ וּמֹחוֹ שֶׁהֵם הַנְּשָׁמָה, כִּי הַנְּשָׁמָה הִיא הַדַּעַת שֶׁבַּמֹּחַ כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּסִפְרָיו הַקְּדוֹשִׁים (לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן ל"ה) יִהְיֶה טוֹבָה גְּדוֹלָה לְפָנָיו. גַּם אָמַר לִי שֶׁאֲצַוֶּה לוֹ שֶׁיְּחַשֵּׁב אֶת רַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּדַעְתּוֹ בְּכָל יוֹם עַד שֶׁיִּסְתַּלֵּק, וְכֵן עָשִׂיתִי. וְאָמַר לִי רַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁזָּכָה אוֹתִי בְּמִצְוָה בַּשְּׁלִיחוּת הַזֹּאת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַנַּ"ל.

גַּם בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף בִּשְׁנַת תקס"ו הַנַּ"ל זָכִיתִי לִכְתֹּב לְפָנָיו הַסֵּפֶר הַנִּשְׁרָף הַנַּ"ל וְכוּ'. וְאַחַר כָּךְ אַחַר פֶּסַח אָמַר לִי זָכִיתִי אוֹתְךָ בְּמִצְוָה רַבָּה שֶׁכָּתַבְתָּ הַסֵּפֶר הַנַּ"ל. וְאָמַר הַסֵּפֶר שֶׁלְּךָ כְּבָר הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה עֲשִׂיָּה בָּעוֹלָם. אַךְ הִזְהִיר אוֹתִי הַרְבֵּה לְהִתְפַּלֵּל עַל הַתִּינוֹק שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא הַיֶּלֶד הַקָּדוֹשׁ שְׁלֹמֹה אֶפְרַיִם זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְגַם לְהָאִישׁ שֶׁמָּסַר בְּיָדוֹ הַסֵּפֶר הַנַּ"ל צִוָּה וְהִזְהִיר לְמַעַן הַשֵּׁם שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל הַתִּינוֹק הַנַּ"ל, כִּי יָדַע שֶׁיִּקְחוּ עַצְמָם עַל הַתִּינוֹק הַנַּ"ל. וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים לֹא הוֹעִילוּ תְּפִלּוֹתֵינוּ, וְנִפְטַר הַיֶּלֶד אַחַר שָׁבוּעוֹת בְּאוֹתוֹ הַקֵּיץ. וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ מַעֲשִׂיּוֹת הַרְבֵּה וּמְעַט דִּמְעַט יִתְבָּאֲרוּ בְּמָקוֹם אַחֵר (עַיֵּן חַיֵּי מוֹהֲרַ"ן סִימָן כ"ח, קנ"א). הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתוֹ וְאוֹתָנוּ וְכָל יִשְׂרָאֵל מִצָּרָה וְשֶׁבֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה שֶׁהָיָה בָּעוֹלָם. כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּפֵרוּשׁ וְינַחֵם אוֹתָנוּ בְּכִכְפָלַיִם, וְיָבִיא לָנוּ מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן:

אָמַר הַמַּעְתִּיק רָאִיתִי לְהַעְתִּיק מַה שֶּׁמָּצָאתִי בְּאֶמְתַּחַת הַכְּתָבִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: סָמוּךְ לְפִטִירַת הַיֶּלֶד הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא שֶׁל אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, הָיִינוּ אֻצְלוֹ עַל הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה עַל בֵּיתוֹ. וְסִפֵּר עִמָּנוּ מֵעִנְיַן גֹּדֶל צַעֲרוֹ וְיִסּוּרָיו הַגְּדוֹלִים וְהָעֲצוּמִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִכָּל צַד וּמִצַּדֵּי צְדָדִים. וְסִפֵּר קְצָת בְּעִנְיָן זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִסּוּרִים רַבִּים וּגְדוֹלִים מְאֹד מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ, דְּהַיְנוּ

שֶׁהוּא עַצְמוֹ יֵשׁ לוֹ יְסוּרִים גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים כִּי יֵשׁ לוֹ חוֹלַאַת קָשֶׁה וּכְאֵב גָּדוֹל וְיִסּוּרִים גְּדוֹלִים בַּגּוּף וְגַם בְּתוֹךְ וְכוּ'. וְכֵן מִבַּחוּץ הָיוּ לוֹ יְסוּרִים עֲצוּמִים מֵעִצָּם הַמַּחֲלֹקֶת הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה עָלָיו כָּל יָמָיו חִנָּם עַל לֹא דָּבָר, וַיְחַפְּאוּ עָלָיו דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן אֲשֶׁר בָּדוּ מִלִּבָּם אֲשֶׁר לֹא עָלוּ עַל לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ כְּלָל. וְחוּץ שְׁאָר הַיְסוּרִים מִכָּל הַצְּדָדִים, שֶׁהָיוּ לוֹ בְּכָל עֵת, כִּי הָיָה מָלֵא יְסוּרִים וְכוּ'. וּבְתוֹךְ דְּבָרָיו עָנָה וְאָמַר, מָה אַתֶּם יוֹדְעִים מַה גָּדוֹל וְעָצוּם הַשֶּׁבֶר הַזֶּה שֶׁהָיָה בָּעוֹלָם עִנְיַן הִסְתַּלְקוּת הַיֶּלֶד הַנַּ"ל, כָּל לְבָבִי נִשְׁבַּר וְנִתַּק מִמְּקוֹמוֹ. וְהִתְחִילוּ הַדְּמָעוֹת הַקְּדוֹשִׁים לֵירֵד עַל לְחָיָיו. וְתֵכֶף וּמִיָּד בָּרַחְנוּ מִלְּפָנָיו מֵעִצָּם הַבּוּשָׁה שֶׁנָּפַל עָלֵינוּ עַל שֶׁרָאִינוּ בְּכִיָּתוֹ בְּפָנֵינוּ, וְנִדְמָה לָנוּ כְּאִלּוּ נֶהְפַּךְ כָּל הָעוֹלָם וְנֶחֱרַב. וְאַחַר כָּךְ בְּיוֹם שֶׁאַחֲרָיו יוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב שַׁבַּת קֹדֶשׁ אָמַר לָנוּ שֶׁאִלְמָלֵא לֹא יָרַדְנוּ תֵּכֶף הָיָה מְסַפֵּר לָנוּ דָּבָר יָפֶה מְאֹד (וְאוֹלֵט אִיךְ אַייךְ גִּיווֹען דֶער צֵיילְט שַׁיינְס) וְאָמַר בְּיוֹם שִׁשִּׁי שֶׁאַחֲרָיו תּוֹרָה נִפְלָאָה (הַיְנוּ מַאֲמַר וַיֹּאמֶר בֹּעַז סִימָן ס"ה). גַּם בְּאוֹתוֹ הָעֵת אָמַר הַתּוֹרָה עַל־פָּסוּק מִבְּכִי נָהָרוֹת חִבֵּשׁ (לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן סִימָן רס"ב) שֶׁקֹּדֶם שֶׁהוּא מְגַלֶּה תּוֹרָה הוּא בּוֹכֶה תָּמִיד וְכוּ' וְאַחַר כָּךְ (נִרְאֶה שֶׁחָסֵר סִיּוּם הַשִּׂיחָה הַזֹּאת):

עוֹד מָצָאתִי כָּתוּב שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, שְׁנַת תקס"ו לפ"ק יוֹם רִאשׁוֹן ה' מְנַחֵם אָב שָׁמַעְנוּ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ כָּל סֵדֶר בִּיאַת הַגּוֹאֵל צֶדֶק בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְאָמַר שֶׁכְּבָר הָיָה מוּכָן שֶׁיָּבוֹא בְּעוֹד אֵיזֶה שָׁנִים וְיָדַע בְּאֵיזֶה שָׁנָה וּבְאֵיזֶה חֹדֶשׁ וּבְאֵיזֶה יוֹם יָבוֹא. אַךְ עַכְשָׁו בְּוַדַּאי לֹא יָבוֹא בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן. וּכְפִי הַמּוּבָן מִדְּבָרָיו הָיָה שֶׁהָעִכּוּב הָיָה מֵחֲמַת שֶׁנִּפְטַר אֶצְלוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן שְׁלֹמֹה אֶפְרַיִם זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה. גַּם מִקֹּדֶם סִפֵּר עִמִּי סָמוּךְ אַחַר פְּטִירַת הַיֶּלֶד הַנַּ"ל וְאָמַר גַּם כֵּן עִנְיַן הַנַּ"ל שֶׁכְּבָר הָיָה מוּכָן שֶׁיָּבוֹא בְּעֶרֶךְ קְצָת שָׁנִים וְכוּ' וְיָדַע בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ וְכוּ' אַךְ עַכְשָׁו בְּוַדַּאי לֹא יָבוֹא אָז:

עוֹד מָצָאתִי כָּתוּב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, בְּיוֹם רִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ נָסַע מִפֹּה עַל הָאוֹקְרַיינָע וְהָיֵינוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיָּצָא מִלָּאדִיזִין. וְשָׁם כְּשֶׁיָּצָא מִלָּאדִיזִין יָשַׁבְנוּ עַל הָעֲגָלָה שֶׁלּוֹ וְאָז בְּדֶרֶךְ הַנְּסִיעָה גִּלָּה לָנוּ סוֹד הַנִּכְתָּב כָּאן דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמְעוּ מֵעוֹלָם וְכוּ' (הַיְנוּ כָּל סֵדֶר בִּיאַת הַגּוֹאֵל־צֶדֶק הַנַּ"ל וְנִכְתַּב שָׁם הָעִנְיָן בִּרְמִיזָא בְּעַלְמָא וּבְדֶרֶךְ נוֹטָרִיקוֹן וְרָאשֵׁי־תֵבוֹת וּמַזְהִיר מְאֹד שֶׁלֹּא לְהַעְתִּיק זֶה הַקּוּנְטֶרֶס הַנִּקְרָא מְגִלַּת סְתָרִים וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא לְהַדְפִּיסוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב בִּרְמִיזָה גַּם זֶה חֲלִילָה לְגַלּוֹת וְכוּ') וְסֵיּם.

וְהַרְבֵּה נִשְׁכַּח מִיָּד וְלֹא נִכְתַּב כְּלָל. כִּי סִפּוּר עִנְיָן זֶה שָׁהָה בְּעֶרֶךְ שְׁנֵי שָׁעוֹת וְצִוָּה, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר מִזֶּה וְלִכְתֹּב בְּרֶמֶז וְתֵכֶף נִשְׁכַּח הֶרֹב כִּי לֹא נִכְתַּב מִיָּד. אַחַר כָּךְ כָּתוּב שָׁם מַה שֶׁשָּׁמְעוּ עוֹד הַפַּעַם בְּעִנְיָן זֶה בְּיוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב שַׁבַּת קֹדֶשׁ ח' מְנַחֵם־אָב שְׁנַת תקס"ט פֹּה בְּרֶסְלַב וְכוּ' וְסֵיּם שָׁם, אַחַר שֶׁסִּפֵּר פַּעַם הָרִאשׁוֹן עִנְיָן הַנַּ"ל. אַחַר כָּךְ בָּא עָלֵינוּ שִׂמְחָה

גְּדוֹלָה מְאֹד וְהוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה נָסַע לְדַרְכּוֹ. אַחַר כָּךְ כְּשֶׁבָּא לְבֵיתוֹ דִּבַּרְנוּ עִמּוֹ שֶׁהָיָה לָנוּ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה אָז, וְאָמַר שֶׁגַּם הוּא נַעֲשָׂה שָׂמֵחַ מְאֹד אַחַר הַסִּפּוּר הַנַּ"ל. וְאָמַרְתִּי לוֹ אֱמֶת שֶׁטּוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר מְאֹד, אַךְ מָתַי יִהְיֶה זֹאת. עָנָה וְאָמַר אֲבָל הַסִּפּוּר בְּעַצְמוֹ מִזֶּה הוּא דָּבָר גָּדוֹל מְאֹד כְּשֶׁבָּא עִנְיָן זֶה לְתוֹךְ שִׂיחָה בְּזֶה הָעוֹלָם מַה שֶּׁהָיָה גְּנוּזִים בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, זֶה בְּעַצְמוֹ הוּא דָּבָר גָּדוֹל מְאֹד. אַשְׁרֵינוּ שֶׁזָּכִינוּ לִשְׁמֹעַ דְּבָרִים גְּנוּזִים כָּאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמְעוּ מֵעוֹלָם (עַד כָּאן הֶעָתַקְתִּי מִכְתִּיבַת יָד הַנַּ"ל.) (וְאַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁל הָרַב רַבִּי נָתָן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּיָמִים לֹא כַּבִּירִים, נִגְנְבוּ וְנֶאֱבְדוּ הַכְּתָבִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁל מְגִלַּת סְתָרִים הַנַּ"ל וַעֲדַיִן לֹא נוֹדַע מְקוֹמָם אַיּוֹ וַחֲבָל עַל דְּאָבְדִין וְכוּ'):

בִּשְׁנַת תקס"ו הַנַּ"ל אַחַר שֶׁנִּפְטַר הַתִּינוֹק הַנַּ"ל נָסַע לַדֶּרֶךְ לְמֶדְוֶדִיבְקֶע וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְשָׁם הִתְחִיל לְסַפֵּר מַעֲשֶׂה רִאשׁוֹנָה שֶׁבְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת וּכְשֶׁבָּא מֵהַדֶּרֶךְ הָיִיתִי אֶצְלוֹ וְחָזַר וְסִפֵּר לְפָנַיְנוּ אוֹתָהּ הַמַּעֲשֶׂה, וְאָמַר, בַּדֶּרֶךְ סִפַּרְתִּי מַעֲשֶׂה וְכוּ' כַּנִּדְפָּס שָׁם בַּסֵּפֶר סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת:

יב.

בִּשְׁנַת תקס"ז אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּסוֹף שְׁנַת תקס"ו לְסַפֵּר סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת וְכוּ' אָז אָמַר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הַתּוֹרָה פָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' וְכוּ' (לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן סִימָן ס'). וְשָׁם מְדַבֵּר מִסִּפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁעַל יְדֵי זֶה מְעוֹרְרִין מֵהַשֵּׁנָה וְכוּ'. גַּם שָׁם מְדַבֵּר מֵעִנְיַן עֲשִׂירוּת שֶׁצְּרִיכִין הַצַּדִּיקִים לְהִתְבּוֹנְנוּת וְכוּ'. וּמְבֹאָר שָׁם שֶׁהֶעָשִׁירוּת הוּא בְּשָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת שֶׁצְּרִיכִין לְהַשְׁלִישׁ מְעוֹתָיו שְׁלִישׁ בְּקַרְקַע וְכוּ' וְאָז שָׁלַח לְמֶזְ'יבּוּז' וְקָנָה הַחֲנֻיּוֹת שָׁם וְכוּ':

יג

בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּשְׁנַת תקס"ז הַנַּ"ל בִּשְׁעַת אֲמִירַת כָּל נִדְרֵי, אַחַר שֶׁהִתְחִיל הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר הַפִּזְמוֹנִים וְהַסְּלִיחוֹת שֶׁאַחַר תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, הָיָה שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה פֹּה קְהִלַּת קֹדֶשׁ בְּרֶסְלַב, וְנִשְׂרְפוּ כַּמָּה וְכַמָּה בָּתִּים גְּדוֹלִים וְהָיָה רַעַשׁ גָּדוֹל מְאֹד. וְנִתְבַּלְבֵּל הַתְּפִלָּה, כִּי כֻּלָּם בָּרְחוּ לְמַלֵּט נַפְשָׁם וּבֵיתָם. אֲבָל בֵּיתוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא נִשְׂרַף אָז בְּאוֹתָהּ שְׂרֵפָה. אַחַר גְּמַר הַשְּׂרֵפָה בְּאוֹתָהּ הַלַּיְלָה שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה פַּחַד וְרַעַשׁ גָּדוֹל מִבְּנֵי חַיִל שֶׁבָּאוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלָּנוּ, וְהִכּוּ כַּמָּה אֲנָשִׁים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבַחוּץ הַכֵּה וּפָצוֹעַ שֶׁיֵּלְכוּ לְהַשְׁקִיט הָאֵשׁ וּלְכַבּוֹת הָאֵשׁ הַנִּשְׁאָר, וְהָיָה לָנוּ צַעַר וּפַחַד גָּדוֹל. אַחַר כָּךְ בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אָמַר רַבֵּנוּ שֶׁרַבִּי שְׁמוּאֵל יִצְחָק הוֹדִיעַ לוֹ הַשְּׂרֵפָה וְכוּ' שְׁמוּאֵל יִצְחָק גִּימַטְרִיָּא שְׂרֵפָה כַּנִּרְשָׁם בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲר"ן קנ"א). וְאָז סִפֵּר שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָא בְּאוֹתוֹ

הַיּוֹם הַכְּפוּרִים דְּהַיְנוּ לְבַקֵּשׁ מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְכוּ' וְהָיוּ לוֹ כַּמָּה טְעָנוֹת עַל זֶה שֶׁאִם הָיָה כּוֹתְבָן הָיוּ נִכְתָּבִין עַל כַּמָּה בּוֹגְּנִין אַךְ נִתְבַּלְבֵּל הַדָּבָר עַל יְדֵי הַשִּׂרָפָה.

יד

אַחַר יוֹם הַכְּפוּרִים נָסַעְתִּי לְבֵיתִי לְנָעֲמִירוֹב, וְתֵכֶף בְּאוֹתוֹ יוֹם נָסַעְתִּי לְמָאהְלוֹב. וְאָז הִתְחִיל טִלְטוּלִי לְמָאהְלוֹב כִּי זוּגָתִי נָסְעָה מִקֹּדֶם רֹאשׁ־הַשָּׁנָה לְמָאהְלוֹב לְבֵית אָבִיהָ וְאִמָּהּ. כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סִבֵּב סִבּוֹת כִּי בְּעֵת שֶׁנִּתְקָרְבְתִּי לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָיָה חוֹתְנִי עֲדַיִן אַב־בֵּית־דִּין בְּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ קְרֶעמִינְיץ וּסְבִיבוֹתֶיהָ. וְאַחַר שָׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע שָׁנִים נִתְקַבֵּל לְרַב גַּם בְּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ מָאהְלוֹב וְאָז נָסְעָה זוּגָתִי שְׁנַת תקס"ו לְמָאהְלוֹב עִם בָּנַי שֶׁיִּחְיוּ. וַאֲנִי נָסַעְתִּי אַחַר יוֹם הַכְּפוּרִים לְשָׁם. וּמֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה שֶׁחוֹתְנִי לֹא הָיָה אָז בְּבֵיתוֹ בְּמָאהְלוֹב כִּי הָיָה בְּקְהִלַּת קְרֶעמִינְיץ, כִּי הָיָה לוֹ הִתְמַנּוּת הָרַבָּנוּת בִּשְׁנֵי הַקְּהִלּוֹת הַנַּ"ל בְּקְרֶעמִינְיץ וּסְבִיבוֹתֶיהָ וּבְמָאהְלוֹב. וְאָז הָיָה בְּקְרֶעמִינְיץ, וְהָיָה בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁיָּבוֹא עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְבֵיתוֹ וְאָז הָיְתָה חוֹוֶרֶת זוּגָתִי לְנָעֲמִירוֹב קֹדֶם סֻכּוֹת אוֹ אַחַר כָּךְ. וַאֲנִי נָסַעְתִּי לְמָאהְלוֹב עַל סֻכּוֹת וְהָיָה בְּדַעְתִּי לָשׁוּב עִם זוּגָתִי וּבָנַי שֶׁיִּחְיוּ לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ נָעֲמִירוֹב אַחַר סֻכּוֹת. וּמֵחֲמַת שֶׁנִּתְעַכֵּב בִּקְרֶמִינְיץ כַּנַּ"ל, נִתְעַכַּבְנוּ שָׁם בְּמָאהְלוֹב וְהָיִינוּ מְצַפִּים עָלָיו מִיּוֹם לְיוֹם וְעַל יְדֵי זֶה נִתְעַכַּבְנוּ שָׁם הַרְבֵּה. וְעַל יְדֵי זֶה נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר שֶׁנִּתְעַכַּבְנוּ בְּמָאהְלוֹב קָרוֹב לִשְׁנֵי שָׁנִים כַּאֲשֶׁר יִבֹּאֵר לְקַמָּן.

וְכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים לֹא הָיִיתִי רָגִיל לִהְיוֹת לִפְנֵי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כַּאֲשֶׁר בַּשָּׁנִים הַקּוֹדְמִים, מֵחֲמַת שֶׁהָיִיתִי בְּרִחוּק מָקוֹם מֵאִתּוֹ. וְלֹא בָּאתִי אֲלָיו כִּי־אִם בִּזְמַנִּים הַיְדוּעִים לְנוּ שֶׁהַזְּהִיר אוֹתָנוּ לָבוֹא אֲלָיו, שֶׁהֵם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשָׁבוּעוֹת וְשַׁבַּת חֲנֻכָּה. אֲבָל מִקֹּדֶם כְּשֶׁהָיִיתִי בְּנָעֲמִירִיב הָיִיתִי רָגִיל לִהְיוֹת אֶצְלוֹ הַרְבֵּה. גַּם בְּכָל הַשָּׁנִים הַנַּ"ל הָיָה גַּם רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה נָע וָנָד בְּהַדֶּרֶךְ וְהַנְּסִיעָה שֶׁל נָאוְוּרִיטְשׁ וְכוּ' וּבְקְהִלַּת־קֹדֶשׁ לֶמְבֶּרְג כַּאֲשֶׁר יִבֹּאֵר לְקַמָּן.

וּבְבוֹאִי לְמָאהְלוֹב הִתְחִילוּ עָלַי מַחֲדָשׁ מְנִיעוֹת הַרְבֵּה מִלְּנְסֹעַ לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. כִּי כְּבָר מִבֹּאָר לְעֵיל קְצָת שֶׁהָיָה לִי מְנִיעוֹת וְיִסּוּרִים הַרְבֵּה לְאֵין קֵץ בַּתְּחִלַּת הִתְקָרְבוּתִי אֲלָיו, אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְהָבִין כְּלָל אֵיךְ זָכִיתִי לִשְׁבָּרִם, וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ תִּצְלֶינָה אָזְנָיו וְלֹא בֵּאַרְתִּי חֵלֶק אֶלֶף מֵהֶם. אַךְ עִקַּר גֹּדֶל הַיִּסּוּרִים וְהַמְּנִיעוֹת לֹא נִתְמַהְמְהוּ הַרְבֵּה כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ זִכַּנִי שֶׁשִּׁבַּרְתִּים בִּמְהִירוּת מִגֹּדֶל חָזְקֵי שֶׁיִּהְיֶה אֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה אֶהְיֶה מְקֹרָב אֵלָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְיַעֲבֹר עָלַי מָה. וְתֵכֶף גֵּרַשׁ אוֹתִי אָבִי מִבֵּיתוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה הֻכְרְחָה זוּגָתִי אַחַר כָּךְ בְּמֶשֶׁךְ חֲצִי שָׁנָה לֵירֵד גַּם כֵּן מִשֻּׁלְחַן אָבִי נֶרוֹ יָאִיר וְהָיִינוּ נִזּוֹנִים עַל שֻׁלְחָנָנוּ. וּכְשֶׁרָאָה אָבִי וּבְנֵי

בֵּיתֵנוּ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַטּוֹת דַּעְתִּי בְּשׁוּם אֹפֶן נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנִּי. וְגַם זוּנָתִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה דַּיְתָהּ אָז מַסְכֶּמֶת כְּלָל עַל נְסִיעָתִי לְרַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, הֶכְרֵחָה גַּם כֵּן בְּעַל כָּרְחָהּ לְבַטֵּל דַּיְתָהּ. כִּי יָדְעָה וְהֵבִינָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִמְנֹעַ אוֹתִי מֵרַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּשׁוּם אֹפֶן בָּעוֹלָם. וְכָל מַה שֶּׁעָבַר בָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר. אַךְ עִקַּר תִּקֻּף הַיִּסּוּרִין וְהַמְּנִיעוֹת לֹא נִתְמַהְמְהוּ הַרְבֵּה. אִם אָמְנָם בְּוַדַּאי גַּם אַחַר כָּךְ הָיוּ לִי יִסּוּרִים וּמְנִיעוֹת הַרְבֵּה כִּמְעַט בְּכָל נְסִיעָה וּנְסִיעָה. אַךְ אַף עַל פִּי כֵן הָיוּ יִסּוּרִים וּמְנִיעוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לְסָבְלָן, מֵאַחַר שֶׁכְּבָר הָיִיתִי נִזּוֹן עַל שֻׁלְחָנִי וְכָל אִישׁ שׁוֹרֵר בְּבֵיתוֹ. וְהָיִיתִי נוֹסֵעַ בְּכָל עֵת שֶׁרָצִיתִי בְּכָל שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה שָׁבוּעוֹת אוֹ פָּחוֹת. וְלִפְעָמִים יָשַׁבְתִּי אֶצְלוֹ אֵיזֶה זְמַן וּבְכָל פַּעַם שָׁמַעְתִּי דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, תּוֹרוֹת וְשִׂיחוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת נִפְלָאוֹת וְנוֹרָאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמְעוּ מֵעוֹלָם, אֲשֶׁר הֶחֱיָה אוֹתִי וְאֶת כָּל הַשּׁוֹמְעִים מִפִּי וּמִפִּי כְּתָבִי לְדוֹרֵי דוֹרוֹת לְעוֹלְמֵי עַד וּלְנֶצַח נְצָחִים. הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סִפְרֵנוּ. הֶחָפֵץ בָּאֱמֶת יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְלִבּוֹ יָבִין וְיָשׁוּב לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל־יָדָם, וְיָבִין וְיַשְׂכִּיל אֶפֶס קָצֵה מַה שֶּׁזִּכַּנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בַּיָּמִים הָהֵם לִשְׁמֹעַ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, דְּבָרִים שֶׁכְּפָשָׁה עַתִּיק־יוֹמִין, דְּבָרִים שֶׁלֹּא שְׁמָעַתְּן אֹזֶן מֵעוֹלָם וְכוּ' וְכוּ'; וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ בְּעֶרֶךְ אַרְבַּע שָׁנִים. אַחַר כָּךְ בִּשְׁנַת תקס"ז הַנַּ"ל שֶׁהִתְחִיל גָּלוּתִי וְטִלְטוּלִי לְמָאהִלוֹב חָזְרוּ וְנִתְחַדְּשׁוּ עָלַי מֵחָדָשׁ לְגַמְרֵי כָּל הַמְּנִיעוֹת יוֹתֵר מִבַּתְּחִלָּה. רַק שֶׁבְּאֹפֶן אֶחָד הָיוּ קַלִּים מִבַּתְּחִלָּה מֵחֲמַת שֶׁהָיִיתִי כְּבָר חָזָק בְּדַעְתִּי מְאֹד מְאֹד בְּלִי שִׁעוּר. כִּי כְּבָר זָכִיתִי לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי וְלִטְעֹם מִצּוּף דְּבַשׁ אֲמָרָיו הַנְּעִימִים וְהַקְּדוֹשִׁים וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה לִי הַכֹּחַ לְשַׁבֵּר הַמְּנִיעוֹת. כִּי זֶה כְּלָל אֶצְלֵנוּ שֶׁעִקַּר כָּל הַמְּנִיעוֹת הֵם רַק מְנִיעוֹת הַמֹּחַ וְכוּ' כַּמְבֹאָר בַּסְּפָרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת עַיֵּן שָׁם (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא סִימָן מ"ו). וְכָל מַה שֶּׁעָבַר עָלַי אָז בְּמָאהִלוֹב אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר אַךְ בְּקִצּוּר אֲסַפֵּר קְצָת.

הִנֵּה אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים נָסַעְתִּי לְמָאהִלוֹב כַּנַּ"ל, וּבָאתִי לְשָׁם בְּיוֹם חֲמִישִׁי י"ג תִּשְׁרֵי וְלֹא מָצָאתִי חוֹתְנִי בְּבֵיתוֹ כִּי הָיָה בִּקְרֶמִינִיץ כַּנַּ"ל. וְחוֹתְנִי הָיָה חָשׁוּב וְיָקָר שָׁם מְאֹד מְאֹד בְּתַכְלִית הַחֲשִׁיבוּת. וְגַם מִכְּבָר הָיָה מִתְנַגֵּד גָּדוֹל עַל כָּל הַחֲסִידִים אֲפִלּוּ עַל גְּדוֹלֵי הַמְּפָרְסָמִים. וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־בְּנֵי בֵּיתוֹ כֻּלָּם הָיוּ מִתְנַגְּדִים וְהָיָה בֶּאֱמֶת צַדִּיק וּבַעַל מַעֲשִׂים טוֹבִים. אַךְ הָיָה שָׁקוּעַ בְּדַעְתּוֹ דִּבְרֵי בַּעֲלֵי הַמַּחֲלֹקֶת מִכְּבָר שֶׁחָלְקוּ עַל גְּדוֹלֵי הַחֲסִידִים כַּמְפֻרְסָם, וּמֵחֲמַת זֶה הָיָה חָזָק בְּעִנְיַן הַהִתְנַגְּדוּת מְאֹד. וְכֵן כָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ וְגַם אִשְׁתּוֹ בִּכְלָל. וּבִפְרָט עַתָּה שֶׁעָלָה לְגֶדֶלָּה יוֹתֵר בְּוַדַּאי הָיוּ לִי יִסּוּרִים יוֹתֵר כִּי כֻּלָּם הָיָה לִבָּם חָלוּק עִמִּי. אֲבָל זֹאת יָדְעוּ שֶׁאֵין בְּיָדָם לִמְנֹעַ אוֹתִי בְּשׁוּם אֹפֶן כִּי יָדְעוּ שֶׁאֲנִי חָזָק בְּדַעְתִּי בְּלִי שִׁעוּר כַּנַּ"ל:

וְהִנֵּה הָיִיתִי בְּמָאהְלוֹב בְּכָל יְמֵי הַסֻּכּוֹת, וְאַחַר הַסֻּכּוֹת הָיִינוּ מְצַפִּים בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא חוֹתְנִי וְלֹא בָּא. כִּי נִתְעַכֵּב שָׁם בְּקָרֶמִינִיץ בְּעֵסֶק דְּבַר מִצְוָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ שָׁם. וְלֹא הָיָה אֶפְשָׁר לָנוּ לַחֲזֹר לְבֵיתֵנוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא כִּי זוּגָתִי לֹא רָאֲתָה אוֹתוֹ כַּמָּה זְמַנִּים וְנִמְשַׁךְ הַדָּבָר עַד חֲנֻכָּה וַעֲדַיִן לֹא בָּא. וַאֲנִי הָיִיתִי עָצוּר בְּמָאהְלוֹב וְלֹא זָכִיתִי לִרְאוֹת פְּנֵי קָדְשׁוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ זְכרונוֹ לִבְרָכָה מֵאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים עַד הַנָּה. וְהָיוּ לִי יִסּוּרִים עֲצוּמִים מִזֶּה בִּלְי שִׁעוּר כִּי בְּכָל הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ הָיִיתִי רָגִיל בְּמֶשֶׁךְ זְמַן כְּזֶה לִהְיוֹת אֶצְלוֹ זְכרונוֹ לִבְרָכָה כַּמָּה פְּעָמִים וְשָׁמַעְתִּי מַה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי וכו'. וּמִגֹּדֶל צַעֲרִי כָּתַבְתִּי אִגְּרוֹת לְרַבֵּנוּ זְכרונוֹ לִבְרָכָה מִגֹּדֶל הַיִּסּוּרִים וְהַמְּנִיעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי מְאֹד כַּנַּ"ל. וּבְתוֹךְ אוֹתוֹ הַזְּמַן בֵּין יָמִים הַנּוֹרְאִים לַחֲנֻכָּה שֶׁהָיִיתִי בְּמָאהְלוֹב כַּנַּ"ל בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן נוֹלַד בֵּן זָכָר לְרַבֵּנוּ זְכרונוֹ לִבְרָכָה בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב זְכרונוֹ לִבְרָכָה. וּמֵחֲמַת עִכּוּבִי בְּמָאהְלוֹב לֹא זָכִיתִי לִהְיוֹת אֶפְלוּ עַל הַבְּרִית מִילָה וּבַשָּׁבוּעַ שֶׁל הַבְּרִית מִילָה נִשְׁמַע מִפִּי רַבֵּנוּ זְכרונוֹ לִבְרָכָה הָעִנְיָן הַנּוֹרָא שֶׁל הָאֲלָפִים לְחַלְּקָם לְמֵאוֹת שֶׁעַל יְדֵי זֶה יְכוֹלִים לְהַחֲיוֹת מֵתִים וכו' כַּנִּדְפָּס בַּלִּקּוּטִים שֶׁאַחֲרֵי הַסִּפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת (שִׂיחוֹת הָר"ן צ"ג) עַיֵּן שָׁם. וְהֶבֶן נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם וְנוֹרְאוֹתָיו עַד אֵין קֵץ וכו'. וְכָל זֶה אָמַר בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ רַבִּי לֵיבּ דַּיָּן דָּגִים בַּלַּיְלָה לְצֹרֶךְ סְעֻדַּת הַבְּרִית מִילָה, שֶׁבָּא בְּשִׂמְחָה וְאָמַר כָּל עִנְיָן הַנּוֹרָא הַנַּ"ל. וַאֲנִי בַּעֲוונוֹתַי הָרַבִּים לֹא זָכִיתִי לִהְיוֹת בְּכָל זֶה אַךְ כָּתְבוּ לִי עַל הַפָּאסְט בְּכָל עֵת מַה שֶּׁעָבַר כָּאן.

וְהִנֵּה נִתְעַכְּבְתִּי שָׁם עַד יְמֵי הַחֲנֻכָּה כַּנַּ"ל, וְשַׁבַּת חֲנֻכָּה הָיָה אֶצְלֵנוּ מֵהַזְּמַנִּים הַקִּבּוּעִים לָבוֹא אֵלָיו כְּפִי פְּקֻדָּתוֹ כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן סִימָן קכ"ו). וְהִתְחַלְתִּי לְכָסֵּחַ וּלְהִתְגַּעְגֵּעַ לְנְסֹעַ לְבֶרֶסְלַב עַל שַׁבַּת חֲנֻכָּה אַךְ רַבּוּ הַמְּנִיעוֹת בִּלְי שִׁעוּר, בִּפְרָט אוּלַי בְּתוֹךְ כָּךְ יָבוֹא חוֹתְנִי בְּעֵת שֶׁאֶהְיֶה בִּבֶּרֶסְלַב כִּי הָיוּ מְצַפִּים בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא כַּנַּ"ל. וְאִם יָבוֹא וְלֹא יִמְצָאֵנִי שָׁם בְּוַדַּאי יֶחֱרֶה אַפּוֹ מְאֹד. וְגַם חֲמוֹתִי וְזוּגָתִי כֻּלָּם הָיָה לָהֶם לְקִהְיוֹן שִׁנַּיִם שֶׁאֲנִי אֶסַּע בְּעֵת כָּזֹאת לִבֶּרֶסְלַב. אַחֲרֵי שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי חֲשׁוּבֵי קְהִלָּה כָּזֹאת בָּאִים בְּכָל יוֹם לְשַׁחֵר פָּנֵיהֶם וּמְצַפִּים בִּתְשׁוּקָה גְּדוֹלָה עַל בִּיאָתוֹ. וְהוּא יָקָר וּמְפֻרְסָם כָּל כָּךְ וּבֵין הַיּוֹם וּמָחָר יָבוֹא וַאֲנִי אֶסַּע בְּתוֹךְ כָּךְ לְרַבֵּנוּ זְכרונוֹ לִבְרָכָה אֲשֶׁר גַּם בִּלְא זֶה הוּא עַל אַפָּם וַחֲמָתָם מִכָּל־שֶׁכֵּן עַתָּה. וּבְוַדַּאי הָיוּ לִי יִסּוּרִים מִנְּסִיעָה זֹאת הַרְבֵּה מְאֹד.

אַךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו בִּלְי שִׁעוּר חִזֵּק אֶת לִבִּי וְהִתְגַּבַּרְתִּי עַל כָּל הַמְּנִיעוֹת וְנָסַעְתִּי לִבֶּרֶסְלַב. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָזָרַנִי כִּי בְּתְחִלָּה לֹא הָיָה לִי עַל הוֹצָאוֹת וְלֹא עֲגָלָה, אֶבֶל הַבָּא לִטָּהֵר מְסַיְּעִין לוֹ, וּמִי שֶׁרוֹצֶה בֶּאֱמֶת בְּחֵשֶׁק חָזָק כָּרְאוּי נִתְבַּטְּלִין הַמְּנִיעוֹת וכו'. וְעָזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְהִזְמִין לִי עֲגָלָה וְהוֹצָאוֹת הַדֶּרֶךְ וּבָאתִי לְרַבֵּנוּ זְכרונוֹ לִבְרָכָה אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב שַׁבַּת קֹדֶשׁ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁהוּא מִימֵי חֲנֻכָּה. וְזָכִיתִי לְדַבֵּר מִיָּד עִם רַבֵּנוּ זְכרונוֹ

לְבָרְכָה, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הָיָה שׂוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ. וְסִפֵּר לִי מִיָּד מֵעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָבַר עָלָיו בְּאֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁנִּמְצָא אִישׁ רַע וּבְלִיַּעַל שֶׁבָּדָה עָלָיו דָּבָר כָּזֶה שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבְלָתוֹ וְהָיוּ לוֹ יִסּוּרִים רַבִּים מִזֶּה. וְאָמַר שֶׁנִּדְמָה לוֹ שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא הָיוּ לוֹ יִסּוּרִים כָּאֵלֶּה וְכוּ' (וְיִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר):

טו

וְהִנֵּה זָכִיתִי לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עַל שַׁבַּת חֲנֻכָּה וְשָׁמַעְתִּי תּוֹרָה נִפְלָאָה (לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן סִימָן ל') וְכָתַבְתִּי אוֹתָהּ לְפָנָיו וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹ הַרְבֵּה. וְאַחַר כָּךְ נָסַעְתִּי לְקַהִלַּת קֹדֶשׁ נֶעמִירוֹב וְקִבֵּל אוֹתִי אָבִי בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְנָתַן לִי מַתָּנָה. וְהָיִיתִי מְצֻפֶּה שָׁם בְּנֶעמִירוֹב שֶׁיְּזַדְּמֵן לִי עֶגְלָה לְמָאהִלוֹב וְלֹא נִזְדַּמְּנָה לִי. וְנִתְיַשַּׁבְתִּי בְּדַעְתִּי לָמָּה לִי לְהַמְתִּין שָׁם טוֹב לִי שֶׁאֵסַע לִבְּרֶסְלַב אוּלַי יְזַדַּמֵּן לִי שָׁם עֶגְלָה וְאֵרוִיחַ שֶׁבְּתוֹךְ כָּךְ אֶהְיֶה אֶצְלוֹ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה.

וְכֵן עָשִׂיתִי וְחָזַרְתִּי וְנָסַעְתִּי לִבְּרֶסְלַב. וּבָאתִי לְשָׁם בְּיוֹם שְׁלִישִׁי בָּעֶרֶב. וַאֲנִי עֲדַיִן לֹא קִדַּשְׁתִּי אֶת הַלְּבָנָה בְּאוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ, וְאוֹתָהּ הַלַּיְלָה הָיְתָה הַלַּיְלָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל זְמַן קִדּוּשׁ הַלְּבָנָה, וְהָיָה עָנָן וְחֹשֶׁךְ גָּדוֹל וְלֹא נִרְאָה שׁוּם רֹשֶׁם בְּעֶלְמָא שֶׁל הַלְּבָנָה וְהָיָה לִי צַעַר. וְשָׁאַלְתִּי אִם רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּבָר קִדֵּשׁ הַלְּבָנָה. הֵשִׁיב לִי שֶׁכְּבָר קִדֵּשׁ הַלְּבָנָה וְהָיָה לִי צַעַר בְּיוֹתֵר. וְגַם בְּלֹא זֶה הִתְגַּבְּרָה עָלַי עַצְבוּת, וּמֻחֲמַת זֶה בְּיוֹתֵר. וְאַחַר כָּךְ נִכְנַסְתִּי אֵלָיו בְּאוֹתָהּ הַלַּיְלָה וְשָׁאַל אוֹתִי עַל מָה אַתָּה בְּמָרָה שְׁחוֹרָה כָּל כָּךְ, וְשָׁתַקְתִּי, וְנַעֲנָה אֶחָד וְאָמַר לוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין הַלְּבָנָה נִרְאֵית עַל כֵּן פָּנָיו זְעוּפוֹת. עָנָה רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְאָמַר הִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל־זֶה, הֵשַׁבְתִּי לוֹ כְּבָר בִּקַּשְׁתִּי מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל־זֶה, וְאָמַר הִתְפַּלֵּל עוֹד, וְעָנָה אֶחָד וְאָמַר בִּשְׁבִילִי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה שֶׁאַתֶּם תִּתְפַּלְּלוּ עָלָיו עֲבוּר זֶה.

וּבֶאֱמֶת לֹא עָלָה עַל דַּעְתִּי לְבַקֵּשׁ אוֹתוֹ עַל זֶה אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל מֵעִנְיַן הַלְּבָנָה, אֲבָל הָיוּ לִי דְּבָרִים הֶכְרֵחִיִּים יוֹתֵר שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ שֶׁיִּתְפַּלֵּל עָלַי, עַל כֵּן לֹא מָצָאתִי לִבִּי לְהַטְרִיחַ לְפָנָיו גַּם בִּשְׁבִיל זֶה. וְעָמְדְנוּ קְצָת לְפָנָיו בְּתוֹךְ כָּךְ בָּא אֶחָד וְאָמַר שֶׁהַלְּבָנָה מַתְחֶלֶת לְהִתְרָאוֹת מְעַט מִתּוֹךְ הֶעָנָנִים. עָנָה רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְאָמַר תֵּלֵךְ מִיָּד וְתֵכֶף כְּשֶׁתִּרְאֶה אוֹתָהּ כְּפִי מַה שֶּׁהִיא בְּתוֹךְ הֶעָנָנִים רַק שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָהּ תֵּכֶף תְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַלְּבָנָה בְּלִי עִכּוּב. וְיָצָאתִי לַחוּץ וְהָיְתָה הַלְּבָנָה מְכֻסָּה בַּעֲנָנִים רַק שֶׁנִּרְאֵית מְעַט וְלֹא זָרַחְתִּי עַצְמִי כְּפִי פְּקֻדָּתוֹ וּבְתוֹךְ כָּךְ נִתְעַלְּמָה לְגַמְרֵי. וְהָיוּ לִי יִסּוּרִים בְּיוֹתֵר כִּי נִתְבַּיַּשְׁתִּי לַחֲזֹר אֵלָיו, מֻחֲמַת שֶׁלֹּא קִיַּמְתִּי כִּדְבָרָיו. וְעָמַדְתִּי שָׁם מְעַט וְתָלִיתִי עֵינַי לַמָּרוֹם וּבִקַּשְׁתִּי מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ קְצָת וְנִרְאֲתָה הַלְּבָנָה יוֹתֵר מִבַּתְּחִלָּה, וְתֵכֶף בֵּרַכְתִּי בִּרְכַּת הַלְּבָנָה וְנִכְנַסְתִּי אֶצְלוֹ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּשִׂמְחָה.

וְתֵכֶף כְּשֶׁבָּאתִי לְפָנָיו עָנָה וְאָמַר הֲלֹא רְאִיתֶם שֶׁעַתָּה הוּא אִישׁ אַחֵר לְגַמְרֵי וְהָיָה לוֹ נַחַת גָּדוֹל. וְעָנָה וְאָמַר עָלַי וְעַל כָּל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ אִם אַתֶּם הֱיִיתֶם בְּשִׂמְחָה הָיְתָה טוֹבָה גְּדוֹלָה לְהָעוֹלָם. אַחַר כָּךְ דִּבַּרְנוּ עִמּוֹ קְצָת וְאַחַר כָּךְ סִפֵּר לְפָנַי וְלִפְנֵי חֲתָנוֹ רַבִּי יִצְחָק זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה מַעֲשֶׂה נוֹרָאָה מֵעִנְיַן מַזָּל טוֹב מַזָּל טוֹב (חַיֵּי מוֹהַר"ן סִימָן פ"ב). וְאַחַר כָּךְ צִוָּה שֶׁאֲנַחְנוּ נֹאכַל עִמּוֹ יַחַד. כִּי הַמִּנְהָג הָיָה בְּעֵת שֶׁיִּשְׁבְּנוּ אֶצְלוֹ שֶׁבְּחֹל לֹא אָכַל עִמָּנוּ יַחַד רַק לִפְעָמִים כְּשֶׁהָיָה אֵיזֶה עֵת רָצוֹן וּבְדִיחָא דְּעִתֵּהּ הָיָה מְצַוֶּה שֶׁנֹּאכַל עִמּוֹ יַחַד. וְאָז בַּלַּיְלָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל הָיָה גַּם כֵּן שִׂמְחָה קְצָת וְצִוָּה שֶׁנֹּאכַל עִמּוֹ, וְאָכַלְנוּ יַחַד הוּא זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וַחֲתָנוֹ הַנַּ"ל וְאָנֹכִי.

וּבְתוֹךְ הַסְּעֻדָּה שָׁמַע שֶׁאֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הָיָה גַּם כֵּן מְקַדֵּשׁ אֶת הַלְּבָנָה, וְאָמַר בִּרְכַּת הַלְּבָנָה בְּהִתְעוֹרְרוּת וְהִתְלַהֲבוּת מֵעֹמֶק הַלֵּב כְּדֶרֶךְ אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, וְהוּטַב לְרַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה מְאֹד מְאֹד וְהִתְחִיל לְדַבֵּר מִזֶּה. וְעַל יְדֵי זֶה נִסְתַּבֵּב הַדָּבָר עַד שֶׁגִּלָּה תּוֹרָה נִפְלָאָה לְפָנֵינוּ עַל פָּסוּק (מְלָכִים־ב ב): וַיְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי (לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן סִימָן ס"ו). וּכְבָר יָדוּעַ אֶצְלֵנוּ שֶׁעַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁזָּכִינוּ לִשְׁמֹעַ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, אָנוּ צְרִיכִין לוֹמַר כַּמָּה פְּעָמִים: אִלְמָלֵא לֹא אֲתֵינָא לְעָלְמָא אֶלָּא לְמִשְׁמַע דָּא דֵי, מִכָּל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁזָּכִינוּ לִשְׁמֹעַ הֶמְשֵׁךְ כָּזֶה. אַשְׁרֵי אֹזֶן הַשּׁוֹמַעַת וְנִתְעַכַּבְתִּי שָׁם עַד שַׁבָּת. וְעַל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ בָּאוּ אוֹרְחִים, וְאֶחָד מֵהֶם הָיָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְסִפֵּר רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה עִמּוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּוַדַּאי בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהָיוּ לוֹ גַּעְגּוּעִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֵאַחַר שֶׁזָּכָה לִהְיוֹת שָׁם וְעַל יְדֵי זֶה נִסְתַּבֵּב הַדָּבָר שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה עַל הַשֻּׁלְחָן תּוֹרָה נוֹרָאָה (שָׁם) מֵעִנְיַן שְׁבִירוֹת מְנִיעוֹת וְכוּ' וְכֵן אַחַר כָּךְ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶשׁ אָמַר גַּם כֵּן תּוֹרָה נוֹרָאָה (שָׁם) מֵעִנְיַן הַמְשָׁכַת רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ וְכוּ'.

וְאַחַר שַׁבָּת בְּסָמוּךְ נִזְדַּמֵּן לִי עֲגָלָה וְקִבַּלְתִּי רְשׁוּת מֵאִתּוֹ קֹדֶם אוֹר הַיּוֹם, כִּי הָיִיתִי נֶחְפָּז מְאֹד וְנִכְנַסְתִּי לְחַדְרוֹ לְקַבֵּל רְשׁוּת כַּנָּהוּג, וְלֹא הָיָה נֵר בְּחַדְרוֹ כִּי הוּא זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה שָׂכַב עֲדַיִן עַל מִטָּתוֹ. וְרָצִיתִי לְהַכְנִיס נֵר וְאָמַר שֶׁאֵין צְרִיכִין, וְקִבַּלְתִּי רְשׁוּת מִמֶּנּוּ בְּחֶשְׁכַת לַיְלָה וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹ מְעַט כִּי כְּבָר דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ הַרְבֵּה קֹדֶם נְסִיעָתִי לְנֶעְמִירוֹב וְאַחַר כָּךְ, וְנָסַעְתִּי לְמָאהִילוֹב. וּבְאתִי לְמָאהִילוֹב וּמָצָאתִי אֶת חוֹתְנִי בְּבֵיתוֹ כִּי בָּא בְּסָמוּךְ אַחַר נְסִיעָתִי מִשָּׁם לִבְּרֶסְלַב. וְקִבַּלְתִּי פָּנָיו, וּבְוַדַּאי לֹא הִסְבִּיר לִי פָּנִים יָפוֹת כִּי הֵיטֵב חָרָה לוֹ עַל זֶה כַּנַּ"ל:

טז

וְהִנֵּה כְּסָפַי הָיָה חָזָק מְאֹד לַחֲזוֹר עִם בְּנֵי בֵיתִי לְנֶעְמִירוֹב. אַךְ עַד הֵנָּה הָיִינוּ מַמְתִּינִים עַל חוֹתְנִי כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְעַתָּה אִי אֶפְשָׁר לַחֲזוֹר בַּחֹרֶף, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי מְצַפֶּה לַחֲזוֹר. אֲבָל

סָמוּךְ לְבֵיאָתִי שָׁם הֶחֱלָה ה' אוֹתִי וְנָפַלְתִּי לְמִשְׁכָּב שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים רְצוּפִים זֶה אַחַר זֶה. וְכֵן זוּגָתִי חָלְתָה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים וּבָנַי שֶׁיִּחְיוּ, וְהַמְשָׁרֶתֶת שֶׁלָּנוּ חָלְתָה וָמֵתָה. וְהַמְשָׁרֶתֶת שֶׁל חוֹתְנִי חָלְתָה גַּם כֵּן כִּי בְּאוֹתוֹ הָעֵת הָיוּ חֳלָשׁוֹת מְצוּיוֹת מְאֹד בְּסָבִיבוֹתֵינוּ. וּכְבָר אָמַר רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בֵּין כֻּלָּם לְעָשׂוֹר בְּשָׁנָה זֹאת שֶׁהוֹלְכִים חֳלָשׁוֹת גְּדוֹלוֹת בָּעוֹלָם. וְכֵן בָּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֶׁיָּצָא מֵהַמִּקְוֶה, עָנָה וְאָמַר לְהָאִישׁ שֶׁהָלַךְ עִמּוֹ מֵהַמֶּרְחָץ לְבֵיתוֹ שֶׁהוּא אוֹחֵז בְּרֹאשׁוֹ וּמְמַשְׁמֵשׁ בּוֹ אִם הוּא חַי. כַּוָּנָתוֹ שֶׁמַּרְגִּישׁ כָּל כָּךְ צַעַר הָעוֹלָם מֵהַחֳלָשׁוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ בָּעוֹלָם רַחֲמָנָא לִצְלָן עַד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הוּא חַי. וְכֵן הָיָה שֶׁתָּכָף אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעֵת נְסִיעָתִי לְמָאהִלוֹב רָאִיתִי בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁעָבַרְתִּי שָׁם שֶׁהָיוּ מֻטָּלִים עַל עֶרֶשׂ דְּוַי רַחֲמָנָא לִצְלָן עַד שֶׁהִגִּיעַ אֶצְלֵנוּ רַחֲמָנָא לִצְלָן אַחַר חֲנֻכָּה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

וְתָכָף כְּשֶׁנִּפַּלְתִּי לְמִשְׁכָּב רַחֲמָנָא לִצְלָן צִוִּיתִי לִכְתֹּב אִגֶּרֶת לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְהִגִּיעַ אֵלָיו וְהָיָה לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה צַעַר גָּדוֹל מְזֶה מְאֹד מְאֹד. וְהֵשִׁיב לִי תְּשׁוּבָה בִּכְתִיבַת יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה בְּעַצְמוֹ, וְכָתַב לִי דְּבָרִים מְתוּקִים וַעֲרֵבִים וְגִלָּה לִי עִצָּם נִפְלְאוֹת אַהֲבָתוֹ אֵלַי וְהֶחֱיָה וְחִזֵּק אוֹתִי מְאֹד מְאֹד בְּמִכְתָּבוֹ. וְהָאִגֶּרֶת הַזֹּאת עֲדַיִן בְּיָדִי. וּלְדַעְתִּי לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִי לִסְבֹּל צַעַר הַחוֹלַאַת לוּלֵא הָאִגֶּרֶת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל שֶׁהֶחֱיָה אוֹתִי מַמָּשׁ:

יז

וְהִנֵּה בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן הַזֶּה נָסַע רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְמֶדְוֶדִיבְקֶע עַל שַׁבָּת שִׁירָה כְּדַרְכּוֹ בְּכָל שָׁנָה. וּמִשָּׁם נָסַע לִקְרֶמִינְטְשָׁאק וְהִמְתִּין שָׁם אֵיזֶה שָׁבוּעוֹת עַד לֶדֶת בִּתּוֹ הַצַּדֶּקֶת מָרַת שָׂרָה תְּחְיֶה שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה לָלֶדֶת. וְהִמְתִּין שָׁם עַד שֶׁיָּלְדָה בֵּן זָכָר לְמַזָּל טוֹב. וְקֹדֶם לֶדְתָּהּ הָיָה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּצַעַר גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד בְּלִי שִׁעוּר, וְלֹא הֶרְאָה שׁוּם פָּנִים שֹׂחֲקוֹת כְּלָל. וְגַם לֹא הִנִּיחַ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין בִּסְעֻדָּתוֹ וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה שֶׁתֵּלֵד בְּשָׁלוֹם. וְאַחַר כָּךְ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁיָּלְדָה בְּשָׁלוֹם בִּישׁוּעַת הַשֵּׁם בָּא בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְצִוָּה תֵּכֶף לְהַדְלִיק נֵרוֹת וְלַעֲשׂוֹת מַשְׁקֶה "פָּאנְש" וְהִמְתִּין שָׁם עַד אַחַר הַמִּילָה וְאָז הָיָה גַּם כֵּן בְּשִׂמְחָה.

אַחַר כָּךְ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לַמִּילָה חָלְתָה בִּתּוֹ הַיּוֹלֶדֶת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל, וְהָיָה לוֹ צַעַר גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד וְיָצָא מִקְּרֶמִינְטְשָׁאק בְּבֶהָלָה וְחִפָּזוֹן גָּדוֹל כְּמוֹ הַבּוֹרֵחַ מִמָּוֶת. וְאֶחָד מֵאֲנָשָׁיו שֶׁנָּסַע עִמּוֹ לְשַׁמְּשׁוֹ נִתְמַהְמַהּ שָׁם קְצָת, הִנִּיחוֹ שָׁם וּבָרַח מִמֶּנּוּ. וְהָאִישׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל נִשְׁאַר בִּקְרֶמִינְטְשָׁאק וְהֻכְרַח לִשְׁכֹּר עֲגָלָה וְלִרְדֹּף אַחֲרָיו כַּמָּה פַּרְסָאוֹת. וְאָמַר רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אָז בְּעֵת שֶׁבָּרַח מִשָּׁם, שֶׁקָּרוֹב שֶׁתֵּצֵא חִיּוּתוֹ מִגֹּדֶל הַצַּעַר, כִּי מַה שֶּׁעָבַר עָלָיו בְּעִנְיַן בָּנָיו וְיוֹצְאֵי־חֲלָצָיו שֶׁיִּחְיוּ לְאֹרֶךְ יָמִים וְשָׁנִים אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר. כִּי בָּנָיו וְיוֹצְאֵי־חֲלָצָיו הֵם סְגֻלּוֹת יְקָרוֹת מְאֹד מְאֹד וְהָעוֹלָם צְרִיכִים אוֹתָם מְאֹד מְאֹד, וְאָמַר שֶׁהֵם אִילָנוֹת יְקָרִים

מְאֹד וְיִגְדְּלוּ מֵהֶם פֵּרוֹת נִפְלָאִים מְאֹד וְהִזְהִיר לְכַבְּדָם מְאֹד. וְאָמַר שֶׁהַגּוֹאֵל צֶדֶק יֵצֵא מִיּוֹצְאֵי־חֲלָצָיו וְכוּ'. וְנָסַע מִקְרֶמִינְטְשָׁאק וּבָא לְבֵיתוֹ לְפֹה בְּרֶסְלַב.

וְלֹא נִתְמַהְמַהּ הָרְבֵּה וְאָז נָסַע מִכָּאן הַנְּסִיעָה הַגְּדוֹלָה לִמְדִינַת פָּאלִיסָע לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ נָאוְוּרִיטְשׁ וְכוּ' וְחָזַר מִשָּׁם לְאוֹסְטְרָהָא וְזִסְלַב וְכוּ' כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲרַ"ן סִימָן קנ"א). וְהַנְּסִיעָה הַזֹּאת שֶׁטִּלְטֵל עַצְמוֹ בְּטִלְטוּל קָשֶׁה כָּזֶה בְּלִי שׁוּם טַעַם עַל פִּי פָּשׁוּט הִיא פְּלִיאָה גְּדוֹלָה. כִּי לֹא קִבֵּץ שׁוּם מָמוֹן בִּנְסִיעָה זוֹ, אַדְרַבָּא פִּזֵּר סָךְ עָצוּם מִכִּיסוֹ עַל הוֹצָאוֹת הַדֶּרֶךְ. עַל כֵּן עֲדַיִן אֵין שׁוּם אָדָם יוֹדֵעַ שׁוּם רֶמֶז וּפֵרוּשׁ עַל נְסִיעָתוֹ זֹאת שֶׁהָיְתָה פְּלִיאָה נִשְׂגָּבָה מְאֹד. וְכֵן נָסַע כַּמָּה נְסִיעוֹת בְּלִי טַעַם עַל־פִּי פָּשׁוּט כְּמוֹ לְשַׁאריגְרַד וְכוּ'. אֲבָל נְסִיעָה זֹאת נִמְשְׁכָה זְמַן גָּדוֹל, וְהָיוּ לוֹ טִלְטוּלִים קָשִׁים וַעֲצוּמִים, וְהוֹצָאוֹת הָרְבֵּה וְאֵין שׁוּם אָדָם יוֹדֵעַ כַּוָּנָתוֹ הַנּוֹרָאָה בָּזֶה. וְאָמַר שֶׁאִם הָיוּ יוֹדְעִים הָעוֹלָם עַל מָה הוּא נוֹסֵעַ הָיוּ מְנַשְּׁקִים כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שֶׁל נְסִיעָתוֹ. וְאָמַר שֶׁבְּכָל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה הוּא מַכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף זְכוּת, וּכְבָר מְבֹאָר מִזֶּה קְצָת בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲרַ"ן סִימָן קכ"א):

יח

וְהִנֵּה אָנֹכִי עֶזְרָנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁחִזַּרְתִּי לְאֵיתָנִי וְכֵן זוּגָתִי וּבָנַי שֶׁיִּחְיוּ. אַחַר כָּךְ אַחַר פּוּרִים נָסַעְתִּי לְנֶעמִירוֹב. וְכַוָּנָתִי הָיְתָה לְהִתְרָאוֹת פָּנַי עִם חֲבֵרִי רַבִּי נַפְתָּלִי, כִּי יָדַעְתִּי שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּבָר נָסַע לַדֶּרֶךְ נְסִיעָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל. כִּי חֲבֵרִי רַבִּי נַפְתָּלִי הָיָה כּוֹתֵב לִי עַל הַפָּאסְט (דֶּרֶךְ הַדּוֹאַר) בְּכָל פַּעַם כָּל מַה שֶׁעָבַר כָּאן. אַךְ נִסַּעְתִּי לְנֶעמִירוֹב כְּדֵי לְדַבֵּר עִם חֲבֵרִי רַבִּי נַפְתָּלִי לִשְׁמֹעַ מִפִּיו חֲדָשׁוֹת שֶׁזָּכָה לִשְׁמֹעַ בָּעִתִּים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא זָכִיתִי לִהְיוֹת אֶצְלוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וּבְאתִי לְנֶעמִירוֹב וּמֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה שֶׁנִּתְעַכַּבְתִּי שָׁם עַד אַחַר פֶּסַח, וּבְתוֹךְ כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי נַפְתָּלִי נֵרוֹ יָאִיר כַּמָּה מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁשָּׁמַע מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ עֲדַיִן כִּי לֹא הָיָה מִי שֶׁיִּכְתְּבֵם. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּים מִפִּי חֲבֵרִי הַנִּזְכָּר לְעֵיל וּכְתַבְתִּים עַל הַסֵּפֶר (אֲבָל שֶׁאָר הַמַּעֲשִׂיּוֹת שָׁמַעְתִּי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ שֶׁל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעַצְמוֹ).

בָּרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁנָּתַן בְּדַעְתִּי לִנְסֹעַ לְנֶעמִירוֹב אָז שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִצַּלְתִּי מַעֲשִׂיּוֹת אֵלּוּ, שֶׁאִם לֹא בָּאתִי אָז לֹא הָיוּ נִכְתָּבִין כְּלָל וְהָיוּ נֶעֱלָמִין מִן הָעוֹלָם. וְעַתָּה כְּבָר הֶחֱיוּ כַּמָּה נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, וַעֲדַיִן הֵם מְחַיִּין נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה וַעֲתִידִין לְהַחֲיוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל וְכָל בָּאֵי עוֹלָם כְּשֶׁיִּתְגַּלֶּה אֲמִתַּת קְדֻשַּׁת גְּדֻלָּתוֹ בָּעוֹלָם בִּמְהֵרָה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בָּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר עֶזְרָנִי עַד כֹּה:

יט

אַחַר פֶּסַח רָצִיתִי לַחֲזֹר לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ מָאהְלוֹב. וְנָסַעְתִּי מִקֹּדֶם לִקְהִלַּת בְּרֶסְלַב, וְדִבַּרְתִּי הַרְבֵּה עַל לֵב הַנָּגִיד ר"מ דְּפֹה שֶׁהָיָה מֵאַנְשֵׁי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁיִּשְׁלַח מָעוֹת לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ נָאוְוּרִיטְשׁ, כִּי הִגִּיעוּ מִמֶּנּוּ אִגְּרוֹת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְמָעוֹת עַל הוֹצָאוֹת, וְכֵן עָשָׂה ר"מ הַנִּזְכָּר לְעֵיל וְשָׁלַח לוֹ בְּעֶרֶךְ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֲדָמִים לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ נָאוְוּרִיטְשׁ. כִּי כֵּן צִוָּה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה קֹדֶם נְסִיעָתוֹ מִבֵּיתוֹ שֶׁכְּשֶׁיִּרְצוּ לִשְׁלֹחַ לוֹ מָעוֹת יִשְׁלְחוּ לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ נָאוְוּרִיטְשׁ. אַחַר כְּךָ נָסַעְתִּי לְמָאהְלוֹב. וְהִנֵּה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בִּנְסִיעָתוֹ הַגְּדוֹלָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל הָיָה בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ נָאוְוּרִיטְשׁ בִּימֵי הַפּוּרִים, וּכְפִי הַנִּרְאֶה מִדַּעְתּוֹ הָיָה שֶׁמִּשָּׁם יִסַּע לְמֶרְחוֹק יוֹתֵר. אַךְ אַחַר כָּךְ נִמְלַךְ בְּדַעְתּוֹ וְחָזַר מִשָּׁם לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ אוֹסְטְרָהָא, וּמֵאוֹסְטְרָהָא שָׁלַח הָעֲגָלָה שֶׁלּוֹ עִם אֲנָשִׁים רַבִּי שְׁמוּאֵל וְכוּ' לְפֹה קְהִלַּת־קֹדֶשׁ בְּרֶסְלַב כְּדֵי לְהָבִיא אִשְׁתּוֹ לְשָׁם שֶׁתִּתְקַבֵּל רְפוּאוֹת אֵצֶל הַדָּאקְטֶר נָאחְרֶדְע כִּי הָיָה לָהּ חוֹלַאַת כָּבֵד שֶׁמַּתָּה בּוֹ. וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה נִשְׁאַר לְבַדּוֹ בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ אוֹסְטְרָהָא רַק שֶׁשָּׁכְרוּ לוֹ אֶחָד לִזְמַן לְשַׁמְּשׁוֹ עַד שֶׁיַּחֲזֹר רַבִּי שְׁמוּאֵל מִבְּרֶסְלַב.

וּבָאת אִשְׁתּוֹ הָרַבָּנִית עִם רַבִּי שְׁמוּאֵל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ אוֹסְטְרָהָא עַל שַׁבַּת הַגָּדוֹל. וְלֹא הוּטַב בְּעֵינֶיהָ הַדּוֹקְטוֹר גָּאחְרֶדְע וְאָמְרָה שֶׁטּוֹב לְפָנֶיהָ לְהִתְרַפֵּא בְּזִסְלַב שֶׁיֵּשׁ שָׁם דּוֹקְטוֹרִים גְּדוֹלִים וְגַם יֵשׁ לָהּ שָׁם בְּנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ. וְהֻכְרַח רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִנְסֹעַ עִמָּהּ לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ זִסְלַב תֵּכֶף אַחַר שַׁבָּת, וּבָא לְזִסְלַב סָמוּךְ לְפֶסַח מְאֹד וְהֻכְרַח לִשְׁכֹּר שָׁם דִּירָה, וְלֹא הָיָה שָׁם מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֵׁנוּ כִּי־אִם רַבִּי שְׁמוּאֵל הַנַּ"ל. וְגַם כָּל עִסְקֵי הַבַּיִת, הַכֹּל הָיָה מֻטָּל עַל רַבִּי שְׁמוּאֵל הַנַּ"ל. כִּי הֻכְרַח לִשְׁכֹּר הַבַּיִת וּלְהָכִין מַצּוֹת וְכָל צָרְכֵי הַפֶּסַח הַכֹּל בְּיוֹם אֶחָד. וְגָדֵל הַיִּסּוּרִים וְהַטִּלְטוּל שֶׁהָיָה לָהֶם שָׁם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁעֵר.

אַחַר זֶה נָתַן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּלֵב אֶחָד מֵהַנְּגִידִים דִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ זִסְלַב וְקִבֵּל אֶת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְבֵיתוֹ עִם זוּגָתוֹ וְכָל בְּנֵי בֵיתוֹ וּמָסַר כָּל בֵּיתוֹ לְפָנָיו בְּכָבוֹד גָּדוֹל. כִּי בִּתְחִלָּה יָשְׁבוּ בְּבֵית יָשָׁן וְשָׁבוּר שֶׁשָּׁכְרוּ לָהֶם. כִּי קֹדֶם פֶּסַח לֹא יָכְלוּ לִמְצֹא דִּירָה כָּרְאוּי וְהֻכְרְחוּ גַּם לְתַקֵּן הַגַּג קֹדֶם פֶּסַח בְּעֹצֶם טִרְדָּתָם שֶׁבָּאוּ פִּתְאֹם סָמוּךְ לְפֶסַח בְּעִיר נָכְרִיָּה. וּבְוַדַּאי יְכוֹלִים לְהָבִין קְצָת עֹצֶם הַטִּלְטוּלִים וְהַיִּסּוּרִים שֶׁהָיָה לָהֶם אָז. וְכָל כַּוָּנָתוֹ בְּעִנְיָן נְסִיעָה זֹאת בְּיִסּוּרִים וְטִלְטוּלִים כָּאֵלֶּה עֲדַיִן לֹא נוֹדַע כְּלָל:

כ

אַחַר פֶּסַח, בְּעֵת שֶׁהָיִיתִי בְּמָאהְלוֹב, הִגִּיעַ אִגֶּרֶת לְפֹה בְּרֶסְלַב, וּמִכָּאן נִשְׁלַח אֵלַי, שֶׁהוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה חָלְשׁ מְאֹד, וּבִקֵּשׁ מֵאִתָּנוּ וְהִזְהִיר אוֹתָנוּ לְהִתְפַּלֵּל עָלָיו. אַחַר־כָּךְ הִגִּיעַ

אִגֶּרֶת מִמֶּנּוּ, שֶׁחָזַר לְאֵיתָנוֹ שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי רְפוּאוֹת גַּשְׁמִיּוֹת, וְאָמַר, שֶׁתְּפִלּוֹת שֶׁלָּנוּ הוֹעִילוּ לוֹ הַרְבֵּה.

וְהִנֵּה דַּרְכֵּנוּ הָיְתָה לִנְסֹעַ אֵלָיו תָּמִיד עַל חַג הַשָּׁבוּעוֹת. וְרִבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הֵבִין שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְהִתְעַכֵּב בְּקָהִלַּת־קֹדֶשׁ זַסְלַב גַּם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְכָתַב לָנוּ אִגְּרוֹת שֶׁלֹּא יָרִים אֶחָד מֵאִתָּנוּ אֶת רַגְלוֹ לָבוֹא אֵלָיו עַל שָׁבוּעוֹת. אֲבָל רַבִּי נַפְתָּלִי נֵרוֹ יָאִיר מִנֶּעֱמִירוֹב שֶׁהָיָה פֹּה בְּכָל פַּעַם וְרָאָה אֶת הָאִגֶּרֶת פֹּה קֹדֶם לְכָל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, עָמַד וְכָתַב לִי וּלְכַמָּה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וְזֵרֵז אוֹתָנוּ שֶׁאַף עַל פִּי כֵן נִסַּע וְנֵלֵךְ לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ זַסְלַב. וְכֵן עָשׂוּ פֹּה בְּרֶסְלַב וְאַנְשֵׁי נֶעֱמִירוֹב וְטֶפְּלִיק וְדַאשֶׁיב וְכוּ' וְנָסְעוּ לְזַסְלַב עַל שָׁבוּעוֹת.

וַאֲנִי הָיִיתִי בְּמַאהִלּוֹב אָז, וְהָיְתָה דַּעְתִּי חֲלוּקָה מְאֹד מְאֹד בְּעִנְיַן הַנְּסִיעָה אֵלָיו לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ זַסְלַב, כִּי הָיוּ לִי מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת בְּלִי שִׁעוּר. וְיָדַעְתִּי שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כָּתַב שֶׁלֹּא לָבוֹא אֵלָיו, עַל כֵּן הָלַךְ לִבִּי הֵנָּה וְהֵנָּה אֵיךְ לְהִתְנַהֵג. וּבְחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הִתְגַּבֵּר הַחֵשֶׁק עַל הַמְּנִיעָה, וְנִתְגַּבַּרְתִּי וְנָסַעְתִּי לִבְּרֶסְלַב לִנְסֹעַ מִשָּׁם לְזַסְלַב. וְעִצָּם הַיִּסּוּרִים וְהַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בְּבֵיתִי חוֹתְנִי בִּנְסִיעָה זֹאת אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר. כִּי חוֹתְנִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָיָה אָז בְּבֵיתוֹ וְהָיָה גָּדוֹל וְחָשׁוּב וְיָקָר שָׁם מְאֹד מְאֹד וְנֶאֱסְפוּ אֵלָיו מִכַּמָּה עֲיָרוֹת בְּעִסְקֵי מִשְׁפָּט. וְגַם הָיָה מוּכָן לִנְסֹעַ אַחַר שָׁבוּעוֹת עִם אִשְׁתּוֹ לִקְהִלַּת קְרֶמִינִיץ לְהַנְהִיג הָרַבָּנוּת שָׁם, וְרָצָה לְהַשְׁאִיר אוֹתִי בְּכָאן בְּמַאהִלּוֹב עַל מְקוֹמוֹ. וַאֲנִי בָּאתִי פִּתְאֹם לְבֵיתִי וְהִתְחַלְתִּי לְהָכִין עַצְמִי לִנְסֹעַ לִבְּרֶסְלַב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְעָמְדוּ כֻּלָּם מִשְׁתּוֹמְמִים, וְזוּגָתִי הִתְחִילָה לִבְכּוֹת מְיֻד כִּי כְּבָר יָדְעָה שֶׁלֹּא תּוּכַל לִמְנֹעַ אוֹתִי בְּשׁוּם אֹפֶן. וַאֲנִי הִלְכְתִּי לְקַבֵּל רְשׁוּת מֵחוֹתְנִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְהִקְפִּיד עָלַי מְאֹד וְרָצָה לִמְנֹעַ אוֹתִי הוּא וְזוּגָתוֹ הִיא חֲמוֹתִי. אֲבָל אֲנִי לֹא הִשְׁגַּחְתִּי עַל דִּבְרֵיהֶם כְּלָל וְהָלַכְתִּי מֵהֶם וְקִבַּלְתִּי חֲפָצִים שֶׁלִּי וְנָסַעְתִּי מִשָּׁם וְגַם לֹא הָיָה לִי עַל הוֹצָאוֹת כְּלָל, וְהַזְּמִין לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרֶגַע קַלָּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁהִלְווּ לִי עַל הוֹצָאוֹת קָצָת, וְגַם הַזְּמִין לִי בְּרַחֲמָיו עֲגָלָה מִנֶּעֱמִירוֹב שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַחֲזֹר בְּיוֹם זֶה לְבֵיתָהּ. וְהַכֹּל הָיָה פִּתְאֹם בְּשָׁעָה אַחַת. וְהָיִיתִי אָז טָרוּד וְנֶחְפַּז מְאֹד כִּי הַזְּמַן הָיָה סָמוּךְ מְאֹד לְשָׁבוּעוֹת, וַאֲנִי הָיִיתִי מֻכְרָח לִנְסֹעַ מִקֹּדֶם לִבְּרֶסְלַב כְּדֵי לְהִתְחַבֵּר עִם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לִנְסֹעַ עִמָּהֶם יַחַד לְזַסְלַב.

וְהִנֵּה גָּדֵל חֲלַקַּת הָעֵצָה שֶׁהָיְתָה לִי אָז, וְעִצָּם הַמְּנִיעוֹת וְהַיִּסּוּרִים שֶׁהָיָה לִי אָז בְּעִנְיַן נְסִיעָה זֹאת אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲזָרַנִי לְשַׁבֵּר כָּל הַמְּנִיעוֹת, וּבְשָׁעָה אַחַת נִגְמַר בְּדַעְתִּי לִנְסֹעַ בְּעֵת שֶׁהָיָה הַזְּמַן קָצָר מְאֹד לַעֲסֹק בַּנְּסִיעָה הַזֹּאת. אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הִזְמִין לִי מְיֻד עֲגָלָה וּמָעוֹת עַל הוֹצָאוֹת קְצָת. כִּי תֵּכֶף כְּשֶׁנִּתְחַזְּקְתִּי בְּדַעְתִּי לִנְסֹעַ בְּוַדַּאי וְיַעֲבֹר עָלַי מָה, תֵּכֶף סִיְּעָנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְהִזְמִין לִי צָרְכֵי נְסִיעָתִי. כִּי כֵּן דַּרְכּוֹ יִתְבָּרַךְ תָּמִיד כִּי הַבָּא לִטָּהֵר

מְסַיְּעִין לוֹ, וְכָל הַמְּנִיעוֹת הֵם רַק מְנִיעוֹת הַמּוֹחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּדְמֶה לְהָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְנִיעוֹת גְּדוֹלוֹת בֶּאֱמֶת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשַׁבְּרָם, אַף עַל פִּי כֵן בֶּאֱמֶת כֻּלָּם הֵם רַק מְנִיעוֹת הַמּוֹחַ. וְאִם יַגְבִּיר הַחֹשֶׁק וְהָרָצוֹן כָּרְאוּי וְיִכְסֹף בֶּאֱמֶת לְגָמֹר הַדָּבָר שֶׁבְּקְדֻשָּׁה בְּוַדַּאי יְשַׁבֵּר כָּל הַמְּנִיעוֹת וְכוּ' (כַּמְבֹאָר אֶצְלֵנוּ בְּמָקוֹם אַחֵר [לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן סִימָן ס"ו]). אֲבָל אֲנִי בְּעָנְיִי רָאִיתִי זֹאת בְּעֵינַי כַּמָּה פְּעָמִים בְּלִי שִׁעוּר.

וְנָסַעְתִּי עִם הָעֲגָלָה שֶׁהָלְכָה לְנֶעמִירוֹב וְיָצָאתִי מִמָּאהִלוֹב בְּיוֹם חֲמִישִׁי בְּעֶרֶךְ ב' שָׁעוֹת וְיוֹתֵר אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם. וַאֲנִי הֵבַנְתִּי שֶׁאֲנִי מֻכְרָח לִהְיוֹת בִּבְרֶסְלַב עַל אוֹתוֹ הַשַּׁבָּת כִּי יָדַעְתִּי שֶׁתֵּכֶף אַחַר שַׁבָּת יִסְעוּ כָּל הַחֲבֵרִים מִפֹּה לְזַסְלַב. וְהָיִיתִי חוֹשֵׁב בְּדַעְתִּי אֵיךְ לְהִתְנַהֵג כִּי הָעֲגָלָה הָלְכָה לְנֶעמִירוֹב וּמִי יוֹדֵעַ אִם אוּכַל לְהַגִּיעַ בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְנֶעמִירוֹב בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל שֶׁאוּכַל לִנְסֹעַ עוֹד מִנֶּעמִירוֹב לְפֹה בְּרֶסְלַב עַל שַׁבָּת. וְגַם יִהְיוּ לִי יִסּוּרִים מֵאֲבִי נֶרוֹ יָאִיר שֶׁאֵינוֹ מַסְכִּים גַּם כֵּן עַל עִנְיַן נְסִיעָתִי זֹאת. מִכָּל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁאָבוֹא פִּתְאֹם בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַחַר חֲצוֹת וְאֶרְצֶה לִסַּע מִבֵּיתוֹ תֵּכֶף, בְּוַדַּאי יַקְפִּיד עָלַי. עַל כֵּן הָיִיתִי מִתְנַעְגֵּעַ מְאֹד שֶׁהַבַּעַל עֲגָלָה יְמַהֵר וְיָחִישׁ מַסָּעֵהוּ, בְּאֹפֶן שֶׁאוּכַל לָבוֹא בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל סָמוּךְ לְנֶעמִירוֹב, בְּאֹפֶן שֶׁאוּכַל לְחַפֵּשׂ אַחַר אֵיזֶה עֲגָלָה בַּדֶּרֶךְ שֶׁתִּסַּע עִמִּי לִבְרֶסְלַב. כִּי סָמוּךְ לְנֶעמִירוֹב יְכוֹלִים לְעַקֵּם הַדֶּרֶךְ לְקַהִלַּת בְּרֶסְלַב כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶצְטָרֵךְ כְּלָל לִהְיוֹת בְּנֶעמִירוֹב.

אֲבָל תֵּכֶף בְּנָסְעִי מִמָּאהִלוֹב הִתְחִילוּ שׁוּב הַמְּנִיעוֹת שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁעַת הַנְּסִיעָה בְּעַצְמָהּ, כַּאֲשֶׁר מִתְנַהֵג עִמָּנוּ עַל־פִּי הָרֹב שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה מְנִיעוֹת קֹדֶם שֶׁמַּתְחִילִין לִנְסֹעַ. וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁזּוֹכִין לְשַׁבֵּר אֵלּוּ הַמְּנִיעוֹת וּמַתְחִילִין לִנְסֹעַ, אֲזַי חוֹזְרִים וּמִתְגַּבְּרִים מְנִיעוֹת חֲדָשׁוֹת בְּעִנְיַן הַנְּסִיעָה בְּעַצְמָהּ מֵהַבַּעַל עֲגָלָה וְהַסּוּסִים וּמֵהָעֲגָלָה וְאוֹפַנִּים וַחֲבָלֶיהָ וְכָל כֵּלֶיהָ, וּמִמָּטָר וְגֶשֶׁם וְרֶפֶשׁ וְטִיט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אֲשֶׁר כִּמְעַט לֹא נִמְלְטָה נְסִיעָה אַחַת מִמְּנִיעוֹת כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה הַרְבֵּה, הֵן בַּחַיִּים חִיּוּתוֹ הַקְּדוֹשִׁים, הֵן עַתָּה כְּשֶׁאָנוּ נוֹסְעִים עַל צִיּוּן קִבְרוֹ הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא מְאֹד.

וְהִנֵּה תֵּכֶף כְּשֶׁיָּצָאתִי מִמָּאהִלוֹב וַאֲנִי נָחְפַּז בְּדַעְתִּי מְאֹד מְאֹד כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, הִסְתַּכַּלְתִּי וְרָאִיתִי שֶׁהַבַּעַל־עֲגָלָה נוֹסֵעַ עִם עֲגָלָה גְּדוֹלָה וְאֵין לוֹ כִּי־אִם שְׁנֵי סוּסִים וְזֶה יָדוּעַ שֶׁאֵלּוּ הָעֲגָלוֹת גְּדוֹלוֹת אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לֵילֵךְ בִּזְרִיזוּת כִּי־אִם עַל יְדֵי אַרְבָּעָה סוּסִים וּלְפָחוֹת שְׁלֹשָׁה. וְשָׁאַלְתִּי אוֹתוֹ מַה זֶּה וְהֵשִׁיב שֶׁנֶּחֱלָה אֶצְלוֹ סוּס אֶחָד בִּנְסִיעָתוֹ לְכָאן וְהִשְׁאִיר אוֹתוֹ בְּעֶרֶךְ פַּרְסָה וּמֻחֲצָה מִפֹּה, וְהִנֵּה מֻחְמָת זֶה בְּוַדַּאי נָסַע עִמִּי לְאַט לְאַט וְגַם גֶּשֶׁם הִתְחִיל לֵירֵד קְצָת וְנָסַעְנוּ עַד שֶׁבָּאנוּ אֶל הַכְּפָר שֶׁהִשְׁאִיר שָׁם סוּסוֹ. וְתֵכֶף הוֹדִיעוּ לָנוּ הַשְּׁמוּעָה טוֹבָה מִסּוּסוֹ שֶׁכְּבָר מֵת שָׁם, וּבְוַדַּאי הִתְחִיל לְהִצְטַעֵר הַרְבֵּה וְלַחְשֹׁב מַה לַּעֲשׂוֹת עִם הָעוֹר וְעַל יְדֵי זֶה נִתְעַכַּבְנוּ שָׁם קְצָת.

וְאַחַר־כָּךְ נָסַע מִשָּׁם בְּלֵב נֶאֱנָח וְנֶעֱצָב. וּכְבָר פָּנָה הַיּוֹם וּבְוַדַּאי נָסַע לְאַט כִּי לֹא הָיוּ לוֹ כִּי־אִם שְׁנֵי סוּסִים בַּעֲגָלָה כָּזֹאת. וְהָיָה לָנוּ לִינַת לַיְלָה סָמוּךְ לְמָאהְלוֹב שְׁתֵּי פַּרְסָאוֹת וּמֶחֱצָה וַעֲדַיִן הָיִינוּ רְחוֹקִים מִנֶּעֱמִירוֹב הַרְבֵּה בְּעֶרֶךְ שְׁמוֹנֶה פַּרְסָאוֹת. וְעָמַדְתִּי בְּיוֹם שִׁשִּׁי בַּבֹּקֶר בְּלֵב נִשְׂבָּר וּמְבֻלְבָּל מְאֹד וְלֹא יָדַעְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת. וְנָסַעְתִּי עִם הַבַּעַל עֲגָלָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל עַד קְהִלַּת־קֹדֶשׁ מַארְחֶוועץ, וּכְבָר הָיָה סָמוּךְ לַחֲצוֹת הַיּוֹם וּמִשָּׁם עֲדַיִן חָמֵשׁ פַּרְסָאוֹת לְקְהִלַּת נֶעמִירוֹב. וּבְעֵת כְּנִיסָתִי לְשָׁם הָיִיתִי מִצְטַעֵר הַרְבֵּה כִּי הֵבַנְתִּי שֶׁקָּשֶׁה לָבוֹא עַל שַׁבָּת אֲפִלּוּ לְנֶעמִירוֹב מִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁתִּהְיֶה שָׁהוּת לִשְׂכֹּר עֲגָלָה בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ לִבְרֶסְלֶב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְאִם חַס וְשָׁלוֹם אֲבוֹא אַחַר שַׁבָּת לִבְרֶסְלֶב לֹא יִהְיֶה עֲגָלָה וַחֲבֵרִים לִנְסֹעַ עִמָּהֶם לְזֶסְלֶב. וְהָיִיתִי חוֹשֵׁב בְּדַעְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת כִּי רָאִיתִי שֶׁטּוֹב לְפָנַי לִשְׂכֹּר בְּכָאן סוּסִים לִנְסֹעַ מִכָּאן לִבְרֶסְלֶב, אֲבָל לֹא הָיוּ לִי עַל הוֹצָאוֹת כָּל כָּךְ. גַּם הָעִיר קְטַנָּה וְעַל פִּי רֹב אֵין נִמְצָאִים בְּכָאן סוּסִים כָּאֵלֶּה לִנְסֹעַ עִמָּהֶם בִּמְהִירוּת כָּל כָּךְ.

וְסָמוּךְ מְאֹד בִּכְנִיסָתִי לְהָעִיר בִּהְיוֹתִי עַל הַגֶּשֶׁר דִּשֶּׁם עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הַזְמֶן לִי בְּכָאן עֲגָלָה עִם אַרְבָּעָה סוּסִים שֶׁתִּסַּע לִבְרֶסְלֶב וּתְקַבֵּל אוֹתִי בְּחִנָּם. וְהַבַּעַל עֲגָלָה שָׁמַע כְּשֶׁאָמַרְתִּי זֹאת.

אַחַר כָּךְ נִכְנַסְנוּ לְהָעִיר וּבָאנוּ לְתוֹךְ הָאַכְסַנְיָא וְהַבַּעַל עֲגָלָה רָצָה לְהִתְמַהְמֵהּ שָׁם לְתֵּן מִסְפּוֹא לַסּוּסִים וַאֲנִי נָטַלְתִּי יָדַי לֶאֱכֹל. וּבֵין הַנְּטִילָה לִבְרָכַת הַמּוֹצִיא עָנָה וְאָמַר לִי הַבַּעַל עֲגָלָה, רַבִּי נָתָן תְּפִלָּתְכֶם נִתְקַבְּלָה כִּי הִנֵּה בְּשָׁעָה זֹאת בָּאָה עֲגָלָה עִם אַרְבָּעָה סוּסִים הַנּוֹסַעַת לִבְרֶסְלֶב, וְהַסּוֹחֵר הַנּוֹסֵעַ שָׁם בְּוַדַּאי יְקַבֵּל אֶתְכֶם בְּחִנָּם כִּי הָיָה מַכִּיר אוֹתוֹ וְהוֹדִיעַ לִי מִיָּד מִי הוּא וְנִבְהַלְתִּי מְאֹד. וְכֵן הָיָה.

וְתֵכֶף בֵּרַכְתִּי בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא וְיָצָאתִי לַחוּץ אֶל הָעֲגָלָה שֶׁעָמְדָה בְּסָמוּךְ מְאֹד לְאַכְסַנְיָא שֶׁלִּי וְתֵכֶף קִבֵּל אוֹתִי בְּשִׂמְחָה, וְנָסַעְתִּי עִמּוֹ מִיָּד לְפֹה בִּרְסְלֶב וּבָאתִי לְכָאן בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, וּכְבָר הָיוּ כָּל הַחֲבֵרִים מוּכָנִים לִנְסֹעַ בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְזֶסְלֶב וְלֹא הָיָה מָקוֹם לְקַבֵּל אוֹתִי. אַךְ תֵּכֶף שָׁלְחוּ שָׁלִיחַ מְיֻחָד לִכְפָר אֶחָד לִשְׂכֹּר עֲגָלָה בִּשְׁבִילִי וּבִשְׁבִיל עוֹד אֶחָד בְּזוֹל. וְנָסַעְתִּי עִמָּהֶם יַחַד בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּבָאנוּ לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּיוֹם רְבִיעִי וּבְיוֹם חֲמִישִׁי הָיָה עֶרֶב שַׁבּוּעוֹת.

וְרָאִיתִי הַשְׁגָּחָתוֹ הַנִּפְלָאָה וְשֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה, שֶׁנִּתְקַיְּמָה תְּפִלָּתִי כַּהֲוָיָתָהּ שֶׁהִזְמִין לִי הַשֵּׁם בְּיוֹם שִׁשִּׁי עֲגָלָה עִם אַרְבָּעָה סוּסִים בְּחִנָּם לִבְרֶסְלֶב כַּאֲשֶׁר יָצָא מִפִּי מַמָּשׁ. בָּרוּךְ הַשּׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת כָּל פֶּה בְּרַחֲמִים, וּמְסַיֵּעַ תָּמִיד לְכָל הַבָּאִים לְגֶשֶׁת אֶל הַקּוֹדֶשׁ, בָּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ שֶׁעָזַרְנִי עַד כֹּה. כִּי הַמַּשְׂכִּיל יָבִין מֵאֲלָיו שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר בִּכְתָב וַאֲפִלּוּ פָּנִים אֶל פָּנִים כָּל מַה שֶּׁעָבַר בְּעִנְיָנִים כָּאֵלֶּה בִּשְׁלֵמוּת. בִּפְרָט מְנִיעוֹת וַחֲלִיקַת הָעֵצָה

שֶׁבְּוַדַּאי אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר כָּל הַסְּבָרוֹת שֶׁהָיוּ בְּדַעְתִּי לִמְנֹעַ אוֹתִי מִנְּסִיעָה זֹאת וְכֵיוֹצֵא בָּהּ. וּבִפְרָט שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כָּתַב בְּעַצְמוֹ לִבְלִי לִנְסֹעַ אֵלָיו כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהַמְּנִיעוֹת כֻּלָּם עָמְדוּ לְפָנַי כְּחוֹמוֹת מַמָּשׁ מִכָּל הַצְּדָדִים. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל עָזָרַנִי לְדַלֵּג עַל כֻּלָּם, וְלָבוֹא אֵלָיו לְקָהִלַּת־קֹדֶשׁ זַסְלַב וְלִשְׁמֹעַ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ תּוֹרָה וּלְכָתְבָהּ עַל הַסֵּפֶר לְזַכּוֹת בָּהּ אֶת הָרַבִּים לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. עַל כֵּן הֶאֱרַכְתִּי קְצָת לְבָאֵר פְּרָט נְסִיעָה זֹאת לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹר אַחֲרוֹן הַמְּנִיעוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלֵינוּ וּבְכֹחוֹ הַגָּדוֹל זָכִינוּ לְשַׁבְּרָם.

כִּי כָּל מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי מִמַּה שֶּׁעָבַר עָלַי, כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה עָבְרוּ גַּם עַל שְׁאָר אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁרַבָּם כְּכֻלָּם הָיוּ לָהֶם מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת וְנוֹרָאוֹת מִלְּהִתְקָרֵב לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, בִּפְרָט בִּתְחִלָּתָם. וְרַבִּים נָפְלוּ וְנִתְרַחֲקוּ עַל יְדֵי הַמְּנִיעוֹת וְאִבְּדוּ מַה שֶּׁאִבְּדוּ חֶבֶל עַל דְּאָבְדִין, וְאַשְׁרֵי לְהַנִּשְׁאָרִים שֶׁהִתְגַּבְּרוּ וְהִתְחַזְּקוּ וְשִׁבְּרוּ כָּל הַמְּנִיעוֹת, וְנִתְדַּבְּקוּ בְּרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְזָכוּ לָהֶם כוּ' וּלְדוֹרוֹתָם וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלְמֵי עַד וּלְנֵצַח נְצָחִים.

כא

בְּיוֹם חֲמִישִׁי עֶרֶב שַׁבּוּעוֹת הַנִּזְכָּר לְעֵיל בַּבֹּקֶר שָׁמַעְתִּי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ תּוֹרָה שֶׁנּוֹדַע לוֹ שָׁם בְּזִסְלַב. גַּם הֵבִיאוּ לוֹ מִטָּפְּלִיק כְּלֵי כֶסֶף חֲדָשִׁים וּלְקָחָם וּבֵרַךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. אַחַר כָּךְ סָמוּךְ לָעֶרֶב בְּעֵת שֶׁכְּבָר הִתְחִילוּ לְהִתְאַסֵּף לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה, נִפְטְרָה אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עָמַד בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתָהּ. וְסִפֵּר לִי אַחַר כָּךְ שֶׁכַּאֲשֶׁר יָצְאָה נִשְׁמָתָהּ בְּעֵת שֶׁעָמַד שָׁם, וּבְוַדַּאי הָיָה לוֹ צַעַר גָּדוֹל מְאֹד וּבִלְבּוּל הַמֹּחִין לְפִי מַדְרֵגָתוֹ, וְהוּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת וּלְכַוֵּן מַה שֶּׁהָיָה צָרִיךְ לְטוֹבָתָהּ. אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָזְרוֹ אָז מְאֹד שֶׁבְּעֹצֶם הַצַּעַר וְהַבִּלְבּוּל פָּעַל וְעָשָׂה לְטוֹבָתָהּ מַה שֶּׁהָיָה צָרִיךְ.

וְהִנֵּה תֵּכֶף כְּשֶׁנִּסְתַּלְּקָה זֵרְזוּ עַצְמָן מְאֹד אַנְשֵׁי הַחֲבוּרָה קְדוֹשָׁה דְּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ זַסְלַב וְעָסְקוּ בְּקִבּוּרָתָהּ מִיָּד בְּזֵרִיזוּת נִפְלָאָה, וְלֹא הִתְחִילוּ לְתִבּעַ שׁוּם שְׂכַר קִבּוּרָה מֵרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, רַק סָמְכוּ עָלָיו בְּעַצְמוֹ אִם יִרְצֶה לִתֵּן לָהֶם אַחַר כָּךְ יִתֵּן. וְהֵם זֵרְזוּ עַצְמָן וּלְקָחוּהָ מִיָּד וּקְבָרוּהָ בִּמְהִירוּת גָּדוֹל בְּאֹפֶן שֶׁהָיָה שָׁהוּת אַחַר קְבוּרָתָהּ לְנָהֹג אֲבֵלוּת שָׁעָה מֻעֶטֶת וְאוֹתָהּ הַשָּׁעָה עָלְתָה לְמָנִין שִׁבְעָה כַּיָּדוּעַ דִּין זֶה. וְזֶה הָיָה לָנוּ לְטוֹבָה וִישׁוּעָה גְּדוֹלָה. כִּי עַל יְדֵי זֶה זָכִינוּ לִשְׁמֹעַ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ תּוֹרָה נִפְלָאָה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה.

כב

וְהִנֵּה בִּתְחִלָּה נָתְנוּ לָנוּ חֶדֶר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְהִתְפַּלֵּל שָׁם. אַךְ אַחַר שֶׁנִּסְתַּלְּקָה צִוָּה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁכְּלָנוּ נִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁנִּסְתַּלְּקָה. וְכָל לֵיל שַׁבּוּעוֹת לֹא דִּבֵּר עִמָּנוּ

כְּלָל רַק עֵסֶק בַּתּוֹרָה בִּשְׁעַת סְעֻדָּה בֵּין מַאֲכָל לְמַאֲכָל. וְאַחַר הַסְּעֻדָּה יָשַׁב בֵּינֵינוּ וְהָיָה נֵעוֹר בַּלַּיְלָה עִמָּנוּ יַחַד וְאָמַר תִּקּוּן לַיִל שָׁבוּעוֹת בְּמָהִירוּת וּבְהַתְמָדָה וְלֹא פָּנָה לְשׂוּם אָדָם לְדַבֵּר דִּבּוּר בָּעֲלְמָא. וְאַחַר שֶׁגָּמַר הַתִּקּוּן הִנִּיחַ עַצְמוֹ מְעַט לָנוּחַ שָׁעָה מֻעֶטֶת מְאֹד. וְתֵכֶף קָם בִּזְרִיזוּת וְהָלַךְ לִטְבֹּל קֹדֶם אוֹר הַיּוֹם. וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל עִמָּנוּ יַחַד. וְכֵן בִּסְעֻדַּת שַׁחֲרִית בְּיוֹם רִאשׁוֹן דְּשָׁבוּעוֹת גַּם כֵּן לֹא דִּבֵּר מְאוּמָה, רַק עָסַק בַּאֲמִירַת הָאִדְּרָא רַבָּא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ בְּכָל הַסְּעֻדָּה. וּבֵין כָּל מַאֲכָל וּמַאֲכָל אָמַר ה"אִדְּרָא רַבָּא" בְּקוֹל נָעִים וְנִפְלָא מְאֹד, וְאַחַר־כָּךְ אָמַר דָּבָר נָאֶה, וְנִכְתַּב בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲר"ן קנ"ח):

כג

בְּלֵיל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, שֶׁהִיא שֵׁנִי דְּשָׁבוּעוֹת, אָז לָבַשׁ ה"שְׁטְרַיְמֶל", וְאָז הִתְחִיל לְהַרְאוֹת פָּנִים מַסְבִּירוֹת קְצָת, וְיָשַׁב עַל הַשֻּׁלְחָן כְּדַרְכּוֹ. וְאַחַר גְּמַר הַסְּעֻדָּה, אַחַר בִּרְכַּת־ הַמָּזוֹן, הָיָה מְזַמֵּר בְּעַצְמוֹ "אַתָּה נִגְלֵיתָ" וּ"בָרוּךְ שְׁמְךָ" וְכוּ' בְּנִגּוּן נִפְלָא וְנָעִים. וְיָשַׁב אַחַר־כָּךְ עִם קְצָת אֲנָשִׁים, שֶׁנִּשְׁאֲרוּ עִמּוֹ אַחַר בִּרְכַּת־הַמָּזוֹן, יָשַׁב עִמָּהֶם עַד אוֹר הַיּוֹם, וְגַם אֲנִי הָיִיתִי בְּתוֹכָם. וְכֵן בִּסְעֻדַּת שַׁחֲרִית יָשַׁב עִמָּנוּ בְּשִׂמְחָה, כְּדַרְכּוֹ בְּכָל יוֹם־טוֹב. וְכָל בְּנֵי הָעִיר שָׂלְחוּ מַשְׁקָאוֹת, וְחִלֵּק לְהָעוֹלָם בְּשִׂמְחָה. בִּסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית אָמַר תּוֹרָה (לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן סִימָן ס"ז) וְהִתְחִיל: וַיְבָרֶךְ ה' אֶלְקִים אֶת הַצֹּאן. בְּמוֹצָאֵי־שַׁבָּת יָשַׁבְנוּ עִמּוֹ עַד אוֹר הַיּוֹם. בָּרוּךְ הַשֵּׁם, אֲשֶׁר עֲזָרָנוּ גַּם בְּעֵת צָרָה הַזֹּאת, שֶׁנִּפְטְרָה אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה בְּעֶרֶב־שָׁבוּעוֹת לִפְנוֹת הַיּוֹם, אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא אִבַּדְנוּ הַתּוֹרָה, שֶׁהָיִינוּ צְרִיכִין לְקַבֵּל. וְגַם בְּתוֹךְ טִרְדָּתוֹ הַגְּדוֹלָה, שֶׁעָבַר עָלָיו אָז מַה שֶּׁעָבַר לְפִי גְּדֻלַּת קְדֻשַּׁת נוֹרָאוֹת מֹחוֹ הַקָּדוֹשׁ, אַף־עַל־פִּי־כֵן יָשַׁב עִמָּנוּ שְׁלֹשָׁה לֵילוֹת רְצוּפִים, שֶׁהָיָה נֵעוֹר בְּכֻלָּם עִמָּנוּ יַחַד, שֶׁהֵם: לֵיל רִאשׁוֹן דְּשָׁבוּעוֹת וְלֵיל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ וְלֵיל מוֹצָאֵי־שַׁבָּת, כִּי דִּרְכּוֹ הָיָה נִפְלָא וְנִשְׂגָּב, וּבְחָכְמָתוֹ וּקְדֻשָּׁתוֹ הַנִּפְלָאָה לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַטְרִיד וּלְבַלְבֵּל אוֹתוֹ שׁוּם דָּבָר. כִּי הֵבִנּוּ אָז, שֶׁצַּעֲרוֹ וְטִרְדָּתוֹ אָז הָיָה עָצוּם וְרַב מְאֹד, וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כַּמָּה דִּבּוּרִים מִזֶּה אָז מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא הֶעֱבִירוּהוּ הַטִּרְדָּה וְהַצַּעַר מִלַּעֲסֹק לְתִקּוּן נַפְשׁוֹתֵינוּ גַּם אָז, וְהִפְלִיא חַסְדּוֹ עִמָּנוּ גַּם בָּעֵת הַהִיא, כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד. וּבְיוֹם רִאשׁוֹן אַחַר שָׁבוּעוֹת, כָּתַבְתִּי הַתּוֹרָה, בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְקִבַּלְתִּי רְשׁוּת, וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹ הַרְבֵּה, וְנָסַעְתִּי מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם וּבְשִׂמְחָה:

אַחַר־כָּךְ בָּאתִי לְנֶעֱמִירוֹב, וְרָצִיתִי לִכְנֹס לְבֵית אָבִי, נֵרוֹ יָאִיר, וְחָרָה אַפּוֹ בִּי מְאֹד עַל אֲשֶׁר הָיִיתִי בְּזִסְלַב וְהִשְׁלַכְתִּי מִנֶּגֶד כְּבוֹד הָרַבָּנוּת דִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ מָאהְלוֹב, שֶׁרָצָה חוֹתְנִי זְכרוֹנוֹ לְבָרְכָה לְהַשְׁאִיר אוֹתִי בִּמְקוֹמוֹ כַּנַּ"ל. וְלֹא רָצָה אָבִי, נֵרוֹ יָאִיר, לְהַנִּיחַ אוֹתִי לִכְנֹס לְבֵיתוֹ, וְהָיָה לִי צַעַר וְיִסּוּרִים מִזֶּה, וְשָׁבַתִּי בְּבֵית אֲחוֹתִי זְכרוֹנָהּ לִבְרָכָה. אַחַר שַׁבָּת נָסַעְתִּי

לְבָרְסְלַב, וְיָשַׁבְתִּי שָׁם מִשְׁתּוֹמֵם כַּמָּה יָמִים, וְלֹא מָצָאתִי עֲגָלָה לְמָאהְלוֹב. וְדַעְתִּי הָיְתָה מְבֻלְבֶּלֶת מְאֹד מֵרִבּוּי הַיִּסּוּרִים וְהַמְנִיעוֹת, כִּי לֹא הָיָה לִי לְמִי לִפְנוֹת, כִּי־אִם לִישׁוּעַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. כִּי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא הָיָה בְּבֵיתוֹ, וּבְבֵית אָבִי אֵין לִי מְנוּחָה כַּנַּ"ל, וְגַם לְבֵית חוֹתְנִי קָשֶׁה לִי לַחֲזֹר, כִּי אֵין לִבָּם עִמִּי עַל עִנְיַן נְסִיעָתִי הַנַּ"ל, עַל־כֵּן לֹא הָיְתָה דַּעְתִּי צְלוּלָה כְּלָל. וְגֹדֶל עִצֻּם הַיִּסּוּרִים בִּפְרָטִיּוּת אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר. וְאַחַר אֵיזֶה יָמִים נִתְיַשְּׁבְתִּי וְשָׂכַרְתִּי עֲגָלָה, וְנָסַעְתִּי לְמָאהְלוֹב, וְלֹא מָצָאתִי חוֹתְנִי וַחֲמוֹתִי בְּבֵיתָם, כִּי כְּבָר נָסְעוּ לְקֶרֶמִינִיץ כַּנַּ"ל, וְיָשַׁבְתִּי בְּמָאהְלוֹב עַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה:

כד

בְּאוֹתוֹ זְמַן, בֵּין שַׁבּוּעוֹת לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, נִשְׁתַּדֵּךְ רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עִם אִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִיָּה מִבְּרֶד, וְאַחַר־כָּךְ בָּא לְבֵיתוֹ וְאָמַר בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ: אֲסַפֵּר לָכֶם עִנְיַן נְסִיעָה שֶׁלִּי. וְסִפֵּר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַזְּבוּב וְהָעַכָּבִישׁ וְכוּ' בְּסִפּוּרֵי־מַעֲשִׂיּוֹת (מַעֲשֶׂה ז'); וְאֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ מַה שַּׁיְכוּת יֵשׁ לְמַעֲשֶׂה זֹאת לְעִנְיַן נְסִיעָתוֹ, וַאֲנִי לֹא זָכִיתִי לִהְיוֹת אָז אֶצְלוֹ. גַּם סִפֵּר אָז הַמַּעֲשֶׂה מֵהָרַב, שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן יָחִיד וְכוּ' (מַעֲשֶׂה ח'). אַחַר־כָּךְ נָסַע רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְמֶעְדְּוֶדִיבְקֶע, כְּדַרְכּוֹ בְּכָל שָׁנָה, וְאָמַר שָׁם תּוֹרָה וְחָזַר לְבֵיתוֹ. בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל הָיוּ הַנִּשּׂוּאִין שֶׁלּוֹ עִם אִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִיָּה, וְגַם אָז לֹא זָכִיתִי לִהְיוֹת, וְאָמַר אָז, שֶׁכָּל מִי שֶׁהָיָה אֵצֶל הַחֻפָּה שֶׁלּוֹ, מָחֲלוּ לוֹ עַל כָּל עֲוֹונוֹתָיו:

כה

בְּסוֹף אֱלוּל, סָמוּךְ לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, הָיוּ מְצַפִּים בְּמָאהְלוֹב, שֶׁיָּבוֹא חוֹתְנִי לְבֵיתוֹ, וַאֲנִי הִתְחַלְתִּי לְהָכִין עַצְמִי לִנְסֹעַ לִבְרֶסְלַב עַל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְזוּגָתִי יְדִעָה מִזֶּה, וְרָצְתָה לִמְנֹעַ אוֹתִי, וְלֹא הוֹעִיל כְּלָל. וְנָסַעְתִּי לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה קֹדֶם שַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי סְלִיחוֹת, וּבָאתִי לְקֹהֶלֶת נָעֲמִירוֹב עַל שַׁבָּת, וְאָכַלְתִּי אֵצֶל אֲחוֹתִי, אַף הָיִיתִי גַּם בְּבֵית אָבִי, נָרוֹ יָאִיר, לְקַבֵּל פָּנָיו. וּכְבָר הִתְחִיל לְהִתְפַּיֵּס עִמִּי קְצָת, כִּי רָאָה וְיָדַע, שֶׁבְּוַדַּאי לֹא יִמְנַע אוֹתִי, וְגַם הֵבִין, שֶׁכַּוָּנָתִי לַשָּׁמַיִם. בְּמוֹצָאֵי־שַׁבָּת נָסַעְתִּי מִיָּד לִבְרֶסְלַב, וּבָאתִי קֹדֶם הַסְּלִיחוֹת לִבְרֶסְלַב, וְזָכִיתִי לִרְאוֹת פְּנֵי קָדְשׁוֹ בְּעֵת שֶׁנִּכְנַס לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ לוֹמַר סְלִיחוֹת עִם הַצִּבּוּר, וְאַחַר הַסְּלִיחוֹת נִכְנַסְתִּי אֶצְלוֹ וְדִבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה, בְּחַסְדֵי הַשֵּׁם, וְיָשַׁבְתִּי כָּל הַשָּׁבוּעַ בִּבְרֶסְלַב, עַד שֶׁהִגִּיעַ רֹאשׁ־הַשָּׁנָה שְׁנַת תקס"ח, שֶׁחָל אָז בְּיוֹם שַׁבַּת־קֹדֶשׁ. בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה שָׁמַעְתִּי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה "חֶדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכוּ' (לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן סִימָן ס"א), וְשָׁם, בְּאוֹתָהּ

הַתּוֹרָה, גִּלָּה מֵעִנְיַן הַסֵּפֶר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי מַחֲלֹקֶת בְּחִינַת: וְסֵפֶר כָּתַב אִישׁ רִיבִי וְכוּ', וְלֹא יָדַעְנוּ אָז מַה מְּרַמֵּז:

כו

וְאַחַר־כָּךְ זָכִינוּ שֶׁבְּאוֹתוֹ הַשָּׁנָה נִדְפַּס סִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ "לִקּוּטֵי־מוֹהֲרַ"ן"; וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה:

בְּקַיִץ תקס"ז הַנַּ"ל, אַחַר פְּטִירַת אִשְׁתּוֹ, זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה, וְאַחַר שֶׁנָּסַעְנוּ מֵאִתּוֹ, בְּעֵת חֲזִירָתוֹ מִדַּרְכּוֹ לְבֵיתוֹ, בָּא עָלָיו בַּדֶּרֶךְ חֳלִי הַהוֹסְט [שִׁעוּל] רַחֲמָנָא לִצְלַן, וְתֵכֶף שֶׁעָשָׂה הַהוֹסְט הָרִאשׁוֹן, אָמַר תֵּכֶף שֶׁיִּסְתַּלֵּק, וְהִתְחִיל מִיָּד לְדַבֵּר מֵהִסְתַּלְּקוּתוֹ. וְאַחַר־כָּךְ בָּא לְבֵיתוֹ, וְחֳלִי הַהוֹסְט רַחֲמָנָא לִצְלַן הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר. וְדִבֵּר הַרְבֵּה מֵעִנְיַן הַחוֹלַאַת שֶׁלּוֹ, שֶׁהוּא מְסֻכָּן מְאֹד, וְצִוָּה לְהִתְפַּלֵּל עָלָיו. וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי אָז אֶצְלוֹ, כִּי הָיִיתִי עָצוּר בְּמָאהֲלוֹב כַּנַּ"ל, וְרַבִּי נַפְתָּלִי חֲבֵרִי הוֹדִיעַ לִי תֵּכֶף אֶת עִנְיַן הַצָּרָה הַמָּרָה הַזֹּאת, וּכְשָׁמַעְתִּי - עָמַדְתִּי מַרְעִיד וּמְשֻׁתּוֹמֵם, נֶעֱוֵיתִי מִשָּׁמֹעַ, פַּלְצוּת בָּעֲתָתְנִי; וְהוּא זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה דִּבֵּר הַרְבֵּה מֵעִנְיַן הִסְתַּלְּקוּתוֹ, שֶׁהָיָה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שִׁשִּׁים גִּבּוֹרִים (כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב), וְעוֹד כַּמָּה שִׂיחוֹת כָּאֵלֶּה; וּמֵעִנְיַן קִבְרוֹ, שֶׁהָיָה רְצוֹנוֹ לִסַּע לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, אַךְ אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּכֹחוֹ אִם יוּכַל לְהַגִּיעַ לְשָׁם, וְגַם שָׁם לֹא יָבוֹא אָדָם עַל קִבְרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לְהָעוֹלָם עֵסֶק וַעֲשָׂיָה עִם קִבְרוֹ וְכוּ', וּקְצָת מִזֶּה נִכְתַּב כְּבָר (חַיֵּי מוֹהַר"ן קס"ב); וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי בְּכָל זֶה. אַחַר־כָּךְ בָּאתִי עַל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְאָז אָמַר תּוֹרָה הַנַּ"ל, וְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּתַבְתִּי הַתּוֹרָה לְפָנָיו. וְהָיִיתִי צָרִיךְ לִנְסֹעַ לְנֶעֱמִירוֹב, וְלֹא אִסְתַּיַּע מִלְּתָא, וְלֹא נָסַעְתִּי אָז, וְנִתְעַכַּבְתִּי בְּבֶרְסְלֶב עַד אַחַר יוֹם־הַכִּפּוּרִים. אַחַר יוֹם־הַכִּפּוּרִים. הִזְמִין לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲגָלָה עִם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁהָיָה לָהֶם עֵסֶק גָּדוֹל בְּמָאהֲלוֹב, וְנִתְרַצּוּ לְקַבֵּל אוֹתִי עִמָּהֶם, וְקִבַּלְתִּי רְשׁוּת מֵרַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְנָסַעְתִּי עִמָּהֶם עַד קְהִלַּת־קֹדֶשׁ טוּלְטְשִׁין, כִּי הֵם הָיוּ צְרִיכִין לְעַקֵּם דַּרְכָּם לְמָאהֲלוֹב דֶּרֶךְ טוּלְטְשִׁין; וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, בְּרַחֲמָיו וְנִפְלְאוֹתָיו הַנּוֹרָאִים, הוּא מְסִבּוֹת מִתְהַפֵּךְ, וְחוֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת בְּכָל עֵת לְתִקּוּן הָעוֹלָם בִּכְלָלִיּוּת, וּלְתִקּוּן כָּל נֶפֶשׁ וָנֶפֶשׁ וְכָל נִיצוֹץ בִּפְרָטִיּוּת וְכוּ', וְסִבֵּב בִּדְרָכָיו הַנִּפְלָאִים וְגִלְגֵּל עִם הָאֲנָשִׁים שֶׁנָּסַעְתִּי עִמָּהֶם, שֶׁיַּזְחִירוּ מִטּוּלְטְשִׁין לְבֵיתָם, כִּי נוֹדַע לָהֶם שָׁם בְּטוּלְטְשִׁין, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַשִּׂיג מְבֻקָּשָׁם שָׁם עַתָּה בְּמָאהֲלוֹב, לְקַבֵּל מָעוֹת בְּעַד ה"פּוּדְרַאד" שֶׁלָּהֶם, וְנִתְיַשְּׁבוּ לַחֲזוֹר לְבֵיתָם (וּבֶאֱמֶת הִטְעוּ אוֹתָם, כִּי אָז דַּיְקָא הָיוּ יְכוֹלִים לְקַבֵּל מָעוֹת, כַּאֲשֶׁר נוֹדַע לָהֶם אַחַר־כָּךְ, וְעַל־יְדֵי שֶׁחָזְרוּ לֹא קִבְּלוּ מָעוֹת עַד הַיּוֹם), וּבָאוּ אֵלַי וְאָמְרוּ לִי, שֶׁהֵם מֻכְרָחִים לַחֲזוֹר, אַךְ יֵשׁ לָהֶם צַעַר מַה שֶּׁאֵין לִי עֲגָלָה לְמָאהֲלוֹב, עַל־כֵּן חִפְּשׂוּ וּמָצְאוּ עֲגָלָה, שֶׁהוֹלֶכֶת עִם מַשָּׂאוֹי זְכוּכִית לְמָאהֲלוֹב,

שֶׁאוּכַל לִנְסֹעַ עִמָּהּ. עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי: לַחֲזֹר לְמָאהְלוֹב - אֵין כְּבוֹדִי לִסַּע עִם מַשֹּׂאוֹי כָּזֶה, כִּי לִנְסֹעַ לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, כְּדַאי לִנְסֹעַ אֲפִלּוּ בְּבִזָּיוֹן וַאֲפִלּוּ לֵילֵךְ רַגְלִי, אֲבָל לַחֲזֹר לְבֵיתִי אֵינִי רוֹצֶה עִם עֲגָלָה כָּזֹאת. וְחָזַרְתִּי עִמָּם יַחַד לִבְרֶסְלַב לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְרָאִיתִי שֶׁהִיא יְשׁוּעַת הַשֵּׁם וְהַשְׂגָּחָתוֹ הַנִּפְלָאָה עָלַי. וְתֵכֶף כְּשֶׁחָזַרְנוּ וְנָסַעְנוּ לִבְרֶסְלַב, נִתְעוֹרֵר עָלַי שִׂמְחָה וּבְכִיָּה מֵחֶמֶת שִׂמְחָה, וּבָאתִי לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בָּעֲרֶב, וּפָנָיו הַקְּדוֹשִׁים הָיוּ מְאִירִים בְּאוֹר נִפְלָא, וְהִשְׁבִּיעָתִי בְצַחְצָחוֹת נַפְשִׁי כְּשֶׁזְּכִיתִי לַחֲזֹר וְלִרְאוֹת פָּנָיו הַמְּאִירוֹת מַה שֶּׁבִּדַּעְתִּי הָיָה לִבְלִי לִרְאוֹתוֹ עוֹד זְמַן רַב. כִּי מֵאָהְלוֹב לֹא הָיִיתִי יָכוֹל לָבוֹא אֲלָיו בְּתָמִידוּת כְּמֻקְדָּם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. בִּפְרָט שֶׁיָּדַעְתִּי שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מוּכָן לִנְסֹעַ לְלֶמְבֶּרְג תֵּכֶף אַחַר יוֹם טוֹב, עַל כֵּן הָיָה לִי לְשָׁלֵל גָּדוֹל יָקָר מִכָּל הוֹן מַה שֶּׁזָּכִיתִי עוֹד לָבוֹא לִפְנֵי הַדַּרַת קָדְשׁוֹ הַנּוֹרָא. וְגַם מָצָאתִי אֶצְלוֹ חֲבֵרֵנוּ רַבִּי נַפְתָּלִי שֶׁנִּתְעַכֵּב עֲדַיִן שָׁם וְעוֹד אֵיזֶה חֲבֵרִים, וְהָיָה עֵת רָצוֹן וְאָכַלְנוּ עִמּוֹ יַחַד בְּשִׂמְחָה וְהִתְקָרְבוּת גָּדוֹל.

בַּבֹּקֶר שֶׁהוּא יוֹם שֵׁנִי אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהוּא יוֹם רְבִיעִי בַּשָּׁבוּעַ, בְּעֵת שֶׁהָיִיתִי מְעַטֵּף בְּטַלִּית וּתְפִלִּין בֵּין תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה לְאַשְׁרֵי־וּבָא־לְצִיּוֹן, בָּא אֵלַי פִּתְאֹם הַמִּשְׁרֵת מִיכָל, שֶׁהָיָה מְשָׁרֵת אֶת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְקָרָא אוֹתִי בִּזְרִיזוּת לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְתֵכֶף סִלַּקְתִּי אֶת הַטַּלִּית וּתְפִלִּין מֵעָלַי, וְרַצְתִּי אֵלָיו, וּמְצָאתִיו בַּבַּיִת הַגָּדוֹל. עָנָה וְאָמַר לִי: הִרְאֵינִי מִיָּד הַסֵּפֶר שֶׁלְּךָ, דְּהַיְנוּ שֶׁכָּתַבְתִּי בּוֹ כָּל הַתּוֹרוֹת שֶׁלּוֹ, שֶׁכְּרָכְתִּיו פֹּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל (סִימָן ט'); וְתֵכֶף רַצְתִּי וְהֵבֵאתִיו אֵלָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְלָקַח הַסֵּפֶר מִיָּדִי, וּבַמָּקוֹם שֶׁעָמַד, שָׁם הִתְחִיל לְפָתְחוֹ וּלְעַיֵּן בּוֹ, וְהָפַךְ בּוֹ וּפָתַחוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְעַיֵּן בָּהֶם קְצָת, וְאַחַר־כָּךְ עָנָה וְאָמַר לִי: לֵךְ וְקַח נְיָר וּכְתֹב עָלָיו הַתְחָלוֹת מִכָּל הַתּוֹרוֹת הַנִּמְצָאִין בְּזֶה הַסֵּפֶר. וְכֵן עָשִׂיתִי מִיָּד, וְהָלַכְתִּי לְבֵית אַחֵר וְהִתְחַלְתִּי לִכְתֹּב, עַד שֶׁגָּמַרְתִּי.

סָמוּךְ לַגָּמַר חָזַר וּבָא הַמְשָׁרֵת הַנִּזְכָּר לְעֵיל וְקָרָא אוֹתִי בְּבֶהָלָה, וְאָמַר שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה צִוָּה שֶׁתֵּכֶף אָבוֹא אֵלָיו עִם הַסֵּפֶר וְהַנְּיָר וּכְלֵי כְתִיבָה. וְתֵכֶף רַצְתִּי וּבָאתִי אֵלָיו וּמְצָאתִיו בְּחַדְרוֹ. וְתֵכֶף אָמַר לִי שֵׁב וְיַשְׁבְתִּי לְפָנָיו וְהוֹצִיא הַסֵּפֶר שֶׁלּוֹ שֶׁהִתְחַלְתִּי לְהַעְתִּיקוֹ מִזְּמַן רַב וְלֹא נִגְמַר כַּמְבֹאָר לְעֵיל (סִימָן י"א) (הוּא הַסֵּפֶר הַנִּשְׁרָף). וַאֲנִי כְּבָר הָיִיתִי מְצַפֶּה כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים מָתַי אָזְכֶּה לִגְמֹר הַעְתָּקַת זֶה הַסֵּפֶר הַנּוֹרָא הַנֶּעְלָם מֵעַיִן כֹּל וְכוּ'. וְאָז בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁזָּכִיתִי לְגָמְרוֹ. וְיָשַׁבְתִּי אֲנִי לְפָנָיו כַּמָּה שָׁעוֹת, וְהוּא קָרָא מִלָּה בְּמִלָּה וַאֲנִי כָּתַבְתִּי עַל הַסֵּפֶר בִּדְיוֹ עַד שֶׁגָּמַרְתִּי. וְכָל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ יָשְׁבוּ מְחוּץ לַחֶדֶר וַאֲנִי יָצָאתִי אַחַר כָּךְ מִלְּפָנָיו, וְכִמְעַט לֹא יָדַעְתִּי בֵּין יוֹם לְלַיְלָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי כְּלָל מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי אַף עַל פִּי כֵן מְעַט דִּמְעַט שֶׁהִתְנוֹצֵץ בְּדַעְתִּי אֵיזֶה הֶאָרָה בְּעָלְמָא מֵרָחוֹק מִגְּדֻלַּת נִפְלְאוֹת נוֹרָאוֹת הַסֵּפֶר הַזֶּה הִלְהִיב לִבִּי וְדַעְתִּי מְאֹד, שֶׁכִּמְעַט לֹא יָדַעְתִּי

הֵיכָן אֲנִי בָּעוֹלָם. וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ מַה זֶּה עָשָׂה הַשֵּׁם עִמִּי חֶסֶד כָּזֶה שֶׁזִּכִּיתִי לִכְתֹּב דְּבָרִים כָּאֵלֶּה. בָּרוּךְ הַגּוֹמֵל לַחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוּב כָּזֶה.

בְּיוֹם חֲמִישִׁי נָסַעְתִּי לְנֶעמִירוֹב, וְחָזַרְתִּי מִשָּׁם וְנִתְעַכַּבְתִּי אֶצֶל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּבֶרֶסְלַב עַד אַחַר שִׁמְחַת תּוֹרָה וְזָכִיתִי לִשְׁמֹעַ כַּמָּה תּוֹרוֹת וְשִׂיחוֹת נוֹרָאוֹת. בְּאֹסֶר חַג זַרְז עַצְמוֹ לִנְסֹעַ מִיָּד לְלֶמְבֶּרְג, וְלֹא רָצָה עוֹד לְהַרְבּוֹת דְּבָרִים עִמִּי כִּי כְּבָר דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ הַרְבֵּה בְּכָל הָעֵת הַהִיא, וְלָקַח מֵאִתִּי הַסֵּפֶר הַהוּא הַנִּזְכָּר לְעֵיל הַיְנוּ הַסֵּפֶר שֶׁל הַתּוֹרוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁהָיוּ כְּתוּבִים אֶצְלִי שֶׁנִּקְרָא עַתָּה לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן. כִּי גַּם אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעֵת שֶׁנָּסַעְתִּי מֵאִתּוֹ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹן רָצָה לִקַּח מֵאִתִּי הַסֵּפֶר הַזֶּה. אַךְ אַחַר כָּךְ חָזַר מִדַּעְתּוֹ וְלֹא לָקָחוֹ. וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁחָזַרְתִּי אֶצְלוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל וְנִתְעַכַּבְתִּי עַד הֵנָּה לָקַח מֵאִתִּי הַסֵּפֶר. וַעֲדַיִן לֹא יָדַעְתִּי אָז מַה כַּוָּנָתוֹ בָּזֶה, כִּי עֲדַיִן לֹא גִּלָּה לְשׁוּם אָדָם שֶׁרְצוֹנוֹ לְהַדְפִּיס סִפְרוֹ. אַדְרַבָּא תָּמִיד הָיְתָה דַּרְכּוֹ לְהַזְהִיר לִבְלִי לְגַלּוֹת תּוֹרָתוֹ לַאֲחֵרִים שֶׁאֵינָם מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ.

וְהִנֵּה בְּעֵת שֶׁהָיָה מוּכָן רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִנְסֹעַ לְלֶמְבֶּרְג, הָיִיתִי נִבְהָל וְנֶחְפָּז מְאֹד, כִּי גַּם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַנִּגְּידִים, שֶׁלָּקְחוּ אוֹתִי בִּתְחִלָּה לְמָאהִלוֹב וְחָזְרוּ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, עַתָּה חָזְרוּ וְנָסְעוּ לְמָאהִלוֹב, וְלֹא רָצוּ לִקַּח אוֹתִי, וְאַחַר הַפְּצָרוֹת שֶׁלִּי נִתְרַצּוּ שֶׁלִּי נִתְרַצּוּ לְקַבֵּל אוֹתִי עִמָּהֶם. וְהֵם רָצוּ לְלַוּוֹת אֶת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עַד קְהִלַּת־קֹדֶשׁ קְרַאסְנִי וּמִשָּׁם יִסְעוּ לְמָאהִלוֹב, וְהֵם נָסְעוּ מִיָּד עִם רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, עַד קְהִלַּת־קֹדֶשׁ קְרַאסְנִי, וְצִוּוּ שֶׁאֶסַּע אַחֲרֵיהֶם עִם שְׁאָר הָעֲגָלוֹת דְּפֹה, שֶׁיְּלַוּוּ אֶת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עַד שָׁם, וְשָׁם יְקַבְּלוּ אוֹתִי לְמָאהִלוֹב. וְהָעֲגָלוֹת, שֶׁרָצוּ לְלַוּוֹת, נִתְעַכְּבוּ קְצָתָם אַחַר שֶׁכְּבָר נָסַע רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, כִּי נָסַע בְּחִפָּזוֹן, וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל, כִּי נִכְסַפְתִּי מְאֹד אוּלַי אֶזְכֶּה לִשְׁבֹּעַ שְׂמָחוֹת, רְאִיַּת פְּנֵיו הַקְּדוֹשִׁים, וְאוּלַי אֶזְכֶּה לִשְׁמֹעַ עוֹד אֵיזֶה דִּבּוּר מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ, עַל־כֵּן הָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל מֵהָעִכּוּב. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָזַר לִי וְנָסַעְתִּי אַחֲרָיו, וְלֹא יָכֹלְתִּי לְהַשִּׂיג הָעֲגָלוֹת שֶׁלּוֹ, וּמֵחֲמַת הַבֶּהָלָה שָׂכַחְתִּי הַתֵּבָה שֶׁלִּי עִם הַכְּתָבִים שֶׁלִּי בַּדֶּרֶךְ, בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ פִּיטְשֶׁרֶע, וְהֶכְרַחְנוּ לִשְׁלֹחַ אַחֲרֵיהֶם, וְהֶחֱזִירוּם לִי בַּדֶּרֶךְ, בַּמָּקוֹם שֶׁעָמְדוּ לָפוּשׁ. וּמְצָאתִי אֶת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְלֹא דִּבֵּר עִמִּי כְּלָל. וְתֵכֶף כְּשֶׁבָּאתִי לְהַכְּפַר שֶׁעָמַד שָׁם, אַחַר שָׁעָה קַלָּה נָסַע מִשָּׁם כִּי הוּא בָּא לְשָׁם מִכְּבָר וַאֲנִי הָיִיתִי מֻכְרָח לְהִתְעַכֵּב שָׁם לִתֵּן מִסְפּוֹא לַסּוּסִים. וְאַחַר כָּךְ נָסַעְתִּי מִשָּׁם, וְהָיִיתִי גַּם כֵּן נִבְהָל וְנֶחְפָּז מֵחֲמַת שֶׁלֹּא יָכֹלְתִּי לְהַשִּׂיגוֹ, וּבְתוֹךְ כָּךְ פָּנָה הַיּוֹם וְהִגִּיעַ הַלַּיְלָה וְהָיָה רָפֶשׁ וְטִיט וְנָסַעְנוּ לְאַט. וְהָיִיתִי מִתְיָרֵא אוּלַי נָסַע רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְאֵיזֶה אַכְסַנְיָא בְּסוֹד, וְאִישׁ לֹא יָדַע הֵיכָן הוּא וּבַבֹּקֶר יֵסַע לְדַרְכּוֹ וְלֹא אֶזְכֶּה לִרְאוֹתוֹ, עַל כֵּן הָיִיתִי טָרוּד בְּצַעַר וְנֶחְפָּז מְאֹד.

אַחַר כָּךְ אֵיזֶה שָׁעָה בַּלַּיְלָה בָּאתִי לִקְהִלַּת קְרָאסְנִי, וְנוֹדַע לִי מִיָּד הָאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ. כִּי שָׁם לֹא הִסְתִּיר עַצְמוֹ וְיָדְעוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר מִמֶּנּוּ. וּבָאתִי לִמְקוֹם הָאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ. וּבְתְחִלָּה לֹא קֵרֵב אוֹתִי כְּלָל. אַחַר סְעֻדַּת הַלַּיְלָה נִכְנַסְתִּי אֵלָיו לַחֲדָרוֹ וְעוֹד שְׁאָר אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ עָמְדוּ לְפָנָיו. עָנָה וְאָמַר לִי עַל מָה אַתָּה בְּמָרָה שְׁחוֹרָה אֻפְשָׁר אַתָּה מִתְחָרֵט עַל מַה שֶּׁהִתְחַלְתָּ. וְעָמַדְתִּי נִכְלָם וּמִתְבַּיֵּשׁ וְעָנִיתִי בְשָׁפָה רָפָה לֹא, הֵינוּ שֶׁאֵינִי מִתְחָרֵט חַס וְשָׁלוֹם עַל מַה שֶּׁהִתְחַלְתִּי. עָנָה וְאָמַר אִם־כֵּן עַל מָה אַתָּה בְּמָרָה שְׁחוֹרָה הֲשַׁבְתִּי שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִהְיוֹת אִישׁ כָּשֵׁר, עָנָה וְאָמַר אִם־כֵּן שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לִהְיוֹת אִישׁ כָּשֵׁר מַה לְּךָ לִדְאֹג הֲלֹא כָּל הָעוֹלָם יִגְעִים וְטוֹרְחִים בִּשְׁבִילְךָ, (וְאָמַר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז בְּזֶה הַלָּשׁוֹן דִּיא גַאנְצֶע וֶועלְט הָאבְּן אוֹיף דִּיר). זֶה נוֹסֵעַ לִבְרֶעסְלָא וְזֶה נוֹסֵעַ לְכָאן הַכֹּל בִּשְׁבִילְךָ. וְהֶחֱיָה אוֹתִי מְאֹד בְּדְבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים הָאֱלֹהִי. וְאָז נִפְתַּח פִּי וְדִבַּרְתִּי לְפָנָיו, וְעָנִיתִי וְאָמַרְתִּי הֱיִיתִי סָבוּר שֶׁלֹּא אֶרְאֶה אֶתְכֶם עוֹד הַיּוֹם, וְהִנֵּה זָכִיתִי לִרְאוֹתְכֶם וּלְדַבֵּר עִמָּכֶם. עָנָה וְאָמַר: אֲנַחְנוּ צְרִיכִים בְּוַדַּאי לִרְאוֹת עַצְמֵנוּ וְעוֹד אָנוּ עֲתִידִין לִרְאוֹת עַצְמֵנוּ זֶה עִם זֶה עוֹד הַפַּעַם וְעוֹד הַפַּעַם וְכוּ'. וְחָזַר עִנְיָן זֶה כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים, וְהִבְטִיחַ לִי מֵרָחוֹק, שֶׁאֶזְכֶּה לְהִתְרָאוֹת עִמּוֹ פָּנִים בְּפָנִים כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים, לְעוֹלְמֵי עַד וּלְנֶצַח נְצָחִים. כִּי בְּאוֹתוֹ הָעֵת כְּבָר נִסְעָתִי אַחַר יוֹם־הַכִּפּוּרִים לְמָאהִלוֹב, וְהָיִיתִי סָבוּר, שֶׁלֹּא אֶרְאֶה אוֹתוֹ עוֹד, וְאַחַר־כָּךְ זָכִיתִי לַחֲזֹר וְלָבוֹא אֵלָיו כַּנַ"ל וְלִכְתֹּב סֵפֶר הַנּוֹרָא הַנַ"ל וְלִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי וְלִהְיוֹת אֶצְלוֹ כָּל יְמֵי הַסֻּכּוֹת וּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת וְשִׂמְחַת־תּוֹרָה. וְאַחַר־כָּךְ הָיִיתִי סָבוּר, שֶׁלֹּא אֶזְכֶּה לִרְאוֹתוֹ אוֹתוֹ הַיּוֹם, וַעֲזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גַּם לְלַוּוֹתוֹ, וְכֵן אַחַר־כָּךְ הָיִיתִי סָבוּר בְּכָל פַּעַם, שֶׁלֹּא אֶרְאֶהוּ עוֹד, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲזָרַנִי כַּמָּה פְּעָמִים, פַּעַם אַחַר פַּעַם, לַחֲזֹר וְלִרְאוֹתוֹ מֵחָדָשׁ, וְהוֹסִיף בְּחַסְדּוֹ הַנִּפְלָא וְהִבְטִיחַנִי מֵרָחוֹק לְהִתְרָאוֹת עִמּוֹ פָּנִים אֶל פָּנִים עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים וְכוּ' כַּנַ"ל:

אַחַר כָּךְ בְּבֹקֶר עָמַד בְּזָרִיזוּת, וְלֹא רָצָה לְדַבֵּר עוֹד עִם שׁוּם אָדָם וְנָסַע בְּזָרִיזוּת מְיֻחָד. וַאֲנַחְנוּ עֲדַיִן הָיָה בּוֹעֵר לְבָבֵנוּ לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעַ עֵינֵינוּ בִּרְאִיַּת פָּנָיו הַקְּדוֹשִׁים וְלִשְׁמֹעַ עוֹד דִּבּוּרִים מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ וְהוּא נָסַע בְּמְהִירוּת מֵהָאַכְסַנְיָא. וַאֲנִי הִתְחַלְתִּי לִרְדֹּף אַחַר הָעֲגָלָה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּוַדַּאי קָשֶׁה לְהַשִּׂיג בָּרַגְלַיִם עֲגָלָה עִם סוּסִים חֲזָקִים, אַף עַל פִּי כֵן אָמַרְתִּי וִיהִי מָה אֲרוּצָה, אוּלַי יִסָּבֵב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁאֶזְכֶּה לְהַשִּׂיג הָעֲגָלָה. וְכֵן הָיָה שֶׁרַצְתִּי אַחַר הָעֲגָלָה כִּבְרַת אֶרֶץ וְאַחַר כָּךְ הִגִּיעוּ לְאֵיזֶה הַר וְהוֹרִידוּ הָעֲגָלָה לְאַט כַּנַּהוּג. וְאַחַר כָּךְ עָבְרוּ אֵיזֶה גֶּשֶׁר וְשָׁם הִקְדִּים עַצְמוֹ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וְעָמַד שָׁם כְּדֵי לַחֲזֹר וּלְהִתְרָאוֹת פָּנִים עִם רַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּי יָדַע שֶׁרַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא יִרְצֶה לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּהָאַכְסַנְיָא עַל כֵּן הִקְדִּים עַצְמוֹ לְשָׁם. וּמֵחֲמַת זֶה נִתְעַכֵּב רַבֵּנוּ זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מְעַט שָׁם וְגַם מֵחֲמַת עִכּוּבִים מֵהָהָר וְהַגֶּשֶׁר כַּנִּזְכָּר לְעֵיל עַל יְדֵי זֶה הִשִּׂגְתִּי אוֹתָם, וְחָזַרְתִּי וּבָאתִי לִפְנֵי הַדֶּרֶת קְדֻשָּׁתוֹ

זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וַחֲבֵרי רַבִּי נַפְתָּלִי כְּשֶׁרָאָה שֶׁאֲנִי רָץ אַחֲרָיו רָץ גַּם כֵּן אַחֲרַי, וּבָא הוּא גַּם כֵּן לִפְנֵי רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְעָמְדוּ שָׁם לְפָנָיו אֲנַחְנוּ שְׁלשָׁה וְהִסְבִּיר לָנוּ פָּנִים.

עָנָה וְאָמַר מָה אַתֶּם רוֹצִים אוֹ שֶׁאֲבָרֵךְ אֶתְכֶם אוֹ שֶׁאֹמַר לָכֶם תּוֹרָה. עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי הַבְּרָכָה תְּבָרְכוּ אוֹתָנוּ אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם כְּשֶׁתַּחְזְרוּ לְבֵיתְכֶם אַךְ תּוֹרָה תֹּאמְרוּ לָנוּ מְיֻד. כִּי יָדַעְתִּי שֶׁאִם לֹא נִשְׁמַע מִיָּד הֵיא פְּסִידָא דִּלָּא הָדַר עַל כֵּן בָּחַרְתִּי שֶׁיֹּאמַר תּוֹרָה. עָנָה וְאָמַר אֲסַפֵּר לָכֶם מַה שֶּׁאֲנִי נוֹסֵעַ וְאָז גִּלָּה לָנוּ הַסּוֹד מֵהַצַּדִּיקִים, שֶׁכָּל אֶחָד בּוֹנֶה מִשְׁכָּן וְכוּ', שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְהַתּוֹרָה "אֲזַמְּרָה לֵאלֹקַי", שֶׁשָּׁמַעְתִּי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ בִּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הֶעָבַר, כַּנִּדְפָּס בְּסִימָן רפב. וְסִיֵּם: בֶּאֱמֶת אָמְרוּ: הַחַזָּן רוֹאֶה הֵיכָן הַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין (וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיְּכוּת יֵשׁ לָזֶה לִנְסִיעָתוֹ לְלֶמְבֶּרְג, רַק מְעַט דִּמְעַט מִתְנוֹצֵץ לִי אֵיזֶה רֶמֶז בְּעָלְמָא מִזֶּה), וּכְשֶׁסִּיֵּם הַתּוֹרָה, קִבֵּל רְשׁוּת מֵאִתּוֹ ר.מ. זֶה, שֶׁעָמַד שָׁם בִּתְחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ נִשַּׁק אוֹתוֹ בְּיָדוֹ, וְאַחַר־כָּךְ קִבַּלְתִּי אֲנִי רְשׁוּת וְנִשַּׁקְתִּיו בְּיָדוֹ, וְכֵן חֲבֵרי רַבִּי נַפְתָּלִי אַחֲרַי קִבֵּל רְשׁוּת וְנִשְּׁקוֹ בְּיָדוֹ. וְאָז נָסַע מֵאִתָּנוּ לְדַרְכּוֹ לְלֶמְבֶּרְג, וַאֲנַחְנוּ רַצְנוּ אַחֲרָיו, וְכָל זְמַן שֶׁרָאִיתִי בְּעֵינַי הָעֲגָלָה, רַצְתִּי אַחֲרָיו, עַד שֶׁנִּתְעַלְּמָה מֵעֵינַי, וְאָז חָזַרְתִּי. וַעֲדַיִן לֹא הִתְפַּלַּלְתִּי שַׁחֲרִית, וְהָיִינוּ רְחוֹקִים מֵהָעִיר, וְהִזְמִין לָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲגָלָה, שֶׁהָלְכָה לְהָעִיר, וְחָזְרוּ עִמָּהּ לְהָעִיר וְהִתְפַּלַּלְנוּ. בָּרוּךְ הַשֵּׁם, שֶׁגָּמַל עִמִּי חַסְדּוֹ לָנֶצַח וְזַכַנִי לְכָל זֶה.

אַחַר־כָּךְ נָסַעְתִּי לְמָאהְלוֹב מִקְּרַאסְנִי וּבָאתִי לְבֵית חוֹתְנִי; וּכְבָר בָּא חוֹתְנִי לְבֵיתוֹ, וּבְוַדַּאי הֶרְאָה לִי פָּנִים זוֹעֲפוֹת, כִּי לֹא הָיָה רוּחוֹ נוֹחָה כְּלָל מֵעִנְיָן נְסִיעָתִי לְרַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, כַּנַּ"ל, בִּפְרָט שֶׁבְּעֵת שֶׁנִּתְמַהְמַהְתִּי בִּבְרֶסְלַב אֵצֶל רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן חָלְתָה זוּנְתִי, תִּחְיֶה, בְּמָאהְלוֹב, וְהָיְתָה מְסֻכֶּנֶת, וְלֹא הָיָה שָׁם אִישׁ שֶׁיַּשְׁגִּיחַ עָלֶיהָ כְּלָל, כִּי חוֹתְנִי וַחֲמוֹתִי הָיוּ בִּקְרֶמִינִיץ כַּנַּ"ל, וַאֲנִי נָסַעְתִּי לִבְרֶסְלַב וְהִשְׁאַרְתִּי אוֹתָהּ לְבַדָּהּ בַּבַּיִת עִם אֵיזֶה מְשָׁרֶתֶת. וְאַחַר־כָּךְ חָלְתָה מְאֹד, וְלֹא הָיָה מִי שֶׁיַּשְׁגִּיחַ עָלֶיהָ בְּבֵיתָהּ, כִּי־אִם בְּנֵי הָעִיר. וְהָיָה רַעַשׁ גָּדוֹל מִזֶּה בְּמָאהְלוֹב, וּכְבָר נוֹדַע לִי עִנְיָן זֶה בְּהֵיוֹתִי בִּבְרֶסְלַב, שֶׁהוֹדִיעַ לִי אִישׁ אֶחָד מִזֶּה בְּלֵיל שִׁמְחַת־תּוֹרָה, וַאֲנִי הוֹדַעְתִּי זֹאת תֵּכֶף לְרַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְהוּא זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה אָמַר אַחַר־כָּךְ, בַּבֹּקֶר, תּוֹרָה נִפְלָאָה, וְנִכְנַס גַּם עִנְיָן זֶה בְּתוֹךְ תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה, כִּדְרכּוֹ תָּמִיד, שֶׁכָּל מַה שֶּׁעָבַר בָּעוֹלָם, בִּפְרָט מַה שֶּׁהָיוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, הַכֹּל נִכְלָל וְנִכְנַס בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה, כִּי תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה הָיְתָה כְּלָלִיּוּת נִפְלָא וְנוֹרָא מְאֹד מְאֹד. הֵן עַל כָּל אֵלֶּה אַחַר־כָּךְ כְּשֶׁבָּאתִי לְחוֹתְנִי, חָרָה אַפּוֹ מְאֹד עַל אֲשֶׁר הִשְׁאַרְתִּי זוּנְתִי לְבַדָּהּ וְאַחַר־כָּךְ חָלְתָה כַּנַּ"ל. אֲבָל אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי כָּל זֶה כְּלָל, כִּי יָדַעְתִּי, שֶׁאִם הוּא הָיָה יוֹדֵעַ חֵלֶק מֵאֶלֶף מִמַּה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי וּפָעַלְתִּי בְּאֵלּוּ הַיָּמִים, שֶׁזָּכִיתִי לְהִסְתּוֹפֵף בְּצֵל קְדֻשַּׁת רַבֵּנוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, הָיָה בְּוַדַּאי מַסְכִּים עַל נְסִיעָתִי וְהָיָה מְנַשֵּׁק כַּפּוֹת רַגְלַי. כִּי אַדְרַבָּא, מַה שֶּׁנִּשְׁאֲרָה בִּתּוֹ, הִיא

זוּגָתִי, בַּחַיִּים, הַכֹּל הָיָה בְּכֹחַ תְּפִלּוֹת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה. כִּי תֵּכֶף בַּבֹּקֶר, בַּשַּׁבָּת הַנַּ"ל, דִּבֵּר בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה מֵעִנְיַן שַׁבָּת, שֶׁהִיא בְּחִינַת בַּת־זוּג שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל, בְּחִינַת אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה וְכוּ', וְיָדַעְתִּי שֶׁשָּׁם לִבּוֹ לִדְבָרַי, שֶׁהוֹדַעְתִּי לוֹ בְּלֵיל־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, וְעָשָׂה לָהּ טוֹבָה גְּדוֹלָה:

וְהִנֵּה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה נָסַע לְדַרְכּוֹ לְלֶמְבֶּרְג, וְנִתְעַכֵּב שָׁם כָּל הַחֹרֶף, וְלֹא חָזַר לְבֵיתוֹ עַד אֶמְצַע הַקַּיִץ, בְּפָרָשַׁת בָּלָק. וְכָל מַה שֶׁעָבַר עָלָיו שָׁם, אֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְסַפֵּר מִזֶּה, כִּי לֹא זָכִיתִי לִהְיוֹת אֶצְלוֹ אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת בְּלֶמְבֶּרְג, וַאֲנִי הָיִיתִי כָּל אוֹתוֹ הָעֵת בְּמָאהְלוֹב, בְּבֵית חוֹתְנִי. וּבַעֲוֹונוֹתֵינוּ הָרַבִּים אִבַּדְנוּ בַּשָּׁנָה הַזֹּאת הַתּוֹרוֹת שֶׁל שַׁבַּת־חֲנֻכָּה וְשָׁבוּעוֹת, כִּי לֹא זָכִינוּ לָבוֹא אֵלָיו לִקְהִלַּת־קֹדֶשׁ לֶמְבֶּרְג. וְהִנֵּה בְּאֶמְצַע הַחֹרֶף, בִּהְיוֹתִי בְּמָאהְלוֹב, הוֹדִיעַ לִי חֲבֵרִי רַבִּי נַפְתָּלִי, שֶׁבָּא מִלֶּמְבֶּרְג ר"ד שֶׁנָּסַע עִמּוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְסִפֵּר, שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה רוֹצֶה לְהַדְפִּיס סִפְרוֹ, וְשֶׁדִּבֵּר מִזֶּה כָּל הַלַּיְלָה. וְהָיָה רְצוֹן חֲבֵרִי, נֵרוֹ יָאִיר, שֶׁאֶסַּע לְעָמְתָם לְוֹב, וּמִשָּׁם אֶסַּע עִמּוֹ לְלֶמְבֶּרְג כְּדֵי לַעֲסֹק בַּהַדְפָּסָה הַנַּ"ל. וּבַעֲוֹונוֹתֵינוּ הָרַבִּים לֹא יָכֹלְתִּי לִנְסֹעַ מֵעִצָּם רִבּוּי הַמְּנִיעוֹת שֶׁלִּי מִכָּל הַצְּדָדִים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר זָכִיתִי לְשַׁבֵּר כַּמָּה מְנִיעוֹת, אַף־עַל־פִּי־כֵן מְנִיעוֹת אֵלֶּה, לִנְסֹעַ לְדֶרֶךְ רָחוֹק כָּזֶה לְלֶמְבֶּרְג, לֹא זָכִיתִי לְשַׁבְּרָם, אַךְ תֵּכֶף הִתְחַלְתִּי לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת בְּעִנְיַן הַהַדְפָּסָה וְהִתְחַלְתִּי לְסַדֵּר הַקְּדָמָה וְשַׁעַר וְכוּ'. אַחַר־כָּךְ נִשְׁמַע, שֶׁרַבֵּנוּ נִסְתַּלֵּק שָׁם בְּלֶמְבֶּרְג, חַס וְשָׁלוֹם, וּבְוַדַּאי הָיָה לִי צַעַר עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ הֶבַנְתִּי, שֶׁהוּא שֶׁקֶר:

אַחַר־כָּךְ, קֹדֶם פּוּרִים, בָּא עֲגָלָה בִּשְׁבִילִי מִבֶּרְסְלֶב, שֶׁאֶסַּע לְשָׁם לַעֲסֹק בְּתִקּוּן הַסֵּפֶר, שֶׁשָּׁלַח רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מִלֶּמְבֶּרְג אִישׁ אֶחָד, שֶׁיַּדְפִּיס אוֹתוֹ בְּמִדִּינָה זֹאת. וּבָאתִי לְפֹה בֶּרְסְלֶב עַל פּוּרִים, וְנוֹדַע לִי, שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, בְּחַיִּים וְשָׁלוֹם, וְהָיֵינוּ שְׂמֵחִים בְּשִׂמְחַת פּוּרִים מְאֹד. וַאֲנִי עָסַקְתִּי בְּתִקּוּן הַסֵּפֶר וְסִדַּרְתִּי הַכֹּל עַל נְכוֹן, וְאַחַר־כָּךְ חָזַרְתִּי לְבֵיתִי, לְקְהִלַּת מָאהְלוֹב. וְהָאִישׁ הַנַּ"ל, שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מָסַר לְיָדוֹ הַסֵּפֶר, נָסַע מִפֹּה לְקְהִלַּת אוֹסְטְרָהָא וְהִתְחִיל לַעֲסֹק בְּהַדְפָּסָתוֹ:

אַחַר פֶּסַח נִפְטַר לְעוֹלָמוֹ חוֹתְנִי, הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק, זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, בְּיוֹם שֵׁנִי, י"ט אִיָּיר, וַאֲנִי עָמַדְתִּי בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ. בְּעֵת הַהִיא בָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן, נֵרוֹ יָאִיר, שֶׁהָיָה עִם רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּלֶמְבֶּרְג, וּבָא מִשָּׁם וְהֵבִיא הַמַּפְתֵּחַ, שֶׁמָּסַר לוֹ רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, לְקַח הַסֵּפֶר הַנּוֹרָא הַנִּזְכָּר לְעֵיל וְיִשְׂרְפֵנוּ, וְכֵן עָשָׂה, וְלָקַח שְׁנֵי הַסְּפָרִים, וּשְׁנֵיהֶם אֶחָד, דְּהַיְנוּ סֵפֶר אֶחָד בִּכְתִיבַת יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה, וְסֵפֶר הַשֵּׁנִי מַה שֶּׁאֲנִי הֶעְתַּקְתִּי לְפָנָיו כַּנַּ"ל, וְשָׂרַף שְׁנֵיהֶם עַל־פִּי פְּקֻדָּתוֹ. וּכְבָר מְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר קְצָת מִזֶּה הַסִּפּוּר (חַיֵּי מוֹהֲר"ן קס"ט), אֵיךְ צִוָּה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְשָׂרְפוֹ, וְכַמָּה דְּמָעוֹת שָׁפַךְ רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה קֹדֶם שֶׁיָּצְאָה הַגְּזֵרָה

לְשָׁרְפוֹ - חָבָל עַל דְּאָבְדִין וְלָא מִשְׁתַּכְחִין, כִּי אָמַר, שֶׁזֶּה הַסֵּפֶר לֹא יִהְיֶה עוֹד בָּעוֹלָם. אוֹי! כַּמָּה הֶעָוֹן גּוֹרֵם, כִּי עֲוֹונוֹתֵינוּ הִטּוּ אֵלֶּה, וְחַטֹּאתֵינוּ הִסְתִּירוּ טוֹב כָּזֶה מֵאִתָּנוּ; הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתָנוּ מְהֵרָה, אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן:

כז

בְּעֶרֶב פֶּסַח בִּשְׁנַת תקס"ח הַנַּ"ל נוֹלַד בְּנִי יִצְחָק שֶׁיִּחְיֶה וְנִכְנַס לַבְּרִית בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. וְחוֹתְנִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּבָר חָלָה חָלְיוֹ אֲשֶׁר מֵת בָּהּ כַּנַּ"ל, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִכָּנֵס בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לִהְיוֹת סַנְדִּק.

וַאֲנִי נִתְעַכַּבְתִּי בְּמַאהֲלוֹב גַּם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת וְאַחֲרָיו קְצָת. עַד אֲשֶׁר זָכִיתִי בְּפָרָשַׁת בָּלָק שֶׁהִגִּיעַ לִי יְדִיעָה שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּבָר בָּא לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם וַתְּחִי רוּחִי מַמָּשׁ, יִשְׁתַּבַּח שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ לָעַד וּלְנֶצַח עַל כָּל הַחֶסֶד הַנִּפְלָא וְהַנּוֹרָא הַזֶּה שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ וְעִם כָּל הָעוֹלָם, מַה שֶּׁזִּכִּינוּ שֶׁחָזַר רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בַּחַיִּים מִלֶּמְבֶּרְג שֶׁלֹּא עַל פִּי דֶּרֶךְ הַטֶּבַע כְּלָל, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לִחְיוֹת כִּי אִם כְּמוֹ חֹדֶשׁ אֶחָד וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לִסַּע דֶּרֶךְ כָּזֶה וְכוּ'. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָשָׂה נִסִּים עֲצוּמִים וְנִפְלָאִים וְחָזַר לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם וְחַי אַחַר כָּךְ בְּנֵס שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹתֵר קְצָת אֲשֶׁר בְּאֵלּוּ הַשָּׁנִים הֶחֱיָה אוֹתָנוּ מְאֹד מְאֹד וְגִלָּה תּוֹרוֹת וְשִׂיחוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת נִפְלָאוֹת וְנוֹרָאוֹת אֲשֶׁר אֵין דֻּגְמָתָם.

וּבְגֹדֶל חֲלִישׁוּתוֹ בְּלִי שִׁעוּר בְּאֵלּוּ הַשָּׁנִים אֲשֶׁר כִּמְעַט שֶׁנִּגְוַע בְּכָל יוֹם וְיוֹם, אַף עַל פִּי כֵן עָסַק עִמָּנוּ וְעִם כָּל הָעוֹלָמוֹת וְכוּ' וְכוּ' בְּתִקּוּנִים נִפְלָאִים וְכוּ' יוֹתֵר מִבַּתְּחִלָּה. אֲשֶׁר לְדַעְתִּי כָּל הַהַשְׁאָרָה שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ עִמָּנוּ אֵיזֶה הִתְגַּלּוּת מֵהַשָּׂגוֹת דַּעְתּוֹ הַנּוֹרָאָה, הַכֹּל הָיָה בְּכֹחַ הַפְּעֻלּוֹת שֶׁל אוֹתָן הַשָּׁנִים הָאַחֲרוֹנִים כְּפִי שֶׁאֲנִי מֵבִין מֵרָחוֹק. יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לָעַד עַל כָּל הַטּוֹבָה הַזֹּאת. וְהַמְּשִׁים לִבּוֹ לִדְבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים הַנֶּאֱמָרִים בְּסָפָרָיו הַקְּדוֹשִׁים וְיִעְיֵן בָּהֶם בֶּאֱמֶת יָבִין מְעַט עֻצֶם הַטּוֹבָה וְהַחֶסֶד הַזֶּה מַה שֶּׁזִּכִּינוּ לְקַבֵּל מֵרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְאֵין לְהַאֲרִיךְ:

כח

וְהִנֵּה תֵּכֶף כְּשֶׁזִּכִּיתִי לִשְׁמֹעַ בְּשׂוֹרָה טוֹבָה הַזֹּאת שֶׁבָּא רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְבֵיתוֹ מִלֶּמְבֶּרְג זֵרַזְתִּי עַצְמִי וְנָסַעְתִּי מִיָּד לְפֹה בְּרֶסְלֶב. וּבָאתִי לְכָאן עַל שַׁבַּת קֹדֶשׁ וְזָכִיתִי לְקַבֵּל פָּנָיו הַקְּדוֹשִׁים. וְהָיָה חָלוּשׁ מְאֹד מְאֹד. אַךְ אַף עַל פִּי כֵן הָיָה לָנוּ לְנֶחָמָה וְלִמְשִׁיבַת נֶפֶשׁ מַה שֶּׁעַל כָּל פָּנִים בָּא בַּחַיִּים לְכָאן. וְיָשַׁבְתִּי פֹּה אֶצְלוֹ עַד אַחַר שַׁבַּת הַשֵּׁנִי וּמִכָּאן נָסַעְתִּי לְנֶעמִירוֹב.

וְהִנֵּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְסַבֵּב סִבּוֹת וּמֵכִין מִצְעָדֵי גֶּבֶר. וְעַתָּה הִגִּיעַ הָעֵת בְּרַחֲמָיו הַנִּפְלָאִים לְהוֹצִיאֵנִי מֵהַגָּלוּת מִקְּהִלַּת קֹדֶשׁ מָאהְלוֹב וּלְהַחֲזִירֵנִי לְבֵיתִי לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ נָעמִירוֹב, לִהְיוֹת סָמוּךְ לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְתֵכֶף הֻכְנְתִי לִי דִּירָה בְּנָעמִירוֹב וְחָזַרְתִּי לְמָאהְלוֹב, וְעַתָּה נִתְרַצְּתָה חֲמוֹתִי וְזוּגָתִי, תִּחְיֶה, בְּרָצוֹן חָזָק לַחֲזוֹר לְנָעמִירוֹב מֵחֲמַת כַּמָּה טְעָמִים. מֵחֲמַת שֶׁנִּפְטַר חוֹתְנִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְגַם מֵחֲמַת שֶׁהִיא הָיְתָה חוֹלָה כַּמָּה פְּעָמִים בְּמָאהְלוֹב עַל כֵּן נִזְדָּרְזָה מְאֹד יוֹתֵר מִמֶּנִּי לַחֲזוֹר לְנָעמִירוֹב. וְיָצָאתִי מִמָּאהְלִיב אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב וּבָאתִי לְבֵיתִי לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ נָעמִירוֹב לְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר עֲזָרַנִי עַד הֵנָּה לַחֲזוֹר לִמְקוֹמִי בְּשָׁלוֹם לִהְיוֹת סָמוּךְ לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְעַל יְדֵי זֶה שָׁמַעְתִּי הַרְבֵּה תּוֹרוֹת וְשִׂיחוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת בְּעַצְמִי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ וּכְתַבְתִּים עַל הַסֵּפֶר, תְּהִלָּה לָאֵל.

כט

וְהִנֵּה עַתָּה שֶׁחָזַרְתִּי לְנָעמִירוֹב זָכִיתִי שֶׁהָיִיתִי כַּמָּה פְּעָמִים אֵצֶל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּבְעֹצֶם חֻלְשׁוּתוֹ אַף עַל פִּי כֵן גִּלָּה לָפָנֵינוּ תּוֹרוֹת נִפְלָאוֹת הַמְחַיִּין נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה עַד אֵין סוֹף וְאֵין תַּכְלִית.

סָמוּךְ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִגְמַר בְּאוֹסְטְרָהָא הַדְּפָסַת סִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן וְהֵבִיא הָאִישׁ הַנַּ"ל כֻּלָּם לְפֹה. רָאוּ עֵינֵינוּ וְשָׂמְחוּ לְבָבֵנוּ וְהֵאִירוּ פְּנֵי תֵּבֵל וְנִתְחַלְּקוּ בְּיֵעָקֵב בֵּין אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וּבְכָל הָעוֹלָם.

אַחַר שֶׁבָּא מִלְּמְבֶרְג נָסַע עַל פִּי רֹב לְטַיֶּל מֵחֲמַת עִצֻּם חֻלְשׁוּתוֹ. וּבִנְסִיעוֹת אֵלּוּ לְטִיּוּל שָׁמַעְנוּ כַּמָּה וְכַמָּה תּוֹרוֹת נִפְלָאוֹת וְנוֹרָאוֹת. וּפַעַם אַחַת נָסַעְתִּי עִמּוֹ וְדִבֵּר עִמִּי מֵעִנְיַן הַסֵּפֶר שֶׁלּוֹ שֶׁנִּדְפַּס בְּסָמוּךְ וְשִׁבַּח אוֹתוֹ מְאֹד. וְאָמַר מֵאַחַר שֶׁכְּבָר נִדְפַּס צְרִיכִין לִלְמֹד אוֹתוֹ מְאֹד עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁגוּר בְּעַל פֶּה וְכוּ' כְּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן שמ"ו). וְאַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר צְרִיכִין לְחַבֵּר עוֹד סֵפֶר אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה נָאֶה וְיָפֶה עוֹד יוֹתֵר מֵהָרִאשׁוֹן. וְאַחַר כָּךְ בִּהְיוֹתִי עִמּוֹ בַּשָּׂדֶה וּכְבָר בִּקֵּשׁ לְעָלוֹת עַל הָעֲגָלָה לֵישֵׁב עָלֶיהָ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ, נִתְגַּלְגֵּל מִתּוֹךְ שִׂיחָתוֹ הַקָּדוֹשָׁה שֶׁגִּלָּה לְפָנַי הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה עַל פָּסוּק וְאֵיזֶה הַשָּׂה לְעוֹלָה (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא י"ב), וְהִיא עֲמֻקָּה מְאֹד מְאֹד וּמְחַיֶּה נְפָשׁוֹת מֵעִמְקֵי שְׁאוֹל תַּחְתִּיּוֹת מְאֹד מְאֹד לְחַיּוֹתָם לְחַיֵּי עוֹלָם וְכוּ', כַּמְבֹאָר לַמְעַיֵּן שָׁם בְּסִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ וּבִדְבָרֵינוּ מַה שֶּׁזִּכַּנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְחַדֵּשׁ וּלְבָאֵר בְּדִבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַיֵּן שָׁם.

וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁחָזַרְתִּי עִמּוֹ לְבֵיתוֹ עָנָה וְאָמַר לִי זֶה יִהְיֶה לְךָ עַל הַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי הֵינוּ מַה שֶּׁאָמַר תְּחִלָּה שֶׁצְּרִיכִין עוֹד לְחַבֵּר סֵפֶר שֵׁנִי וְכוּ' כַּנַּ"ל. עַתָּה הֵעִיר אָזְנִי שֶׁיֵּשׁ לִי הַתְחָלָה עַל זֶה הַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי. וּבָזֶה חִזֵּק אוֹתִי בְּיוֹתֵר לַעֲסֹק בִּזְרִיזוּת וְהִתְאַמְּצוּת לִכְתֹּב כָּל חִדּוּשָׁיו

הַקְּדוֹשִׁים וְכֵן הָיָה. עַד שֶׁזָּכִיתִי לְחַבֵּר מֵחְדוּשָׁיו סֵפֶר הַקָּדוֹשׁ לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן תִּנְיָנָא. כִּי מִיּוֹם שֶׁבָּא מִלֶּמְבֶּרְגְ הֶכְרַחְתִּי לְהִתְיַגֵּעַ בְּכַמָּה יְגִיעוֹת לִכְתֹּב בְּעַצְמִי כָּל חִדּוּשָׁיו. כִּי מִקֹּדֶם שֶׁהָיָה בְּלֶמְבֶּרְגְ הָיוּ כַּמָּה חִדּוּשִׁים שֶׁכָּתָבָם בְּעַצְמוֹ וְגַם כָּל הַתּוֹרוֹת כְּתָבָתִים לְפָנָיו כַּנַּ"ל. אֲבָל אַחַר שֶׁבָּא מִלֶּמְבֶּרְגְ לֹא כָּתַב בְּעַצְמוֹ דָּבָר וְלֹא כָּתַבְתִּי לְפָנָיו כְּלָל, רַק הָיָה לִי כַּמָּה יְגִיעוֹת קֹדֶם שֶׁכָּתַבְתִּי תּוֹרוֹתָיו שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וּבִפְרָט הַתּוֹרוֹת הָאֲרֻכּוֹת שֶׁאָמַר בְּזְמַנִּים הַקְּבוּעִים לְקִבּוּץ, כְּמוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשַׁבַּת חֲנֻכָּה וְשָׁבוּעוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּאֲרִיכוּת נִפְלָא בְּהֶמְשֵׁךְ גָּדוֹל מְאֹד. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲזָרַנִי שֶׁהֶעֱזַתִּי פָּנַי נֶגְדּוֹ וְהִטְרַחְתִּיו שֶׁיַּחֲזֹר עִמִּי רֹב הֶמְשֵׁךְ הַדְּבָרִים מֵהַתּוֹרוֹת אַחַר שֶׁאָמָרָם בָּרַבִּים. וְאַחַר כָּךְ כְּתַבְתִּים שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְאַחַר כָּךְ הֶבֵאתִים לְפָנָיו וְהֶרְאֵיתִים לוֹ וְהוּטְבוּ בְּעֵינָיו בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

וְכָל מַה שֶּׁעָבְרוּ מִנְיעוֹת קֹדֶם שֶׁכָּתַבְתִּי כָּל תּוֹרָה וְתוֹרָה אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר. בָּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ שֶׁעֲזָרַנִי בִּדְרָכָיו הַנִּפְלָאִים לִכְתֹּב עַל הַסֵּפֶר תּוֹרוֹת כָּאֵלֶּה. בָּרוּךְ הַמְּקִים מֵעָפָר דָּל לְזַכּוֹת לְקַבֵּץ וְלִכְתֹּב דְּבָרִים נוֹרָאִים כָּאֵלֶּה דְּבָרִים שֶׁכִּפְּה עַתִּיק יוֹמִין, לְזַכּוֹת בָּהֶם אֶת הָרַבִּים לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.

ל

קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה נָתַן לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ לְהַעְתִּיק כַּמָּה נְיָרוֹת מִכְּתִיבַת יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁהָיָה כָּתוּב בָּהֶם הַדְּבָרִים שֶׁל הָאָלֶף־בֵּית הַשֵּׁנִי, וְאֶצְלוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא הָיוּ הַדְּבָרִים כְּתוּבִים בְּסֵדֶר הָאָלֶף־בֵּית, רַק כָּל דָּבָר שֶׁהִשִּׂיג בַּמָּקוֹם שֶׁהִשִּׂיגוֹ כְּתָבוֹ זֶה אֵצֶל זֶה. אַךְ צִוָּה עָלֵינוּ לְסַדְּרָם עַל־פִּי אָלֶף־בֵּית. וְאֵלּוּ הַכְּתָבִים לֹא מָסַר בִּתְחִלָּה לְיָדֵי כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד כִּי לֹא הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אֶצְלוֹ וּנְתָנָם לַאֲנָשִׁים אֲחֵרִים מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וַאֲנִי קִבַּלְתִּי מֵהֶם. וְאַחַר אֵיזֶה זְמַן הוֹסִיף וְנָתַן לִי עוֹד כְּתָבִים מִכְּתַב יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה הַשַּׁיְכִים לְהָאָלֶף־בֵּית הַשֵּׁנִי, וְהֶעְתַּקְתִּים גַּם כֵּן וְסִדַּרְתִּים עַל סֵדֶר הָאָלֶף־בֵּית וְצֵרַפְתִּים יַחַד. וְשִׁבַּח מְאֹד אֶת הָאָלֶף־בֵּית הַשֵּׁנִי וְאָמַר שֶׁכָּל דָּבָר וְדָבָר מֵהֶם הֵם הַשָּׂגוֹת גְּבוֹהוֹת מְאֹד מְאֹד. וּמְעַט מְבֹאָר מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲר"ן תקפ"ד):

לא

בְּשָׁנַת תקס"ח הַנַּ"ל בְּסוֹפוֹ אַחַר שֶׁבָּא מִלֶּמְבֶּרְגְ לְפֹה הֵבִיא לוֹ אִישׁ אֶחָד כִּסֵּא נִפְלָאָה שֶׁעָשָׂאהּ בְּעַצְמוֹ בְּיִפְי וְאָמָנוּת גָּדוֹל. וְאָז בְּסָמוּךְ אַחַר כָּךְ סִפֵּר הַמַּרְאָה הַנּוֹרָאָה שֶׁרָאָה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ כִּסֵּא וְהָיָה אֵשׁ סְבִיבָהּ וְכוּ' (וְנִכְתְּבָה בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲר"ן פ"ד)) וַאֲנִי לֹא זָכִיתִי לִהְיוֹת אֶצְלוֹ בְּשָׁעָה שֶׁסִּפֵּר זֹאת הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא שָׁמַעְתִּיהָ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ רַק מִפִּי

חֲבֵרִי. אַחַר כָּךְ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנַת תקס"ט אָמַר הַתּוֹרָה תִּקְעוּ הָרִאשׁוֹנָה הַנִּדְפֶּסֶת בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא, וְזֹאת הַתּוֹרָה הִיא כְּמוֹ פֵּרוּשׁ עַל הַמַּעֲשֶׂה הַנּוֹרָאָה שֶׁל הַכִּסֵּא הַנַּ"ל, וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים נִפְלָאִים וְנוֹרָאִים מְאֹד אֵיךְ שֶׁמִּתְקַבְּצִין וּמִתְחַבְּרִין עִנְיְנֵי הַמַּעֲשֶׂה הַנַּ"ל עִם הַתּוֹרָה הַנַּ"ל וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה כָּאן.

לב

וְהִנֵּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה זֶה לֹא הָיָה שׁוּם דֶּרֶךְ הַטֶּבַע שֶׁיֹּאמַר תּוֹרָה בָּרַבִּים, בִּפְרָט לִפְנֵי אֲנָשִׁים הַרְבֵּה כָּאֵלֶּה שֶׁהָיָה כַּמָּה מֵאוֹת אוֹרְחִים חוּץ בְּנֵי הָעִיר, וְהוּא הָיָה חָלוּשׁ מְאֹד מְאֹד. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעָזְרוֹ וְנִמַּר כָּל הַתּוֹרָה בָּרַבִּים בַּאֲרִיכוּת נִפְלָאָה, כְּדַרְכּוֹ הַנּוֹרָא, אַשְׁרֵי אֹזֶן הַשּׁוֹמְעָה. וְאַחַר כָּךְ לֹא הָיָה בְּאֶפְשָׁרִי לְהַטְרִיחוֹ שֶׁאֶכְתְּבֶנָּה בְּפָנָיו כִּי הָיָה עָלָיו לְטַרַח גָּדוֹל וְהוּא הָיָה חָלוּשׁ מְאֹד. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָזָרַנִי בִּדְרָכָיו הַנִּפְלָאִים שֶׁיָּעַצְתִּי בְּכַמָּה יְגִיעוֹת עַד שֶׁכָּתַבְתִּי אוֹתָהּ וְהֶרְאִיתִיהָ לְפָנָיו וְהוּטְבָה בְּעֵינָיו בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

לג

אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַנַּ"ל שָׁלַח אֶת אָחִיו הָרַב רַבִּי יְחִיאֵל זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְמֶזְ'יבּוּז' שֶׁיֵּלֵךְ עַל צִיּוּן קִבְרוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, וִיבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְמַחֲלָתוֹ הַכְּבֵדָה רַחֲמָנָא לִצְלַן. וְהִפְצִיר חֲבֵרִי רַבִּי נַפְתָּלִי אֶת רַבִּי יְחִיאֵל הַנַּ"ל שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתוֹ גַּם כֵּן לְקְהִלַּת קֹדֶשׁ מֶזְ'יבּוּז' כִּי הָיָה חָפֵץ גַּם כֵּן לִהְיוֹת עַל קֶבֶר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וּמִלֵּא רְצוֹנוֹ וְהִבְטִיחוֹ לְקַבְּלוֹ עִמּוֹ. אַחַר כָּךְ נוֹדַע לִי הַדָּבָר וְהִפְצַרְתִּי גַּם כֵּן הַרְבֵּה אֶת רַבִּי יְחִיאֵל עַד שֶׁנִּתְרַצָּה עִמִּי גַּם כֵּן לְקַבֵּל אוֹתִי לְשָׁם. וְנָסַעְנוּ שְׁנֵינוּ עִם רַבִּי יְחִיאֵל הַנַּ"ל לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ מֶזְ'יבּוּז' בֵּין כֻּסֶּה לְעָשׂוֹר וְהָיִינוּ שָׁם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְקֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיִינוּ עַל קֶבֶר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זֶכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה. וְאָז הֶרְאִינוּ שָׁם אֶת סִפְרוֹ לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן שֶׁנִּדְפַּס מֵחָדָשׁ לִפְנֵי אִיזֶה אֲנָשִׁים מֻפְלָגִים וְהוּטַב בְּעֵינֵיהֶם מְאֹד מְאֹד בִּלְי שִׁעוּר. וְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים חָזַרְנוּ מִשָּׁם וּמִדֵּי עָבְרֵנוּ בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ נָעְמִירוֹב נִתְעַכַּבְתִּי בְּנָעְמִירוֹב בְּבֵיתִי עַל חַג הַסֻּכּוֹת וְהֵם נָסְעוּ לְכָאן לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ בְּרֶסְלֶב. וְאַחַר יָמִים הָרִאשׁוֹנִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד נָסַעְתִּי לִבְּרֶסְלֶב וְהָיִיתִי בְּכָאן עַד אַחַר שִׂמְחַת תּוֹרָה:

לד

בִּשְׁנַת תקס"ט בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת הֵכִין אֶת עַצְמוֹ רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִנְסֹעַ עוֹד הַפַּעַם לְקֶהִלַּת קֶדֶשׁ לֶמְבֶּרְג וּכְבָר הֵכִינוּ הַכֹּל לְצֹרֶךְ הַנְּסִיעָה וְהִנִּיחוּ הַחֻפָּצִים הַצְּרִיכִין לַדֶּרֶךְ לְתוֹךְ הַשַּׁקִּים כְּדֶרֶךְ הַנּוֹסְעִים וְהָיָה מוּכָן לִנְסֹעַ מִיָּד. וְנוֹדַע הַדָּבָר לָנוּ בְּקֶהִלַּת־קֹדֶשׁ נֶעמִירוֹב שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִסַּע מִיָּד לְלֶמְבֶּרְג וְתֵכֶף זַרְזְנוּ עַצְמֵנוּ וְרַצְנוּ לְכָאן בְּחִפָּזוֹן גָּדוֹל. אַךְ בְּבוֹאֵנוּ לְכָאן כְּבָר נִמְלַךְ רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מִנְּסִיעָתוֹ וְלֹא רָצָה לִנְסֹעַ עוֹד וּבְבוֹאֵנוּ לְכָאן מָצָאנוּ עֲדַיִן מֻנָּחִים כָּל הַשַּׁקִּים עִם הַחֻפָּצִים בְּתוֹכָם לִנְסֹעַ מִיָּד כַּנַּ"ל אַךְ טָרֵם בּוֹאֵנוּ לְכָאן נִמְלַךְ מִנְּסִיעָתוֹ כַּנַּ"ל. וְהֵבִינוּ מִדְּבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהָיָה בָּזֶה עִנְיָן גָּדוֹל וְסוֹדוֹת נִסְתָּרִים מַה שֶּׁבְּתְחִלָּה חָפֵץ לִנְסֹעַ וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ, וּפַעַם אַחַת אָמַר שֶׁגַּם זֶה מִצַּד גִּלְגּוּלֵי הַנְּשָׁמוֹת מַה שֶּׁאֶחָד חָפֵץ וּמֵכִין אֶת עַצְמוֹ לִנְסֹעַ, וְאַחַר כָּךְ נִמְלַךְ כַּנִּדְפָּס בִּמְקוֹמוֹ (שִׂיחוֹת הָר"ן קצ"ה) עַיֵּן שָׁם:

לה

אַחַר כָּךְ הִגִּיעַ שָׁבוּעוֹת וְאָז חָזְרוּ וְנִתְגַּלְגְּלוּ עָלַי מַחֲדָשׁ מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת מְאֹד מְאֹד מִלְּהְיוֹת עַל שָׁבוּעוֹת. וְכָל עִקַּר הַבִּלְבּוּל דַּעַת שֶׁלִּי הָיָה שֶׁהֵסִיתוּ אוֹתִי, שֶׁאֶשְׁאַל אֶת פִּי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעִצְמוֹ אִם לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עַל שָׁבוּעוֹת וְלִבְלִי לְהִסְתַּכֵּל עַל מְנִיעוֹת כָּאֵלֶּה, אִם לָאו. וְאִם הָיִיתִי שׁוֹאֵל אוֹתוֹ בְּוַדַּאי לֹא הָיָה מַנִּיחַ אוֹתִי לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עַל שָׁבוּעוֹת בְּשׁוּם אֹפֶן. כִּי כֵּן הָיָה דַּרְכּוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה חָפֵץ שֶׁיִּשְׁבֹּר הָאָדָם כָּל הַמְּנִיעוֹת שֶׁבָּעוֹלָם וְלִבּוֹא אֶצְלוֹ, אַף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ אוֹתוֹ עַל דָּבָר שֶׁהָיוּ צְרִיכִין מְסִירַת נֶפֶשׁ לָזֶה לִהְיוֹת אֶצְלוֹ וּלְשַׁבֵּר מְנִיעוֹת גְּדוֹלוֹת, הָיָה מַדְחֶה אֶת הָאָדָם וְאָמַר לוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶצְלוֹ, וְהַזְהִיר אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִמְסֹר נַפְשׁוֹ כָּל כָּךְ בִּשְׁבִיל לִהְיוֹת אֶצְלוֹ. וְאָמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּמָּה טְעָמִים עַל זֶה. וּמֵחֲמַת זֶה נִדְחוּ כַּמָּה בְּנֵי־אָדָם מִלִּהְיוֹת אֶצְלוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבָעִתִּים הַקְּבוּעִים, כִּי תֵּכֶף כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ אוֹתוֹ הִזְהִירָם שֶׁלֹּא יִמְסְרוּ נַפְשָׁם לִהְיוֹת אֶצְלוֹ. כִּי בַּדֶּרֶךְ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ, וְעוֹד הָיוּ לוֹ טְעָמִים הַרְבֵּה עַל זֶה וַאֲנִי יָדַעְתִּי כָּל זֹאת מִכְּבָר.

אֲבָל אָז קֹדֶם שָׁבוּעוֹת הַנַּ"ל הִתְגַּבְּרוּ כְּנֶגְדִּי הַמְּנִיעוֹת בְּהִתְגַּבְּרוּת וּבְהִתְפַּשְׁטוּת חָזָק כָּל כָּךְ עַד שֶׁעָלָה עַל דַּעְתִּי לִשְׁאֹל אוֹתוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעִצְמוֹ מַה לַּעֲשׂוֹת, וְאָז הָיָה הוּא בְּעִצְמוֹ בְּוַדַּאי מוֹנֵעַ אוֹתִי מְאֹד מִלִּהְיוֹת אֶצְלוֹ כַּנַּ"ל. אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ חִזֵּק לְבָבִי וְגַם חֲבֵרֵי רַבִּי נַפְתָּלִי חִזֵּק אוֹתִי הַרְבֵּה וְנִזְהַרְתִּי מְאֹד מְאֹד מִלְּדַבֵּר עִם רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּלָל מִזֶּה. וְהָיָה בְּדַעְתִּי לִבְלִי לִנְסֹעַ לְכָאן עַד סָמוּךְ לְשָׁבוּעוֹת מְאֹד כִּי אוּלַי יִוָּדַע לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מִמֵּילָא שֶׁלֹּא עַל יָדִי, וְיָכוֹל לִהְיוֹת גַּם כֵּן שֶׁיַּחֲזִיר אוֹתִי לְבֵיתִי כַּאֲשֶׁר אֵרַע

לִי בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְקָרַבְתִּי אֵלָיו, שֶׁמֵּעֹצֶם הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיוּ כְּנֶגְדִּי הֶחֱזִיר אוֹתִי עַל שָׁבוּעוֹת לְבֵיתִי וְאָמַר לְעַנְיָן זֶה מוּטָב שֶׁיִּתְחַלֵּל שַׁבָּת אַחַת וְכוּ'. עַל כֵּן הָיָה בְּדַעְתִּי לִבְלִי לָבוֹא לְפָנָיו עַד סְמוּךְ לְשָׁבוּעוֹת מְאֹד, כִּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְּנַאי עוֹד לְהָשִׁיב אוֹתִי לְבֵיתִי. אַךְ גַּם בְּבֵיתִי לֹא יָכֹלְתִּי לִהְיוֹת מֵעֹצֶם הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיוּ לִי אָז, וְהָיוּ לִי יִסּוּרִים רַבִּים מִכָּל בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל בֵּית אָבִי וּמִכָּל בְּנֵי הָעִיר. וְהֶכְרַחְתִּי לִנְסֹעַ אֵיזֶה יָמִים קֹדֶם שָׁבוּעוֹת לְכָאן לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אַךְ נִזְהַרְתִּי מְאֹד מְאֹד שֶׁלֹּא יִתְוַדַּע הַדָּבָר לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה.

וְאָז חָל שָׁבוּעוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וּבְעֶרֶב שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁלִּפְנֵי שָׁבוּעוֹת סְמוּךְ לְעֶרֶב נוֹדַע הַדָּבָר לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מִפִּי אֲחֵרִים שֶׁיֵּשׁ לִי עַתָּה מְנִיעוֹת וְיִסּוּרִים כְּאֵלֶּה. וּכְשֶׁהִגִּיעַ סְמוּךְ לִפְנוֹת הַיּוֹם נִכְנַסְתִּי אֵלָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּי יָדַעְתִּי שֶׁעַתָּה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִיר אוֹתִי לְבֵיתִי כִּי כְּבָר פָּנָה הַיּוֹם. וְהִתְחִיל הוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְדַבֵּר עִמִּי בְּצַחוּת לְשׁוֹנוֹ הַקָּדוֹשׁ וְאָמַר לִי: לֹא יָדַעְתִּי כְּלָל שֶׁיֵּשׁ לְךָ עַתָּה מְנִיעוֹת כָּאֵלֶּה. אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי הָיִיתָ מֻכְרָח לַחֲזֹר לְבֵיתְךָ וְלֹא הָיָה מוֹעִיל שׁוּם דָּבָר רַק הָיִיתָ מֻכְרָח לָשׁוּב לְבֵיתְךָ. אַךְ עַתָּה שֶׁכְּבָר אַתָּה בְּכָאן, סוֹף כָּל סוֹף כְּשֶׁנִּפְטָרִין מִכָּל מַה שֶּׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם אָזַי בְּוַדַּאי עִנְיָן זֶה טוֹב יוֹתֵר מִן הַכֹּל. (וְאָמַר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז בְּזֶה הַלָּשׁוֹן: אַז מֶע קוּמְט אַלְדִינְג אִיבֶּער אִיז דָאס פָּארְט בֶּעסֶער).

וְזָכִיתִי לִהְיוֹת אָצְלוֹ עַל שָׁבוּעוֹת וְשָׁמַעְתִּי הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה וְאֶת הָעוֹרְבִים צִוִּיתִי (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא ד'), וְכָתַבְתִּי אוֹתָהּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ הַרְבֵּה לְסַפֵּר אֵיךְ הָיָה מִתְנַהֵג עִם אֲנָשָׁיו בְּעִנְיָנִים כָּאֵלֶּה כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ עַל עֶסֶק זֶה כַּנַּ"ל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה מוֹנֵעַ אֶת הָאָדָם אַף עַל פִּי שֶׁבֶּאֱמֶת הָיָה חָפֵץ מְאֹד שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ. וְאָמַר בְּפֵרוּשׁ כְּשֶׁשּׁוֹאֵל אוֹתִי אֲנִי מֻכְרָח לְהַשִּׁיבוֹ כָּךְ. וְיֵשׁ בְּעִנְיָן זֶה מַעֲשִׂיּוֹת נִפְלָאִים מַה שֶּׁעָבְרוּ עַל כַּמָּה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ בְּעִנְיָנִים הָאֵלֶּה.

לו

בְּאוֹתוֹ הַקַּיִץ הַנַּ"ל נִפְטַר אֶצְלִי בְּנִי מֵאִיר זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁנּוֹלַד בְּחֶשְׁוָן תקס"א כַּנַּ"ל, הַמָּקוֹם יְנַחֲמֵנִי בְּתוֹךְ אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

בַּקַּיִץ הַנַּ"ל שָׁלַח אוֹתִי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְבַרְדִּיטְשׁוֹב לִגְבוֹת לוֹ חוֹב מִגִּיסוֹ וְנָסַעְתִּי בַּקַּיִץ הַנַּ"ל וְאַחַר כָּךְ בַּחֹרֶף שֶׁלְּאַחֲרָיו עַד חֲמִשָּׁה פְּעָמִים עַד שֶׁגָּבִיתִי הַחוֹב בָּרוּךְ הַשֵּׁם. אֲבָל עוֹד כַּמָּה דְּבָרִים טוֹבִים צָמְחוּ עַל יְדֵי זֶה שֶׁהָלַכְתִּי בִּשְׁלִיחוּתוֹ לְבַרְדִּיטְשׁוֹב. וְגַם לְעִנְיָן הַדְּפָסַת סִפְרוֹ לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן תִּנְיָנָא הָיָה תּוֹעֶלֶת גָּדוֹל מַה שֶּׁהָיִיתִי בִּתְחִלָּה בְּבַרְדִּיטְשׁוֹב וּקְצָת מִזֶּה יִתְבָּאֵר לְקַמָּן אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

בַּקַּיִץ הַנַּ"ל נָסְעָה בְּתוֹ מָרַת מִרְיָם זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כִּי הָיְתָה כַּלָּתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן מִוָּואלְטָשִׁיסְק. וּבַעֲלָהּ מוֹרֵנוּ הָרַב פִּינְחָס זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּבָר נָסַע עִם אָבִיו הַגָּאוֹן הַנַּ"ל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּקַיִץ תקס"ה, וְהִיא נִשְׁאֲרָה כָּאן כִּי לֹא אָבָה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְשָׁלְחָהּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם בַּעֲלָהּ אָז. וְגַם עַתָּה לֹא רָצָה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְשָׁלְחָהּ לְשָׁם וְהָיָה קָרוֹב שֶׁתִּקַּבֵּל גֵּט פִּטּוּרִין מִבַּעֲלָהּ. אַךְ אַחַר כָּךְ סִבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהִיא בְּעַצְמָהּ נִתְרַצְּתָה לִנְסֹעַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְנָסְעָה בְּקַיִץ תקס"ט הַנַּ"ל עִם גִּיסֵיהָ בְּנֵי הָרַב מִוָּואלְטָשִׁיסְק. וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִוָּה אוֹתָהּ בְּעַצְמוֹ עַד רְחוֹק מֵהָעִיר. וְהָלַךְ עַד חוּץ לְהָעִיר רַגְלִי וְלֹא רָצָה לֵישֵׁב עַל הָעֲגָלָה וְאָמַר שֶׁלְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לָלֶכֶת רַגְלִי. וְכָל בְּנֵי הָעִיר הָלְכוּ עִמּוֹ לְלַוּוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְנִשְׁמַע אָז מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ דְּבָרִים נִפְלָאִים אַךְ אֲנִי לֹא זָכִיתִי לִהְיוֹת בְּכָל זֶה כִּי הָיִיתִי בִּשְׁלִיחוּתוֹ לְבַרְדִּיטְשׁוֹב:

לז

בִּשְׁנַת תק"ע אָמַר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הַתּוֹרָה תִּקְעוּ אֱמוּנָה (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא ה') וְהוּא הֶמְשֵׁךְ גָּדוֹל מְאֹד אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא בִּסְפָרָיו תּוֹרָה אֲרֻכָּה כָּזֹאת. וְאָז הָיוּ כַּמָּה מַעֲשִׂיּוֹת, בְּתִחְלָה דִּבַּרְנוּ עִמּוֹ מֵעִנְיַן הַ"מְגַנֵּי אֶרֶץ" שֶׁהַזְכִּיר הַמִּתְנַגֵּד שֶׁלּוֹ וְכוּ', גַּם בְּאוֹתוֹ הָרֹאשׁ־הַשָּׁנָה כְּשֶׁהָלַךְ לוֹמַר "תַּשְׁלִיךְ" נֶחֱלַק וְנָפַל הוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְנִשְׁאַר יוֹשֵׁב עַל הָרֶפֶשׁ וְלִכְלֵךְ בִּגְדוֹ וְיָדוֹ וְתֵכֶף הֵבִיאוּ לוֹ בֶּגֶד אַחֵר וּמַיִם וְהֶחֱלִיפוּ בִּגְדוֹ וְרָחֲצוּ יָדוֹ. וְלֹא דִּבֵּר עַל זֶה מְאוּמָה וְהָלַךְ וְאָמַר תַּשְׁלִיךְ סְמוּךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת כִּי רָאוּ הַנָּהָר מִשָּׁם כִּי לֹא הָיָה לוֹ כֹּחַ לֵילֵךְ לְהַנָּהָר הַגָּדוֹל כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד.

אַחַר כָּךְ אָמַר הַתּוֹרָה תִּקְעוּ הַנַּ"ל, וְשָׁם בְּסוֹף הַתּוֹרָה הַנַּ"ל הִזְכִּיר עַל פְּסוּק וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶן וְכוּ' שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַשְׁלִיךְ עַצְמוֹ לְתוֹךְ רֶפֶשׁ וְטִיט וְכוּ' בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכֶה לְהַשִּׂיג בְּחִינַת צַדִּיק וְטוֹב לוֹ וְכוּ' עַיֵּן שָׁם הָעִנְיָן הַנִּפְלָא וְהַנּוֹרָא הַזֶּה הֵיטֵב, וְתָבִין נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם אֵיךְ בְּכָל דָּבָר שֶׁאֵרַע אֲצִלּוֹ הָיוּ בּוֹ פְּלָאֵי פְלָאוֹת:

לח

וְהִנֵּה בַּשָּׁנָה הַזֹּאת לֹא הָיוּ אֶתְרוֹגִים מְצוּיִים כְּלָל וּכְבָר עָבַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָמִים אַחַר כָּךְ וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ אֶתְרוֹגִים לִמְדִינָתֵנוּ. וּבְלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁהוּא יוֹם א' לִפְנֵי סֻכּוֹת הִגִּיעוּ אֶתְרוֹגִים לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ נֶעמִירוֹב וְהָיָה שָׁם רַעַשׁ גָּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד, כִּי כַּמָּה אֲנָשִׁים הִמְתִּינוּ בְּנֶעמִירוֹב עַל אֶתְרוֹגִים. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סִבֵּב בְּרַחֲמָיו שֶׁשָּׁלְחוּ אֶתְרוֹגִים גַּם לְפֹה בְּרֶסְלֶב. וְרַבִּי נַפְתָּלִי נָסַע עִם הָאִישׁ שֶׁהוֹלְכִים לְפֹה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסַּע עִם

הָאֶתְרוֹגִים לְמָקוֹם אַחֵר. וּבָאוּ לִפֹּה בְּיוֹם רִאשׁוֹן אֵיזֶה שָׁעוֹת קֹדֶם אוֹר הַיּוֹם וְהֵקִיצוּ אֶת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְקָנָה אֶתְרוֹג נָאֶה וְנִפְלָא וְהָיָה לוֹ שִׂמְחָה וְחֶדְוָה גְּדוֹלָה רַבָּה וַעֲצוּמָה בְּלִי שִׁעוּר.

וְאָמַר לְר' נַפְתָּלִי הֶלֹא כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לְהָעִיר לִפֹּה נִתְגַּלָּה אוֹר גָּדוֹל בְּכָל הָעוֹלָמוֹת. כִּי יָדַעְתִּי שֶׁיִּהְיוּ אֶתְרוֹגִים כִּי הָיִיתִי בָּטוּחַ עַל תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק הָרַב הַגָּאוֹן מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה כִּי הֶלֹא הוּא הַפֹּאֵר הַקְּהִלָּה שֶׁלָּנוּ (הַיְנוּ שֶׁל כָּל הַמְפֻרְסָמִים). אַף שֶׁיַּגִּיעַ גַּם אֶתְרוֹג לִפֹּה (וואס דָא אִיז דִּיא פַאבְּרִיק פוּן יוּדֶעשְׁקַייט - שֶׁכָּאן הוּא בֵּית הַיּוֹצֵר שֶׁל יַהֲדוּת) זֶהוּ דָּבָר נִפְלָא.

וְגֹדֶל הַשִּׂמְחָה שֶׁהָיָה לוֹ מִזֶּה וְכָל מַה שֶׁדִּבֵּר בָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר. וְאָמַר שֶׁשִּׂלְשָׁה יָמִים לֹא הִרְגִּישׁ כְּלָל הַחוֹלַאַת הַכָּבֵד שֶׁלּוֹ מֵעֹצֶם הַשִּׂמְחָה. וְאָמַר שֶׁהָיוּ צְרִיכִים לִקְרֹא כְּלֵי זֶמֶר מִגֹּדֶל הַשִּׂמְחָה. וְגַם אַחַר סֻכּוֹת כְּשֶׁבָּאתִי לְפָנָיו דִּבֵּר גַּם כֵּן הַרְבֵּה מִזֶּה מֵעִנְיַן הָאֶתְרוֹג וְהִפְלִיג מְאֹד מְאֹד בְּגֹדֶל מַעֲלַת מִצְוַת אֶתְרוֹג וּכְבָר נִכְתַּב מִזֶּה קְצָת בְּמָקוֹם אַחֵר (שִׂיחוֹת הָר"ן קכ"ה). כִּי בְּאוֹתוֹ הַשָּׁנָה לֹא בֵּרְכוּ כְּלָל עַל הָאֶתְרוֹג בְּכַמָּה וְכַמָּה עֲיָרוֹת. וּבְכַמָּה עֲיָרוֹת נָתְנוּ הוֹן רַב בְּעַד אֶתְרוֹג שִׁשִּׁים וְשִׁבְעִים אֲדוּמִים. וְהִפְלִיג רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מְאֹד בְּחָכְמַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹדְעִים לְכַוֵּן הָאֱמֶת לְפַזֵּר הוֹן רַב בִּשְׁבִיל מִצְוָה זֹאת דַּיְקָא כִּי הִיא יְקָרָה מְאֹד מְאֹד. וְאָמַר שֶׁטּוֹב שֶׁלֹּא נִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי הַמִּצְוֹות וּסְגֻלָּתָן כַּמּוּבָא שָׁם בַּמִּדְרָשׁ, כִּי אִם הָיוּ יוֹדְעִין מַעֲלַת הָאֶתְרוֹג מִי יוֹדֵעַ מָה הָיוּ עוֹשִׂין בִּשְׁבִיל הָאֶתְרוֹג וְכוּ'.

לט

וְתֵכֶף אַחַר סֻכּוֹת נִסְתַּלֵּק הָרַב הַקָּדוֹשׁ מוֹרֵנוּ הָרַב לֵוִי יִצְחָק זַכַּר צַדִּיק לִבְרָכָה אַב־בֵּית־דִּין דִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ בַּארְדִּיטְשׁוֹב. וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה, בְּקַיִץ תקס"ט נָסַע הָרַב הַצַּדִּיק הַנַּ"ל מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב עַל הַמְּדִינָה, וְהִרְחִיק נְדֹד לִמְדִינַת וָלִיחַאי שֶׁקּוֹרִין מָאלְדָאבְיָע מַה שֶׁלֹּא הָיָה דַּרְכּוֹ לִנְסֹעַ לְשָׁם. וְסִפְּרוּ זֹאת לִפְנֵי רַבֵּנוּ בַּקַּיִץ הַנַּ"ל וְהָיָה קְצָת לְפֶלֶא נְסִיעָתוֹ זֹאת, בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו שָׁאַל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עַל הַבַּעַל מַגִּיהַ רַבִּי יַעֲקֹב הֵיכָן הוּא וְאָמַר שֶׁרוֹצֶה לִבְדֹּק תְּפִלָּיו. וְהֵבִינוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּוָּנָה בָּזֶה וְאַחַר כָּךְ בָּא רַבִּי יַעֲקֹב בַּעַל הַמַּגִּיהַ הַנַּ"ל וּבָדַק תְּפִלָּיו וְהָיוּ כְּשֵׁרִים וְיָפִים מְאֹד מְאֹד, כִּי הָיוּ מִכְּתִיבַת יַד הַסּוֹפֵר הַצַּדִּיק הַמְפֻרְסָם מוֹרֵנוּ אֶפְרַיִם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אֲשֶׁר כְּתָב שֶׁלּוֹ מִתְקַיֵּם בְּיוֹתֵר וְנִרְאֶה כְּחָדָשׁ מַמָּשׁ כַּמְפֻרְסָם. אַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה זֶה הָעִנְיָן שֶׁסִּפְּרוּ אֶתְמוֹל שֶׁהָרַב מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב נָסַע לְמָאלְדָאבְיָע עָבַר עָלַי בְּדַעְתִּי בְּכָל הַלַּיְלָה הַזֹּאת וּמֻחְלָט זֶה בָּדַקְתִּי הַתְּפִלִּין שֶׁלִּי. וְאָמַר

עַל זֶה עִנְיַן נִפְלָא וְנוֹרָא מְאֹד כְּדַרְכּוֹ. וּמִתּוֹךְ כְּלַל דְּבָרָיו הָאֵלּוּ נִשְׁמַע שֶׁקּוֹרֵא לְהָרַב הַנַּ"ל פְּאֵר יִשְׂרָאֵל.

אַחַר כָּךְ כְּשֶׁלֹּא הָיוּ הָאֶתְרוֹגִים וּכְבָר הָיָה הָרַב הַנַּ"ל בְּבֵיתוֹ וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁבָּאוּ אֶתְרוֹגִים אָמַר שֶׁהָיָה בָּטוּחַ עַל הָרַב הַנַּ"ל שֶׁהוּא פְּאֵר הַקְּהִלָּה שֶׁלָּנוּ וְכוּ' כַּנַּ"ל. וּבֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת דִּבֵּר רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הַרְבֵּה מֵאֶתְרוֹגִים וְהָיָה מְצַפֶּה וּמְחַכֶּה מְאֹד לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה נִסִּים שֶׁיָּבִיאוּ אֶתְרוֹגִים וְעָשָׂה בָּזֶה מַה שֶּׁעָשָׂה. וְאָמַר אָז הַתּוֹרָה (שִׂיחוֹת הָר"ן פ"ז) מֵעִנְיַן אֶתְרוֹג שֶׁכְּפִי הַיָּמִים הַנּוֹרְאִים שֶׁלָּנוּ רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ אֶתְרוֹג יָפֶה, מֵעִנְיַן וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וְכוּ' כַּנִּדְפָּס אֵצֶל הַסִּפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת עַיֵּן שָׁם. גַּם אָמַר אָז, בֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים־לְסֻכּוֹת, הַתּוֹרָה הַמַּתְחֶלֶת: הַצַּדִּיק מֻכְרָח לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּעֵד יִשְׂרָאֵל וְכוּ' כַּנִּדְפָּס בְּלִקּוּטֵי תִּנְיָנָא בְּסִימָן ס"ו, וּמְבֹאָר שָׁם הָעִנְיָן מַה שֶּׁקּוֹרִין מָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים שֵׁם ה' עַיֵּן שָׁם.

וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי אָז אֶצְלוֹ בֵּין יוֹם כִּפּוּר לְסֻכּוֹת כְּשֶׁגִּלָּה עִנְיָנִים אֵלּוּ וְתֵכֶף אַחַר שִׂמְחַת תּוֹרָה שֶׁהָיָה בְּיוֹם שְׁלִישִׁי בָּאתִי אֵלָיו בְּיוֹם אִסְרוּ חַג דְּהַיְנוּ בְּיוֹם רְבִיעִי פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית וְתֵכֶף שָׁמַעְתִּי מֵחֲבֵרַי עִנְיָנִים הַנַּ"ל וּכְתַבְתִּים עַל הַסֵּפֶר, וּבַלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו דְּהַיְנוּ בַּלַּיְלָה הַשַּׁיָּךְ לְיוֹם חֲמִישִׁי הֵבֵאתִי לְפָנָיו כְּתִיבַת הַתּוֹרָה הַנַּ"ל כְּדַרְכִּי תָּמִיד לְהַרְאוֹת לוֹ כָּל מַה שֶּׁאֲנִי כּוֹתֵב מִתּוֹרָתוֹ. וְלָקַח הַכְּתָב וְעָיֵן בּוֹ וְיָשַׁב עָלָיו וְהֵבִיט בּוֹ הֵיטֵב, וְהִכַּרְתִּי בּוֹ אֵיזֶה שִׁנּוּי כִּי יָשַׁב כְּמוֹ טָרוּד בְּצַעַר גָּדוֹל, וְעֵינָיו הָיוּ מְלֵאִים דְּמָעוֹת קְדוֹשִׁים וְלֹא גִּלָּה כְּלָל דָּבָר מִצַּעֲרוֹ גַּם לֹא דִּבֶּר עִמִּי רַק יָשַׁב בִּשְׁתִיקָה כַּנַּ"ל.

אַחַר כָּךְ בְּלֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁהוּא פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית נִכְנַס הָרַב דְּפֹה אֶצְלוֹ בְּשָׁעַת הַסְּעֻדָּה כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד, עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה דִּבְרֵי צַחוּת כִּי אָז יָרְדוּ גְּשָׁמִים וּבֵית הָרַב לֹא הָיָה מְקֹרֶה הֵיטֵב וּמִן הַסְּתָם יָרְדוּ הַגְּשָׁמִים לְבֵיתוֹ כְּמוֹ לְתוֹךְ הַסֻּכָּה, וְאָמַר אָז רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה דִּבְרֵי צַחוּת שֶׁבֵּיתוֹ כְּמוֹ סֻכָּה וְכוּ'. וְאַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין בַּעַל־הַבַּיִת דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין הָרַב מַשְׁגִּיחַ הֵיטֵב כְּמוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְכוּ'. אַחַר כָּךְ דִּבֵּר עִם הָעוֹלָם עַל הַשֻּׁלְחָן שִׂיחוֹת אֲחֵרִים. אַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר אֶצְלִי אֵין לָכֶם כְּלוּם כִּי אֵצֶל צַדִּיקִים אֲחֵרִים מַרְגִּישִׁין עַתָּה שֶׁהוּא שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, וְאֶצְלִי אֵין רוֹאִים כְּלוּם. עֲנִיתִי אֲנִי וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו, עַתָּה הוּא דֶּרֶךְ הַצַּדִּיקִים לוֹמַר עַל חִבּוּר הַתְּחָלַת הַתּוֹרָה בְּסוֹפָהּ דְּהַיְנוּ לְחַבֵּר בְּרֵאשִׁית עִם לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.

עָנָה וְאָמַר בְּדֶרֶךְ צְחוֹק קְצָת גַּם אֲנִי אֹמַר עַל זֶה, וְתֵכֶף חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְאָמַר לֹא אוּכַל, וְחָזַר וְאָמַר אַף עַל פִּי כֵן אֹמַר, וְחָזַר שׁוּב לַאֲחוֹרָיו וְאָמַר אֲבָל לֹא אוּכַל, וְכֵן חָזַר כָּךְ כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁאָמַר אַף עַל פִּי כֵן אֹמַר וְשׁוּב חָזַר לַאֲחוֹרָיו. אַחַר כָּךְ אָמַר וִיהִי מָה אֲנִי אֹמַר. וְתֵכֶף שָׁאַל

בַּמֶּה דִּבַּרְנוּ עַתָּה. עָנִיתִי אֲנִי וְאָמַרְתִּי לוֹ אֵיזֶה מֵהַשִּׂיחוֹת שֶׁסִּפַּרְנוּ עִמּוֹ אָז. עָנָה וְאָמַר לֹא לָזֶה הַדִּבּוּר כַּוָּנְתִּי, וְאָמַר בְּעַצְמוֹ הֲלֹא דִּבַּרְנוּ מִקֹּדֶם מֵעִנְיַן שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בַּעַל הַבַּיִת וְכוּ' כַּנַּ"ל, וְתֵכֶף יָשַׁב בִּשְׁתִיקָה וְנִתְלַהֵב מְאֹד, וְהִתְחִיל לְהוֹצִיא מִפִּיו גַּחֲלֵי אֵשׁ כִּי כָּל דְּבָרָיו הָיוּ כְּגַחֲלֵי אֵשׁ, וְעָנָה וְאָמַר כָּל הַתּוֹרָה עַל בְּרֵאשִׁית לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הַנִּדְפֶּסֶת בְּלִקּוּטֵי תִּנְיָנָא בְּסִימָן ס"ז עַיֵּן שָׁם. וְשָׁם דִּבֵּר מֵעִנְיַן הָעֲלָמַת הַפְּאֵר מַה שֶּׁנִּתְעַלֵּם הַצַּדִּיק שֶׁהוּא הַפְּאֵר וְהַחֵן שֶׁהוּא הַבַּעַל הַבַּיִת שֶׁל הָעוֹלָם, וְאָמַר הַתּוֹרָה בְּיִרְאָה גְּדוֹלָה כְּדַרְכּוֹ וְעֵינָיו הָיוּ מְלֵאִים דְּמָעוֹת וְשׁוּם אָדָם לֹא יָדַע מַה שֶּׁמֵּרְמָז בְּתוֹרָתוֹ מֵעִנְיַן הִסְתַּלְקוּת הַצַּדִּיק הַנַּ"ל.

בְּיוֹם רִאשׁוֹן אַחַר שַׁבָּת שָׁמַעְנוּ הַשְׁמוּעָה שֶׁנִּסְתַּלֵּק הָרַב הַצַּדִּיק מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב וְלֹא רָצִינוּ לְהַאֲמִין. אַחַר כָּךְ בַּלַּיְלָה הַשַּׁיָּךְ לְיוֹם שֵׁנִי הֵבֵאתִי לְפָנָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית הַנַּ"ל שֶׁכְּבָר כְּתַבְתִּיהָ בְּיוֹם רִאשׁוֹן. וְעֵין וְהַבִּיט בָּהּ הֵיטֵב וְגַם אָז יָשַׁב מִשְׁתּוֹמֵם בְּצַעֲרוֹ וְהֵבַנְתִּי כִּי דָּבָר הוּא. וְאַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר הַתּוֹרָה שֶׁלִּי גָּבוֹהַּ מְאֹד וְהִיא כֻּלָּהּ רוּחַ־הַקֹּדֶשׁ וְיכוֹלִין לֵידַע מִמֶּנָּה עֲתִידוֹת, מִכָּל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁכְּבָר הַדָּבָר נַעֲשָׂה, בְּוַדַּאי יְכוֹלִין לִמְצֹא הַכֹּל בְּתוֹךְ תּוֹרָתִי וְכוּ' כַּמְבֹאָר שִׂיחָה זֹאת בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן מ"ה). אַחַר כָּךְ בְּיוֹם שֵׁנִי נִשְׁמַע עוֹד הַפַּעַם שֶׁהַצַּדִּיק הַנַּ"ל נִסְתַּלֵּק וְהִתְחַלְתִּי לִהְיוֹת נָבוֹךְ בְּדַעְתִּי אוּלַי הוּא אֱמֶת, וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל כִּי יָדַעְתִּי שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִצְטַעֵר מְאֹד מְאֹד עַל זֶה בְּלִי שִׁעוּר. בְּתוֹךְ כָּךְ הָלַכְתִּי אֶנָּה וָאָנָה וְנִזְכַּרְתִּי הֲלֹא הִסְתַּלְקוּת הַצַּדִּיק הַנַּ"ל מְרֻמָּז בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁגִּלָּה בְּלֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ כִּי הִזְכִּיר שָׁם מֵעִנְיַן הִסְתַּלְקוּת וְהָעֲלָמַת הַפְּאֵר וְכוּ' וּכְבָר יָדַעְנוּ אֶצְלוֹ שֶׁהַצַּדִּיק הַנַּ"ל נִקְרָא אֶצְלוֹ פְּאֵר. וְגַם דַּיְקָא בַּלַּיְלָה הַזֹּאת שָׁמַעְתִּי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ שֶׁמֵּהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ יְכוֹלִין לֵידַע עֲתִידוֹת מִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁיְּכוֹלִין לִמְצֹא בָּהּ מַה שֶּׁכְּבָר נַעֲשָׂה בָּעוֹלָם כַּנַּ"ל. וְתֵכֶף נִתְחַזֵּק בְּדַעְתִּי שֶׁהַדָּבָר אֱמֶת וְהָלַכְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִם חֲבֵרֵי רַבִּי נַפְתָּלִי. וְתֵכֶף הִקְדִּים עַצְמוֹ וְאָמַר בְּוַדַּאי מִבֹּאָר הִסְתַּלְקוּתוֹ בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ בְּלֵיל שַׁבָּת זֶה. וְאָז רָאִינוּ נִפְלָאוֹת הַשֵּׁם אֵיךְ תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה כְּלוּלָה מִכָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה בָּעוֹלָם וְכֵן רָאִינוּ כַּמָּה פְּעָמִים. אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן נִזְהַרְנוּ כֻּלָּנוּ שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בַּפֶּה בְּפֵרוּשׁ. אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַעְנוּ שֶׁיּוֹדֵעַ עַל־פִּי רוּחַ קָדְשׁוֹ, אַף עַל פִּי כֵן הַדִּבּוּר עוֹשֶׂה רֹשֶׁם.

אַחַר כָּךְ בְּלֵיל שַׁבָּת קֹדֶשׁ בְּפָרָשַׁת נֹחַ וַעֲדַיִן לֹא הוֹדִיעוּ לוֹ הִסְתַּלְקוּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק הַנַּ"ל. וְאָז בְּלֵיל שַׁבָּת קֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי הַנַּ"ל עָנָה וְאָמַר אֵיזֶה סִדְרָא קוֹרִין בְּשַׁבָּת זֶה וְהֵשַׁבְנוּ פָּרָשַׁת נֹחַ. עָנָה וְאָמַר, אַתְחִיל לוֹמַר תּוֹרָה בְּכָל שַׁבָּת. וְהִתְחִיל וְאָמַר בְּרֵאשִׁית הוּא הֶסְפֵּד עַל נֹחַ שֶׁהוּא הַצַּדִּיק וְכוּ' כְּמוֹ שֶׁנִּדְפַּס בְּסִימָן הַנַּ"ל, וְאָז זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת וְכָל הָעוֹמְדִים עָלָיו הוֹרִידוּ דְּמָעוֹת מֻחָמַת שֶׁכְּבָר יָדְעוּ כֻּלָּם מֵהִסְתַּלְקוּת הַצַּדִּיק הַנַּ"ל. וְאַחַר כָּךְ נִמְשַׁךְ עוֹד אֵיזֶה זְמַן וְלֹא הוֹדִיעוּ לוֹ בְּפֵרוּשׁ, עַד שֶׁקָּרָא לְאִישׁ אֶחָד וְצִוָּה עָלָיו שֶׁיְּסַפֵּר לוֹ מֵהִסְתַּלְקוּת

הַצַּדִּיק הַנַּ"ל וְהֵשִׁיב לוֹ הֲלֹא אָמְרוּ שֶׁעֲדַיִן אֵינְכֶם יוֹדְעִים בָּזֶה. וְכָל בְּנֵי הַבַּיִת הִזְהִירוּ אוֹתִי הַרְבֵּה שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת לָכֶם. עָנָה וְאָמַר וְכִי לֹא אֵדַע הֲלֹא כְּבָר יוֹדְעִין מִזֶּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֶאֱרִיךְ אָז בְּשִׂיחָה מִגְּדֶל הַשֶּׁבֶר הַמַּר שֶׁל הָעוֹלָם שֶׁנִּסְתַּלֵּק מֵהֶם פְּאֵר הַדּוֹר צַדִּיק קָדוֹשׁ וְנוֹרָא כָּזֶה זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ. וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לִי שֶׁבְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁהֵבֵאתִי לְפָנָיו הַתּוֹרָה מֵעִנְיַן מָחָרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁנִּקְרָא שֵׁם ה' אָז נִסְתַּלֵּק הַצַּדִּיק הַנַּ"ל, כִּי הַתּוֹרָה הַהִיא הִיא מְקֻשֶּׁרֶת וּמְחֻבֶּרֶת עִם הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית הַסְּמוּכָה אֲחֲרָיו, כַּמְבֹאָר לַמְעַיֵּן שָׁם. וְאָז רָאִיתִי וְהֻבְנְתִּי נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם אֵיךְ הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו וְהַכֹּל מְבֹאָר בְּתוֹרָתוֹ. וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר בִּכְתָב כָּל מַה שֶּׁעָבַר בָּזֶה. וְיֵשׁ בָּזֶה עוֹד דְּבָרִים בְּגוֹ כִּי בֶּאֱמֶת עִקַּר הַהֶסְפֵּד הַנַּ"ל הַנֶּאֱמָר בְּהַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית הַנַּ"ל נֶאֱמַר עַל עַצְמוֹ וְכוּ' אַךְ נִסְמַךְ עַל הִסְתַּלְּקוּת הַצַּדִּיק הַנַּ"ל כְּדַרְכּוֹ הַנִּפְלָא בְּכָל הַתּוֹרוֹת שֶׁכּוֹלֵל דְּבָרִים הַרְבֵּה בְּלִי שִׁעוּר בְּתוֹרָה אַחַת וְכוּ'. אַךְ כָּל זֶה אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר בִּכְתָב.

מ

בְּמוֹצָאֵי אוֹתוֹ שַׁבַּת פָּרָשַׁת נֹחַ הַנַּ"ל סִפֵּר לְפָנֵינוּ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַשְּׁנֵי בָּנִים שֶׁנֶּחְלְפוּ (סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת י"א), וּמִתְּחִלָּה דִּבֵּר מִפ"ב וְכוּ' וְאָמַר לְעִנְיָן זֶה שֶׁיֵּשׁ הֵיכְלֵי הַתְּמוּרוֹת שֶׁשָּׁם נֶחֱלָפִין לְפָעָמִים הַנִּשְׁמוֹת. וְאָמַר מַעֲשֶׂה כָּזֶה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בְּבֵיתוֹ שִׂפְחָה וְכוּ' וְסִפֵּר כָּל הַמַּעֲשֶׂה הַנַּ"ל שֶׁל הַשְּׁנֵי בָּנִים שֶׁנֶּחְלְפוּ. כִּי כָּךְ הָיָה אֵצֶל כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁהַתְחָלַת סִפּוּר כָּל מַעֲשֶׂה הָיָה עַל יְדֵי שֶׁדִּבְּרוּ לְפָנָיו מֵאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה הָיָה לוֹ אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא לְסַפֵּר אוֹתָהּ הַמַּעֲשֶׂה, מֵחֲמַת שֶׁהָיָה אָצְלוֹ אֵיזֶה שַׂיְכוּת וְקֶשֶׁר לְהָעִנְיָן שֶׁסִּפְּרוּ לְפָנָיו עִם הַמַּעֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְגַלּוֹת כְּפִי הַשָּׁגָתוֹ הַנּוֹרָאָה. וְכֵן בְּרֹב הַתּוֹרוֹת הָיָה מֵעֵין זֶה שֶׁעַל פִּי רֹב גִּלָּה תּוֹרָה מֵעֵין אוֹתָהּ הַשִּׂיחָה שֶׁסִּפְּרוּ עִמּוֹ הָעוֹלָם, וְכָל זֶה אִי אֶפְשָׁר לְצַיֵּר כִּי אִם מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד אֶצְלוֹ אָז וְהָיָה לוֹ מֹחַ בְּקִדְקְדוֹ לְהִסְתַּכֵּל עַל זֶה הָיָה רוֹאֶה נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם וְנוֹרְאוֹתָיו אֵצֶל כָּל תּוֹרָה וְשִׂיחָה שֶׁגִּלָּה, בִּפְרָט אֵצֶל הַמַּעֲשִׂיּוֹת שֶׁגִּלָּה, בִּפְרָט אֵצֶל הַמַּעֲשֶׂה הַנּוֹרָאָה הַגְּדוֹלָה מִכֻּלָּם שֶׁהִיא הַמַּעֲשֶׂה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הַשִּׁבְעָה בֶּעטְלֶערס. וּמְעַט מִזֶּה יִבֹּאַר עוֹד לְקַמָּן בִּמְקוֹמוֹ (סִימָן מ"ב מ"ג).

מא

בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף תק"ע הַנַּ"ל אָמַר כַּמָּה תּוֹרוֹת וְגַם סִפֵּר כַּמָּה מַעֲשִׂיּוֹת גְּדוֹלוֹת וְנוֹרָאוֹת, דְּהַיְנוּ מַעֲשֶׂה הַנַּ"ל שֶׁל שְׁנֵי בָּנִים שֶׁנֶּחְלְפוּ (סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת י"א), וּמַעֲשֶׂה שֶׁל הַבַּעַל תְּפִלָּה (שָׁם י"ב), וּמַעֲשֶׂה שֶׁל הַשִּׁבְעָה בֶּעטְלֶערס (שָׁם י"ג) כֻּלָּם סִפֵּר בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף הַנַּ"ל עַד הַפֶּסַח.

וְאַחַר פֶּסַח יָצָא מִפֹּה לְאוּמָין לְהִסְתַּלֵּק שָׁם כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן קפ"ה). וּמְעַט מִזֶּה יִתְבָּאֵר כָּאן גַּם כֵּן. וְדִבֵּר עִמִּי מִזֶּה בְּאוּמָין וְאָמַר, בַּחֹרֶף הֶעָבַר אָמַרְתִּי הַרְבֵּה תּוֹרָה וּמַעֲשִׂיּוֹת בִּבְרֶסְלַב, וְהָיָה מִתְגַּעְגֵּעַ עַל שֶׁעַתָּה בְּאוּמָין אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר וּלְגַלּוֹת כָּל כָּךְ. וְכָל מַה שֶׁעָבַר בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה שֶׁהִיא שָׁנָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר אֲפִלּוּ מַה שֶּׁהָיָה מִתְנוֹצֵץ בְּדַעְתֵּנוּ:

וְהִנֵּה מִן הַיּוֹם שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו חֳלִי (הַשְׁעוּל) שֶׁקּוֹרִין הוּסְט שֶׁהָיָה יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ שָׁנִים קֹדֶם הִסְתַּלְּקוּתוֹ, אָמַר תֵּכֶף שֶׁהוּא מֻכְרָח לְהִסְתַּלֵּק עַל יְדֵי זֶה וְהִתְחִיל תֵּכֶף לְדַבֵּר מֵהִסְתַּלְּקוּתוֹ. וְיֵשׁ בְּעִנְיָן זֶה כַּמָּה וְכַמָּה שִׂיחוֹת וְסִפּוּרִים אַךְ הַרְבֵּה מֵהֶם לֹא זָכִיתִי לִשְׁמֹעַ בְּעַצְמִי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ. כִּי בְּתְחִלָּה בְּעֵת שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו חֳלִי הַנַּ"ל לֹא הָיִיתִי אֶצְלוֹ כִּי הָיִיתִי אָז בְּמָאהְלוֹב, וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה הִגִּיעַ אֵלָיו חֳלִי הַהוּסְט הַנַּ"ל בַּדֶּרֶךְ בְּעֵת שֶׁחָזַר מֵהַנְּסִיעָה מִנָּאוְוּרִיטְשׁ וְזַסְלַב וְכוּ'. וְאָמַר תֵּכֶף שֶׁמֻּכְרָח לְהִסְתַּלֵּק וְהוֹדִיעוּ לִי לְמָאהְלוֹב, וּבְוַדַּאי הָיָה מַר לִי מְאֹד מְאֹד וְנִדְמָה לִי שֶׁהָעוֹלָם נִתְהַפֵּךְ וְנֶחֱרַב חַס וְשָׁלוֹם. וְאַחַר כָּךְ בְּסָמוּךְ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה תקס"ח נָסַע לְלֶמְבֶּרְג כַּנַּ"ל. וְאָז יָצָא הַשֵּׁם בָּעוֹלָם שֶׁנִּסְתַּלֵּק בְּלֶמְבֶּרְג. וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁזֶּה שֶׁקֶר רַק מֻחֲמַת שֶׁנֶּחֱלַשׁ שָׁם מְאֹד עַל כֵּן יָצָא הַשֵּׁם שֶׁנִּפְטַר. וְחָזַר לְבֵיתוֹ בְּקִיץ תקס"ח הַנַּ"ל בְּפָרָשַׁת בָּלָק וְיָשַׁב פֹּה אַחַר כָּךְ כָּל אוֹתוֹ הַקַּיִץ וְכָל שְׁנַת תקס"ט וּשְׁנַת תק"ע עַד אַחַר הַפֶּסַח וְאַחַר הַפֶּסַח יָצָא מִפֹּה לְאוּמָין. וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה מְאֹד לְסַפֵּר וּמַה שֶּׁיִּזְמִין ה' בְּדַעְתִּי אֲסַפֵּר מְעַט מֵהַרְבֵּה.

וְהִנֵּה בְּכָל הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים הָאֵלֶּה דִּבֵּר הַרְבֵּה מֵהִסְתַּלְּקוּתוֹ. וּכְשֶׁבָּא מִלֶּמְבֶּרְג דִּבֵּר עִמָּנוּ כַּמָּה פְּעָמִים אֵיךְ הָיָה כְּבָר מוּכָן לְהִסְתַּלֵּק בְּלֶמְבֶּרְג, וְהָיָה מוּכָן וְעוֹמֵד לָזֶה כִּי לֹא הָיָה לוֹ שׁוּם פַּחַד. וְהִתְפָּאֵר הַרְבֵּה אֵיךְ הָיָה חָזָק בְּעִנְיָן זֶה שֶׁהָיָה מוּכָן לְהִסְתַּלֵּק בְּלִי שׁוּם אֵימָה וָפַחַד. אַךְ לֹא הָיָה נִיחָא לֵהּ לִשְׁכַּב שָׁם אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁם מֻנָּחִים גְּדוֹלֵי עוֹלָם צַדִּיקִים מְפֻרְסָמִים מְאֹד אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיָה נִיחָא לוֹ לִשְׁכַּב שָׁם מֻחֲמַת שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, וְלֹא יָבוֹא שׁוּם אֶחָד עַל קִבְרוֹ וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם עֵסֶק וְעֲבֹדָה עִם קִבְרוֹ כַּמְבֹאָר מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן קס"ב). וְסִפֵּר עִמָּנוּ כַּמָּה פְּעָמִים מֵעִנְיָן מָקוֹם קְבוּרָתוֹ שֶׁהָיָה נִכָּר מִדְּבָרָיו שֶׁהוּא דּוֹרֵשׁ וְחוֹקֵר וּמְחַפֵּשׂ בְּדַעְתּוֹ לְבָחֹר לוֹ אֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּשְׁכַּב שָׁם, אַךְ עֲדַיִן אֵינוֹ מוֹצֵא לְעַצְמוֹ מָקוֹם קְבוּרָה כִּרְצוֹנוֹ. וְסִפֵּר עִמָּנוּ מִכַּמָּה מְקוֹמוֹת וְאָמַר שֶׁבְּלֶמְבֶּרְג הָיָה טוֹב לְפָנָיו לִשְׁכַּב שָׁם מֻחֲמַת שֶׁשָּׁם קְבוּרִים צַדִּיקִים גְּדוֹלִים אַךְ לֹא הוּטַב בְּעֵינָיו מֻחֲמַת הַנַּ"ל. וּפֹה בְּרֶסְלַב גַּם כֵּן אֵינוֹ טוֹב בְּעֵינָיו לִשְׁכַּב כָּאן וְכַיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֵּר כַּמָּה פְּעָמִים עַד שֶׁבָּא לְאוּמָין, אָז אָמַר שֶׁבְּכָאן בְּאוּמָין טוֹב לְפָנָיו לְהִסְתַּלֵּק כִּי מֻנָּחִים שָׁם קְדוֹשִׁים הַרְבֵּה כַּמְבֹאָר מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן קצ"א).

וְקֹדֶם שֶׁיָּצָא לְאוּמִּין בִּהְיוֹתוֹ עוֹד פֹּה בִּבְרֶסְלַב דִּבֵּר כַּמָּה פְּעָמִים מֵאוּמִּין וְאָמַר שֶׁרְצוֹנוֹ לִנְסֹעַ לְשָׁם וּלְהִתְאַכְסֵן בְּבֵית רַבִּי נַחְמָן־נָתָן שֶׁנִּפְטַר בְּסָמוּךְ בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה בְּתְחִלַּת קַיִץ תקס"ט. וְלֹא יָדַע שׁוּם אָדָם כַּוָּנָתוֹ גַּם לֹא גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁרוֹצֶה לִשָּׁאֵר שָׁם. אַךְ הִרְבָּה לְדַבֵּר כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים מֵאוּמִּין שֶׁהוּא רוֹצֶה לִנְסֹעַ לְשָׁם וּלְהִתְאַכְסֵן בְּבֵית הַנַּ"ל. וְאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִטֶּפְלִיק הָיוּ רְגִילִים הַרְבֵּה לִנְסֹעַ לְאוּמִּין, וְהָיוּ פֹּה בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף תק"ע הַנַּ"ל כַּמָּה פְּעָמִים, וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ כַּמָּה פְּעָמִים אִם יִסְעוּ לְאוּמִּין לְקַבֵּעַ לוֹ דִּירָה כַּנַּ"ל, כִּי יָדְעוּ שֶׁיְּקַבְּלוּ אוֹתוֹ שָׁם בְּכָבוֹד גָּדוֹל וְהֵשִׁיב לָאו, וְכֵן הָיָה כַּמָּה פְּעָמִים, כִּי בְּכָל עֵת שֶׁהָיוּ פֹּה אַנְשֵׁי טֶעפְּלִיק שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ עַל זֶה מַחֲמַת שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁרְצוֹנוֹ חָזָק מְאֹד לִהְיוֹת שָׁם, אַךְ אַף עַל פִּי כֵן לֹא הִסְכִּים שֶׁיִּסְעוּ לְקַבֵּעַ לוֹ דִּירָה שָׁם.

מב

אַחַר כָּךְ סָמוּךְ לְפֶסַח סִפֵּר הַמַּעֲשֶׂה הַנּוֹרָאָה שֶׁל הַשִּׁבְעָה בֶּעטְלֶעְרס כַּנַּ"ל וְנִמְשַׁךְ הַסִּפּוּר בְּעֶרֶךְ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. כִּי תְּחִלַּת הַסִּפּוּר הָיָה בְּלֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ כ"ה אֲדָר שְׁנַת תק"ע הַנַּ"ל וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי אָז אֶצְלוֹ. וְאָז סִפֵּר הַתְּחָלַת הַמַּעֲשֶׂה מֵהַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן יָחִיד שֶׁרָצָה לְמָסֹר לוֹ הַמְּלוּכָה בְּחַיָּיו וְכוּ' עַד הַגְּמָר שֶׁל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁמְּסַפֵּר מֵהַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הָעִוֵּר שֶׁהִתְפָּאֵר בְּהַזְּכָרוֹן שֶׁלּוֹ וְכוּ' עַיֵּן שָׁם וְלֹא יוֹתֵר. וְאַחַר כָּךְ בַּשָּׁבוּעַ שֶׁאַחַר שַׁבַּת הַנַּ"ל בָּא רַבִּי נַפְתָּלִי לְבֵיתוֹ לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ נָעמִירוֹב וְסִפֵּר לִי כָּל הָעִנְיָן הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַזֶּה וְעָמַדְתִּי מַרְעִיד וּמִשְׁתּוֹמֵם. כִּי אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר זָכִיתִי לִשְׁמֹעַ מִפִּיו הַקְּדוֹשׁ דְּבָרִים שֶׁלֹּא שְׁמָעַתְנוּ אֹזֶן מֵעוֹלָם, תּוֹרוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת נוֹרָאוֹת, אַךְ מַעֲשֶׂה כְּזֹאת עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְתִּי.

וַאֲנִי כְּבָר הָיִיתִי מוּכָן לִנְסֹעַ אֵלָיו זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְפֹה בֶּרֶסְלַב, וְנִסָּעְתִּי מִיָּד, וּבְאתִי לְפֹה אוֹר לְיוֹם רְבִיעִי סָמוּךְ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. וּלְמָחֳרָתוֹ אַחַר הַתְּפִלָּה נִכְנַסְתִּי אֵלָיו זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹ הַרְבֵּה כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד. וְאַחַר כָּךְ דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ מֵעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה הַנּוֹרָאָה הַנַּ"ל שֶׁסִּפֵּר בְּלֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ הֶעָבַר כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי מֵרַבִּי נַפְתָּלִי. וְתִקֵּן לִי כָּל הַדְּבָרִים בְּעִנְיַן הַזְּכָרוֹן מַה שֶּׁהִתְפָּאֵר כָּל אֶחָד וְסִדֵּר לִי הַדְּבָרִים כְּסֵדֶר. וְאָמַר לִי שֶׁכֵּן הָיָה בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה שֶׁבָּא בְּכָל יוֹם אֶחָד מֵהַשִּׁבְעָה בֶּעטְלֶעְרס וְנָתַן לָהֶם מַתָּנָה לַדֶּרֶשָׁה וְכוּ'. וְאָמַר שֶׁהוּא נִכְסָף מְאֹד לִשְׁמֹעַ הַגְּמָר דִּהַיְנוּ מַה שֶּׁהָיָה בְּכָל יוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה כִּי כֵן הָיָה בְּכָל יוֹם שֶׁבָּא אֶחָד מֵהַשִּׁבְעָה בֶּעטְלֶעְרס וְכוּ' כַּנַּ"ל. וְגַם גְּמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהִתְחִיל מֵהַמֶּלֶךְ וְכוּ' הַנַּ"ל (כִּי כֵן הָיָה דַּרְכּוֹ שֶׁהָיָה מְדַבֵּר שֶׁנִּנְכְסָף לִשְׁמֹעַ וְלֵידַע הָעִנְיָן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ הָיָה צָרִיךְ לְגַלּוֹת). וְהָיִיתִי מְצַפֶּה שֶׁיְּסַפֵּר לְפָנַי הַגְּמָר הַנַּ"ל כִּי רָאִיתִי שֶׁרְצוֹנוֹ

לְסַפֵּר. אַךְ בְּתוֹךְ כָּךְ בָּא הַמְּשָׁרֵת שֶׁלּוֹ וְאָמַר הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁיֹּאכַל וְסִדֵּר שֶׁלְחָנוֹ וְנִפְטַרְנוּ מִמֶּנּוּ וְאַחַר כָּךְ יָשַׁן קְצָת.

אַחַר כָּךְ חָזַרְתִּי וְנִכְנַסְתִּי אֶצְלוֹ וְחָזַרְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹ הַרְבֵּה, וְדִבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה מֵעִנְיַן הַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁכָּל הָעוֹלָם חָסֵר לָהֶם הַרְבֵּה, כִּי סִפַּרְתִּי לוֹ הַרְבֵּה דְּבָרִים מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב מֵעִנְיַן הַנְּגִידִים הַגְּדוֹלִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם שֶׁמְּלֵאִים דְּאָגוֹת וְיִסּוּרִים וְחֶסְרוֹנוֹת וְכוּ'. וְאָז עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו הַפְּסוּק (קֹהֶלֶת ג'), גַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף (שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם לְעִנְיַן חֶסְרוֹנוֹת וְכוּ') וְנִמְרְתִּי לְפָנָיו כָּל הַפְּסוּק כֻּלּוֹ וְתֵכֶף שֶׁגָּמַרְתִּי הַפְּסוּק עָנָה וְאָמַר הֲלֹא זֶה הוּא מַעֲשֶׂה שֶׁלָּנוּ. וְשָׁאַל תֵּכֶף הֵיכָן אָנוּ עוֹמְדִים בְּהַמַּעֲשֶׂה, וְנִבְהַלְתִּי מְאֹד וְעָנִיתִי בְּבֶהָלָה בְּהַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי, עָנָה וְאָמַר בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְכוּ' וְסִפֵּר כָּל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַחֲרֵשׁ וְכוּ' וְגָמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַיּוֹם הַשֵּׁנִי וְלֹא סִפֵּר אָז יוֹתֵר וְהָיָה עוֹד אֵיזֶה אֲנָשִׁים מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁזָּכוּ לִשְׁמֹעַ כָּל זֶה. וּמִי שֶׁשָּׁמַע אֵלּוּ הַמַּעֲשִׂיּוֹת מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ בְּוַדַּאי הָיָה רוֹאֶה נִפְלָאוֹת הַשֵּׁם בְּלִי שִׁעוּר. וְגַם עַתָּה מִי שֶׁרוֹצֶה לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶם בְּעֵין הָאֱמֶת יָכוֹל לְהָבִין גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ וּגְדֻלַּת הַצַּדִּיקִים וּגְדֻלַּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה.

מג

אַחַר כָּךְ הָיִיתִי עוֹמֵד וּמְצַפֶּה שֶׁיְּסַפֵּר עוֹד וְלֹא סִפֵּר עַד לֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ ג' נִיסָן וְאָז הָיָה שָׂרוּי בְּצַעַר גָּדוֹל מֵחֲמַת שֶׁנִּכְדּוֹ הַיֶּלֶד בֶּן בִּתּוֹ מָרַת אָדֶל תִּחְיֶה הָיָה מָטֻל עַל עֶרֶשׂ דְּוַי רַחֲמָנָא לִצְלַן, וְהָיָה מְסֻכָּן מְאֹד וְהָיָה לוֹ זְכִרוֹנוֹ לִבְרָכָה צַעַר גָּדוֹל מְזֻה, כִּי בִּתּוֹ הַנַּ"ל הָיָה לָהּ צַעַר גְּדוֹל בָּנִים הָרַבֵּה, וּכְבָר נִפְטְרוּ אֶצְלָהּ כַּמָּה בָּנוֹת רַחֲמָנָא לִצְלַן. וְסִפֵּר הוּא זְכִרוֹנוֹ לִבְרָכָה עַל הַשֻּׁלְחָן תּוֹרָה נוֹרָאָה מֵעִנְיַן הַצַּעַר שֶׁלּוֹ, אַךְ לֹא זָכִיתִי לְתָפְסָהּ בְּמֹחִי. וּבְתוֹךְ הַסִּפּוּר עָנָה וְאָמַר הֵיכָן אָנוּ עוֹמְדִים בְּהַמַּעֲשֶׂה אֲמַרְתִּי אֵצֶל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי. עָנָה וְאָמַר, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי חָזַר וּבָא זֶה שֶׁהָיָה כְּבַד פֶּה וְכוּ' וְסִפֵּר כָּל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁמְּדַבֵּר מֵהָרְדִּיפוֹת שֶׁל הַלֵּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי רְדִיפוֹת וְכוּ' (וְזֶה הָיָה מְעַט מֵעִנְיַן הַשִּׂיחָה שֶׁל הַצַּעַר שֶׁלּוֹ שֶׁסִּפֵּר מִקֹּדֶם) וְגָמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְאַחַר שֶׁאָמַר שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁמֹחִים אָמַר בְּזֶה הַלָּשׁוֹן: זַיי הָאבִּין אַ הילוּא גִיטָאן, וְאַחַר כָּךְ תֵּכֶף סִפֵּר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הָרְבִיעִי מֵעִנְיַן הַשֵּׁנִי צְפָּרִים וְכוּ' וְגָמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הָרְבִיעִי. וְתֵכֶף וּמִיָּד הָלַךְ מֵהַשֻּׁלְחָן כִּי כְּבָר בֵּרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל לְסַפֵּר כָּל הַנַּ"ל.

אַחַר כָּךְ בְּיוֹם רִאשׁוֹן סִפֵּר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַחֲמִישִׁי מֵעִנְיַן מַעַט מַחֲזִיק אֶת הַמְרֻבֶּה. וּבְיוֹם שְׁלִישִׁי סִפֵּר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשִּׁשִּׁי מֵעִנְיַן רְפוּאַת הַבַּת מַלְכָּה. וּבְכָל פַּעַם הָיָה הַסִּפּוּר

עַל יְדֵי שֶׁסִּפְּרוּ לְפָנָיו מִקֹּדֶם אֵיזֶה עִנְיָן הַשַּׁיָּךְ לָזֶה כַּנַּ"ל. וְאַחַר שֶׁגָּמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשִּׁשִּׁי סִפְּרוּ לְפָנָיו אֵיזֶה סִפּוּרִים מֵהָעוֹלָם, עָנָה וְאָמַר הָעוֹלָם מְדַבְּרִים מֵהַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי. אַךְ אַף עַל פִּי כֵן לֹא סִפְּרָה וְלֹא זָכִינוּ לִשְׁמֹעָהּ עוֹד. וְאַחַר פֶּסַח כְּשֶׁנִּסְעָתִי עִמּוֹ לְאוּמָן אָמַר שֶׁלֹּא נִזְכֶּה לִשְׁמֹעָהּ עַד שֶׁיָּבוֹא מָשִׁיחַ, כַּנִּדְפָּס בְּמָקוֹמוֹ שָׁם עַיֵּן שָׁם. וְאַחַר יוֹם שִׁלִּישִׁי הַנַּ"ל יָשַׁבְנוּ אֶצְלוֹ עַד שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁהוּא שַׁבַּת הַגָּדוֹל וְלֹא סִפֵּר כְּלָל. וּבְלֵיל שַׁבַּת הַגָּדוֹל נִפְטַר הַיֶּלֶד הַנַּ"ל שֶׁהוּא נָכְדּוֹ בֶּן בִּתּוֹ הַנַּ"ל. וּמַה שֶּׁעָבַר בְּעִנְיַן זַרְעוֹ הַקְּדוֹשִׁים אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר.

וְתֵכֶף בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת נָסַעְנוּ לְבֵיתֵנוּ וְקֹדֶם פֶּסַח הָיוּ אֶצְלוֹ עוֹד אֲנָשִׁים טֶפְּלִיק וְחָזְרוּ וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ אִם יִסְעוּ לְאוּמָן לְקַבֵּעַ לוֹ הַדִּירָה הַנַּ"ל שָׁם, וְהֵשִׁיב הֵן.

מד.

בְּתוֹךְ כָּךְ הָיוּ בִּימֵי הַפֶּסַח הַזֶּה כְּמָה שְׂרֵפוֹת פֹּה בְּרֶסְלַב וְתֵכֶף אַחַר הַפֶּסַח בְּיוֹם שִׁשִּׁי אִסְרוּ־חַג־פֶּסַח, נָסַעְנוּ לְפֹה, אֲנִי וַחֲבֵרִי רַבִּי נַפְתָּלִי, (וְגַם בִּימֵי חֹל־הַמּוֹעֵד פֶּסַח הָיִינוּ פֹּה עִם ר.ל. וְשָׁמַעְנוּ מִמֶּנּוּ תּוֹרָה נִפְלָאָה וְכוּ'). אַחַר־כָּךְ בָּאנוּ אֵלָיו בְּיוֹם אִסְרוּ־חַג הַנַּ"ל עַל שַׁבַּת קֹדֶשׁ וְהָיִינוּ פֹּה עַל שַׁבַּת קֹדֶשׁ וְתֵכֶף אַחַר שַׁבָּת נָסַעְתִּי לְבֵיתִי.

וְאַחַר כָּךְ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי נִתְגַּלְגֵּל מֵאֵת הַשֵּׁם שֶׁחָזַרְתִּי וְנָסַעְתִּי לְפֹה וְנִתְעַכַּבְתִּי עַד שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּיר. בְּלֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ עָנָה וְאָמַר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל כְּדַרְכּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים כַּנִּדְפָּס מִזֶּה קְצָת (חַיֵּי מוֹהֲר"ן קע"ה), בְּתוֹךְ כָּךְ נַעֲשָׂה רַעַשׁ שֶׁל הַשְׂרָפָה שֶׁהָיְתָה בָּרְחוֹב הַסְּמוּכָה לְבֵיתוֹ. וְאָמַר בְּזֶה הַלָּשׁוֹן "שׁוּין שׁוּין" [כְּבַר כְּבַר]. כִּי כְּבַר הָיָה מוּכָן בְּדַעְתּוֹ שֶׁיִּהְיֶה שְׂרֵפָה וְדִבֵּר הַרְבֵּה מִזֶּה קֹדֶם. וְתֵכֶף נִתְבַּלְבֵּל הַשֻּׁלְחָן וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה יָצָא בְּבֶהָלָה לַחוּץ וְכֵן אֲנַחְנוּ כֻּלָּנוּ וּבְאוֹתָהּ הַלַּיְלָה נִשְׂרַף בֵּיתוֹ, אַךְ תְּהִלָּה לְאֵל אֲנַחְנוּ הִצַּלְנוּ כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּבֵיתוֹ מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל. וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה יָשַׁב כָּל הַלַּיְלָה עַל הָהָר שֶׁחוּץ לָעִיר שֶׁהוּא כְּנֶגֶד בֵּית הַכְּנֶסֶת וּכְנֶגֶד בֵּיתוֹ, וְשָׁם יָשַׁב וְהִסְתַּכֵּל עַל הָעִיר וְעַל בֵּיתוֹ וְהָיִיתִי אֶצְלוֹ שָׁם בְּשִׁעַת הַשְׂרֵפָה וְיָשַׁב בְּשִׂמְחָה.

אַחַר כָּךְ סָמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם בָּאתִי אֵלָיו זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְשָׁם עוֹד הַפַּעַם וּכְבָר פָּסְקָה הַשְׂרֵפָה וּכְבָר נִשְׂרַף גַּם בֵּיתוֹ וְאָמַר לִי שֶׁנַּחֲזֹר לָהָעִיר. וְהָלַכְתִּי עִמּוֹ מֵעֵבֶר לַנָּהָר הַהוֹלֵךְ שָׁם כִּי לֹא חָזַר עוֹד לְבֵיתוֹ כִּי כְּבָר נִשְׂרַף רַק הָלַךְ מֵעֵבֶר הַנָּהָר כְּדֵי לָבוֹא אֶל הַגֶּשֶׁר שֶׁיֵּשׁ שָׁם וַאֲנִי הָלַכְתִּי אַחֲרָיו. עָנָה וְאָמַר לִי בְּדַרְכּוֹ הִלּוּכִי אַחֲרָיו מִי הָיָה אוֹמֵר שֶׁאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּלֵיל שַׁבָּת סָמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה. וְאַחַר כָּךְ בָּאנוּ אֶל הָעִיר וְנִכְנַס בְּבֵית רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּסוֹף הָעִיר מִקְצָה מִזֶּה בַּדֶּרֶךְ שֶׁנּוֹסְעִים שָׁם לְאוּמָן, וְשָׁם יָשַׁב כָּל הַשַּׁבָּת עַד יוֹם רִאשׁוֹן. וְכָל

הַחֲפָצִים שֶׁלּוֹ הִכְנִיסָנוּ אַחַר כָּךְ לְבֵית רַבִּי זֶלִיג, שֶׁהָיָה בִּקְצֵה הָעִיר מִזֶּה, רָחוֹק מְאֹד מִבֵּית רַבִּי שִׁמְעוֹן, שֶׁנִּכְנַס בּוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ כַּנַּ"ל. אַחַר־כָּךְ, בְּיוֹם רִאשׁוֹן, יָצָא מִבֵּית רַבִּי שִׁמְעוֹן וְנִכְנַס לְבֵית רַבִּי זֶלִיג הַנַּ"ל, שֶׁהָיוּ הַחֲפָצִים שֶׁלּוֹ מֻנָּחִים שָׁם.

מה

בְּיוֹם רִאשׁוֹן אַחַר חֲצוֹת וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה קָרָא לְבֵיתוֹ אֶחָד מֵהַבַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁהָיָה חַיָּב לוֹ מָמוֹן וְדִבֵּר עִמּוֹ, בְּתוֹךְ שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ בָּא אִישׁ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִטֶּפְלִיק וְהֵבִיא לוֹ סִימָן מֵאוּמָּיִן, וְאָמַר לוֹ שֶׁמְּבַקְּשִׁין אוֹתוֹ לְאוּמָּיִן שֶׁיֵּשֵׁב שָׁם בְּהַדִּירָה הַנַּ"ל. וְתֵכֶף שֶׁדִּבֵּר זֹאת הָאִישׁ הַנַּ"ל נִתְאַדְּמוּ פָּנָיו הַקְּדוֹשִׁים זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה מְאֹד (וְאָז לֹא יָדַעְתִּי מַה זֶּה אַךְ אַחַר כָּךְ הֵבַנְתִּי לְמַפְרֵעַ כִּי זֶה מֵחֲמַת שֶׁזֶּה הָיָה קְרִיאָה לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ, כִּי שָׁם בְּאוּמָּיִן נִסְתַּלֵּק).

וַאֲנִי הָיִיתִי נִכְסָף תָּמִיד לִנְסֹעַ עִמּוֹ. אַךְ הֵבַנְתִּי מִמֶּנּוּ שֶׁאִם יִסַּע אֵין בְּדַעְתּוֹ לִקַּח אוֹתִי עִמּוֹ, רַק הַדָּבָר הָיָה נִרְאֶה שֶׁיִּקַּח אֶת רַבִּי נַפְתָּלִי נֵרוֹ יָאִיר. אַךְ מֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה שֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם רִאשׁוֹן הַנַּ"ל הֻכְרַח רַבִּי נַפְתָּלִי לָשׁוּב לְבֵיתוֹ אֵיזֶה שָׁעוֹת קֹדֶם שֶׁבָּא הָאִישׁ הַנַּ"ל מִטֶּפְלִיק. עַל כֵּן תֵּכֶף כְּשֶׁרָאִיתִי שֶׁדַּעְתּוֹ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִנְסֹעַ לְאוּמָּיִן בְּעֵת שֶׁבָּא הָאִישׁ הַנַּ"ל מִטֶּפְלִיק אָז הִתְחַלְתִּי לַעֲסֹק בְּעִנְיַן הַנְּסִיעָה כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אוֹתִי. וְהוּא זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא דִּבֵּר עִמִּי מְאוּמָה מִזֶּה אִם יִקַּח אוֹתִי אוֹ אִישׁ אַחֵר, רַק אֲנִי בְּעַצְמִי הָלַכְתִּי וְקָרָאתִי בַּעַל עֲגָלָה אֶחָד וְעָסַקְתִּי בְּכָל צָרְכֵי הַנְּסִיעָה עַד שֶׁזָּכִיתִי שֶׁלָּקַח אוֹתִי לְדֶרֶךְ הַזֶּה לְאוּמָּיִן וְאִלְמָלֵא לֹא אֶתֵינָא לְעִלְמָא אֶלָּא לִנְסֹעַ עִמּוֹ דֶּרֶךְ הַזֶּה דַּיְיקָא, כִּי רַב טוּב זָכִיתִי לִשְׁמֹעַ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה תּוֹרוֹת וְשִׂיחוֹת נוֹרָאוֹת הַמְחַיִּין אוֹתִי וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת כַּאֲשֶׁר מוּבָן מְעַט לְהַשּׁוֹמְעִים אֶת כָּל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה.

מו

וְהִנֵּה אָז כְּשֶׁבָּא הָאִישׁ הַנַּ"ל מִטֶּפְלִיק בַּשְּׁלִיחוּת שֶׁיִּסַּע לְאוּמָּיִן, אָז עָמַדְתִּי מֵרֹעִיד וְרָאִיתִי נִפְלָאוֹת הַשֵּׁם וְנוֹרְאוֹתָיו הָעֲצוּמִים עַד אֵין חֵקֶר, שֶׁבְּכָל יְמֵי הַחֹרֶף שֶׁהָיָה מְדַבֵּר מֵאוּמָּיִן וְאַנְשֵׁי טֶפְלִיק שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ אִם יְכִינוּ לוֹ שָׁם הַדִּירָה לֹא רָצָה שֶׁיִּסְעוּ בִּשְׁבִילוֹ. וְזֶה סָמוּךְ הַסְּכִים שֶׁיִּסְעוּ בִּשְׁבִיל זֶה עַד שֶׁפָּעֲלוּ שָׁם הַדִּירָה הַנַּ"ל בִּשְׁבִילוֹ, וּבְתוֹךְ כָּךְ נִשְׂרַף בֵּיתוֹ וְהָיוּ מְטֻלְטָלִים מְאֹד מְאֹד וְהַחֲפָצִים שֶׁלּוֹ הָיוּ מְפֻזָּרִים וּמְטֻלְטָלִים כַּדֶּרֶךְ הַנָּהוּג אַחַר הַשְּׂרֵפָה, וְלֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם מְנוּחָה כִּי רֹב הָעִיר נִשְׂרַף בִּפְרָט כָּל הָרְחוֹבוֹת שֶׁסְּמוּכִים לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּלְבֵית הַכְּנֶסֶת. וּבְתוֹךְ הַפִּזּוּר וְהַטִּלְטוּל הַזֶּה בָּא הָאִישׁ הַנַּ"ל מִטֶּפְלִיק

וּבְקֵשׁ אוֹתוֹ לְאוּמָּיִן בְּמוֹעֲדוֹ וּבְזִמְנוֹ בְּעֵת שֶׁכְּבָר נִגְזַר מִן הַשָּׁמַיִם לִשְׁרֹף בֵּיתוֹ מִקִּדֶם, וְלֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם כָּרָאוּי לָשֶׁבֶת. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּבָר הִקְדִּים רְפוּאָה שֶׁבְּאוֹתוֹ הָעֵת בְּסָמוּךְ קֹדֶם הַשְּׂרֵפָה אָז דַּיְקָא צִוָּה שֶׁיָּכִינוּ לוֹ הַדִּירָה בְּאוּמָּיִן וּבָא הַשָּׁלִיחַ בְּמוֹעֲדוֹ וּבִזְמַנּוֹ וְאֶת הַכֹּל עָשָׂה ה' יָפֶה בְּעִתּוֹ וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר כָּל אֲשֶׁר בְּלִבִּי בָּזֶה בִּכְתָב, כִּי בְּעִנְיַן נְסִיעָתוֹ לְאוּמָּיִן וּבְעִנְיַן מַה שֶּׁזָּכָה אוֹתִי לִנְסֹעַ עִמּוֹ לְשָׁם בָּזֶה הָיוּ תְּלוּיִים עוֹלָמוֹת הַרְבֵּה עַד אֵין קֵץ וּזְכוּת יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת, כִּי תִּקֵּן שָׁם אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבְבוֹת נְשָׁמוֹת פְּגוּמוֹת וּמְקֻלְקָלוֹת שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר לָהֶם לְהִתְתַּקֵּן בְּשׁוּם אֹפֶן כִּי אִם עַל יְדֵי הִסְתַּלְּקוּתוֹ, כַּאֲשֶׁר נִשְׁמַע מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ בְּפֵרוּשׁ וּבְרֶמֶז. וְגַם כַּמָּה טוֹבוֹת לָנֶצַח נִצְמְחוּ מִזֶּה לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת, כִּי כְּבָר גִּלָּה, שֶׁמִּי שֶׁיָּבוֹא עַל קִבְרוֹ וְיֹאמַר אֵלּוּ הָעֲשָׂרָה קַפִּיטְל תְּהִלִּים הַמְפֻרְסָמִים עַתָּה, בְּוַדַּאי יַעְזֹר לוֹ לָנֶצַח אֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה כַּיָּדוּעַ וּמְפֻרְסָם. וְהַנְּסִיעָה לְאוּמָּיִן הָיְתָה הַתְחָלָה וַהֲכָנָה לְכָל הַתִּקּוּנִים הָאֵלֶּה לָנֶצַח כִּי מְקוֹם קְבוּרָתוֹ כְּבָר הֻבְטְחָה שָׁם בְּאוּמָּיִן וְשָׁם הָיָה צָרִיךְ לַעֲסֹק בְּכָל הַתִּקּוּנִים הַנַּ"ל, וְיוֹתֵר וְיוֹתֵר מִזֶּה מַה שֶּׁנֶּעְלָם מֵאִתָּנוּ כַּאֲשֶׁר הֻבַּנּוּ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ. עַל כֵּן בְּכָל תְּנוּעָה וּתְנוּעָה וּבְכָל סִבָּה וְסִבָּה שֶׁסִּבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעִנְיַן נְסִיעָה זֹאת מַה גָּדְלוּ בָּהֶם מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם, מְאֹד מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתָיו. כִּי הַכֹּל הָיָה נוֹגֵעַ לַמָּקוֹם שֶׁנּוֹגֵעַ לְעַד וְלָנֶצַח.

מז

וְהִנֵּה בְּיוֹם רִאשׁוֹן הַנַּ"ל הִתְחַלְתִּי לַעֲסֹק בְּצַרְכֵי הַנְּסִיעָה וְלֹא הָיוּ בַּעֲלֵי עֲנָלוֹת מְצוּיִים אָז וְזֶה הָיָה מְנִיעָה לְהַנְּסִיעָה. גַּם בִּתּוֹ מָרַת אִדֶל תְּחִיֶּה שֶׁהָיְתָה פֹּה מַאֲנָה מְאֹד וְלֹא הָיְתָה מְרֻצָּה כְּלָל שֶׁיִּסַּע לְאוּמָּיִן, וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא רָצָה לְהִתְעַקֵּשׁ עַל שׁוּם דָּבָר. אַךְ רָאִיתִי וְהֻבַּנְתִּי שֶׁבֶּאֱמֶת רְצוֹנוֹ חָזָק שֶׁיִּסַּע לְאוּמָּיִן וְהָלַכְתִּי וְשָׂכַרְתִּי עֲגָלָה בְּסָךְ מְרֻבֶּה יוֹתֵר מֵהָרָאוּי וְנָסַעְתִּי עִמּוֹ מִפֹּה לְאוּמָּיִן וְיָצָאנוּ מִפֹּה בְּיוֹם שְׁלִישִׁי בַּבֹּקֶר שֶׁהָיָה ד' אִיִּיר תק"ע וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּבָר הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית וְשָׁתָה קַאוָוע וַאֲנִי לֹא הִתְפַּלַּלְתִּי עֲדַיִן וְהֻכְרַחְתִּי לְהִתְפַּלֵּל עַל הָעֲגָלָה, וְיָשַׁבְנוּ עִמּוֹ אֲנִי וְהָאִישׁ שֶׁבָּא מִטֶּפְּלִיק וּמִשָּׁרְתּוֹ, וְתֵכֶף שֶׁיָּצָא מִפֹּה הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמִּי וְאָמַר שֶׁטּוֹב וְנָכוֹן שֶׁנִּסַּע מִפֹּה כִּי־אִם לֹא הָיָה נִשְׂרָף בֵּיתוֹ וְכוּ' כַּמְבֹאָר שִׂיחָה זֹאת בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן קפ"ו), וְאַחַר כָּךְ פָּנָעְנוּ סָמוּךְ לְלַאדִיזִין אֶת רַבִּי מֵאִיר מִטֶּפְּלִיק שֶׁהוּא הָיָה בְּעַצְמוֹ בְּאוּמָּיִן עַל אוֹדוֹת הַדִּירָה הַנַּ"ל לְקַבֵּעַ לוֹ כַּנַּ"ל, וְסִפֵּר לוֹ רַבִּי מֵאִיר הַנַּ"ל אֵיךְ הֵם מִשְׁתּוֹקְקִים שָׁם שֶׁיָּבוֹא לְשָׁם, עָנָה וְאָמַר הֲלֹא הַכֹּל שָׁלְנוּ כִּי חַיָּב כָּל אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם הֲלֹא נוֹסְעִים כָּאן כוּ' כַּמְבֹאָר שִׂיחָה זֹאת בְּרֶמֶז בְּמָקוֹם אַחֵר (שָׁם קפ"ה), וְהִפְלִיג מְאֹד מְאֹד בְּדִבְרֵי צַחוּת אֵלּוּ שֶׁאָמַר אָז וְאָמַר, תֵּכֶף שֶׁיָּצָא

מִבְּרֶסְלֶב בָּא עַל דַּעְתּוֹ דִּבְרֵי צַחוּת אֵלּוּ, וְתֵכֶף שֶׁנִּתְגַּלָּה לוֹ זֹאת נִתְבַּהֵל מְאֹד מִגְּדֻלּוֹת נִפְלְאוֹת הַנֶּהֱגַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, אַךְ לֹא רָצָה לְדַבֵּר מִזֶּה וּלְגַלּוֹת זֹאת עַד שֶׁבָּא כְּנֶגְדּוֹ הָאִישׁ הַנַּ"ל, וְעַל יָדוֹ נִסְתַּבֵּב הַדָּבָר לְהוֹצִיא מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל לְדַבֵּר דִּבּוּרִים אֵלּוּ וְאָמַר, כָּךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מַנְהִיג הָעוֹלָם וְכוּ'.

מח

בְּדֶרֶךְ הַנְּסִיעָה הַזֹּאת לְאוּמָיִן כְּשֶׁיָּצָא מִלְּאדִיזִין וְהָעוֹלָם לִוּוּ אוֹתוֹ, עָנָה וְאָמַר אַף עַל פִּי כֵן אֵין דּוֹר יָתוֹם כִּי תַּנָּא אֶחָד אָמַר עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ וְכוּ' וְאָז גִּלָּה הַסּוֹד הַנּוֹרָא הַמְרֻמָּז בְּפָסוּק זֶה דַּיְקָא שֶׁעַל יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּשְׁתַּכַּח הַתּוֹרָה וְכוּ' כַּנִּדְפָּס כְּבָר (תְּחִלַּת לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן). וְאַחַר כָּךְ אָמַר עִכְשָׁו יֵשׁ וְכוּ' וְעוֹד כַּמָּה דְּבָרִים נוֹרָאִים זָכִיתִי לִשְׁמֹעַ בְּדֶרֶךְ זֶה.
סָמוּךְ לָעֶרֶב בָּאנוּ לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ טָפְּלִיק וְשָׁם בָּאוּ לִקְרָאתוֹ רֹב בְּנֵי הָעִיר וּבִפְרָט אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וּבִקְּשׁוּ אוֹתוֹ הַרְבֵּה שֶׁיִּלִּין שָׁם וְלֹא רָצָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִיל הַגֶּשֶׁם לֵירֵד מִדֵּי עָבְרוֹ בְּטָפְּלִיק סָמוּךְ לָעֶרֶב אַף עַל פִּי כֵן לֹא רָצָה לָסוּר שָׁם. וְנָסַע לְהַלָּן וְעָמַד לָלוּן בַּכְּפָר הַסָּמוּךְ לְשָׁם וּלְשָׁם יָצְאוּ הַרְבֵּה מִבְּנֵי הָעִיר טָפְּלִיק. וְשָׁם נִתְמַנָּה רַבִּי מָרְדְּכַי לְאַב־בֵּית־דִּין בְּטָפְּלִיק וְכוּ'. בְּיוֹם רְבִיעִי בַּבֹּקֶר אַחַר הַתְּפִלָּה נָסַעְנוּ לְאוּמָיִן.

מט

בָּעֵת שֶׁנָּסַע מִכְּפָר הַנַּ"ל שֶׁלָּן שָׁם לְאוּמָיִן, דִּבֵּר עִמִּי הַרְבֵּה מֵהַתּוֹרָה שֶׁל הִסְתַּלְקוּת הַצַּדִּיק (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא ס"ז), שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית הֶעָבַר עַל הַפָּסוּק בְּרֵאשִׁית לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל כַּנַּ"ל (סִימָן ל"ט). וְאָמַר אָז הַחִבּוּר שֶׁל רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ וְכוּ' לְעִנְיַן הַהַעְלָמָה שֶׁנִּתְעַלֵּם הַצַּדִּיק שֶׁהוּא הַפְאֵר וְהַיְפִי וְהַחֵן שֶׁל כָּל הָעוֹלָם וְכוּ' כַּנִּדְפָּס בְּסוֹף הַתּוֹרָה הַנַּ"ל עַיֵּן שָׁם.
וְעוֹד דִּבֵּר עִמִּי מִגְּדֻלַּת הָרַב הַגָּאוֹן הֶחָסִיד מְבַרְדִּיטְשׁוֹב זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה שֶׁנִּסְתַּלֵּק בְּסָמוּךְ כַּנַּ"ל. וְאַחַר כָּךְ סָמוּךְ לְכְנִיסָתוֹ לְאוּמָיִן סִפֵּר מַעֲשֶׂה מֵהַבַּעַל שֵׁם טוֹב זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁבָּא לְאֵיזֶה עִיר שֶׁהָיוּ שָׁם נְשָׁמוֹת מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁהָיוּ צְרִיכִים תִּקּוּן וְכוּ' כַּמְבֹאָר מַעֲשֶׂה זֹאת בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲר"ן ק"ד).
וְכָל עֵת הַנְּסִיעָה הַזֹּאת שֶׁנָּסַע בְּיוֹם רְבִיעִי בִּכְנִיסָתוֹ לְאוּמָיִן הָיָה יוֹשֵׁב כְּמוֹ טָרוּד וּמְאֻיָּם, וְכָל זֶה הֵבִינוּ אַחַר כָּךְ לְמַפְרֵעַ, כִּי אַחַר כָּךְ סָמוּךְ לְהִסְתַּלְקוּתוֹ בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁסִּפֵּר בִּכְנִיסָתוֹ לְאוּמָיִן כוּ' כַּאֲשֶׁר יִבֹּאר לְקַמָּן כוּ' וְאָז הֵבַנְתִּי לְמַפְרֵעַ שֶׁבְּכָל עֵת כְּנִיסָתוֹ לְאוּמָיִן הָיָה כְּמוֹ טָרוּד בְּעִנְיַן הִסְתַּלְקוּתוֹ וְתִקּוּנֵי הַנְּשָׁמוֹת הָרַבֵּה מְאֹד שֶׁהָיָה

צָרִיךְ לְתַקֵּן שָׁם וְכוּ', וְיֶתֶר מִזֶּה אֵין אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה כִּי גָּבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ מַחְשְׁבוֹתָיו מִמַּחְשְׁבוֹתֵינוּ וְכוּ'.

נ

בְּיוֹם רְבִיעִי הַנַּ"ל שֶׁהוּא ה' אִיָּיר בָּא לְאוּמָּין וְנִתְאַכְסֵן בְּבֵית רַבִּי נַחְמָן נָתָן שֶׁנִּפְטַר בַּשָּׁנָה הָעֲבָרָה סָמוּךְ לְשָׁבוּעוֹת. וְכָל מַה שֶּׁעָבַר בְּאוּמָּין אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר וּמְעַט מְבֹאָר אֶצְלֵנוּ בְּסִפּוּרֵי הַשִּׂיחוֹת שֶׁלּוֹ (חַיֵּי מוֹהֲר"ן קפ"ה) וְעָמַד שָׁם בְּבֵית הַנַּ"ל עַד אַחַר שָׁבוּעוֹת.
בְּשָׁבוּעוֹת נִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ כְּדַרְכֵּנוּ תָּמִיד. אַךְ לֹא רָצָה לוֹמַר תּוֹרָה וַאֲנִי הִפְצַרְתִּי אוֹתוֹ קְצָת בְּשַׁבָּת שֶׁהוּא יוֹם שֵׁנִי דְּשָׁבוּעוֹת שֶׁיֹּאמַר תּוֹרָה, אַךְ הֵשִׁיב שֶׁבַּוַּדַּאי לֹא יֹאמַר תּוֹרָה בְּשׁוּם אֹפֶן. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אָמַר דִּבְרֵי צַחוּת אֵין אַתֶּם חוֹטְאִים כָּל כָּךְ כַּמְבֹאָר בְּסִפּוּרֵי הַשִּׂיחוֹת (חַיֵּי מוֹהֲר"ן ר"ב).
בְּיוֹם רִאשׁוֹן אִסְרוּ־חַג דְּשָׁבוּעוֹת נִכְנַס לְבֵית רַבִּי יוֹסֵף שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁכַר לוֹ הַדִּירָה אֶצְלוֹ, וַאֲנִי שָׂכַרְתִּי הַדִּירָה אֶצְלוֹ וְעַד אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיִיתִי אֶצְלוֹ בְּאוּמָּין. בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אִסְרוּ־חַג הַנִּזְכָּר לְעֵיל נָסַעְתִּי לְבֵיתִי, וְלֹא נִתְעַכַּבְתִּי הַרְבֵּה וְחָזַרְתִּי וּבָאתִי לְאוּמָּין כִּי רַבִּי נַפְתָּלִי שָׁלַח אֵלַי אִגֶּרֶת בִּפְקֻדָּתוֹ שֶׁאָבוֹא לְשָׁם. וּבָאתִי בְּסָמוּךְ לְשָׁם וְנִתְעַכַּבְתִּי עַד אַחַר שַׁבַּת נַחֲמוּ.
וְקֹדֶם שַׁבַּת נַחֲמוּ יָצָא מִבֵּית רַבִּי יוֹסֵף־שְׁמוּאֵל הַנַּ"ל וְנִכְנַס לְבֵית אַחֵר (הַיְנוּ לְבֵית הַלּוּקְטְשֶׁר) שֶׁשָּׁם נִסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם. וּבְכָל זֶה יֵשׁ הַרְבֵּה מַעֲשִׂיּוֹת לְסַפֵּר אַךְ בִּכְתָב אִי אֶפְשָׁר לְצַיֵּר כָּל מַה שֶּׁמִּתְנוֹצֵץ בְּדַעְתִּי נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם בְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן. וּבִתְחִלָּה בְּעֵת שֶׁיָּשַׁב עֲדַיִן בְּבֵית רַבִּי נַחְמָן־נָתָן בָּא אִישׁ מִבֵּית הַלּוּקְטְשֶׁר וּבִקֵּשׁ אוֹתוֹ הָרְבֵּה שֶׁיִּכָּנֵס לְשָׁם לָדוּר וְלֹא אִסְתַּיַּע מִלְּתָא לְכָנֵס תֵּכֶף לְשָׁם. וְאָז אָמַר שֶׁגַּם זֶה יִהְיֶה מַעֲשֶׂה שֶׁיְּסַפְּרוּ אַחַר כָּךְ אֵיךְ שֶׁיָּשַׁב בְּבֵית הַנַּ"ל וּבָא פִּתְאֹם אִישׁ שֶׁלֹּא הִכִּיר אוֹתוֹ כְּלָל וְכוּ' וּבִקֵּשׁ אוֹתוֹ שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְכוּ':

נא

בְּשַׁבַּת נַחֲמוּ נִתְקַבְּצוּ אֵצְלוֹ כַּמָּה אוֹרְחִים עַל שַׁבַּת הַנַּ"ל, וְנִכְנַס מֵחֲדָרוֹ לְהַבַּיִת שֶׁאָכְלוּ שָׁם וְקִדֵּשׁ עַל הַיַּיִן בַּחֲלִישׁוּת כֹּחַ כִּי כְּבָר הָיָה חָלוּשׁ מְאֹד כִּי הָיָה סָמוּךְ לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ. וְיָשַׁב עַל הַשֻּׁלְחָן אַחַר שֶׁקִּדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁנָּטַל יָדָיו לַסְּעֻדָּה וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִם הָעוֹלָם, עָנָה וְאָמַר עַל מָה בָּאוּ הָעוֹלָם לְכָאן הֲלֹא עַתָּה אֵינִי יוֹדֵעַ כְּלָל. כְּשֶׁאֲנִי אוֹמֵר תּוֹרָה בְּוַדַּאי כְּדַאי לְבוֹא אֲבָל עַתָּה בֶּאֱמֶת אֵינִי יוֹדֵעַ כְּלָל כִּי אֲנִי עַכְשָׁו אִישׁ פָּשׁוּט לְגַמְרֵי שֶׁקּוֹרִין פְּרָאסְטַאק, וְאֵינִי יוֹדֵעַ כְּלָל וְעַל מָה וְלָמָּה בָּאוּ הָעוֹלָם, וְהָאֲרִיךְ קְצָת בְּשִׂיחָה זֹאת שֶׁהוּא עַתָּה פְּרָאסְטַאק גָּמוּר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל בֶּאֱמֶת. וְאָמַר שֶׁהוּא מְחַיֶּה אֶת עַצְמוֹ עַתָּה רַק בְּהַדֶּרֶךְ שֶׁהָלַךְ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וְהָאֱרִיךְ בְּשִׂיחָה זוֹ קְצָת גַּם כֵּן עַד שֶׁמִּתּוֹךְ הַשִּׂיחָה הַקְּדוֹשָׁה הַזֹּאת שֶׁסִּפֵּר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל וְשֶׁהוּא פְּרָאסְטַאק גָּמוּר וְשֶׁהוּא מְחַיֶּה אֶת עַצְמוֹ רַק בְּהַנְּסִיעָה שֶׁנָּסַע לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִתּוֹךְ דְּבָרִים אֵלּוּ נִכְנַס בְּדִבָּרִים עַד שֶׁגָּלָה לָנוּ תּוֹרָה נִפְלָאָה אֵיךְ דַּיְקָא עַל יְדֵי הַדֶּרֶךְ שֶׁל נְסִיעַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְחַיֶּה אֶת עַצְמוֹ הַצַּדִּיק בְּעֵת פְּשִׁיטוּתוֹ וְכוּ' כַּנִּדְפָּס כְּבָר (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא ע"ח). אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר בִּכְתָב כָּל הָעִנְיָן אֵיךְ נִתְגַּלָּה וְנִמְשְׁכָה הַתּוֹרָה הַזֹּאת יֵשׁ מֵאַיִן בֶּאֱמֶת. כִּי מִתְּחִלָּה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ כְּלָל בֶּאֱמֶת. כִּי בְּכָל עֵת שֶׁאָמַר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לֹא הָיָה יוֹדֵעַ כְּלָל בֶּאֱמֶת, כַּאֲשֶׁר פַּעַם אֶחָד נִשְׁבַּע עַל זֶה בְּשַׁבַּת קֹדֶשׁ (וְאָמַר בְּזֶה הַלָּשׁוֹן דָּא שְׁוֶוער אִיךְ בַּיי שַׁבָּת) עַל עִנְיָן זֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל. וּבֶאֱמֶת אָמַר עַל עַצְמוֹ שֶׁהָאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁלּוֹ הוּא חִדּוּשׁ נִפְלָא וְכוּ'. וְעַתָּה סִפֵּר הָרַבָּה אֵיךְ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עַתָּה כְּלָל, וּבְתוֹךְ זֶה נִכְנַס לְשִׂיחָה נִפְלָאָה עַד שֶׁעַל יְדֵי זֶה בְּעַצְמוֹ גִּלָּה תּוֹרָה נִפְלָאָה עַל־זֶה בְּעַצְמוֹ שֶׁמְּחַיֶּה אֶת עַצְמוֹ בְּעֵת פְּשִׁיטוּתוֹ בְּהַדֶּרֶךְ שֶׁנָּסַע לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וְאַחַר כָּךְ בָּא לְשִׂמְחָה גְּדוֹלָה, וְצִוָּה לְנַגֵּן הַרְבֵּה וְזִמְּרוּ לְפָנָיו אֲזַמֵּר בִּשְׁבָחִין וְהַכֹּל קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם לַסְּעֻדָּה מַה שֶּׁבְּכָל עֵת שֶׁהָיָה מְזַמֵּר הַנַּ"ל הָיָה תָּמִיד אַחַר נְטִילַת יָדַיִם אַחַר בְּרָכַת הַמּוֹצִיא. כִּי בֵּין קִדּוּשׁ לִנְטִילַת יָדַיִם לֹא שָׁמַעְנוּ מֵעוֹלָם שׁוּם שִׂיחָה אוֹ תּוֹרָה מִמֶּנּוּ וְעַכְשָׁו שָׂח כָּל הַשִּׂיחָה וְהַתּוֹרָה הַנַּ"ל וְגַם צִוָּה לְנַגֵּן אֲזַמֵּר בִּשְׁבָחִין הַכֹּל קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם. וְאַחַר כְּךָ נָטַל יָדָיו וְיָשַׁב עַל הַשֻּׁלְחָן בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְצִוָּה לְנַגֵּן הָרְבֵּה. וְאָמַר דְּבָרִים נִפְלָאִים עַל הַשֻּׁלְחָן וְאָמַר מַה יֵּשׁ לָנוּ לְהִתְבַּיֵּשׁ (וואס הָאבֶן מִיר זִיךְ צוּ שֶׁעמֶען) בִּשְׁבִילֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם (וְאָמַר אַז הַדִּבְרֵי צַחוּת מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל פָּא זִי אֵיני יָכוֹל פַּאזִיע וְכוּ').

וְגַם בְּהַתּוֹרָה הַנַּ"ל נִכְלַל מַה שֶּׁנִּכְנַס לְבֵית הַלּוּקְטְשֶׁר בְּסָמוּךְ שֶׁשָּׁם אָמַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְהִזְכִּיר בּוֹ מֵעִנְיַן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁאִם יֹאמְרוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכְּבָשְׁתֶּם וְכוּ' וְגַם עַכְשָׁו נִמְצָא שֶׁיִּשְׂרָאֵל בָּאִים לִפְעָמִים בְּמָקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ רְחוֹקִים מְאֹד מְאֹד מִקְּדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. כִּי זֶה הַבַּעַל הַבַּיִת שֶׁל הַבַּיִת שֶׁעָמַד בּוֹ אָז, הָיָה רָשָׁע מְפֻרְסָם וְיָשַׁב אָז בְּפֶטֶרְבּוּרְג, אַךְ בְּנֵי־בֵיתוֹ הִכְנִיסוּ אוֹתוֹ לְשָׁם. וּבְכָל זֶה הָיוּ נִפְלָאוֹת תְּמִים דֵּעִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר בִּכְתָב כְּלָל כָּל מַה שֶּׁעָבַר בְּכָל זֶה. אַךְ רַשְׁמְתִּי פְּרָקִים לְזִכָּרוֹן לְמַעַן לֹא יִשְׁכַּח מִמֶּנִּי וּמִיּוֹצְאֵי־חֲלָצַי וּמֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי מֹעַט מִסְּפּוּרִים אֵלּוּ. אַךְ מִי שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי כָּל זֶה, יִהְיֶה כָּל זֶה אֶצְלוֹ כְּדִבְרֵי הַסֵּפֶר הֶחָתוּם.

אַחַר שַׁבָּת נֶחְמוּ נָסַעְתִּי לְבֵיתִי. בְּיוֹם שְׁלִישִׁי דְּסִלְיחוֹת בָּאתִי לְאוּמָן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיָשַׁבְתִּי שָׁם עַד שֶׁנִּסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם וְזָכִיתִי לַעֲמֹד בִּשְׁעַת הִסְתַּלְקוּתוֹ הַקָּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא. וּכְבָר מְבֹאָר מֵעַט מֵעִנְיַן הִסְתַּלְקוּתוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן).

נב

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָאַחֲרוֹן שֶׁהָיָה בְּאוּמָּין שָׁחָל בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ אָז, נֶחֱלַשׁ מְאֹד בְּאוֹתוֹ יוֹם, דְּהַיְנוּ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ רִאשׁוֹן דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהִתְחִיל לָצֵאת דֶּרֶךְ פִּיו דָּם הַרְבֵּה. וְהוּא הָיָה מִתְיָרֵא מְאֹד כְּשֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ דָּם עַל יְדֵי הַהוֹסְט, בְּפָרָט עַתָּה שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ דָּמִים הַרְבֵּה בְּלִי שִׁעוּר וְהָיָה חַלָּשׁ מְאֹד. וְדַרְכּוֹ הָיְתָה תָּמִיד לוֹמַר תּוֹרָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעֵת עֶרֶב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל יוֹם שֵׁנִי, וּכְבָר נִתְאַסְּפוּ כָּל הָעוֹלָם לַבַּיִת הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה מוּכָן שֶׁיֹּאמַר בּוֹ תּוֹרָה וְהָיָה שָׁם דּוֹחַק גָּדוֹל מְאֹד מֵרִבּוּי הָעָם וְכֻלָּם הָיוּ עוֹמְדִים וּמְצַפִּים שֶׁיִּכְנַס לוֹמַר תּוֹרָה. וְהָיוּ עֵינֵיהֶם כָּלוֹת עַד הָעֶרֶב וַעֲדַיִן לֹא נִכְנַס מֵעֹצֶם חֻלְשׁוּתוֹ שֶׁהָיָה כָּבֵד עַד שֶׁכִּמְעַט שֶׁנִּגְוַע.

בְּתוֹךְ שֶׁהֵיינוּ עוֹמְדִים שָׁם וּמְצַפִּים אַף עַל פִּי כֵן אוּלַי יָבוֹא וְגַם אֲנִי הָיִיתִי בְּתוֹךְ הַקִּבּוּץ שָׁם, שָׁלַח לִקְרֹא אוֹתִי לָבוֹא אֵצְלוֹ וְנִכְנַסְתִּי אֵלָיו וְהִתְחִיל לְקַבֵּל לְפָנַי מַה לַּעֲשׂוֹת. וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָיָה יוֹשֵׁב, וְסָף שֶׁל נְחשֶׁת עִם דָּם הַרְבֵּה עָמַד עַל יְרֵכוֹ וְהוּא יָשַׁב אֶצְלוֹ עַל מִטָּתוֹ וְכִמְעַט שֶׁהָיָה הַסַּף מָלֵא דָּם. וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִמִּי מַה לַּעֲשׂוֹת בְּעִנְיַן אֲמִירַת הַתּוֹרָה. וּבְתְחִלָּה הֵשַׁבְתִּי לוֹ מַה לַּעֲשׂוֹת מֵאַחַר שֶׁאִי אֶפְשָׁר. אַךְ הוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה הֵשִׁיב שֶׁיֵּשׁ רַחֲמָנוּת עַל הָעוֹלָם שֶׁבָּאוּ בְּיִסּוּרִים וּטְרָחוֹת וְכוּ' כָּאֵלֶּה. וְגַם כָּל יְמֵי הַקַּיִץ הָעָבַר הָיָה מְצַפֶּה עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַזֶּה שֶׁיֹּאמַר תּוֹרָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאוּמָּין. וְהֵבַנְתִּי שֶׁכָּסְפוּ מְאֹד שֶׁאַף עַל פִּי כֵן יֹאמַר תּוֹרָה.

וְהִתְחַלְתִּי לְדַבֵּר עִמּוֹ וְאָמַרְתִּי לוֹ הֲלֹא כְּשֶׁבָּאתֶם מִלֶּמְבֶּרְג הֱיִיתֶם גַּם כֵּן חֲלוּשִׁים מְאֹד מְאֹד וְלֹא הָיָה שׁוּם דֶּרֶךְ הַטֶּבַע שֶׁתֹּאמְרוּ תּוֹרָה וְאַף עַל פִּי כֵן הָיָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֶזְרָכֶם וַאֲמַרְתֶּם תּוֹרָה הַרְבֵּה. כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ עוֹד, עַד שֶׁהֵשִׁיב לִי אִם כֵּן אֶמְסֹר נַפְשִׁי, כְּאוֹמֵר כְּפִי דְּבָרֶיךָ אֲנִי מוּכָן לוֹמַר תּוֹרָה וַאֲנִי מוֹסֵר נַפְשִׁי עַל זֶה. כִּי בֶּאֱמֶת הָיְתָה מְסִירַת נֶפֶשׁ עָצוּם אָז שֶׁיֹּאמַר תּוֹרָה בַּחֲלִישׁוּת כָּזֶה שֶׁהָיָה כִּמְעַט שֶׁיִּגְוַע בְּכָל עֵת.

אַךְ צִוָּה עָלַי לְהַעֲמִיד הַכִּסֵּא שֶׁיֹּאמַר עָלָיו תּוֹרָה, לְהַעֲמִידָהּ סָמוּךְ לַפֶּתַח כְּדֵי שֶׁאִם יָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה עַל יְדֵי אֲמִירַת הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה נֶחְלָשׁ מְאֹד שֶׁנּוּכַל לְהוֹצִיאוֹ מֵהֵרָה מִשָּׁם. כִּי הָעוֹלָם הָיָה הַרְבֵּה מְאֹד מְאֹד, וְהָיָה שָׁם דּוֹחַק גָּדוֹל מְאֹד בְּלִי שִׁעוּר. וְאָמַרְתִּי לוֹ שֶׁקָּשֶׁה לְשַׁנּוֹת לְהַעֲמִיד הַכִּסֵּא בְּמָקוֹם אַחֵר מֵהַמָּקוֹם שֶׁהוּעֲמְדָה שָׁם מִקֹּדֶם מֵחֲמַת גֹּדֶל הַדּוֹחַק מֵהָעוֹלָם שֶׁהֵם עוֹמְדִים צְפוּפִים וּדְחוּקִים מְאֹד. הֵשִׁיב אִם לֹא תַּעֲמִיד הַכִּסֵּא סָמוּךְ לַפֶּתַח בְּוַדַּאי לֹא אֶכְנַס לוֹמַר תּוֹרָה. וְתֵכֶף נִכְנַסְתִּי לְשָׁם וְעָשִׂיתִי שָׁם רַעַשׁ גָּדוֹל וְהִכְרַחְתִּי אֶת הָעוֹלָם לְהִתְפַּזֵּר עַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֶת הַכִּסֵּא מִמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת שָׁם תְּחִלָּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר צִוָּה עָלַי דְּהַיְנוּ סָמוּךְ לַפֶּתַח.

וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעוּ לוֹ וְנִכְנַס הוּא זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְיָשַׁב עַל הַכִּסֵּא וַאֲנַחְנוּ עָמַדְנוּ אֶצְלוֹ. וְהַבַּיִת הָיָה מָלֵא אֲנָשִׁים הַרְבֵּה מְאֹד וְהָיָה שָׁם דּחַק גָּדוֹל שֶׁהָיָה קָשֶׁה מְאֹד לִסְבֹּל כִּמְעַט שֶׁעָמַד אֶחָד עַל חֲבֵרוֹ וְהָיָה שָׁם רַעַשׁ גָּדוֹל מִגֹּדֶל הַדּחַק שֶׁהָיָה מִן הַנִּמְנָע לִסְבֹּל. וּקְצָתָם לֹא יָכְלוּ לִסְבֹּל וְהֶכְרְחוּ לָצֵאת שֶׁלֹּא יִשָּׁאֲרוּ חַלָּשׁוּת. וְרֻבָּם כְּכֻלָּם סָבְלוּ הַדּחַק הַגָּדוֹל בְּלִי שִׁעוּר.

וְהוּא זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעֹצֶם חֲלִישׁוּתוֹ יָשַׁב עַל הַכִּסֵּא בֵּין רִבּוּי עָם כָּזֶה וְיָשַׁב קְצָת כְּדַרְכּוֹ. וְאַחַר כָּךְ פָּתַח פִּיו הַקָּדוֹשׁ וְהִתְחִיל לוֹמַר תּוֹרָה. אֲבָל אָמַר בְּקוֹל נָמוּךְ מִמַּה שֶׁהָיָה רָגִיל לוֹמַר תָּמִיד. וְלֹא הָיָה שׁוּם דֶּרֶךְ הַטֶּבַע שֶׁיְּגַמֵּר תּוֹרָה אֲרֻכָּה כָּזֹאת בַּחֲלִישׁוּת כָּזֶה. אַךְ בַּעַל הָרַחֲמִים אֲשֶׁר מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדוֹר וָדוֹר חָמַל עָלֵינוּ וְעַל כְּלַל יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת וְעָמַד בְּעֶזְרוֹ עַד שֶׁגָּמַר הַתּוֹרָה בְּנֵס נִפְלָא. אַךְ סִיּוּם הַתּוֹרָה אֵיךְ הִיא מְרֻמָּזֶת בַּפְּסוּק תִּקְעוּ שֶׁהִתְחִיל בּוֹ לֹא סִיֵּם אָז עַד אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָז סִיֵּם הַפָּסוּק עַל פִּי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְפָנַי. וְהַתּוֹרָה שֶׁאָמַר אָז הִיא הַתּוֹרָה תִּקְעוּ תּוֹכָחָה בְּלִקּוּטֵי תִּנְיָנָא בְּסִימָן ח' עַיֵּן שָׁם. וְאַחַר כָּךְ צִוָּה לְנַגֵּן נִגּוּן כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ מִשָּׁם לְחַדְרוֹ. וְכָל הַלַּיְלָה אַחַר כָּךְ הוּא לֵיל שֵׁנִי דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיָה חָלוּשׁ וּמְסֻכָּן מְאֹד מְאֹד וְהָלְכוּ לִקְרוֹת אֶת הַדּוֹקְטוֹר וְלֹא אִסְתַּיַּע מִלְּתָא שֶׁיָּבוֹא. וְאָמַר שֶׁהִיא טוֹבָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא בָּא הַדּוֹקְטוֹר. וְאָמַר כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לָחוּס עַל חַיָּיו לֹא יַנִּיחַ שֶׁיָּבוֹא דּוֹקְטוֹר אֵלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יְצַוֶּה לִקְרֹא דּוֹקְטוֹר, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יַנִּיחוּ שֶׁיָּבוֹא דּוֹקְטוֹר אֵלָיו וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי אָז אֶצְלוֹ כְּשֶׁאָמַר דִּבּוּרִים אֵלּוּ, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיִיתִי מַסְכִּים עִמָּהֶם בְּשׁוּם אֹפֶן שֶׁיִּקְרְאוּ דּוֹקְטוֹר אֵלָיו. אַךְ נִמְנוּ וְרִבּוּ עָלַי וְקָרְאוּ דּוֹקְטוֹר עַל כָּרְחִי בְּעֶרֶב סֻכּוֹת וְקָרוֹב הַדָּבָר שֶׁהַדּוֹקְטוֹר קֵרֵב הִסְתַּלְּקוּתוֹ:

נג

בְּיוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ לֹא נִכְנַס לְהִתְפַּלֵּל עִם הָעוֹלָם יַחַד כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְכֵן בְּאוֹתוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן הִתְפַּלֵּל עִמָּנוּ יַחַד וְאָכַל עִמָּנוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד בַּבַּיִת שֶׁבָּחֲרוּ לָזֶה. אַךְ בְּיוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה לֹא נִכְנַס אֲפִלּוּ לְהִתְפַּלֵּל עִמָּנוּ רַק הִתְפַּלֵּל בְּחַדְרוֹ שֶׁהָיָה סָמוּךְ לְשָׁם, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא אָכַל עִמָּנוּ יַחַד.

וְעֹצֶם חֲלִישׁוּתוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַיָּמִים אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר וְאַף עַל פִּי כֵן דִּבֵּר עִם הָעוֹלָם, וְדִבֵּר עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַה שֶּׁהָיָה צָרִיךְ, וְכֻלָּם קִבְּלוּ רְשׁוּת מִמֶּנּוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְדִבֵּר עִם כָּל אֶחָד הַרְבֵּה כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד. עַד שֶׁלֹּא עָלָה עַל דַּעְתָּם שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּסָמוּךְ כִּי אִם הָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתָּם זֹאת לֹא הָיוּ נוֹסְעִים מִמֶּנּוּ. וַאֲפִלּוּ בְּנוֹתָיו וַחֲתָנוֹ שֶׁיִּחוּי כֻּלָּם נָסְעוּ מִשָּׁם אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה כִּי לֹא עָלָה עַל דַּעְתָּם שֶׁיַּגִּיעַ הִסְתַּלְּקוּתוֹ כָּל כָּךְ מְהֵרָה. אַף עַל פִּי שֶׁבֶּאֱמֶת אִם הָיִינוּ מְשִׂימִים לֵב קְצָת הָיִינוּ רוֹאִים בְּעֵינֵינוּ שֶׁהוּא סָמוּךְ מְאֹד לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ וְשֶׁהוּא

חַי בְּנֵס בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע. וְהוּא זְכִרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעַצְמוֹ הֵעִיר לְבָבֵנוּ פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר וְהוֹדִיעַ לָנוּ בְּכַמָּה לְשׁוֹנוֹת שֶׁסָּמוּךְ מְאֹד שֶׁיִּגְוַע, אַךְ בַּעֲוֹונוֹתֵינוּ הָרַבִּים לֹא שָׂמְנוּ לִבֵּנוּ לָזֶה וְהָיָה נִדְמֶה בְּעֵינֵינוּ שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יַעֲשֶׂה זֹאת לִקַּח מֵהָעוֹלָם אוֹר צַח וְכוּ' וְכוּ' כְּזֶה בַּיָּמִים הָאֵלֶּה, וְעַל יְדֵי זֶה אִבַּדְנוּ מַה שֶּׁאִבַּדְנוּ מַה שֶּׁהָיִינוּ יְכוֹלִים לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ עוֹד. אַךְ בָּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר חָמַל עָלֵינוּ בְּחַסְדּוֹ וְזִכִּינוּ מִקֹּדֶם לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּי לְהַחֲיוֹת כָּל הָעוֹלָם לְדוֹרֵי דוֹרוֹת.

וְהִנֵּה הָיָה רָחוֹק מְאֹד לִכְתֹּב הַתּוֹרָה הַזֹּאת מֵחֲמַת שֶׁאֲמָרָהּ בְּקוֹל נָמוּךְ וְהָיָה אָז רַעַשׁ גָּדוֹל וּבִלְבּוּל בְּשִׁעַת אֲמִירַת הַתּוֹרָה מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן בְּשׁוּם תּוֹרָה שֶׁאָמַר בְּחַיָּיו. אַךְ אַף עַל פִּי כֵן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו חִזֵּק אֶת לְבָבִי לְשׁוּם לֵב הֵיטֵב לִדְבָרָיו וְחָזַרְתִּי הַתּוֹרָה עִם הַחֲבֵרִים שֶׁתָּפְסוּ קְצָת וּבְפָרָט עִם רַבִּי דֹּב שֶׁהָיָה תַּפְסָן נִפְלָא. וְסִדַּרְנוּ בֵּינֵינוּ רֹב הַתּוֹרָה וְכָתַבְתִּי מַה שֶּׁזָּכַרְנוּ וְהֵבֵאתִי לְפָנָיו אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְתִקֵּן מַה שֶּׁחִסַּרְנוּ בָּהּ וְגַם חָזַר עִמָּנוּ מַה שֶּׁלֹּא זָכַרְנוּ כְּלָל עַד שֶׁנִּמְרְתִּי אוֹתָהּ קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהָיָה רְצוֹנִי לְהַרְאוֹת אוֹתָהּ לְפָנָיו עוֹד הַפַּעַם קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא אִסְתַּיַּע מִלְּתָא. גַּם נִכְסַפְתִּי מְאֹד לְדַבֵּר עִמּוֹ פָּנִים אֶל פָּנִים עַל אוֹדוֹתַי וְלֹא יָכֹלְתִּי לְהָעֵז פָּנַי לְדַבֵּר עִמּוֹ מֵחֲמַת גֹּדֶל חֲלִישׁוּתוֹ וּשְׁאָרֵי מְנִיעוֹת:

נד

בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים נִכְנְסוּ אֵלָיו וּבֵרַךְ אוֹתָנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד. אֲבָל הָיָה אָז מְאֻיָּם קְצָת וְנָפַל אֵימָה וּבוּשָׁה גְּדוֹלָה לְכָל מִי שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לְהִתְבָּרֵךְ. וְאִי אֶפְשָׁר לְצַיֵּר נוֹרָאוֹת הַדְּרַת קְדֻשַּׁת פָּנָיו הַמְאִירִים אָז בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ אֵלָיו לְהִתְבָּרֵךְ, אַשְׁרֵינוּ שֶׁזָּכִינוּ אָז לְקַבֵּל בִּרְכָתוֹ, הִיא הַבְּרָכָה שֶׁקִּבַּלְנוּ מִמֶּנּוּ קֹדֶם הִסְתַּלְּקוּתוֹ.

אַחַר כָּךְ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא נִכְנַס לְהִתְפַּלֵּל עִמָּנוּ יַחַד כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד רַק הִתְפַּלֵּל בְּחַדְרוֹ כְּמוֹ בְּיוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

קֹדֶם נְעִילָה לֹא יָדַעְנוּ מִי יִתְפַּלֵּל נְעִילָה. וְאָמַרְנוּ לִשְׁאֹל אוֹתוֹ זְכִרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעַצְמוֹ וְנִתְעוֹרַרְתִּי בְּעַצְמִי לֵילֵךְ אֵלָיו לִשְׁאָלוֹ כְּדֵי לִזְכּוֹת לְקַבֵּל פָּנָיו הַנּוֹרָאוֹת אָז. וְאָמַר רַבִּי נַפְתָּלִי שֶׁגַּם הוּא רוֹצֶה לֵילֵךְ בִּשְׁבִיל כַּוָּנָה זוֹ וְהָלַכְנוּ שְׁנֵינוּ יַחַד וּבָאנוּ אֵלָיו וְנִכְנַסְנוּ לְחַדְרוֹ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה. כִּי תָּמִיד בְּכָל עֵת שֶׁרָצִינוּ לִכָּנֵס אֵלָיו נָפַל עָלֵינוּ יִרְאָה וּבוּשָׁה, וּמֵחֲמַת זֶה הָיָה תָּמִיד קָשֶׁה עָלֵינוּ מְאֹד תְּחִלַּת הַכְּנִיסָה לְחַדְרוֹ וּבִפְרָט בְּעֵת הַזֹּאת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים סָמוּךְ לִנְעִילָה סָמוּךְ לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ. כְּשֶׁנִּכְנַסְנוּ לְחַדְרוֹ וְעָמַדְנוּ עַל הַפֶּתַח בְּבֶהָלָה וּבְאֵימָה. שָׁאַל בְּקִצּוּר עַל מָה בָּאנוּ? עָנִינוּ וְאָמַרְנוּ בְּיִרְאָה מִי יִתְפַּלֵּל נְעִילָה וְתֵכֶף הִטָּה בְּיָדוֹ עָלֵינוּ כְּאוֹמֵר לְכוּ לְכוּ אֵין לִי עַתָּה עֵסֶק בָּזֶה עֲשׂוּ לָכֶם מַה שֶּׁתִּרְצוּ.

אַחַר כָּךְ בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים נִכְנְסוּ אֵלָיו עִם הָעוֹלָם וְהָיָה חָלוּשׁ מְאֹד וְלֹא הֶרְאָה פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת.

נה

בַּיּוֹם שֶׁאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא יוֹם שְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת בַּבֹּקֶר נִכְנְסוּ אֵלָיו הָעוֹלָם וְהָיָה בְּדִיחָא דַּיְעָתֵהּ וְדִבֵּר עִם הָעוֹלָם בְּפָנִים שׂוֹחֲקוֹת וַאֲנִי עֲדַיִן לֹא הִתְפַּלַּלְתִּי אָז. וְאַחַר שֶׁגָּמַרְתִּי תְּפִלַּת שַׁחֲרִית נִכְנַסְתִּי גַּם כֵּן אֵלָיו וְהוּא הָיָה עֲדַיִן מְדַבֵּר עִם הָעוֹלָם בְּפָנִים שׂוֹחֲקוֹת. וְאַנְשֵׁי טֶכְּפֶּליק עָמְדוּ אָז לְפָנָיו וְחִזֵּק אוֹתָם הַרְבֵּה וְכֵן דִּבֵּר עִם כֻּלָּנוּ בְּאַהֲבָה וּבְשִׂמְחָה.

וְאַחַר כָּךְ יָצָאתִי מֵחֶדֶר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב שָׁם לַחֶדֶר הַשֵּׁנִי וְעָמַדְתִּי שָׁם עִם אָחִיו רַבִּי יְחִיאֵל זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְעִם עוֹד אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ. וַאֲנִי הָיִיתִי מְצַפֶּה מְאֹד לְהַרְאוֹת עוֹד הַפַּעַם אֶת הַקּוּנְטְרֵסִים שֶׁכָּתַבְתִּי מֵהַתּוֹרָה שֶׁאָמַר אָז בְּאוֹתוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה אַךְ הָיָה לִי בּוּשָׁה וְלֹא יָכֹלְתִּי לְהָעֵז פָּנַי נָגְדּוֹ לְהַטְרִיחוֹ בָּזֶה. וּבְקַשְׁתִּי מֵאָחִיו רַבִּי יְחִיאֵל הַנַּ"ל שֶׁיְּחַזֵּק אוֹתִי בָּזֶה וְחִזֵּק אוֹתִי הַרְבֵּה עַד שֶׁנִּתְגַּבַּרְתִּי וְנִכְנַסְתִּי אֶצְלוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְצִוָּה לִסְגֹּר הַדֶּלֶת וְעָמַדְתִּי לְפָנָיו אֲנִי לְבַדִּי וְהוּא יָשַׁב עַל כִּסֵּא בְּאֶמְצַע הַבַּיִת וְהֶרְאֵיתִי לוֹ הַקּוּנְטְרֵסִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל וְרָאָה אוֹתָם הֵיטֵב וְתִקֵּן לִי כָּל מַה שֶּׁטָּעִיתִי אוֹ חִסַּרְתִּי שָׁם, גַּם הָיָה אָז כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁלֹּא זָכַרְתִּים וְלֹא כְּתַבְתִּים כְּלָל, כְּמוֹ עִנְיַן רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעִנְיַן הָרֹאשׁ הַמְבֹאָר בְּהַתּוֹרָה הַנַּ"ל שֶׁלֹּא הָיָה נִכְתָּב אָז עֲדַיִן כְּלָל כִּי נִשְׁכַּח מִמֶּנִּי הָעִנְיָן. וְהוּא חָזַר עִמִּי כָּל זֶה וְסִדֵּר לִי הַכֹּל כְּתִקּוּנוֹ בְּפָנִים יְפוֹת בְּפָנִים מַסְבִּירוֹת בְּאַהֲבָה בְּשִׂמְחָה בְּהִתְקָרְבוּת גָּדוֹל.

וְאַחַר כָּךְ אַחַר שֶׁגָּמַר לַחֲזֹר עִמִּי כָּל הַתּוֹרָה הַנַּ"ל. עָנָה וְאָמַר וְעַתָּה הַמִּקְרָא. הַיְנוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא פֵּרֵשׁ לָנוּ פֵּרוּשׁ הַפָּסוּק תִּקְעוּ עַל פִּי הַתּוֹרָה הַנַּ"ל. כִּי בְּשָׁעַת אֲמִירַת הַתּוֹרָה הִתְחִיל מֵהַפָּסוּק תִּקְעוּ. אַךְ כְּשֶׁגָּמַר הַתּוֹרָה לֹא סִיֵּם לְפָרֵשׁ הַמִּקְרָא הַזֶּה עַל פִּי הַתּוֹרָה הַנַּ"ל. וְעַתָּה אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים זָכִיתִי שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ הִתְעוֹרֵר לְפָרֵשׁ לִי הַפָּסוּק הַזֶּה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְתֵכֶף אָמַר לִי תּוֹרָה נוֹרָאָה וּפֵרֵשׁ לִי כָּל הַפָּסוּק עַל פִּי הַתּוֹרָה הַנַּ"ל. וְזֶה הָיָה הַסִּיּוּם מֵאֲמִירַת תּוֹרָתוֹ בְּחַיָּיו. כִּי אַחַר כָּךְ לֹא אָמַר עוֹד שׁוּם תּוֹרָה.

מָה אָשִׁיב לַה' וְכוּ' שֶׁזִּכִּיתִי לִשְׁמֹעַ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ תּוֹרָה בָּעֵת הַהִיא וְקָרַב אוֹתִי אָז בְּהִתְקָרְבוּת גָּדוֹל, וְדִבֵּר הַרְבֵּה מִנִּפְלְאוֹת תּוֹרָתוֹ וּמִסֶּדֶר הַבְּנָיָן הַנּוֹרָא שֶׁל תּוֹרָתוֹ. אֵיךְ הִיא מְקֻשֶּׁרֶת וְנִבְנֵית וּמְסֻדֶּרֶת בְּסֵדֶר נִפְלָא, וְתָפַס אָז אֶת הַפָּסוּק וַיִּרָא מִנּוּחָה כִּי טוֹב וְכוּ' הַמּוּבָא בְּהַתּוֹרָה הַנַּ"ל וּפֵרֵשׁ שָׁם מִנּוּחָה זוֹ נְבוּאָה וְכוּ', וְאָמַר אָז כָּאן חוֹטְפִין זֶה הָעִנְיָן וּמַתְחִילִין לְקַשֵּׁר הַבְּנָיָן מִכָּאן מֵעִנְיַן נְבוּאָה וְכוּ' וְזֶה אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר כִּי אִם לַבָּקִי הֵיטֵב בְּדַרְכֵי תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה. וְאַחַר כָּךְ יָצָאתִי מִלְּפָנָיו וְהָלַכְתִּי תֵּכֶף לִכְתֹּב כָּל זֶה בַּאֲר הֵיטֵב.

וְהוּא זְכִרוֹנוֹ לִבְרָכָה יָשַׁב עֲדַיִן בַּחֶדֶר הַנַּ"ל וְדִבֵּר עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים וְהַכֹּל בְּשִׂמְחָה בְּפָנִים שׁוֹחֲקוֹת.

וְאָז בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהוּא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה צָרִיךְ לָצֵאת מִדִּירָה זֹאת לְהַדִּירָה שֶׁיָּשַׁב בָּהּ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כִּי בְּאוּמָיִן יָשַׁב בְּקֵיץ זֶה בְּכַמָּה דִּירוֹת, בִּתְחִלָּה נִכְנַס בְּבֵית רַבִּי נַחְמָן נָתָן מִן ד' אִיָּר עַד אַחַר שָׁבוּעוֹת. וְאַחַר כָּךְ יָצָא מִשָּׁם וְיָשַׁב בְּבֵית רַבִּי יוֹסֵף שְׁמוּאֵל. מִשָּׁם יָצָא וְנִכְנַס לְבֵית אַחַר סָמוּךְ לְשַׁבַּת נַחֲמוּ. וּבְכָל זֶה יֵשׁ הַרְבֵּה לְסַפֵּר וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ. וְאַחַר כָּךְ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא מִזֶּה הַבַּיִת לְבֵית רַבִּי נַחְמָן נָתָן לְפִי שָׁעָה לִהְיוֹת שָׁם מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, מֵחֲמַת שֶׁשָּׁם הוּטַב בְּעֵינָיו לְהִתְפַּלֵּל וְלוֹמַר תּוֹרָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא יָצָא מִשָּׁם עַד יוֹם הַנַּ"ל שֶׁהוּא יוֹם אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְנִשְׁתַּהָה שָׁם עַד אַחַר חֲצוֹת וְאַחַר כָּךְ יָצָא מִשָּׁם וְנִכְנַס לְבֵית הַנַּ"ל שֶׁיָּשַׁב שָׁם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשָׁם נִסְתַּלֵּק.

כְּשֶׁחָזַר וְנִכְנַס לְבֵית הַנַּ"ל, וְהִתְחַלְנוּ לְסַדֵּר לְהַעֲמִיד לוֹ כְּלֵי הַבַּיִת כָּרָאוּי, וְרָצִינוּ לְהַעֲמִיד לוֹ מִטָּתוֹ וּבְכָל מָקוֹם שֶׁרָצִינוּ לְהַעֲמִיד לוֹ לֹא הוּטַב בְּעֵינָיו עַד שֶׁמָּצָאתִי מָקוֹם לִקַּח הַקַּאמָאדָע מֵהַמָּקוֹם שֶׁעָמְדָה שָׁם וּלְהַעֲמִיד שָׁם הַמִּטָּה. וְזֶה הַמָּקוֹם הוּטַב בְּעֵינָיו וְהֶעֱמַדְנוּ שָׁם מִטָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ נִסְתַּלֵּק עַל אוֹתָהּ הַמִּטָּה בְּמָקוֹם זֶה וְהֻבְנְתִּי כַּוָּנָתוֹ לְמַפְרֵעַ שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה הָיָה מְדַקְדֵּק כָּל כָּךְ עַל מָקוֹם עֲמִידַת מִטָּתוֹ. כִּי נְקֻדַּת הַמָּקוֹם שֶׁנִּסְתַּלֵּק שָׁם הָיָה מוּכָן וּמְזֻמָּן מִשָּׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת מִכְּבָר לָזֶה כַּאֲשֶׁר הֻבְנוּ מִדְּבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים שֶׁאָמַר בַּיּוֹם שֶׁקֹּדֶם הִסְתַּלְּקוּתוֹ וְכוּ' כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְתֵכֶף כְּשֶׁנִּכְנַס בְּבֵית זֶה לֹא הֶרְאָה עוֹד פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת. וְאָז חָזַרְתִּי וְהֶרְאֵיתִי לוֹ מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי מֵהַתּוֹרָה הַזֹּאת שֶׁשָּׁמַעְתִּי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ בְּזֶה הַיּוֹם, וְהִבִּיט בָּהּ וְשָׁאַלְתִּי אוֹתוֹ עוֹד מַה שֶּׁנִּסְתַּפַּקְתִּי שָׁם וְהֵשִׁיב לִי וּבֵאֵר לִי הֵיטֵב אֲבָל הַכֹּל בַּחֲלִישַׁת כֹּחַ. וּבְכָל אֵלּוּ הַיָּמִים הָיָה חָלוּשׁ מְאֹד וַאֲנִי הָיִיתִי טָרוּד אָז בִּכְתִיבַת הַתּוֹרָה כִּי מֻחֶמֶת שֶׁתִּקֵּן לִי הַרְבֵּה וכוּ' הֶכְרַחְתִּי לַחֲזֹר וּלְהַעְתִּיקָהּ וּלְסַדְּרָהּ מֻחְדָּשׁ וּמֻחֶמֶת זֶה לֹא הָיִיתִי רָגִיל לִהְיוֹת לְפָנָיו כָּל כָּךְ מִיּוֹם שִׁלִּישִׁי הַנַּ"ל עַד חֲמִישִׁי. וְהוּא זְכִרוֹנוֹ לִבְרָכָה שָׁאַל עָלַי בְּכָל עֵת הֵיכָן אֲנִי. גַּם הָיָה סְבָרָא אֶצְלִי לִסַּע לְבֵיתִי עַל סֻכּוֹת כִּי לֹא רָצִינוּ לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁיִּסְתַּלֵּק אָז אַף עַל פִּי שֶׁרָאִינוּ חֻלְשׁוּתוֹ הַגְּדוֹלָה וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל. אֲבָל רַחֲמָיו יִתְבָּרַךְ לֹא כָּלִים וְחוֹשֵׁשׁ מַחֲשָׁבוֹת לְבַל יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, וְחָמַל עָלַי וְעַל כָּל הַתְּלוּיִים בָּזֶה וְסִבַּב סִבּוֹת בְּרַחֲמָיו לְמַעֲנִי וְעִכֵּב אוֹתִי שָׁם עַד שֶׁזָּכִיתִי לִהְיוֹת אֵצֶל הִסְתַּלְּקוּתוֹ הַנּוֹרָא.

נו

וּבְיוֹם חֲמִישִׁי שֶׁהוּא יוֹם לִפְנֵי עֶרֶב סֻכּוֹת נִכְנַסְתִּי אֶלָּיו סָמוּךְ לַמִּנְחָה, וְעָמַד לְפָנָיו רַבִּי נַפְתָּלִי חֲבֵרִי וּשְׁאָר אֲנָשִׁים וְהוּא הָיָה חָלוּשׁ בְּיוֹתֵר וְחָלְיוֹ הִתְגַּבְּרָה מְאֹד. וְאָמַר לִי רַבִּי נַפְתָּלִי שֶׁכְּבָר הָלַךְ לִקְרֹא הַדּוֹקְטוֹר וְקִצַּפְתִּי עָלָיו מְאֹד עַל זֶה כִּי דַּעְתִּי לֹא הָיְתָה מְרֻצָּה לָזֶה בְּשׁוּם אֹפֶן לִקְרֹא הַדּוֹקְטוֹר אֵלָיו. וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ הַרְבֵּה לְסַפֵּר, אַךְ לַסּוֹף הִתְגַּבְּרוּ וְנִמְנוּ וְרַבּוּ עָלַי וְקָרְאוּ דּוֹקְטוֹר אֵלָיו וְלֹא הוֹעִיל כְּלוּם וְקָרוֹב הַדָּבָר שֶׁקָּרֵב הִסְתַּלְּקוּתוֹ.

וּמִן אוֹתָהּ הַשָּׁעָה וְהָלְאָה לֹא זָזְנוּ מִמֶּנּוּ. וּבְאוֹתוֹ הַלַּיְלָה הוּא לֵיל שִׁשִּׁי עֶרֶב סֻכּוֹת לַנְתִּי אֶצְלוֹ. וּבְאוֹתוֹ הַלַּיְלָה סִדֵּר צַוָּאָה לְפָנַי לִתֵּן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲדָמִים לְבִתּוֹ חַיָּה תְּחִיָּה. וּלְאִשְׁתּוֹ הַכְּתֻבָּה וְכוּ' וְאָמַר וְכוּ'. וְאָמַר לִי יֵשׁ עוֹד מַה לוֹמַר. הֲשַׁבְתִּי לוֹ גַּם זֶה אֵין אַתָּם צְרִיכִים לוֹמַר כִּי אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם תַּשִּׂיאוּ אֶת בִּתְּכֶם (כִּי לֹא רָצִיתִי לְשָׁמְעַ וּלְהַכְנִיס בְּלִבִּי כְּלָל מַה שֶּׁהוּא מְדַבֵּר מֵהִסְתַּלְּקוּתוֹ). עָנָה וְאָמַר אֵצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַכֹּל אֶפְשָׁר (כִּי כֵּן הָיְתָה דַּרְכּוֹ בַּקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא הָיָה מִתְעַקֵּשׁ עַל שׁוּם דָּבָר עִם שׁוּם אָדָם) וְאָמַר אֵלּוּ הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים חָיִיתִי בְּנֵס (הַיְנוּ הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעַ לוֹ הַחוֹלַאַת הַזֹּאת שֶׁל הַהוֹסְט עַד עַתָּה שֶׁהֵם בְּמֶשֶׁךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים).

וְאַחַר כָּךְ אָמַר לִי גַּם לָכֶם הָיָה רָאוּי לוֹמַר אֵיזֶה דָּבָר אֲבָל אַתֶּם אֲנָשִׁים קְטַנִּים מְאֹד. עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי לוֹ אִם־כֵּן בְּוַדַּאי הָרַחֲמָנוּת גָּדוֹל עָלֵינוּ וּבְוַדַּאי אַתֶּם צְרִיכִים לְחִיּוּת עוֹד (כִּי לֹא הָיִיתִי רוֹצֶה לְהַפְצִירוֹ שֶׁיְּגִיד לִי אֵיזֶה דְּבַר צַוָּאָה רַק שֶׁיִּחְיֶה עוֹד כִּי זֶה הָיָה כָּל מְגַמָּתֵנוּ כַּנַּ"ל) הֲשִׁיב אֵצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַכֹּל אֶפְשָׁר (כְּאוֹמֵר אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁקָּרוֹב הַהִסְתַּלְּקוּת רַק בְּוַדַּאי מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֵין שׁוּם דָּבָר נִמְנָע). כָּל זֶה הָיָה בַּלַּיְלָה הַשַּׁיָּךְ לְיוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב סֻכּוֹת.

וְכָל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה הָיָה רַעַשׁ גָּדוֹל כִּי בְּכָל פַּעַם הִתְגַּבְּרָה עָלָיו חֻלְשָׁתוֹ יוֹתֵר וְיָצָא מִמֶּנּוּ דָּם עַל יְדֵי הַהוֹסְט הַרְבֵּה מְאֹד מִיּוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד הֵנָּה אֲשֶׁר לֹא יֵאָמַן כִּי יִסָּפֵר. וְקָרוֹב לְאוֹר הַיּוֹם קָרְאוּ הַדּוֹקְטוֹר שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנִי. וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה בִּדְרָכָיו הִנִּפְלָאִים מָסַר עַצְמוֹ אָז לִרְצוֹן הָעוֹלָם שֶׁהֵם יַעֲשׂוּ עִמּוֹ כִּרְצוֹנָם בְּעִנְיַן הַדּוֹקְטוֹר כָּךְ הֵבַנְתִּי מִדַּעְתּוֹ הַקְּדוֹשָׁה. וַאֲנִי קָרָאתִי תִּגֹּר עַל שֶׁהֵם קוֹרְאִים הַדּוֹקְטוֹר אֲבָל לֹא שָׁמְעוּ לִי. וּבְעִנְיַן זֶה שֶׁל הַדּוֹקְטוֹר אֵין כָּאן מָקוֹם לְהַאֲרִיךְ.

נז

בְּיוֹם שִׁשִּׁי בַּבֹּקֶר אָמַר לָנוּ שֶׁנִּמְצָא בִּשְׁבִילוֹ אֵיזֶה כִּסֵּא טוֹבָה לְפִי חֻלְשָׁתוֹ שֶׁיּוּכַל לְסְמֹךְ עָלָיו הֵיטֵב. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָזָרָנוּ וּמָצָאנוּ כִּסֵּא שֶׁהוּטְבָה בְּעֵינָיו וְתֵכֶף הֵבֵאנוּ לוֹ הַכִּסֵּא וְיָשַׁב עָלָיו הֵיטֵב. בַּבֹּקֶר בְּיוֹם שִׁשִּׁי הַנַּ"ל רָאִינוּ נִפְלָאוֹת שֶׁבְּעֹצֶם חֻלְשׁוּתוֹ אָז בְּלִי שִׁעוּר, יָשַׁב

עַל הַכִּסֵּא מֵעֵת לְעֵת וַחֲצִי רְצוּפִים דְּהַיְנוּ מִיּוֹם שִׁשִּׁי בַּבֹּקֶר עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן דְּסֻכּוֹת. כִּי לֹא נִכְנַס לַסֻּכָּה כְּלָל כִּי הָיָה אָז מְסֻכָּן מְאֹד. וּבָעֵת שֶׁיָּשַׁב עַל הַכִּסֵּא הִנִּיחוּ לוֹ טַלִּית וּתְפִלִּין בְּיוֹם שִׁשִּׁי הַנַּ"ל בַּבֹּקֶר. וּבִהְיוֹתוֹ מְעֻטָּף בְּטַלִּית וּתְפִלִּין הִתְחִיל לְגָעֹל וְנָתַן הֶקָאוֹת וְצִוָּה עָלַי לְאָחְזוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְכִמְעַט שֶׁנִּגְוַע אָז. אַךְ בְּחַסְדֵי הַשֵּׁם חָזַר בּוֹ חִיּוּתוֹ וְהִתְפַּלֵּל בְּטַלִּית וּתְפִלִּין וְיָשַׁב אַחַר כָּךְ עַל הַכִּסֵּא מֵעֵת־לְעֵת וַחֲצִי רְצוּפִים עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת כַּנַּ"ל.

וְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב שַׁבָּת וְסֻכּוֹת עָמַדְנוּ לְפָנָיו וְהוּא הָיָה חָלוּשׁ מְאֹד וְהַחִיּוּת הוֹלֵךְ וְנִפְסָק. עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי לוֹ בְּכָנִיעוּת רֹאשׁ וְלֵב נִשְׁבָּר, רַבִּי תּוֹשִׁיעוּ לָכֶם בְּעַצְמְכֶם. הַשִּׁיב אֵין לִי חֵשֶׁק לָזֶה. עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי יִהְיֶה לָכֶם רַחֲמָנוּת עַל זַרְעֲכֶם וְעַל אַנְשֵׁיכֶם. (וְהִטָּה בְּיָדָיו וְאָמַר בְּלָשׁוֹן אַשְׁכְּנַז אֶט אֶט וְכָךְ אָמַרְתִּי לוֹ בְּלָשׁוֹן אַשְׁכְּנַז רֶבִּי הֶעלְפְּט אַיִּךְ אַלַיין. הֵשִׁיב אִיךְ הָאב עֶפִּיס קַיין חֵשֶׁק נִיט. אָמַרְתִּי לוֹ הָאט רַחֲמָנוּת אִיבֶּער אַיֶּיעֶרֶע קִינְדֶער אוּן אִיבֶּער אַיֶּיעֶרֶע לַייט). וְהִטָּה בְּיָדוֹ וְאָמַר אֶט אֶט כְּאוֹמֵר אֲנִי רָחוֹק מִזֶּה עַתָּה הַרְבֵּה וְאֵינִי שׁוֹמֵעַ זֹאת כְּלָל עַתָּה. וְעוֹד דִּבַּרְנוּ עִמּוֹ דִּבּוּרִים הַרְבֵּה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם.

וְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלַיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו הוּא לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם רִאשׁוֹן דְּסֻכּוֹת יָשַׁב עַל הַכִּסֵּא, וְלִפְעָמִים הִטָּה עַצְמוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁאֵצֶל הַכִּסֵּא וְהִנִּיחַ רֹאשׁוֹ עַל יָדוֹ וְשָׁכַב מְעַט, אֶפְשָׁר הָיָה יָשֵׁן אֵיזֶה שְׁנַת עֲרָאי כָּל שֶׁהוּא. וַאֲנַחְנוּ עָמַדְנוּ לְפָנָיו בְּכָל עֵת וְהָיִינוּ מַחֲלִיפִים מִשְׁמַרְתֵּנוּ, לִפְעָמִים עָמְדוּ אֵלּוּ הָאֲנָשִׁים וְאֵלּוּ הָיוּ יְשֵׁנִים וְאַחַר כָּךְ לְהֶפֶךְ. כִּי לֹא זָזְנוּ מִמֶּנּוּ מִן לֵיל שִׁשִּׁי הַנַּ"ל.

בַּבֹּקֶר בְּיוֹם שַׁבָּת רִאשׁוֹן דְּסֻכּוֹת הִלְבִּישׁוּ אוֹתוֹ בְּטַלִּית וְהוּא עוֹדֶנּוּ יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְהִתְפַּלֵּל שָׁם כָּל הַתְּפִלָּה בְּשִׁלֵּמוּת וְיָשַׁב בְּבִגְדֵי שַׁבָּת כָּרָאוּי. וְאַחַר גְּמַר הַתְּפִלָּה נִכְנְסוּ הָרַבֵּה אֲנָשִׁים הָעִיר אֶצְלוֹ לְקַבֵּל פָּנָיו בְּרֶגֶל וְהִסְבִּיר לָהֶם פָּנִים וְלֹא דִּבֵּר רַק מְעַט דְּמְעַט הַמֻּכְרָח בְּיוֹתֵר. כִּי בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים הָיָה נִזְהָר מִלְּדַבֵּר. וְגַם הַדּוֹקְטוֹר הִזְהִירוֹ מְאֹד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר מֵחֲמַת שֶׁחִיּוּתוֹ הָיָה בְּצִמְצוּם גָּדוֹל.

נח

בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לֵיל שֵׁנִי דְּסֻכּוֹת צִוָּה לְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ מֵהַכִּסֵּא וְהִשְׁכִּיבוּהוּ עַל מִטָּתוֹ, וְהָיָה אָז עֵיֵף וְיָגֵעַ מְאֹד מְאֹד, וְאָמַר שֶׁהוּא יָגֵעַ כָּל כָּךְ מֵחֲמַת שֶׁיָּשַׁב כָּל כָּךְ עַל הַכִּסֵּא.

אַחַר כָּךְ עָנָה וְאָמַר בְּקוֹל קָצָת הַאַתָּה זוֹכֵר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁסִּפַּרְתִּי וְתֵכֶף עָמַדְתִּי מַרְעִיד וְשָׁאַלְתִּי אוֹתוֹ בְּאֵימָה אֵיזֶה מַעֲשֶׂה (כִּי הֵלֹא בֶּאֱמֶת שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ כַּמָּה וְכַמָּה מַעֲשִׂיּוֹת נוֹרָאוֹת מְאֹד). עָנָה וְאָמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁסִּפַּרְתִּי לְךָ בְּכָנִיסָתִי לְפֹה. וְתֵכֶף נִבְהַלְתִּי מְאֹד. כִּי זָכַרְתִּי

הֵיטֵב הַמַּעֲשֶׂה שֶׁמְּדַבֶּרֶת מֵעִנְיַן הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁבָּא לְמָקוֹם אֶחָד שֶׁהָיוּ שָׁם נְשָׁמוֹת גְּדוֹלוֹת הַרְבֵּה מְאֹד שֶׁהָיָה מֻכְרָח לְתַקְּנָם, וְרָאָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְתַקְּנָם כִּי־אִם כְּשֶׁיִּסְתַּלֵּק עַל יְדֵי זֶה כַּנִּרְשָׁם זֹאת הַמַּעֲשֶׂה בְּמָקוֹם אַחֵר (לְעֵיל מ"ט). וְעָמַדְתִּי מַרְעִיד וּמְשְׁתּוֹמֵם עָנָה וְאָמַר (בְּזֶה הַלָּשׁוֹן מֶע הָאט שׁוֹין לַאנְג אַרוֹיס גִיקוּקְט אוֹיף מִיר, מֶע זָאל מִיךְ דֶּער טַאפֶּן אַהֶער, וּואס זָאל אִיךְ אַייךְ זָאגְן אֶלְפִּים רְבָבוֹת רְבָבוֹת וּמִשָּׁךְ מְאֹד תֵּבֵל רְבָבוֹת בְּכָל פַּעַם. כְּלוֹמַר) שֶׁיֵּשׁ כָּאן בְּאוּמֶין סְבִיבוֹ רְבָבוֹת רְבָבוֹת הַרְבֵּה שֶׁל נְשָׁמוֹת שֶׁעוֹמְדִים עַתָּה סְבִיבוֹ שֶׁיְּתַקְּנָם. שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ לוֹ כָּל הָעִנּוּיִים וְהַיִּסּוּרִים הַקָּשִׁים וְהַמָּרִים הָאֵלּוּ.

וְאַחַר כָּךְ הֵסֵב פָּנָיו קְצָת אֶל הַקִּיר וּפָרַשׂ יָדָיו קְצָת. כְּאוֹמֵר הֲרֵינִי מוֹסֵר נַפְשִׁי וַהֲרֵינִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַבֵּל הַכֹּל בִּשְׁבִילוֹ יִתְבָּרַךְ. וְכָל זֶה אִי אֶפְשָׁר לְצַיֵּר בִּכְתָב כְּלָל. כִּי בְּעִנְיַן תִּקּוּנֵי הַנְּשָׁמוֹת שָׁמַעְנוּ מִפִּיו כַּמָּה שִׂיחוֹת וְתוֹרוֹת נוֹרָאוֹת שֶׁרָמַז לָנוּ בָּהֶם שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּזֶה הַרְבֵּה מְאֹד. כְּמוֹ הַתּוֹרָה וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל רוּת (לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן ס"ה) מֵעִנְיַן בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְהֶבְנוּ מִדְּבָרָיו שֶׁכָּל הַיִּסּוּרִים וְהַמַּחֲלֹקֶת שֶׁעָלָיו הוּא מֵחֲמַת שֶׁעוֹסֵק בָּזֶה הַרְבֵּה. וְכָל עִנְיַן נְסִיעָתוֹ לְאוּמֶין לְהִסְתַּלֵּק שָׁם הַכֹּל בִּשְׁבִיל זֶה כַּנִּרְשָׁם מְעַט מִזֶּה בְּשִׂיחוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲרַ"ן רי"ז).

נט

אַחַר כָּךְ בַּלַּיְלָה הַשַּׁיָּךְ לְיוֹם שְׁלִישִׁי הוּא רְבִיעִי דְּסִכּוֹת הוּא יוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים. וְאָז עַד אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה עָמְדוּ לְפָנָיו חֲבֵרֵי רַבִּי נַפְתָּלִי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. כִּי הָיִינוּ מַחֲלִיפִין מִשְׁמְרוֹתֵינוּ. וּבְעֵת שֶׁשָּׁמַעְנוּ שִׂיחָה הַנַּ"ל לֹא הָיָה אָז רַבִּי נַפְתָּלִי אֶצְלוֹ כִּי הָיָה יָשֵׁן אָז. וְאַחַר כָּךְ בַּלַּיְלָה יָשַׁנְתִּי אֲנִי וְהוּא עִמָּד אֶצְלוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עִם רַבִּי שִׁמְעוֹן. וְאָז בַּלַּיְלָה חָזַר וְדִבֵּר מֵעִנְיַן הַנְּשָׁמוֹת הַנַּ"ל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן כָּאן הַרְבֵּה הַרְבֵּה נְשָׁמוֹת מְאֹד, וְאָמַר כַּמָּה מִשְׁפָּטִים יֵשׁ כָּאן כַּמָּה קְדוֹשִׁים הָיוּ כָּאן, וְכוּ'. עָנָה רַבִּי נַפְתָּלִי וְאָמַר לוֹ הֲלֹא אֲמַרְתֶּם בְּהַתּוֹרָה וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל רוּת הַנַּ"ל שֶׁהַצַּדִּיק הַגָּדוֹל הַמַּפְלִג בְּמַעֲלָה מְאֹד יָכוֹל לִגְמֹר הָעִנְיָן בְּחַיָּיו עַיֵּן שָׁם. עָנָה הוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְאָמַר, לֹא אָמַרְתִּי לָכֶם כִּי־אִם אֵיזֶה בְּחִינָה מִזֶּה כִּי הֶהָכְרֵחַ לֵילֵךְ וּלְהִסְתַּלֵּק בִּשְׁבִיל זֶה.

וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר עַצְמוֹ וְלָקַח הַמַּפְתֵּחַ שֶׁל הַקֶּמֶדֶע וְנָתַן לָהֶם וְצִוָּה עֲלֵיהֶם שֶׁתֵּכֶף שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּעוֹדוֹ יִהְיֶה מָנַח עַל הָאָרֶץ, יִקְחוּ כָּל הַכְּתָבִים שֶׁנִּמְצָאִים שָׁם בְּהַקֶּמֶדֶע וְיִשְׂרְפוּ כֻּלָּם וְהִזְהִירָם לְקַיֵּם דְּבָרָיו, וְהֵם לָקְחוּ הַמַּפְתֵּחַ וְעָמְדוּ בְּבֶהָלָה רוֹעֲדִים וְזוֹחֲלִים וּמִצְטַעֲרִים הַרְבֵּה כְּשָׁמְעָם כָּל זֶה, וְהָיוּ מִתְלַחֲשִׁים יַחַד עַל שֶׁהוּא כְּבָר מֻכְרָח עַצְמוֹ כָּל כָּךְ לְהִסְתַּלֵּק.

עָנָה וְאָמַר מָה אַתֶּם מִתְלַחֲשִׁים, אַתֶּם רַשָּׁאִים לְדַבֵּר מֵהִסְתַּלְקוּתִי בְּפָנַי כִּי אֵין אֲנִי מִתְפַּחֵד מִזֶּה כְּלָל.

וְאַחַר כָּךְ אָמַר לָהֶם אֶפְשָׁר אַתֶּם מְדַבְּרִים עַל אוֹדוֹתַיכֶם. מַה יֵּשׁ לָכֶם לְדַאֹג כְּשֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם. וּמָה אֵלּוּ הַנְּשָׁמוֹת שֶׁלֹּא הִכִּירוּ אוֹתִי כְּלָל הֵם מְצַפִּים עַל תִּקּוּנִים שֶׁלִּי, מִכָּל־שֶׁכֵּן אַתֶּם. אֵלּוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁמַּתּוּ מִקֹּדֶם עִמָּהֶם יֵשׁ אֵיזֶה יְגִיעָה וְכוּ' אֲבָל אַתֶּם מַה יֵּשׁ לָכֶם לְדַאֹג מֵאַחַר שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם אֵין לָכֶם לְהִתְיָרֵא כְּלָל. וְעוֹד שָׁמְעוּ מִמֶּנּוּ דִּבּוּרִים נוֹרָאִים כָּאֵלֶּה מֵעִנְיַן הַנְּשָׁמוֹת וּמֵעִנְיַן הִסְתַּלְקוּתוֹ. וְכָל זֶה הָיָה בַּלַּיְלָה וַאֲנִי הָיִיתִי יָשֵׁן אָז כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. אַחַר כָּךְ הֶקִיצוֹתִי כְּמוֹ שָׁעָה אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה, וּבָאתִי וְעָמַדְתִּי גַּם כֵּן לְפָנָיו, וְרַבִּי נַפְתָּלִי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן עוֹדָם עוֹמְדִים לְפָנָיו וְהוּא יָשַׁב אָז עַל הַכִּסֵּא הַנַּ"ל. כִּי מִן מוֹצָאֵי שַׁבָּת הַנַּ"ל אַחַר שֶׁיָּשַׁב מֵעֵת לְעֵת וַחֲצִי רְצוּפִים עַל הַכִּסֵּא כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. אַחַר כָּךְ הָיְתָה דַּרְכּוֹ לֵישֵׁב עַל הַכִּסֵּא בְּסֵרוּגִין. וְלִפְעָמִים שָׁכַב אֵיזֶה שָׁעוֹת עַל הַמִּטָּה וְאַחַר כָּךְ צִוָּה לְהוֹלִיכוֹ לְהוֹשִׁיבוֹ עַל הַכִּסֵּא לֵישֵׁב שָׁם אֵיזֶה שָׁעוֹת וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְצִוָּה לְהוֹלִיכוֹ אֶל הַמִּטָּה וְאַחַר כָּךְ חָזַר עַל כִּסְאוֹ וְכוּ' וְכֵן הָיָה מִתְנַהֵג בְּכָל אֵלּוּ הַיָּמִים מִן מוֹצָאֵי שַׁבָּת עַד הַסּוֹף. וּבְעֵת שֶׁאֲנִי שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ שִׂיחָה הַנַּ"ל מֵעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה וְכוּ' הָיָה בִּהְיוֹתוֹ שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ. וּבַלַּיְלָה שֶׁהֵם שָׁמְעוּ שִׂיחָה הַנַּ"ל הָיָה יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ. וּכְשֶׁהֶקִיצוֹתִי וּבָאתִי לְפָנָיו, הָיָה עֲדַיִן יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְרַבִּי נַפְתָּלִי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן עָמְדוּ לְפָנָיו עֲדַיִן.

וְסִפֵּר לִי רַבִּי נַפְתָּלִי בִּלְחִישָׁה קְצָת מֵאֲשֶׁר נַעֲשָׂה בְּאוֹתוֹ הָעֵת וְשֶׁכְּבָר מָסַר לָהֶם הַמַּפְתֵּחַ וְצִוָּה לִשְׂרֹף הַכְּתָבִים וְכוּ' וְעָמַדְתִּי מַרְעִיד וּמְשֻׁתּוֹמֵם. אַךְ אַף עַל פִּי כֵן נִתְחַזַּקְתִּי וְאָמַרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁכָּךְ דַּרְכּוֹ שֶׁהוּא מֵכִין עַצְמוֹ לְהִסְתַּלֵּק אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן לֹא יַעֲשֶׂה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ זֹאת, וּבְוַדַּאי יִחְיֶה כִּי לֹא הָיִינוּ יְכוֹלִים לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יַקִּיחַ מֵהָעוֹלָם אוֹר הָאוֹרוֹת וְכוּ' כָּזֶה, אֲחֵרֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא זָכוּ לֵהָנוֹת מֵאוֹרוֹ הַנִּפְלָא וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר כֻּלָּם צְרִיכִים אֵלָיו לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ וְכוּ'. וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים עַל יְדֵי מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ אִבַּדְנוּ מַה שֶּׁאִבַּדְנוּ כִּי אִם הָיִינוּ מַאֲמִינִים לוֹ בִּפְשִׁיטוּת שֶׁיִּסְתַּלֵּק כַּאֲשֶׁר אָמַר לָנוּ בְּפֵרוּשׁ וּבְרֶמֶז פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר בְּוַדַּאי הָיִינוּ יְכוֹלִים לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ דְּבָרִים נוֹרָאִים עוֹד אָז (כִּי רְצוֹנוֹ הָיָה שֶׁיִּהְיֶה אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא שֶׁאֲנַחְנוּ נְעוֹרֵר אוֹתוֹ שֶׁיֹּאמַר לָנוּ אֵיזֶה דְּבָרִים אָז. אֲבָל אֲנַחְנוּ לֹא שָׂמְנוּ לֵב לָזֶה וְהָיִינוּ מְצַפִּים רַק שֶׁיָּשׁוּב לְאֵיתָנוֹ. וְלַחְשֹׁב שֶׁיְּצַוֶּה לָנוּ מַה לַּעֲשׂוֹת אַחֲרֵי הִסְתַּלְקוּתוֹ לֹא רָצִינוּ לַחְשֹׁב כְּלָל וְעַל יְדֵי זֶה לֹא הִפְצַרְנוּ אוֹתוֹ עַל זֶה כְּלָל וְהוּא לֹא אָמַר מֵעַצְמוֹ בְּלִי שׁוּם אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא). וְעָמַדְתִּי לְפָנָיו יַחַד עִם רַבִּי נַפְתָּלִי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְהוּא יָשַׁב עַל כִּסְאוֹ וְהִסְתַּכֵּל בָּנוּ וְלֹא דִּבֵּר מְאוּמָה.

אַחַר כָּךְ אָמַרְתִּי לְרַבִּי נַפְתָּלִי בִּלְחִישָׁא לְךָ וּשְׁכַב לִישֹׁן כִּי עֲדַיִן לֹא יָשַׁנְתָּ כְּלָל. וְלֹא אָבָה לֵילֵךְ מִמֶּנּוּ מֵחֲמַת שֶׁנַּפְשׁוֹ הָיְתָה מָרָה לוֹ מֵאֵלּוּ הַדִּבּוּרִים שֶׁשָּׁמַע מִמֶּנּוּ מֵהִסְתַּלְּקוּתוֹ וְהָיָה חָפֵץ לַעֲמֹד לְפָנָיו עוֹד מֵעֹצֶם הָאַהֲבָה וְהַתְּשׁוּקָה לֵהָנוֹת מִזִּיו צַחְצָחוֹת קְדֻשַּׁת פָּנָיו הַמְּאִירוֹת אָז. אַחַר כָּךְ בְּאֵיזֶה שָׁעָה קַלָּה גָּבְרָה עָלָיו הַשֵּׁנָה וְהָלַךְ לִישֹׁן, וְכֵן רַבִּי שִׁמְעוֹן שָׁכַב עַצְמוֹ לִישֹׁן עַל הַקַּרְקַע בְּאוֹתוֹ הַחֶדֶר עַצְמוֹ שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יָשַׁב שָׁם, וְכֵן הַמְּשָׁרֵת וְאִשְׁתּוֹ כֻּלָּם הָיוּ יְשֵׁנִים וְלֹא נִשְׁאַר לְפָנָיו לְשָׁמְרוֹ וּלְשָׁרְתוֹ כִּי־אִם אֲנִי לְבַדִּי.

ס

וְעָמַדְתִּי לְפָנָיו בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל יְמֵי חַיָּיו כַּמָּה שָׁעוֹת רְצוּפִים אֲנִי לְבַדִּי, מִן אַחַר חֲצוֹת לַיְלָה עַד אוֹר הַיּוֹם אֲבָל לֹא זָכִיתִי לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ שׁוּם שִׂיחָה וְהַכֹּל מֵחֲמַת שֶׁלֹּא רָצִיתִי לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתִּי שֶׁיִּסְתַּלֵּק, וְלֹא רָצִיתִי לִשְׁאֹל אוֹתוֹ כְּלָל מַה נַּעֲשֶׂה וּמַה נִּפְעָל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וַאֲנִי מֵבִין עַתָּה לְמַפְרֵעַ שֶׁהוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָיָה חָפֵץ וּמִשְׁתּוֹקֵק מְאֹד שֶׁנִּשְׁאַל אוֹתוֹ וְנַפְצִיר אוֹתוֹ עַל זֶה שֶׁיְּסַדֵּר לָנוּ אֵיזֶה דְּבָרִים, אָז הָיָה אוֹמֵר לָנוּ. אַךְ בַּעֲוֹונוֹתֵינוּ הָרַבִּים מֵרִבּוּי תְּשׁוּקָתֵנוּ אֵלָיו עַד שֶׁלֹּא יָכֹלְנוּ לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ הִסְתַּלְּקוּתוֹ, עַל יְדֵי זֶה לֹא הִפְצַרְנוּ אוֹתוֹ עַל זֶה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

וְעָמַדְתִּי לְבַדִּי לְפָנָיו אָז בְּאוֹתָהּ הַלַּיְלָה וְהוּא הִסְתַּכֵּל וְחָזָה בִּי בְּעֵינָיו הַנּוֹרָאִים הַרְבֵּה, וְכָל הִסְתַּכְּלוּת שֶׁלּוֹ, שֶׁהִסְתַּכֵּל בִּי הָיָה כְּמוֹ דִּבּוּרִים מַמָּשׁ. וַאֲנִי מֵבִין עַתָּה כַּמָּה הִתְחַזְּקוּת וְכַמָּה עֲנָיִנִים מֵהִסְתַּכְּלוּתוֹ בִּי אָז. וּבְכָל עֵת שֶׁעוֹבֵר עָלַי, חַס וְשָׁלוֹם, מַה שֶּׁעוֹבֵר, בְּכָלָל וּבְפָרָט, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּנַפְלְאוֹתָיו מַצִּילֵנִי מִכֻּלָּם, אֲנִי מֵבִין, שֶׁהַכֹּל הָיָה מְרֻמָּז בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ. כִּי הִסְתַּכְּלוּתוֹ הָיְתָה כְּמַדֵּבֵּר עִמִּי עַל מִי אַתָּה נִשְׁאָר עִם כָּל הָאוֹצָרוֹת הַגְּנוּזִים אֶצְלְךָ וּמַה יִּהְיֶה נַעֲשֶׂה עִמְּךָ, כִּי רַבִּים יַעַמְדוּ עָלֶיךָ וּמַה יַּעֲשֶׂה חָלוּשׁ כְּמוֹךָ וְכוּ' וְכוּ'. כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה וְיָתֵר מִזֶּה מַה שֶּׁאֵינִי יוֹדֵעַ בְּעַצְמִי הַכֹּל הָיָה מְרֻמָּז בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ שֶׁהִסְתַּכֵּל בִּי הַרְבֵּה הַרְבֵּה בְּכַוָּנָה בְּאוֹתָהּ הַלַּיְלָה. וְכָל הִסְתַּכְּלוּת וְהִסְתַּכֵּל בִּי אָז הָיָה שׁוֹוֶה בּוֹ אֵיזֶה שָׁעָה רְצוּפָה.

סא

אַחַר כָּךְ צִוָּה עָלַי לְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ מֵהַכִּסֵּא לְמִטָּתוֹ, וְלָקַחְתִּי אוֹתוֹ וְהוֹלַכְתִּי אוֹתוֹ, וְהוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָיָה רֹאשׁוֹ וְרֹבּוֹ נִסְמָךְ עָלַי, וְרַגְלָיו הָיוּ מְעַט נוֹגְעִים בָּאָרֶץ, וְהָיָה נִשָּׂא עָלַי עַד שֶׁהֵבֵאתִיו לְמִטָּתוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה רְחוֹקָה מֵהַכִּסֵּא. וּכְשֶׁהֵבֵאתִיו אֶל הַמִּטָּה אָחַזְתִּי אוֹתוֹ וְהִגְבַּהְתִּיו וְהִנַּחְתִּי אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה. עָנָה וְאָמַר לְאַט לְאַט (בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז פַּאנוואלע

פַּאוָואלָע), וְכָךְ עָשִׂיתִי וְהִנַּחְתִּיו עַל מִטָּתוֹ בִּלְאַט בְּנַחַת. וְהָיָה תֵּמַהּ בְּעֵינַי עַל שֶׁהִצְרִיךְ אוֹתִי לְהַזְהִיר עַל זֶה. עָנָה וְאָמַר אֲנִי כָּבֵד עַתָּה עַל כֵּן הִזְהַרְתִּיךְ עַל זֶה (כִּי הָאָדָם קָרוֹב לְמִיתָתוֹ הוּא כָּבֵד מֵחֲמַת שֶׁהַחִיּוּת מַתְחִיל לְהִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ) וּבְכָל זֶה רָמַז לִי שֶׁהוּא קָרוֹב מְאֹד לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ וַאֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי כָּל זֶה כְּלָל כַּנַּ"ל. וְשָׁכַב עַל הַמִּטָּה וְאָז הִסְתַּכֵּל בִּי הַרְבֵּה מְאֹד כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וַאֲנִי זָכִיתִי לְשָׁרְתוֹ אָז לְבַדִּי וּלְהוֹשִׁיט לוֹ מַה שֶּׁהָיָה צָרִיךְ.

אַחַר כָּךְ עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי לוֹ רַבִּי קְחוּ אֵיזֶה דָּבָר לְהָשִׁיב נַפְשְׁכֶם הֵשִׁיב מַה תִּתֵּן לִי אֶמְרָתִי מְעַט תֵּה, עָנָה וְאָמַר עִם חֶלְמוֹן בֵּיצָה כִּי אָז הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ לִפְעָמִים תֵּה מְבֻשָּׁל עִם חֶלְמוֹן בֵּיצָה שֶׁעוֹשִׂין לְהֶקֵל הַהוּסְט. וְכֵן עָשִׂיתִי וּבִשַּׁלְתִּי הַתֵּה עִם הַחֶלְמוֹן וְהִסֵּכָר וְנָתַתִּי לוֹ. וְצִוָּה לִתֵּן לוֹ מְעַט מַיִם וְנָטַל יָדָיו וְלָקַח הַתֵּה וְאָמַר שֶׁהֵיא חַמָּה עֲדַיִן כִּי אָז הָיָה נִזְהָר שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת מַשְׁקֶה חַם שֶׁלֹּא יְעוֹרֵר הַדָּם שֶׁל הַהוּסְט. כִּי אֵיזֶה יָמִים קֹדֶם הִסְתַּלְּקוּתוֹ פָּסַק מִמֶּנּוּ יְצִיאַת הַדָּם עַל יְדֵי הַהוּסְט. וְלָקַחְתִּי הַתֵּה וְהוֹרַקְתִּי מִכְּלִי אֶל כְּלִי לְקָרְרָה קְצָת כַּנַּהוּג, וְאַחַר כָּךְ נָתַתִּי לוֹ וְאָמַר שֶׁעֲדַיִן הִיא חַמָּה, וְלָקַחְתִּי וְקֵרַרְתִּי אוֹתָהּ עוֹד וְאָמַר שֶׁעֲדַיִן הִיא חַמָּה וְכֵן הָיָה כְּמוֹ שָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע פְּעָמִים. אַחַר כָּךְ אַחַר שֶׁקֵּרַרְתִּי אוֹתָהּ כָּרָאוּי כִּרְצוֹנוֹ, לָקַחָהּ וּבֵרַךְ וְשָׁתָה.

סב

אַחַר כָּךְ עָמַדְתִּי לְפָנָיו עוֹד עַד שֶׁהֵאִיר הַיּוֹם וְנִתּוֹסֵף בִּי שִׂמְחָה וְחִיּוּת קְצָת עַל שֶׁזָּכִיתִי לְשַׁמְּשׁוֹ כָּל כָּךְ. כִּי לָאו כָּל יוֹמָא זָכִיתִי לְשַׁמְּשׁוֹ כִּי רְצוֹנוֹ הָיָה שֶׁהַמְשָׁרֵת שֶׁלּוֹ יְשַׁמְּשׁוֹ, רַק לְעִתִּים רְחוֹקִים זָכִיתִי לְשָׁרְתוֹ מְעַט, וְעַתָּה זָכִיתִי לְשָׁרְתוֹ כַּמָּה שָׁעוֹת רְצוּפִים בְּעֵת כְּזֹאת עַל כֵּן הָיִיתִי שָׂמֵחַ קְצָת. אֲבָל לֹא יָדַעְתִּי כִּי בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם לוֹקֵחַ ה' אֶת אֲדוֹנֵנוּ, אַדְרַבָּא נִדְמֶה לִי אָז שֶׁיִּחְיֶה עוֹד.

וּכְשֶׁהֵאִיר הַיּוֹם הִתְחִילוּ לָקוּם וְלָקִיץ מִשְׁנָתָם הַמְשָׁרֵת וְכֵיוֹצֵא שֶׁהָיוּ רְגִילִים לַעֲמֹד לְפָנָיו וְעָמְדוּ לְפָנָיו. אָז הָלַכְתִּי אֶל הַמְּקֻוֶּה לְהָכִין עַצְמִי לִתְפִלָּה וְזֶה הָיָה יוֹם שְׁלִישִׁי רְבִיעִי דְּסִכּוֹת וּבַחֲזִירָתִי מֵהַמְּקֻוֶּה בָּאתִי לְחַדְרוֹ וּמְצָאתִיו יוֹשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, יוֹשֵׁב וְלֹא שׁוֹכֵב, וּמְעֻטָּף בְּטַלִּיתוֹ וּמִתְפַּלֵּל. וְאַחַר כָּךְ לָקַח הָאֶתְרוֹג וְהַלּוּלָב וּמִינָיו וַאֲחָזָם בְּיָדוֹ מְעֻטָּף בְּטַלִּיתוֹ וְיוֹשֵׁב עַל מִטָּתוֹ וְסִדּוּר שֶׁל הָאַר"י זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָיָה מֻנָּח עַל בִּרְכָּיו הַקְּדוֹשִׁים. וְגָמַר אֶת הַהַלֵּל עִם הָאַרְבָּעָה מִינִים וְאָמַר הוֹשַׁעְנוֹת בְּקוֹל רָם קְצָת, שֶׁהָיוּ נִשְׁמָעִים דִּבּוּרָיו לְכָל הָעוֹמְדִים בַּבַּיִת. אַשְׁרֵי הָעֵינַיִם שֶׁזָּכוּ לִרְאוֹת אוֹתוֹ אָז וְלִשְׁמֹעַ קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁאָחַז הָאַרְבָּעָה מִינִים וְאָמַר הַלֵּל וְהוֹשַׁעְנוֹת בַּיּוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים. וְגַם אֲנַחְנוּ גָּמַרְנוּ

הַתְּפִלָּה בְּצִבּוּר בַּחֶדֶר הַשֵּׁנִי בְּסָמוּךְ לְחַדְרוֹ, שֶׁהָיֵינוּ מִתְפַּלְּלִין שָׁם בְּצִבּוּר תָּמִיד וְגַם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הִתְפַּלְּלוּ כָּל הַקָּהָל שָׁם כַּדָּת.

אַחַר הַתְּפִלָּה נִזְדַּמֵּן שֶׁהֶצְרַכְתִּי לַעֲבֹר דֶּרֶךְ חַדְרוֹ בִּשְׁבִילִי וְהִסְתַּכֵּל בִּי. אַחַר כָּךְ דִּבַּרְתִּי עִם אָחִיו רַבִּי יְחִיאֵל זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וְאָמַרְתִּי לוֹ עַתָּה נָפַלְתִּי בְּדַעְתִּי וְיָכוֹל לַעֲלוֹת עַל דַּעְתִּי שֶׁיִּסְתַּלֵּק וַאֲנִי צָרִיךְ שֶׁאַתֶּם תְּחַזְּקוּ אוֹתִי בָּזֶה וְחִזֵּק אוֹתִי וְנִתְחַזַּקְתִּי בְּדַעְתִּי לְבַל אַעֲלֶה עַל דַּעְתִּי שֶׁיִּסְתַּלֵּק, כִּי הָיָה אֶצְלֵנוּ אָסוּר לְהַעֲלוֹת מַחֲשָׁבָה זֹאת עַל לִבֵּנוּ.

אַחַר כָּךְ יָצָאתִי מִשָּׁם וְהָלַכְתִּי אֶל הָאַכְסַנְיָא שֶׁלִּי שֶׁאָכַלְתִּי שָׁם וְלֹא הָיָה הַבַּעַל הַבַּיִת בְּבֵיתוֹ. וְהִמְתַּנְתִּי הַרְבֵּה עָלָיו וּבְתוֹךְ כָּךְ שָׁכַבְתִּי לִישֹׁן קְצָת קֹדֶם הָאֲכִילָה, כִּי הָיִיתִי יָגֵעַ מְאֹד וְלֹא יָכֹלְתִּי לִישֹׁן. וְגַם עָסַקְתִּי בְּכְתִיבַת הַתּוֹרָה שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ לְתַקֵּן אֵז אֵיזֶה דָּבָר.

אַחַר כָּךְ בָּא הַבַּעַל הַבַּיִת וְאָכַלְתִּי עִמּוֹ. וְרָצִיתִי לִשְׁכַּב עַצְמִי לִישֹׁן שָׁם מֵחֲמַת שֶׁלֹּא יְשַׁנְתִּי מֵחֲצִי הַלַּיְלָה עַד הֵנָּה, וְהָיָה צַר לִי מְאֹד כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה נַּעֲשֶׂה שָׁם עִם רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן אָמַרְתִּי בְּלִבִּי הֲלֹא אִי אֶפְשָׁר בְּלֹא שֵׁנָה וְאִם לֹא אִישַׁן עַתָּה אֶהְיֶה מֻכְרָח לִישֹׁן אַחַר כָּךְ וּמִי יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה נַעֲשֶׂה אָז. וְהָיָה רְצוֹנִי לִישֹׁן שָׁם אַךְ רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ וַעֲצַת ה' הִיא תָקוּם. וְחָמַל עָלַי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו הַנּוֹרָאִים וְנָתַן בְּלִבִּי וְנִתְיַשַּׁבְתִּי הָאֱמֶת שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלִי שֵׁנָה אֲבָל אֵלֵךְ לְבֵית רַבֵּנוּ לִישֹׁן שָׁם, כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה נַּעֲשֶׂה שָׁם וְכֵן הָיָה.

וּבָאתִי לְבֵיתוֹ וְנִכְנַסְתִּי לְחַדְרוֹ וְהִנֵּה שָׁם קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל מְאֹד וּמְצָאתִיו יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ אֲבָל נִשְׁמָתוֹ וְחַיּוּתוֹ הוֹלֵךְ וּפוֹסֵק וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לֵישֵׁב עוֹד עַל כִּסְאוֹ וְכִמְעַט שֶׁנִּגְוַע וַאֲנָשִׁים עוֹמְדִים עָלָיו וְשׁוֹפְכִים עָלָיו מַיְנֵי בְּשָׂמִים יְקָרִים לְהַחֲיוֹתוֹ כַּנָּהוּג. וְאָז בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם סְבִיב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁבָּא לְשָׁם אִישׁ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִטֶּרָאוִויצָע, וְהוּא עָמַד עָלָיו אָז וְעָסַק עִמּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֲנָשִׁים (וְגַם בָּזֶה יֵשׁ מַעֲשֶׂה, שֶׁרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הִבְטִיחוֹ כְּבָר בְּחַיָּיו עַל זֶה). וּכְבוֹאִי לְשָׁם וּמָצָאתִי כָּל זֶה נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת וְאָמַרְתִּי שֶׁיִּקְחוּ אוֹתוֹ מִיָּד וְיַשְׁכִּיבוּהוּ עַל מִטָּתוֹ וְהִטָּה בְּיָדוֹ הוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּעַצְמוֹ וְלֹא הִסְכִּים לָזֶה.

סג

אַחַר כָּךְ בְּשָׁעָה קַלָּה רָאִיתִי שֶׁחַיּוּתוֹ מוּעָט מְאֹד וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָשֶׁבֶת עַל הַכִּסֵּא כְּלָל חָזַרְתִּי וְצִוִּיתִי לָשֵׂאת אוֹתוֹ עַל מִטָּתוֹ וְאָז שָׁתַק וְלֹא אָמַר לֹא הֵן וְלֹא לָאו. וְלָקַח אוֹתוֹ הָאִישׁ מִטֶּרָאוִויצָע עַל זְרוֹעוֹ וְנָשָׂא אוֹתוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה עַד מִטָּתוֹ וְהִשְׁכִּיב אוֹתוֹ עַל מִטָּתוֹ.

וּבִהְיוֹתוֹ מַשְׁכִּיב אוֹתוֹ תָּפַסְתִּי אֲנִי אֶת יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה בְּיָדִי כְּדֶרֶךְ הַנָּהוּג בְּנוֹתְנֵי שָׁלוֹם זֶה לָזֶה וְחִבַּקְתִּי אֶת יָדוֹ בְּדֶרֶךְ הִתְקַשְּׁרוּת. וְשָׁכַב עַל מִטָּתוֹ וְהָיָה מְלֻבָּשׁ בִּבְגָדָיו, בְּמַלְבּוּשׁ

נָאֶה שֶׁל מָשִׁי וְצִוָּה לְר' שִׁמְעוֹן שֶׁיַּלְבִּישׁוֹ יָפֶה דְּהַיְנוּ שֶׁצִּוָּה לִסְגֹּר הַבָּתֵּי יָדַיִם (שֶׁקּוֹרִין אַרְבֶּל) בְּהַקְּרָסִים וְעָשָׂה כֵּן. וְהָיָה קְצָת מֵהַבֵּית יָד שֶׁל הַכֻּתֹּנֶת שֶׁלּוֹ יוֹצֵא לַחוּץ מֵהַבֵּית יָד שֶׁל הַבֶּגֶד יוֹתֵר מֵהָרָאוּי וְצִוָּה עָלָיו בִּרְמִיזָה לְתָחְבוֹ יָפֶה לְתוֹךְ בֵּית יָד שֶׁל הַבֶּגֶד. וְצִוָּה לְרַחֵץ יָפֶה אֶת זְקָנוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁהָיָה עָלָיו קְצָת דָּם שֶׁל הַהוּסְט וּרְחָצוֹ יָפֶה וְשָׂכַב עַל מִטָּתוֹ בְּחֶדְוַת גָּדוֹל, וְלָקַח אֵיזֶה עִגּוּל שֶׁל שַׁעֲוָה וְכִיּוֹצֵא וְגִלְגְּלוֹ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו וְחָשַׁב מַחְשָׁבוֹתָיו הַנּוֹרָאוֹת, כַּדֶּרֶךְ הַנָּהוּג בִּגְדוֹלִים שֶׁכְּשֶׁחוֹשְׁבִין בְּאֵיזֶה עִנְיָן הֵם מְגַלְגְּלִין בֵּין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן שַׁעֲוָה, וְהוּא זְכָרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָיָה רָגִיל בָּזֶה קְצָת בְּסוֹף יָמָיו. וַאֲפִלּוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן בַּשָּׁעָה הָאַחֲרוֹנָה הָיְתָה מַחֲשַׁבְתּוֹ הַנּוֹרָאָה עֲסוּקָה בַּמֶּה שֶׁהָיְתָה עֲסוּקָה, וּבְיָדָיו הַקְּדוֹשִׁים גִּלְגֵּל אֵיזֶה דָּבָר בְּחֶדְוָת נְפָלָא וּבְצַחוּת וְזַכוּת נָאֶה וְנוֹרָאָה אֲשֶׁר לֹא נִרְאָה כָּמוֹהוּ.

וְנָתְנוּ לוֹ מְעַט רֹטֶב לֶאֱכֹל וְנָטַל יָדָיו וּבֵרַךְ וְאָכַל וְאַחַר כָּךְ בְּאֵיזֶה שָׁעָה נָתְנוּ לוֹ עוֹד הַפַּעַם רֹטֶב וְלֹא הָיָה יָכוֹל לֶאֱכֹל עוֹד. וְנִמְשַׁךְ הַדָּבָר מֵעֵת שֶׁשָּׁכַב עַל מִטָּתוֹ עַד שֶׁנִּגְוַע בְּעֶרֶךְ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת וְיוֹתֵר קְצָת.

סד

וּבְעוֹדוֹ שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ נַעֲשָׂה קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּעִיר שֶׁיֵּשׁ שְׁרֵפָה בָּרְחוֹב הַסָּמוּךְ לְבֵיתוֹ, וְהָיָה אָז רוּחַ סְעָרָה גָּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד אֲשֶׁר אֵין שְׁכִיחַ דֻּגְמָתוֹ, מַמָּשׁ הָיָה מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים, וְהַסַּכָּה שֶׁעָשׂוּ אֵצֶל בֵּיתוֹ נָפְלָה מִגֹּדֶל הָרוּחַ, וְאָז בְּתֹקֶף הִתְגַּבְּרוּת הָרוּחַ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר הָיְתָה הַשְּׂרֵפָה הַנַּ"ל וּבָרְחוּ רֹב הָעוֹלָם אֶל הַשְּׂרֵפָה וְלֹא יָכֹלְתִּי לָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי מַה לַּעֲשׂוֹת וְאָמַרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁאֲנִי בְּוַדַּאי לֹא אֶפָּרֵד מִמֶּנּוּ יִהְיֶה אֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה. אַךְ לְעֵת עַתָּה רָצִתִּי גַּם כֵּן לִמְקוֹם הַשְּׂרֵפָה לִרְאוֹת מַה נַּעֲשָׂה שָׁם כִּי הֵבַנְתִּי שֶׁבְּשָׁעָה קַלָּה זֹאת לֹא יִסְתַּלֵּק, וּבְעוֹדִי רָץ לְשָׁם חָמַל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל עַמּוֹ וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ בְּנֵס נִפְלָא בְּתֹקֶף רוּחַ סְעָרָה כָּזֶה. וּפָגְעוּ בִּי אֲנָשִׁים בְּהִיוֹתִי רָץ לִמְקוֹם הַשְּׂרֵפָה וְהוֹדִיעוּ לִי שֶׁבָּרוּךְ הַשֵּׁם שָׁקְעָה הָאֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ.

וְחָזַרְתִּי אֲלֵיו וְעָמַדְנוּ עָלָיו אֵצֶל מִטָּתוֹ הַקְּדוֹשָׁה. וְהַבַּיִת מָלֵא אֲנָשִׁים רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לְכָבוֹדוֹ, וּכְשֶׁרָאוּ שֶׁקָּרוֹב אֶל הַסּוֹף הִתְחִילוּ לוֹמַר עָלָיו מַעֲבַר יַבֹּק הַפְּסוּקִים שֶׁאוֹמְרִים עַל הַצַּדִּיקִים. וְאַחַר כָּךְ נִדְמָה שֶׁנִּגְוַע וְהִתְחַלְתִּי לִבְכּוֹת וְלִצְעֹק מְאֹד רַבִּי רַבִּי עַל מִי עֲזַבְתָּם אוֹתָנוּ וְשָׁמַע קוֹלֵנוּ וְנִתְעוֹרֵר וְהֶחֱזִיר רֹאשׁוֹ וּפָנָיו הַנּוֹרָאִים אֵלֵינוּ כְּאוֹמֵר אֵינִי עוֹזֵב אֶתְכֶם חַס וְשָׁלוֹם.

וְאַחַר כָּךְ לֹא נִתְמַהֲמַהּ הִרְבֵּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו בְּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה גְּדוֹלָה, נָקִי וְזַךְ וְצַח בְּלִי שׁוּם בִּלְבּוּל כְּלָל וּבְלִי שׁוּם תְּנוּעָה מְשֻׁנָּה בְּיִשּׁוּב הַדַּעַת נְפָלָא וְנוֹרָא. וְכָל הָעוֹמְדִים

שָׁם רֹב אַנְשֵׁי הַחֲבוּרָא קְדוֹשָׁה וְכָל גְּדוֹלֵי הַמַּשְׂמִשִׁים הָעוֹסְקִים בָּזֶה כֻּלָּם אָמְרוּ שֶׁכְּבָר רָאוּ כַּמָּה שֶׁמֵּתוּ בִּנְקִיּוּת וּבְדַעַת אֲבָל הִסְתַּלְקוּת כָּזֶה לֹא רָאוּ מֵעוֹלָם. וְכָל זֶה הָיָה לְפִי דַּעְתֵּנוּ אֲבָל בְּעֶצֶם הִסְתַּלְקוּתוֹ אֵין לָנוּ פֶּה לְדַבֵּר כִּי לֵית מַחֲשָׁבָה תִּפִיסָא בָּזֶה כְּלָל. וּמִי שֶׁיָּבִין מְעַט מִגְּדֻלָּתוֹ עַל יְדֵי סְפָרָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַשִּׂיחוֹת וְהַסִּפּוּרִים שֶׁשָּׁמַעְנוּ מִפִּיו וְכוּ' וְכוּ', יָבִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְדַבֵּר כְּלָל מֵהִסְתַּלְקוּת פֶּלֶא וְחִדּוּשׁ נוֹרָא כָּזֶה. אֲשֶׁר לֹא הָיָה כָּמוֹהוּ וְלֹא יִהְיֶה כְּמוֹהוּ כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּפֵרוּשׁ כַּנִּרְשָׁם בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲר"ן רמו). מַה נֹּאמַר וּמַה נְּדַבֵּר מָה אָשִׁיב לַה' שֶׁזִּכִּיתִי לִהְיוֹת בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה אִלְמָלֵא אֲתֵינָא לְעָלְמָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּא דַּי.

סה

וְתֵכֶף נַעֲשָׂה בְּוַדַּאי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל וְצַעֲקָנוּ אָנָּא בְּכֹחַ וּבְוַדַּאי נַעֲשָׂה בְּכִיָּה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה מְאֹד. וְשׁוּם אִשָּׁה לֹא הָיְתָה בַּבַּיִת מֵעֵת שֶׁנִּסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם עַד יוֹם הַמֻּחֶרֶת שֶׁהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ מִבֵּיתוֹ לִקְבוּרָה, וְגַם זֶה אֵינוֹ שָׁכִיחַ אֲצָל שׁוּם אָדָם שֶׁשּׁוּם אִשָּׁה לֹא תִּבְכֶּה עָלָיו, כִּי בְּנוֹתָיו לֹא הָיוּ אֲצָלוֹ אָז וְאִשְׁתּוֹ לֹא מָלְאָה לִבָּהּ לִכְנֹס לְחַדְּרוֹ לִבְכּוֹת עָלָיו כִּי הָיְתָה אִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִיָּה שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שׁוּם הִתְחַבְּרוּת עִמּוֹ זְכֹרוֹנוֹ לִבְרָכָה רַק הָיְתָה בּוֹכָה בְּחַדְרָהּ.

וּמִיָּד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּקֶדֶשׁ וְהִתְחִילוּ לִפְשֹׁט מִמֶּנּוּ בְּגָדָיו, בְּתוֹךְ רַעַשׁ הַבְּכִיָּה, נִזְדַּרֵז רַבִּי שִׁמְעוֹן מִיָּד וְלָקַח הַמַּפְתֵּחַ וּפָתַח הַקְּמָדֶּע וְהוֹצִיא מִשָּׁם כָּל הַכְּתָבִים שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לָנוּ בְּחַיָּיו וְהָיוּ כַּמָּה סְפָרִים וְקוּנְטְרֵסִים מְפֻזָּרִים וּלְקָחָם כֻּלָּם וְהָלַךְ לְחֶדֶר אַחֵר שֶׁהָיָה שָׁם תַּנּוּר כְּדֵי לְשָׂרְפָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלָיו כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהָלַכְתִּי גַּם בֵּן עִמּוֹ בְּמֶר נֶפֶשׁ בִּבְכִיָּה כְּדֵי לִזְכּוֹת לִשְׂאֹב עַל כָּל פָּנִים מֵהֶעָשָׁן הַקָּדוֹשׁ שֶׁל תּוֹרָתוֹ הַנּוֹרָאָה שֶׁלֹּא זָכוּ הַדּוֹר לֵהָנוֹת מֵהֶם אוֹי לָנוּ מַה שֶּׁאָבַדְנוּ בַּעֲוֹונוֹתֵינוּ הָרַבִּים.

וְאַחַר שֶׁהִשְׁלִיכָם אֶל הַתַּנּוּר חָזַרְתִּי וּבָאתִי אֵלָיו זְכֹרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְחַדְּרוֹ וּמְצָאתִיו כְּבָר מֻנָּח עַל הָאָרֶץ. כִּי בְּתוֹךְ שֶׁהָיִיתִי שָׁם בַּחֶדֶר הָאַחֵר בְּתוֹךְ כָּךְ הִנִּיחוּהוּ עַל הָאָרֶץ וּמְצָאתִיו פָּנָיו מְגֻלֶּה וְהָיָה כְּמוֹ מְחַיֵּךְ קְצָת. וְנוֹרָאוֹת זַכּוּת קִלְסְתֵּר פָּנָיו הַנּוֹרָאוֹת אָז, הָיוּ מַמָּשׁ כְּמוֹ תֹּאַר פָּנָיו בְּחַיָּיו בְּעֵת שֶׁהָלַךְ בְּבֵיתוֹ אָנָה וָאָנָה וְחָשַׁב מַה שֶּׁחָשַׁב מַה שֶּׁהָיָה מֻנָּח עָלָיו כָּל מִינֵי חֵן אֲמִתִּי שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת, אוֹתוֹ הַחֵן הַנּוֹרָא וְהַיְפִי הַנִּפְלָא הָיוּ עָלָיו אָז בְּעֵת שֶׁרְאִיתִיו מֻנָּח עַל הָאָרֶץ. וְאִי אֶפְשָׁר לְצַיֵּר זֹאת כִּי־אִם לְמִי שֶׁזָּכָה לִרְאוֹתוֹ בְּחַיָּיו בְּעֵת הַנַּ"ל כְּשֶׁהָלַךְ בְּבֵיתוֹ אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה.

סו

וְנִסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם בְּיוֹם שְׁלִישִׁי רְבִיעִי דְּסֻכּוֹת חַ"י תִּשְׁרֵי תקע"א לִפְרָט־קָטָן אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם אֵיזֶה שָׁעוֹת. וַאֲנִי לֹא רָצִיתִי לְזָרֵז שֶׁיּוֹצִיאוּ אוֹתוֹ לִקְבוּרָה מִיָּד כִּי הָיָה צַר לִי מְאֹד פְּרִידָתוֹ, וְגַם כִּי מִבְּאֹר בַּשֶּׁלְחָן־עָרוּךְ שֶׁעַל אֲבִיו וְרַבּוֹ אֵין הַזְּרִיז מְשֻׁבָּח. וְנִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר עַד שֶׁחָשַׁךְ הַיּוֹם, וְאָמְרוּ כֻּלָּם שֶׁאֵין לְהוֹצִיא אָדָם גָּדוֹל בְּחֶשְׁכַת לַיְלָה וְנִתְעַכֵּב עַד לְמָחֳרָתוֹ בְּיוֹם רְבִיעִי.

לְמָחֳרָתוֹ צִוּוּ שֶׁיֵּלְכוּ כֻּלָּם לַמְּקֻוֶה לִטְבֹּל וְאַחַר גְּמַר הַתְּפִלָּה הִתְעַסְּקוּ בּוֹ. וְהָיָה נָקִי וְזַךְ מְאֹד בְּלֹא שׁוּם רֵיחַ פָּגוּם כְּלָל, אַדְרַבָּא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סִבֵּב שֶׁהָיוּ רֵיחוֹת טוֹבוֹת מְאֹד נוֹדְפוֹת מִמֶּנּוּ. וְכָל בְּנֵי הַחֲבוּרָה שָׁאֲלוּ אוֹתָנוּ אֵיךְ לְהִתְנַהֵג עִמּוֹ וְאָמְרוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר נְצַוָּה כֵּן יַעֲשׂוּ. וְאָמַרְתִּי שֶׁיַּעֲשׂוּ עִמּוֹ רַק כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין עִם שְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵבַנְתִּי שֶׁכָּךְ רְצוֹנוֹ. גַּם שָׁאֲלוּ אִם רְצוֹנֵנוּ לַעֲסֹק עִמּוֹ אֲנַחְנוּ בְּעַצְמֵנוּ דַּוְקָא. וְאָמַרְתִּי שֶׁבְּנֵי הַחֲבוּרָה הָעוֹסְקִים בָּזֶה תָּמִיד יַעַסְקוּ עִמּוֹ כִּי יָדַעְתִּי בְּנַפְשִׁי שֶׁלְּפִי גְּדֻלָּתוֹ אֵין נִמְצָא אָדָם בָּעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַעֲסֹק עִמּוֹ אַךְ בְּמָקוֹם גְּדֻלָּתוֹ שָׁם אָנוּ מוֹצְאִין עִנְוָתָנוּתוֹ. וּרְצוֹנוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁכָּל אֶחָד יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ. וּבָעֵת הַזֹּאת מַגִּיעַ הָעֵסֶק שֶׁל קְבוּרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה לִבְנֵי הַחֲבוּרָה הָעוֹסְקִים בָּזֶה תָּמִיד וְיִהְיֶה לָהֶם גַּם כֵּן זְכִיָּה לָנֶצַח.

וְקֹדֶם שֶׁהִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בּוֹ בְּהִיוֹתוֹ שׁוֹכֵב עֲדַיִן עַל הָאָרֶץ נִזְדָּרַזְתִּי וְלֹא הִתְפַּלַּלְתִּי כִּי־אִם עַד אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית וְלֹא אָמַרְתִּי הַלֵּל וְלֹא בֵּרַכְתִּי עֲדַיִן עַל הָאֲתְרוֹג, וְהָלַכְתִּי לְחַדְרוֹ וְיָשַׁבְתִּי אֶצְלוֹ עַל הָאָרֶץ וְדִבַּרְתִּי בְּאָזְנוֹ מַה שֶּׁהָיִיתִי נִכְסָף לְדַבֵּר לְפָנָיו בְּאֵלּוּ הָעִתִּים בְּחַיָּיו וְלֹא אִסְתַּיַּע מִלְּתָא, וְאָמַרְתִּי אֲדַבֵּר עַתָּה לְפָנָיו. וְאַחַר כָּךְ בָּכִיתִי עָלָיו הַרְבֵּה בִּהְיוֹתִי יוֹשֵׁב אֶצְלוֹ עַל הָאָרֶץ וּבְתוֹךְ כָּךְ נִתְקַבְּצוּ שְׁאָר אֲנָשִׁים וְעָמְדוּ עָלָיו וּבָכוּ עִמִּי וְלֹא הָיָה שׁוּם אָדָם בָּעוֹלָם שֶׁבָּכָה עָלָיו עַל הָאָרֶץ כִּי־אִם אֲנִי לְבַדִּי. כִּי עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת עִירִי, כִּי כְּבָר הֵעִיד עָלַי הוּא בְּעַצְמוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכֻּלָּם כַּנִּרְשָׁם בְּמָקוֹם אַחֵר (הַקְּדָמַת חַיֵּי מוֹהַר"ן).

אַחַר כָּךְ הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ. וּבָעֵת שֶׁטָּהֲרוּ אוֹתוֹ לֹא רָצִיתִי לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ וְהֶחֱזַרְתִּי פָּנַי כִּי אֵין רוֹאִין אֶת רַבּוֹ כְּשֶׁהוּא רוֹחֵץ. וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁהִתְחִילוּ לְהַלְבִּישׁוֹ עָמַדְתִּי אֶצְלוֹ. אֱמֶת מַה נֶּהְדָּר הָיָה כְּשֶׁהָיָה מְלֻבָּשׁ בְּטַלִּית וְהָרְדִיד שֶׁקּוֹרִין סוּבָּע. אַשְׁרֵי עַיִן רָאֲתָה אוֹתוֹ. וְהָיָה שׁוֹכֵב עַל הַשֻּׁלְחָן מְעֻטָּף בְּהַטַּלִּית וְהַנַּ"ל, בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה גְּדוֹלָה כְּמוּכָן לֵילֵךְ וְלַעֲלוֹת לְמָקוֹם שֶׁיַּעֲלֶה. אַשְׁרֵי הַגּוּף שֶׁלֹּא נֶהֱנָה מֵהָעוֹלָם הַזֶּה כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, אַשְׁרֵי הָעֵינַיִם שֶׁלֹּא הָיוּ לָהֶם שׁוּם הִסְתַּכְּלוּת בָּזֶה הָעוֹלָם, כִּי כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לֹא הָיָה עוֹלֶה אֶצְלוֹ כְּהֶרֶף עַיִן. אַשְׁרֵי הָאָזְנַיִם שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ שׁוּם קוֹל שֶׁל זֶה הָעוֹלָם וְכֵן שְׁאָר כָּל הָאֵיבָרִים וְהַחוּשִׁים, כַּמּוּבָן

כָּל זֶה בְּהַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַשִּׁבְעָה בֶּעטְלֶירס שֶׁסִּפֵּר (סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת מַעֲשֶׂה י"ג). עַיֵּן שָׁם הֵיטֵב וְהָבֵן כִּי לֹא קִדְּמוֹ אָדָם בָּעוֹלָם לְסַפֵּר שְׁבָחִים כָּאֵלֶּה עַל שׁוּם צַדִּיק. וּמִן הַסְּתָם כְּשֶׁהוּא יָדַע לְסַפֵּר כָּל זֹאת הָיָה אוֹחֵז בְּכָל זֶה. וְאִם תָּשִׂים לִבְּךָ לְהִסְתַּכֵּל שָׁם הֵיטֵב הֵיטֵב בְּעֵין הָאֱמֶת אָז תָּבִין מְעַט עִצָּם גְּדֻלַּת קְדֻשָּׁתוֹ הָעוֹלָה עַל כָּל הַקְּדֻשּׁוֹת. אַשְׁרֵי לוֹ.

וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיאוּ אוֹתוֹ מִבֵּיתוֹ וְאָז תָּפַסְתִּי גַּם כֵּן בִּכְנַף בִּגְדוֹ עִם הַנּוֹשְׂאִים יַחַד וְנוֹצִיא אוֹתוֹ מִבֵּיתוֹ. וְהִתְנוֹצֵץ אָז בְּדַעְתִּי מַה שֶּׁהִתְנוֹצֵץ גְּדֻלַּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ כְּפִי הַשִּׁעוּר שֶׁבְּלִבִּי אָז שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר אֲפִלּוּ לְעַצְמוֹ (כַּנִּרְשָׁם בְּמָקוֹם אַחֵר (שִׂיחוֹת הַר"ן א')). וְהִנִּיחוּהוּ עַל הַמִּטָּה וְהַמִּטָּה צִוִּיתִי לַעֲשׂוֹת מִכִּסְאוֹ שֶׁאָמַר עָלֶיהָ הַתּוֹרָה בְּאוֹתוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאוּמָן. שֶׁהָיְתָה כִּסֵּא גְּבוֹהָה וְצִוִּיתִי לְסָתְרָהּ וְעָשׂוּ מִמֶּנָּה מִטָּה וְנָשְׂאוּ אוֹתוֹ עָלֶיהָ. וְלִוּוּ אוֹתוֹ הֲמוֹן רַב מִיִּשְׂרָאֵל אֲלָפִים אֲנָשִׁים, וְהָיָה שָׁם דְּחַק גָּדוֹל מְאֹד בְּלִי שִׁעוּר כְּמַעַט שֶׁנּוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה פָּרְחוּ בָּאֲוִיר וְגַם אֲנִי נָשָׂאתִי אוֹתוֹ קְצָת.

וְנִקְבַּר בְּשָׁלוֹם בְּיוֹם רְבִיעִי חֲמִישִׁי דְּסֻכּוֹת בְּאוּמָן, הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַר בָּהּ בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ לְהִקָּבֵר שָׁם כַּאֲשֶׁר נִשְׁמַע מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר שֶׁאָמַר לִפְנֵי כַּמָּה אֲנָשִׁים שֶׁקְּהִלַּת אוּמָן הוּטְבָה בְּעֵינָיו לְהִקָּבֵר שָׁם מֵחֲמַת שֶׁהָיוּ שָׁם קְדוֹשִׁים הַרְבֵּה וְכוּ' כַּנִּרְשָׁם מְעַט מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר (לְעֵיל מ"ו). וּבִשְׁבִיל זֶה הָיָה הָעִקָּר שֶׁבָּא לְאוּמָן חֲצִי שָׁנָה קֹדֶם הִסְתַּלְקוּתוֹ וְהִשִּׁם יִתְבָּרַךְ עָזְרוֹ וּרְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה. וַיָּבוֹא בְּשָׁלוֹם וַיָּנַח עַל מִשְׁכְּבוֹתָיו בְּשָׁלוֹם כִּי שָׁם הַמָּקוֹם הַמּוּכָן לוֹ מֵשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית לַעֲסֹק שָׁם בְּתִקּוּן הָעוֹלָם לְדוֹרוֹת לְכָל מִי שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו לְשָׁם וְיֹאמַר הָעֲשָׂרָה קַפִּיטְל תְּהִלִּים הַיְדוּעִים אֲצִלֵּנוּ (אֲשֶׁר נִדְפְּסוּ כְּבָר כַּמָּה פְּעָמִים) כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחַ בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ אַשְׁרֵי הַזּוֹכֶה לָזֶה:

סז

עַתָּה נָאָה לִי לְסַפֵּר כָּל מַה שֶּׁעָבַר עָלַי מִיּוֹם שֶׁנִּסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם:

וְהִנֵּה אַחַר הִסְתַּלְקוּתוֹ הֻכְרַחְתִּי לְהִתְעַכֵּב בְּאוּמָן כְּדֵי לְסַדֵּר חֲלֻקַּת הָעִזְבוֹן בֵּין יוֹרְשָׁיו. וְתֵכֶף אַחַר הִסְתַּלְקוּתוֹ הִתְחַלְתִּי לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת מַה לַּעֲשׂוֹת עַתָּה. וְשָׁלַח הַשֵּׁם בְּלִבִּי שֶׁצָּרִיכִין לְהִשְׁתַּדֵּל לְהַדְפִּיס שְׁאָר הַקּוּנְטְרֵסִים מִתּוֹרוֹתָיו שֶׁכָּתַבְתִּי אַחַר שֶׁנִּשְׁלַם סֵפֶר לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֵם סֵפֶר לִקּוּטֵי מוֹהַר"ן תִּנְיָנָא. וְתֵכֶף נִזְכַּרְתִּי בְּדִבּוּרֵי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁבְּשָׁנָה אֶשְׁתַּקֵּד בְּעֵת שֶׁעָסַקְתִּי בִּכְתִיבַת הַתּוֹרָה תִּקְעוּ אֱמוּנָה (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא ה') רָמַז לִי בִּדְבָרָיו שֶׁיִּהְיֶה נִדְפָּס גַּם הַתִּנְיָנָא וְכֵן עוֹד כַּמָּה רְמָזִים מִדְּבָרָיו וְעַל יְדֵי זֶה נִתְחַזַּקְתִּי בְּיוֹתֵר לַעֲסֹק בָּזֶה.

גַּם נִתְחַזְּקְתִּי תֵּכֶף שֶׁאֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְהִתְקַבֵּץ יַחַד עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאוּמָּין כְּמוֹ בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ וְהָיוּ לִי עַל־זֶה כַּמָּה רְאָיוֹת מְבֹאָרוֹת מִדִּבּוּרָיו הַקְּדוֹשִׁים כִּי דַּרְכּוֹ זְכרונוֹ לִבְרָכָה הָיָה נִפְלָא וְנוֹרָא מְאֹד בִּפְרָט בְּעִנְיַן צַוָּאָתוֹ עָלֵינוּ אֵיךְ לְהִתְנַהֵג אַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ. כִּי סָמוּךְ לְהִסְתַּלְּקוּתוֹ מַמָּשׁ לֹא שָׁמַעְנוּ מִמֶּנּוּ כִּי־אִם דִּבּוּרִים מוּעָטִים וּקְצָת מֵהֶם נִרְשְׁמוּ לְמַעְלָה וְלֹא צִוָּה לָנוּ אָז שׁוּם הַנְהָגָה אֵיךְ לְהִתְנַהֵג אַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ. אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא סִדֵּר לָנוּ יָפֶה וְלֹא צִוָּה לָנוּ כָּרָאוּי.

כִּי בֶּאֱמֶת בְּכָל הַדִּבּוּרִים שֶׁדִּבֵּר עִמָּנוּ מִקֹּדֶם כָּל הַיָּמִים שֶׁזָּכִינוּ לַעֲמֹד לְפָנָיו, בְּכֻלָּם לִמֵּד אוֹתָנוּ אֵיךְ לְהִתְנַהֵג תָּמִיד כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ, בְּחַיָּיו וּלְאַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ וּבִפְרָט כָּל הַדִּבּוּרִים וְהַשִּׂיחוֹת וְהַתּוֹרוֹת וְהַמַּעֲשִׂיּוֹת שֶׁשָּׁמַעְנוּ מִמֶּנּוּ מִיּוֹם שֶׁבָּא מִלֶּמְבֶּרְג שֶׁכֻּלָּם הָיוּ צַוָּאוֹת אֵיךְ לְהִתְנַהֵג תָּמִיד. רַק שֶׁבְּחַיָּיו הָיוּ כַּמָּה דִּבּוּרִים שֶׁלֹּא הֵבַנְתִּי הֵיטֵב עַד הֵיכָן הֵם מַגִּיעִים, אֲבָל דְּבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים הֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לָעַד וְהֵם מַיִם נוֹבְעִים מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְּלֵב אִישׁ. וְהֵם טְמוּנִים בְּלִבִּי, וּבְכָל פַּעַם הֵם נוֹבְעִים מַיִם חַיִּים וּמְלַמְּדִים אוֹתָנוּ וּמַזְכִּירִים אוֹתָנוּ אֵיךְ לְהִתְנַהֵג בְּכָל הָעִנְיָנִים. וַאֲנִי מֵבִין בְּכָל פַּעַם לְמַפְרֵעַ מִדְּבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים אֵיךְ לְהִתְנַהֵג. וּבִפְרָט שֶׁהַרְבֵּה דְּבָרִים שֶׁאָמַר בְּפֵרוּשׁ לִפְנֵי כַּמָּה אֲנָשִׁים רַק לֹא שָׂמוּ לָהֶם לֵב אָז, רַק אַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ הֵבִינוּ וְרָאוּ הַכֹּל שֶׁצִּוָּה לָנוּ בְּפֵרוּשׁ עַל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, וְכָל זֶה אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר הֵיטֵב בִּכְתָב.

וּכְבָר סִפֵּר לִי מַעֲשֶׂה מֵעִנְיַן כְּזֶה מְצַדִּיק גָּדוֹל שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם תַּלְמִידוֹ כַּמָּה דְּבָרִים שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁסִּפְּרָם לֹא הֵבִין כְּלָל מַה כִּוּן בָּהֶם. וְאַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק אוֹתוֹ הַצַּדִּיק אָז הִתְחִיל תַּלְמִידוֹ לְהָבִין לְמַפְרֵעַ בְּכָל פַּעַם זֶה כִּוּן רַבּוֹ הַצַּדִּיק, וְכָל מַה שֶּׁאֵרַע לוֹ וְעָבַר עָלָיו בְּכֻלָּם נִזְכַּר בִּדְבָרֵי רַבּוֹ וּמָצָא הַכֹּל לְמַפְרֵעַ בְּדִבְרֵי רַבּוֹ. וְגַם זֹאת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁסִּפֵּר לִי חִזֵּק אוֹתִי הָרַבֵּה לָשׂוּם לֵב לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁשָּׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ בְּחַיָּיו, וְעַל יְדֵי זֶה עָזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְנִתְחַזַּקְתִּי בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ לַעֲסֹק בָּהֶם:

סח

וְהִנֵּה אַחַר יוֹם טוֹב בָּא חָתָנוֹ זְכרונוֹ לִבְרָכָה מִבְּרֶסְלַב וְהָרַב מִפֹּה, וְיָשַׁבְנוּ כֻּלָּנוּ וְסִדַּרְנוּ חֲלֻקַּת הָעִזְבוֹן כָּרָאוּי כְּפִי צַוָּאָתוֹ, וְסִלַּקְנוּ לְאִשְׁתּוֹ הַכְּתֻבָּה הַכֹּל כַּאֲשֶׁר צִוָּה. וּבָנִינוּ בַּיִת עַל קִבְרוֹ בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל. וְאַחַר כָּךְ נָסַעְנוּ לְבֵיתֵנוּ אֲנִי וַחֲבֵרִי רַבִּי נַפְתָּלִי. וְגַם הַתֵּבָה עִם הַחֲפָצִים שֶׁל בִּתּוֹ הַצַּדֶּקֶת מָרַת מִרְיָם זְכרונָהּ לִבְרָכָה שֶׁהָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל בִּתּוֹ הַיַּלְדָּה חַיָּה תְּחִיָּה לְקַחְנוּ עִמָּנוּ לְנֶעמִירוֹב כִּי אוֹתִי מִנּוּ לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נְכָסָיו.

וּמִדֵּי עָבְרֵנוּ לְבֵיתֵנוּ לְנֶעֱמִירוֹב עָבַרְנוּ דֶּרֶךְ קְהִלַּת קֹדֶשׁ דַּאשִׁיב שֶׁיֵּשׁ שָׁם קִבּוּץ מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּם שֶׁיִּתְנַדְּבוּ לָתֵת לַכֶּסֶף מוֹצָא עַל הוֹצָאוֹת הַדְּפָסַת הַסֵּפֶר לִקּוּטֵי מוֹהֲרַ"ן תִּנְיָנָא, וְתֵכֶף קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּאַהֲבָה וְהִשְׁמִיעוּ קוֹל עָלֶה נִדָּב עַל סָךְ מְסֻיָּם. וְאַחַר כָּךְ בָּאתִי לְבֵיתִי בְּלֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה כַּיָּתוֹם בְּאֵין אָב כַּתּוֹעֶה וְאֵין לְבַקֵּשׁ. וְגַם סִבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהֶכְרַחְתִּי תֵּכֶף לִנְהֹג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, כִּי בְּסָמוּךְ קֹדֶם בּוֹאִי לְבֵיתִי נִפְטַר אָחִי הַקָּטָן בְּבֵית אָבִי נֵרוֹ יָאִיר. וְרָצוּ לְהַעֲלִים מִמֶּנִּי אַךְ נִמְצָא אֶחָד שֶׁהוֹדִיעַ לִי וְהֶכְרַחְתִּי לִנְהֹג שִׁבְעָה. וְכֵן אֶשְׁתַּקֵּד בְּעֵת שֶׁנִּסְתַּלֵּק הַצַּדִּיק הַקָּדוֹשׁ הָרַב מִבַּארְדִּיטְשׁוֹב, נִזְדַּמֵּן לִי גַּם כֵּן כָּךְ שֶׁהֶכְרַחְתִּי לִנְהֹג שִׁבְעָה עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה כְּזֹאת הַנַּ"ל, וְגַם זוֹ לְטוֹבָה. וּבְרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְּעִתּוֹ כִּי בְּוַדַּאי הָיָה רָאוּי לִנְהֹג שִׁבְעָה עַל צַדִּיקִים קְדוֹשִׁים כָּאֵלֶּה. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְנַחֲמֵנוּ מְהֵרָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ כִּי אֵין לָנוּ נֶחָמָה שְׁלֵמָה עַל שִׁבְרֵנוּ עַד אֲשֶׁר יָבוֹא מְנַחֵם צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן:

סט

וְהִנֵּה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה בָּא אֵלַי רַב אֶחָד תַּלְמִידוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן מִוִּילִיטְשִׁיסְק וּבְנוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן הַנַּ"ל כְּדֵי לְפַקֵּחַ עַל מָעוֹת שֶׁל רַבִּי פִּינְחָס בֶּן הַגָּאוֹן הַנַּ"ל שֶׁהָיָה חָתָן רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהָיָה אָז בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם אִשְׁתּוֹ הִיא בַּת רַבֵּנוּ זֶכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה הַצַּדֶּקֶת מָרַת מִרְיָם זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה. וְרָצוּ אֵלּוּ הַנַּ"ל שֶׁיִּמְסְרוּ הַמָּעוֹת לְיָדָם. אַךְ אֲנַחְנוּ לֹא רָצִינוּ לָתֵת לָהֶם דָּבָר כִּי אִם הָיָה בְּיָדָם הָיָה קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְכוּ'. וּבְרוּךְ הַשֵּׁם אֶצְלֵנוּ עָשׂוּ הַמָּעוֹת פֵּרוֹת וְשִׁלַּחְנוּ לָהֶם בְּכַבּוֹד סַךְ גָּדוֹל בְּכָל שָׁנָה. וְנִתְפַּרְנְסוּ בְּכָבוֹד וּבָרָוח גָּדוֹל כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם עַד שֶׁנִּפְטְרוּ בְּשָׁלוֹם. וְגַם אַחַר כָּךְ נִשְׁאַר סַךְ רַב וְחִלְּקְנוּ בֵּין יוֹרְשֵׁיהֶם.

ע

וְהִנֵּה אַחַר כָּךְ כָּל יְמֵי הַחֹרֶף הַזֶּה לֹא עָלָה עַל דַּעְתִּי לָצֵאת מִנֶּעֱמִירוֹב וְלִקְבֹּעַ דִּירָתִי פֹּה בְּרֶסְלֶב. וְהָיָה נִדְמֶה שֶׁהִיא מַהַנִּמְנָע לְקָרֵב עַתָּה אֲנָשִׁים לִדְרָכָיו הַקְּדוֹשִׁים וְכוּ'. רַק בְּעַצְמִי חָשַׁבְתִּי מַחֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה אֵיךְ לְחַזֵּק עַצְמִי לְהִתְקָרֵב לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַתָּה גַּם עַתָּה עַל יְדֵי הַתּוֹרוֹת וְהַשִּׂיחוֹת וְהַמַּעֲשִׂיּוֹת וְהָרְמָזִים וְכוּ' שֶׁקִּבַּלְתִּי מִמֶּנּוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. כִּי יָדַעְתִּי וְהֶאֱמַנְתִּי, שֶׁבְּהַדִּבּוּרִים הָרַבִּים מְאֹד, שֶׁזָּכִיתִי לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ, יֵשׁ בָּהֶם דַּי לְהַחֲיוֹת אוֹתִי תָּמִיד לְהוֹרוֹת לִי הַדֶּרֶךְ גַּם עַתָּה לְאַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ עַד עוֹלָם, וְכָל מַה שֶׁעָבַר בְּדַעְתִּי אָז אִי אִפְשָׁר לְבָאֵר, אֲבָל זֶה לֹא עָלָה עַל דַּעְתִּי לְבַקֵּשׁ לִי מָקוֹם שֶׁאוּכַל לְדַבֵּר שָׁם מֵרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו וְכוּ', זֶה לֹא עָלָה עַל מַחֲשַׁבְתִּי כְּלָל.

וּבְנֶעֱמִירוֹב לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לְדַבֵּר מִמֶּנּוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּי־אִם לִפְנֵי מְעַט אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ אֲבָל הָרַב הָיוּ מִתְנַגְּדִים וְחוֹלְקִים. אַךְ מַה גָּדְלוּ מַעֲשֵׂי ה' מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתָיו, וְכָל מַה שֶׁנַּעֲשָׂה בָּעוֹלָם הַכֹּל בִּשְׁבִילֵנוּ כִּי חַיָּב כָּל אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם, בִּפְרָט בִּשְׁבִיל הַצַּדִּיק הָאֱמֶת וְהַנִּלְוִים אֵלָיו.

וְהִנֵּה הַתַּחֲלַת הִתְנוֹצְצוּת הַיְשׁוּעָה שֶׁיִּתְקַיְּם הַשְׁאָרַת דַּעְתּוֹ הַקְּדוֹשָׁה לְעוֹלָם וְלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, הָיָה עַל יְדֵי שֶׁחִזֵּק הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת דַּעְתִּי לַעֲסֹק בְּהַדְפָּסַת סֵפֶר הַתְּנָיָנָא. וְהִנֵּה רִבּוּי הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיָה עַל זֶה לֹא יַסְפִּיקוּ הֲמוֹן יְרִיעוֹת לְסַפֵּר. כִּי לֹא הָיָה בְּיָדִי אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת וְרַב אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הָיוּ עֲנִיִּים וְהֵם מְפַזְּרִים וּמְפָרְדִים בְּכַמָּה עֲיָרוֹת. וְלִנְסֹעַ אֲלֵיהֶם לְקַבֵּל מֵהֶם נְדָבוֹת, קָרוֹב שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹצָאָה וְהַטִּרְחָא יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח. בִּפְרָט שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר לִי לִסַּע בְּעַצְמִי בְּשׁוּם אֹפֶן, מֵחֲמַת כַּמָּה מְנִיעוֹת, וְלִשְׁלֹחַ אִישׁ אֶחָד לֹא יִפְעַל כְּלָל. הֵן עַל כָּל אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה הָיוּ עוֹמְדִים לְפָנַי הַמְּנִיעוֹת כְּחוֹמוֹת בַּרְזֶל וְדַלְתֵי נְחֹשֶׁת מַמָּשׁ וְיוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ הַדֶּרֶךְ אֵיךְ לִזְכּוֹת לְהַדְפִּיס סְפָרָיו הַקְּדוֹשִׁים עַתָּה.

אַךְ לִהְיוֹת שֶׁכְּבָר חִזֵּק אוֹתָנוּ רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הָרְבֵּה בְּלִי שִׁעוּר, וְלִמְּדָנוּ שֶׁאֵין מְנִיעָה בָּעוֹלָם כְּלָל וְשֶׁהָעִקָּר הוּא הָרָצוֹן וְהַחֵשֶׁק וְהַכִּסּוּפִין וְכוּ' (כַּמְבֹאָר בְּסִימָן ס"ו וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת עַיֵּן שָׁם), עַל כֵּן חִזַּקְתִּי אֶת רְצוֹנִי וְחָשַׁבְתִּי בָּזֶה מַחֲשָׁבוֹת הָרְבֵּה וְהִכְנַסְתִּי דַּעְתִּי וּמַחֲשַׁבְתִּי בָּזֶה הָרְבֵּה מְאֹד. גַּם סְבִיב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְטוֹבָה מַה שֶׁהָיִיתִי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נְכָסָיו כִּי עַל יְדֵי זֶה הָיָה לִי בְּכָל פַּעַם עֲסָקִים פֹּה בְּרֶסְלַב וְהָכְרַחְתִּי בְּכָל פַּעַם לִנְסֹעַ לְפֹה כְּדֵי לְתַבֵּעַ חוֹבוֹתָיו וּלְדַבֵּר עִם חֲתָנוֹ וְכוּ' מֵעִנְיַן הַנְּסִיעָה לְמֶזְ'בּוּז' שֶׁהִשְׁאִיר שָׁם חֲנוּת וּבַיִת, וְאָחִיו רָצָה לְעַכְּבָם לְעַצְמוֹ. וּמֵחֲמַת כָּל זֶה לֹא נָקְטָה נַפְשִׁי מִנְּסִיעָה לִבְּרֶסְלַב לְמָקוֹם חֲנָיָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי רָגִיל בִּהְיוֹתוֹ פֹּה, וְזֶה הָיָה טוֹבָה גְּדוֹלָה לַעֲסָקֵינוּ. גַּם בְּכָל עֵת הָיוֹתִי פֹּה סִפַּרְתִּי הָרְבֵּה מִתּוֹרוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת וְשִׂיחוֹתָיו וְכוּ' וְהִזְכַּרְתִּי הָרְבֵּה אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ אֶת גְּדֻלַּת נוֹרָאוֹתָיו וְכוּ', וְכָל זֶה הָיָה סִבּוֹת לְטוֹבָה לְקִיּוּם הַשְׁאָרָתוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה:

עא

וְהִנֵּה סָמוּךְ לְבִיאָתִי לְבֵיתִי לְנֶעֱמִירוֹב, נָסַעְתִּי לְפֹה בְּרֶסְלַב וְהָיִיתִי בְּכָאן עַל שַׁבַּת קֹדֶשׁ וּבִסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית אָמַרְתִּי לִפְנֵי הָעוֹלָם כָּל הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה תִּקְעוּ תּוֹכָחָה (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא ח') שֶׁאָמְרָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָאַחֲרוֹן בְּאוּמָן. וְכָל הַשּׁוֹמְעִים רָעֲדָה אֲחָזָתַם מֵעֹצֶם נִפְלְאוֹת הַחִדּוּשִׁים שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי, כִּי כְּבָר מְבֹאָר שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַשּׁוֹמֵעַ מִפֶּה לְרוֹאֶה בְּסֵפֶר, בִּפְרָט אָז שֶׁהָיָה סָמוּךְ לִשְׁמִיעָתִי מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ. וְאַחַר כָּךְ חִזַּרְתִּי לְבֵיתִי.

עב

וּבִימֵי חֲנֻכָּה בָּא אֵלַי יְדִידֵינוּ הַיָּקָר הַוָּתִיק מוֹרֵנוּ הָרַב שִׁמְעוֹן נֵרוֹ יָאִיר לְקְהִלַּת קֹדֶשׁ נָעֳמִירוֹב, וְרָצָה שֶׁאֶסַּע עִמּוֹ עַל הַמְּדִינָה לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, לְקַבֵּץ מָעוֹת עַל הַדְפָּסַת הַתְּנִינָא הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל. אֲבָל רָאִיתִי שֶׁהִיא מִן הַנִּמְנָע שֶׁאֶסַּע עַתָּה וְעָלָה עַל דַּעְתִּי לִשְׁלֹחַ אוֹתוֹ לְבַדּוֹ בְּשִׁבְיל זֶה וְנָסַעְתִּי עִמּוֹ יַחַד לְפֹה בְּרֶסְלֶב לְהִתְיַעֵץ כָּאן מַה לַּעֲשׂוֹת. וְעָנוּ וְאָמְרוּ שֶׁאִם לֹא אֶסַּע בְּעַצְמִי לֹא יִפְעַל רַבִּי שִׁמְעוֹן כְּלוּם, כִּי לֹא יִתְּנוּ לוֹ כְּלָל וַאֲנִי לֹא יָכֹלְתִּי אָז לִסַּע בְּעַצְמִי כַּנַּ"ל. עַל כֵּן נִתְעַכֵּב הַדָּבָר יוֹתֵר וְלֹא נָסַעְנוּ כְּלָל וְחָזַרְתִּי לְבֵיתִי.

וְרָאִיתִי שֶׁרַחוֹק מִמֶּנִּי מְאֹד לַעֲסֹק בַּהַדְפָּסָה אַךְ אַף עַל פִּי כֵן לֹא עָזַבְתִּי אֶת הָרָצוֹן וְהָיִיתִי כּוֹסֵף וְחוֹשֵׁק בְּכָל פַּעַם לָזֶה אַף עַל פִּי שֶׁרַחוֹק מִמֶּנִּי מְאֹד. וְהָיִיתִי חוֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה בָּזֶה אוּלַי יַעְזְרֵנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לִגְמֹר עֵסֶק גָּדוֹל וְנוֹרָא כָּזֶה לְהָפִיץ מַעְיְנוֹתָיו חוּצָה, אֲשֶׁר כָּל תּוֹרָה וְתוֹרָה וְכָל שִׂיחָה וְשִׂיחָה כְּלוּלָה מִכָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּמִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת וּמִכָּל הָעוֹלָמוֹת וְכוּ' וְכוּ'.

וְעָבְרוּ יָמִים וְשָׁבוּעוֹת עַד שֶׁבָּא סָמוּךְ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט וְאָז נִתְעוֹרַרְנוּ לִנְסֹעַ לְאוּמָן לְהִיוֹת עַל צִיּוּן קִבְרוֹ הַקָּדוֹשׁ. וְנָסַעְתִּי אֲנִי וְרַבִּי נַפְתָּלִי לְפֹה בְּרֶסְלֶב כְּדֵי שֶׁמִּכָּאן נִסָּעָה וְנֵלְכָה יַחַד עִם חֲתָנוֹ רַבִּי יוֹסֵקֶה זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְעִם הָרַב דְּפֹה לִקְהִלַּת קֹדֶשׁ אוּמָן וְכֵן הָיָה. וְשָׁכַרְנוּ עֲגָלוֹת שֶׁל נָכְרִים לִנְסֹעַ לְאוּמָן וּבְיוֹם שֶׁהָיִינוּ צְרִיכִים לָצֵאת מִפֹּה הָיָה רוּחַ סְעָרָה וְשֶׁלֶג גָּדוֹל שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶפְשָׁרִי לִסַּע, וַאֲנִי הִתְגַּבַּרְתִּי אַף עַל פִּי כֵן וְנָסַעְתִּי עִם עֲגָלָה אַחַת וְהַכָּרְחָתִי לַחֲזֹר כְּמוֹ חֲצִי פַּרְסָה מִן הָעִיר וְזֶה הָיָה שְׁנֵי יָמִים לִפְנֵי עֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט; אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ חִזֵּק אֶת לְבָבֵנוּ, וְשִׂמַּחְנוּ עַצְמֵנוּ אָז בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הַרְבֵּה, וְלֹא רָצִיתִי לְהַנִּיחַ הָעֲצְבוּת וּלְהִתְעַצֵּב עַל זֶה, רַק חִזַּקְנוּ עַצְמֵנוּ בְּשִׂמְחָה. וְעַל־יְדֵי זֶה נִתְחַזַּקְנוּ וְנָסַעְנוּ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה עֲדַיִן הַדֶּרֶךְ מְקֻלְקָל מְאֹד, וּכְבָר הָיָה סָמוּךְ מְאֹד לְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ, אַף־עַל־פִּי־כֵן חִזַּקְנוּ יְדֵינוּ בַּה' וְנָסַעְנוּ יַחַד, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סִבֵּב עִמָּנוּ סִבּוֹת נִפְלָאוֹת לְטוֹבָה, וּבָאנוּ לְאוּמָן בְּיוֹם שִׁשִּׁי, עֶרֶב־רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט, שְׁנַת תקע"א, וְהִיא הַפַּעַם הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּסַעְנוּ לְאוּמָן אֲחֵרֵי הִסְתַּלְקוּתוֹ כְּדֵי לְהִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרוֹ הַקָּדוֹשׁ. וּכְבָר מְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן קס"ב) אֶת כָּל מַה שֶּׁהִבְטִיחַ אֶת מִי שֶׁיִּהְיֶה עַל קִבְרוֹ וְיִתֵּן פְּרוּטָה לְצְדָקָה וְיֹאמַר הָעֲשָׂרָה קַפִּיטֶל תְּהִלִּים הַנִּרְשָׁמִים אֶצְלֵנוּ שֶׁיַּעְזֹר לוֹ לָזֶצַח וְכוּ'.

וְהָיִינוּ בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַנַּ"ל עַל קִבְרוֹ וְשָׁבַתְנוּ שָׁם בְּאוּמָן. וְאַחַר שַׁבָּת בְּיוֹם רִאשׁוֹן חָזַרְנוּ וְהָלַכְנוּ עַל קִבְרוֹ וְנָסַעְנוּ לְבֵיתֵנוּ. וְעָבַרְנוּ דֶּרֶךְ קְהִלַּת טֶפְּלִיק וְעוֹרַרְתִּי שָׁם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וְהִתְנַדְּבוּ גַּם כֵּן אֵיזֶה סָךְ עַל הַהַדְפָּסָה וּבָאנוּ לְבֵיתֵנוּ.

עג

וְהִנֵּה עֲדַיִן לֹא הָיָה לִי שׁוּם הַתְחָלָה עַל הַהַדְפָּסָה כִּי אִם מַה שֶׁהִתְנַדְּבוּ אַנְשֵׁי דַּאשִׁיב וְטָפְלִיק וּמְעַט פֹּה בְּרֶסְלַב. וְכֻלָּם לֹא נָתְנוּ מְזֻמָּן עֲדַיִן כְּלָל רַק הִתְנַדְּבוּ לְבַד. וְזֶה יָדוּעַ שֶׁאֲפִלּוּ אַחֲרֵי שֶׁמִּתְנַדְּבִים עֲדַיִן צְרִיכִים יְגִיעוֹת גְּדוֹלוֹת קֹדֶם שֶׁגּוֹבִין מֵהֶם. וְהַרְבֵּה נָאֶבֶד שֶׁאֵינוֹ בָּא לִידֵי גּוּבַיְנָא כְּלָל, וּבִפְרָט שֶׁכָּל הַנְּדָבוֹת הַנַּ"ל לֹא הָיָה בָּהֶם לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ הַהוֹצָאוֹת שֶׁצְּרִיכִין עַל הַהַדְפָּסָה.

וְהִנֵּה הָיוּ מַחְשְׁבוֹתַי הוֹלְכוֹת אָנָה וָאָנָה אֵיךְ לִגְנֹב אֶת עַצְמִי מִבֵּיתִי לִנְסֹעַ עַל הַמְּדִינָה בִּשְׁבִיל הַהַדְפָּסָה כִּי הָיוּ לִי מְנִיעוֹת הַרְבֵּה עַל זֶה. וְסִבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהָיָה לִי חֵלֶק בְּאֵיזֶה שִׁדּוּךְ, שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לְגָמְרוֹ, וְנָסְעוּ מִנֶּעמִירוֹב הַמְּחֻתָּנִים לְגָמוֹר הַשִּׁדּוּךְ בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ דַּאשִׁיב, וְהֵם לֹא הָיוּ בְּדַעְתָּם לְקַבֵּל אוֹתִי עִמָּהֶם כְּלָל, כִּי לֹא עָלָה עַל דַּעְתָּם לְהַטְרִיחֵנִי בָּזֶה, כִּי לֹא הָיָה שִׁדּוּךְ מִגְּדוֹלִים וַחֲשׁוּבִים בְּיוֹתֵר וְלֹא הָיָה כְּבוֹדִי כְּלָל לִנְסֹעַ בְּעֵסֶק שֶׁדְּכָנוּת כָּזֶה בִּפְרָט שֶׁאֵין לִי עֵסֶק בְּשֶׁדְּכָנוּת וּמֵעוֹלָם לֹא נָסַעְתִּי בַּעֲסָקִים כָּאֵלּוּ. אֲבָל אֲנִי בְּעַצְמִי אָמַרְתִּי לָהֶם אֲנִי אֶסַּע עִמָּכֶם וְכַוָּנָתִי הָיְתָה כְּדֵי לִהְיוֹת כְּגוֹנֵב אֶת עַצְמִי לָצֵאת מִבֵּיתִי לְקִהְלַת קֹדֶשׁ דַּאשִׁיב בִּשְׁבִיל הַשֶּׁדְּכָנוּת, וְשָׁם הִיא בְּסָמוּךְ לַמָּקוֹם שֶׁיָּשַׁב שָׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן הַנַּ"ל וְאֶסַּע מִשָּׁם עִמּוֹ יַחַד עַל הַמְּדִינָה בִּשְׁבִיל הַהַדְפָּסָה.

וְכֵן עָשִׂיתִי וְיָצָאתִי בַּלַּיְלָה בַּחֹרֶף בְּעֵת הַקֹּר וּבָאתִי לְדַאשִׁיב וְקִבְּלוּ אוֹתִי אַנְשֵׁי־ שְׁלוֹמֵנוּ בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה. וְהִנֵּה הַשִּׁדּוּךְ נִתְבַּטֵּל כִּי לֹא בָּאוּ הַצַּד הַשֵּׁנִי כְּלָל וְכָל הַנְּסִיעָה הָיְתָה בְּשִׁבְילִי כִּי כְּפִי שֶׁיְּדַעְתִּי בְּנַפְשִׁי לֹא יָכֹלְתִּי לִנְסֹעַ בְּלִי סִבָּה מֵאֵת הַשֵּׁם. וְנִשְׁאַרְתִּי שָׁם בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ דַּאשִׁיב וְשָׁלַחְתִּי לְהוֹדִיעַ לְר' שִׁמְעוֹן וּבָא אֵלַי וְצִוִּיתִיו לִשְׁכֹּר עֲגָלָה עַל הַשָּׁבוּעַ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִמְצֹא. כִּי זֶה יָדוּעַ לָנוּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁאָנוּ צְרִיכִין בְּעֵסֶקֵי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מִשְׁתַּטְחִים כְּנֶגֶד זֶה הַמְּנִיעוֹת בְּלִי שִׁעוּר. כִּי זֶה כְּלָל שֶׁעַל כָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה עוֹמְדִים כְּנֶגְדָּם מְנִיעוֹת רַבּוֹת, אֲבָל הַמְּנִיעוֹת שֶׁעוֹמְדִים כְּנֶגֶד הַדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים לְהִתְקָרֵב לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וּלְאֲנָשָׁיו וּלְתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה הֵם מִשְׁתַּטְחִים וּמִתְפַּשְׁטִים בְּלִי שִׁעוּר. וְהִנֵּה שָׂכַרְנוּ עֲגָלָה לְטָפְלִיק וּמִשָּׁם שָׂכַרְנוּ בִּיגְיעָה גְּדוֹלָה עֲגָלָה לְשָׁבוּעַ.

עד

וְהִנֵּה בְּאֵלּוּ הַיָּמִים רָאִיתִי שֶׁכָּל הַמִּתְנַדְּבִים אֵינָם מְסַלְּקִים גַּם עַתָּה, וְכָל אֶחָד דּוֹחֶה מִיּוֹם לְיוֹם כִּי הָיָה שִׁעְתָּם דְּחוּקָה וְעַל יְדֵי זֶה נֶחְלַשׁ דַּעְתִּי מְאֹד. וְגַם כִּי נָסַעְתִּי מִטָּפְלִיק לְעִיר הַסְּמוּכָה וְקִוִּיתִי לְקַבֵּל שָׁם אֵיזֶה סְךְ עַל הַהַדְפָּסָה וְלֹא פָּעַלְתִּי כְּלוּם. וְנָסַעְתִּי מִשָּׁם לְאוּמָן בְּפַחֵי נֶפֶשׁ כִּי רָאִיתִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִגְמֹר הָעֵסֶק עַל יְדֵי נְסִיעָה זֹאת וַאֲטַלְטֵל עַצְמִי בַּחֹרֶף

בְּחִנָּם בִּפְרָט בִּמְנִיעוֹת כָּאֵלֶּה שֶׁהָיוּ לִי אָז. וְעָלָה עַל דַּעְתִּי לַחֲזֹר לְבֵיתִי וּבָאתִי לְאוּמָּן בְּיוֹם רְבִיעִי י"ז שְׁבָט.

בְּבוֹאִי לְשָׁם הוֹדִיעוּ לִי שֶׁגַּם רַבִּי נַפְתָּלִי בָּא לְאוּמָּן מִבְּרֶסְלַב וְלֹא רָצִיתִי לְהַאֲמִין מֵחֲמַת שֶׁזֶּה סָמוּךְ הָיָה עִמִּי יַחַד בְּאוּמָּן בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט כַּנַּ"ל. אַחַר כָּךְ נִתְוַעַדְנוּ יַחַד עִם רַבִּי נַפְתָּלִי. וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת רַבִּי נַפְתָּלִי בָּא לְאוּמָּן עַל יְדֵי הַשְׁגָּחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁסִּבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַד שֶׁשָּׁלַח אוֹתוֹ אֶחָד לְאוּמָּן כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל שָׁם בִּשְׁבִיל בְּנוֹ שֶׁנֶּחֱלָה אָז. וְאָז רָאִיתִי נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם וְנוֹרְאוֹתָיו כִּי בֶּאֱמֶת נִשְׁלַח אָז רַבִּי נַפְתָּלִי אֲלֵי לְאוּמָּן מִן הַשָּׁמַיִם כְּדֵי שֶׁיֵּגְמַר הָעֵסֶק עַל יְדֵי שְׁנֵינוּ. כִּי אֲנִי בְּעַצְמִי הָיִיתִי מֻכְרָח לַחֲזֹר מִכַּמָּה טְעָמִים, כִּי גַּם הָיָה לִי כַּמָּה עֲסָקִים בְּעֵסֶק הָעִזְבוֹן שֶׁלּוֹ שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּבֵיתִי. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת גִּלְגֵּל בְּרַחֲמָיו וְסִבֵּב סִבּוֹת שֶׁיָּבוֹא רַבִּי נַפְתָּלִי לְאוּמָּן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁבָּאתִי לְשָׁם. וְתֵכֶף עָלָה עַל דַּעְתִּי שֶׁאֶשְׁלַח אוֹתוֹ בִּמְקוֹמִי וַעֲדַיִן נִתְיַשְּׁבְתִּי הַרְבֵּה בָּזֶה, וּבְיוֹם חֲמִישִׁי הָיִיתִי עַל קִבְרוֹ וְאַחַר כָּךְ נִסְכַּם דַּעְתִּי לִשְׁלֹחוֹ בִּמְקוֹמִי. וְנָסַע הוּא עִם רַבִּי שִׁמְעוֹן וַאֲנִי חָזַרְתִּי בִּמְקוֹמוֹ לְבֵיתִי. וְזֶה הָיְתָה הַשְׁגָּחָה נִפְלְאָה מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כִּי לוּלֵא זֹאת אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָיָה נִגְמָר הַדִּפּוּס הַסֵּפֶר אָז.

גַּם אָז בְּיוֹם חֲמִישִׁי ח"י שְׁבָט הַנַּ"ל הָיָה הַתְחָלַת הַיְסוֹד שֶׁל הַהַדְלָקָה, לְהַדְלִיק שֶׁמֶן זַיִת עַל קִבְרוֹ נֵר תָּמִיד לֹא יִכְבֶּה כַּאֲשֶׁר אָנוּ נוֹהֲגִין מֵאָז וְעַד הֵנָּה. וְגַם זֶה הָיָה עַל פִּי מַעֲשֶׂה בְּקָהִלַּת־קֹדֶשׁ טָפְלִיק. וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר כָּל הַפְּרָטִים, כִּי בְּכָל זֶה הָיוּ עוֹד כַּמָּה דְּבָרִים נוֹרָאִים שֶׁרָאִינוּ הַשְׁגָּחָתוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו יִתְבָּרַךְ בְּכָל עֵת, אֵיךְ הוּא יִתְבָּרַךְ בְּעֶזְרֵנוּ לִגְמֹר עִסְקֵי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהֵם זְכוּת הָרַבִּים לְדוֹרוֹת, אֲשֶׁר הַמְנִיעוֹת נִשְׁתַּטְּחוּ כְּנֶגְדֵּנוּ בְּלִי גְּבוּל, וְלוּלֵא ה' שֶׁהָיָה לָנוּ לֹא הָיָה בְּאֶפְשָׁרִי לְגַמְרָם בְּשׁוּם אֹפֶן.

וְנָסַע אָז רַבִּי נַפְתָּלִי מֵאוּמָּן לִסְבִיבוֹת אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁבְּמֶדְוֶדִיבְקָא וּטְשֶׁעְרִין וּקְרִימִינְטְשָׁאק כוּ'. וַאֲנִי חָזַרְתִּי עִם הָעֲגָלָה שֶׁלּוֹ לְפֹה בְּרֶסְלַב. מִכָּאן נָסַעְתִּי לְבֵיתִי לְנָעֲמִירוֹב וְחָשַׁבְתִּי בְּכָל פַּעַם מַחֲשָׁבוֹת הָרַבֵּה אֵיךְ אֶפְשָׁר לְגַמֵּר הַהַדְפָּסָה. אַחַר כָּךְ בְּסָמוּךְ הֶכְרַחְתִּי לִנְסֹעַ לְמֶזְ'בּוּז' בְּעֵסֶק הָעִזְבוֹן שֶׁלּוֹ, וְנָסַעְתִּי עִם חֲתָנוֹ רַבִּי יוֹסֵקֶה זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְהָיֵינוּ מִשּׁוֹבְתֵי שַׁבַּת־קֹדֶשׁ אֵצֶל אֲבִיו הָרַב הַגָּאוֹן מֵהֳמֶעלְנִיק. וּמִשָּׁם נָסַעְנוּ לְמֶזְ'בּוּז' וְלֹא פָּעַלְנוּ כְּלוּם בְּעֵסֶק שֶׁלָּנוּ שֶׁל הַחֲנָיוֹת שֶׁלּוֹ. וְחָזַרְנוּ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ וּבָאתִי לְנָעֲמִירוֹב סָמוּךְ לְפוּרִים וַעֲדַיִן רַבִּי נַפְתָּלִי לֹא שָׁב לְבֵיתוֹ מֵהַדֶּרֶךְ הַנַּ"ל.

וּבְתוֹךְ שֶׁהָיוּ מַחְשְׁבוֹתַי תְּמֵהִים וּמְשֻׁתּוֹמְמִים מְאֹד מְאֹד וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי אֵיךְ לְהִתְנַהֵג בְּעִנְיַן הַהַדְפָּסָה, כִּי עָלָה עַל דַּעְתִּי לִנְסֹעַ לְמָאהְלוֹב שֶׁהָיָה שָׁם דְּפוּס אֵצֶל מְחֻתָּנִי רַבִּי צְבִי וְשֶׁתָּפוֹ רַבִּי לֵיב, וְרָצִיתִי לְעֵת עַתָּה לִנְסֹעַ לְשָׁם לַעֲשׂוֹת מֶקַח עִם הַמַּדְפִּיס

דְּשָׁם שֶׁכַּאֲשֶׁר יָבוֹא רַבִּי נַפְתָּלִי נַדְפִּיס שָׁם מִיָּד. אַךְ רָאִיתִי שֶׁעֲדַיִן אֵין בְּיָדֵי אֲפִלּוּ עַל הוֹצָאַת הַנְּסִיעָה לְמָאהְלוֹב וְלִתֵּן לוֹ מְעַט כֶּסֶף קִנָּיַן שֶׁקּוֹרִין אַדְרוּף. וְדַעְתִּי הָיְתָה חֲלוּקָה מְאֹד. בְּתוֹךְ כָּךְ סִבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּנִפְלְאוֹתָיו הַנּוֹרָאוֹת וּמִדֵּי עָבְרִי בְּקֶהִלַּת־קֹדֶשׁ נֶעמִירוֹב בַּחוּץ פִּתְאֹם נָשָׂאתִי עֵינַי וְרָאִיתִי אֶת רַבִּי לֵיבּ מִקֶּהִלַּת קֹדֶשׁ מָאהְלוֹב שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק בְּהַדְּפוּס דְּשָׁם וְנִבְהַלְתִּי מְאֹד. וְהֵבַנְתִּי כִּי מֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁבָּא לְכָאן הַיּוֹם, וְשֶׁיִּסְתּוֹבֵב הַדָּבָר שֶׁאֶרְאֶה אוֹתוֹ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע שֶׁאֶפְגַּע בּוֹ. כִּי לֹא הָיָה לוֹ עֵסֶק וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁיִּתְרָאֶה פָּנִים עִמִּי לוּלֵא חֶמְלַת הַשֵּׁם עָשְׂתָה זֹאת בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַנִּפְלָאָה. וְתֵכֶף נִתְחַזַּקְתִּי וְהָלַכְתִּי אֵלָיו וְעָשִׂיתִי עִמּוֹ מָקוֹם עַל הַהַדְפָּסָה וְאַחַר כָּךְ הָיָה בָּזֶה עוֹד כַּמָּה מַעֲשִׂיּוֹת.

עה

וְהִנֵּה רַבִּי נַפְתָּלִי נִתְעַכֵּב עַד סְמוּךְ לְפֶסַח וְהָיָה לָנוּ צַעַר גָּדוֹל. סְמוּךְ לְפֶסַח בָּא בְּשָׁלוֹם לְנֶעמִירוֹב וְהֵבִיא מָעוֹת אֲבָל הָיָה סָךְ מוּעָט מְאֹד לְפִי עֵרֶךְ הַהוֹצָאָה שֶׁצְּרִיכִים וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל מִזֶּה. אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן נִתְחַזַּקְתִּי בְּחַסְדּוֹ וְתֵכֶף אַחַר פֶּסַח נִסַּעְתִּי בְּעַצְמִי לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁבִּסְבִיבוֹתֵינוּ וְנִתְמַהְמַהְתִּי בְּעֵרֶךְ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת וְקִבַּצְתִּי עוֹד אֵיזֶה סָךְ מְסֻיָּם וְנִתְחַזַּקְתִּי בַּבִּטָּחוֹן שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יַעְזְרֵנִי לִגְמֹר בִּשְׁלֵמוּת. וַאֲנִי הָיִיתִי מַמְתִּין עַל יְדִיעָה מִמָּאהְלוֹב אִם קָנוּ נֵיר שָׁם וְאָז אֶסַּע לְשָׁם. אֲבָל נִתְמַהְמַהּ הַדָּבָר הַרְבֵּה כִּי עֲדַיִן לֹא נָתַתִּי לָהֶם מָעוֹת כִּי־אִם סָךְ מֻעָט מְאֹד וְהָיִיתִי מְצַפֶּה שֶׁיָּבוֹא רַבִּי לֵיבּ הַנַּ"ל אֵלֵינוּ לְקַבֵּל מָעוֹת אֶצְלִי. וּבְתוֹךְ כָּךְ יָשַׁבְתִּי הַרְבֵּה בִּבְרֶסְלַב בִּשְׁבִיל לִגְבּוֹת חוֹבוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְלֹא גָּבִיתִי כְּלוּם. אַחַר כָּךְ סְמוּךְ לְשָׁבוּעוֹת חָזַרְתִּי לְקֶהִלַּת קֹדֶשׁ נֶעמִירוֹב וּבַלַּיְלָה הַשַּׁיָּכָה לְעֶרֶב שָׁבוּעוֹת בָּא רַבִּי לֵיבּ מִמָּאהְלוֹב הַנַּ"ל וְגָבָה אֶצְלִי מָעוֹת עַל נֵיר, וְהָיוּ לִי אָז יְסוּרִים גְּדוֹלִים, כִּי הַמָּעוֹת הִלְוָה רַבִּי נַפְתָּלִי לַאֲחֵרִים, וְהָיָה קָשֶׁה לְהוֹצִיא וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה לְסַפֵּר. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו עָזָרָנוּ שֶׁסִּלְּקָנוּ לְרַבִּי לֵיבּ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֲדֻמִּים בְּעֶרֶב שָׁבוּעוֹת מִלְּבַד מַה שֶּׁנָּתַתִּי לוֹ בְּעֶרֶךְ עֲשָׂרָה רוּבַּל־כֶּסֶף עַל הָאַדְרוּף.

עו

בְּשָׁבוּעוֹת בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא יוֹם חֲמִישִׁי לַשַּׁבָּת הָיְתָה הַשְׂרָפָה הַגְּדוֹלָה בְּקֶהִלַּת־קֹדֶשׁ נֶעמִירוֹב וְנִשְׂרְפָה רֹב הָעִיר כְּכֻלָּהּ וְכַמָּה נְפָשׁוֹת, וְנִתְדַּלְדֵּל אָבִי נֵרוֹ יָאִיר מְאֹד מְאֹד, כִּי נִשְׂרַף בֵּיתוֹ וְהוֹנוֹ וּרְכוּשׁוֹ. אַךְ בֵּיתִי שֶׁאֲנִי יָשַׁבְתִּי בּוֹ לֹא נִשְׂרַף. גַּם הָאִישׁ שֶׁהָיָה חַיָּב לָנוּ הַמָּעוֹת שֶׁגָּבִינוּ מִמֶּנּוּ בְּעֶרֶב שָׁבוּעוֹת נִשְׂרַף אֶצְלוֹ גַּם כֵּן כָּל אֲשֶׁר לוֹ. וְאָז רָאִינוּ הַשְׁגָּחָתוֹ

יִתְבָּרַךְ מַה שֶּׁחָמַל עָלֵינוּ וְשָׁלַח לָנוּ אֶת רַבִּי לֵיב הַנַּ"ל לִגְבוֹת הַמָּעוֹת בְּעֶרֶב שַׁבּוּעוֹת, כִּי אִם לֹא הָיָה בָּא אָז לָנֶגְשֵׁנוּ הָיָה נָאֱבָד הַמָּעוֹת בְּוַדַּאי אֵצֶל הָאִישׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל וְהָיְתָה מִתְבַּטֶּלֶת הַהַדְפָּסָה אָז וְהֶפְסֵד זֶה אֵין לְשַׁעֵר כּוֹ'. אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ חָשַׁב מִקֶּדֶם וְשָׁלַח אֶת הָאִישׁ הַנַּ"ל לְנָגְשֵׁנוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִדְפָּסִים הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁאָר זִכְרָם לְדוֹרוֹת עוֹלָם לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לָנֶצַח.

עז

אַחַר כָּךְ בְּיוֹם רִאשׁוֹן אַחַר שַׁבָּת הָיְתָה עוֹד הַפַּעַם שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה בְּנֶעמִירוֹב וְאָז נִשְׂרַף גַּם בֵּיתִי שֶׁהָיִיתִי יוֹשֵׁב בּוֹ וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְעוֹד כַּמָּה בָּתִּים עַד שֶׁנִּשְׁאֲרָה הָעִיר כְּמוֹ תֵּל. וְאָז נֶאֶבְדוּ אֶצְלִי בִּשְׁעַת הָרַעַשׁ הַכְּתָבִים שֶׁלִּי שֶׁהֲצָרַכְתִּי לְהַדְפִּיסָם אַךְ אַחַר כָּךְ מְצָאתִים. גַּם בָּנַי נִתְפַּזְּרוּ וְלֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן הֵם, גַּם כָּל הַחֲפָצִים לֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן הֵם וּבְחַסְדֵי הַשֵּׁם מָצָאתִי הַכֹּל.

אַחַר כָּךְ בְּיוֹם שֵׁנִי בַּבֹּקֶר הִתְחִילָה זוּגָתִי בְּעַצְמָהּ לִצְעֹק אֵלַי שֶׁנִּבְרַח מִנֶּעמִירוֹב מִיָּד וְנִקְבַּע דִּירָתֵנוּ בְּקִהִלַּת־קֹדֶשׁ בְּרֶסְלַב. וַאֲנִי הָיָה רְצוֹנִי חָזָק לָזֶה מִכְּבָר בְּחַיָּיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אַךְ כְּבָר נִתְיָאַשְׁתִּי מִזֶּה מֵאַחַר שֶׁיָּדַעְתִּי שֶׁהִיא לֹא תִּתְרַצֶּה בָּזֶה, וְגַם כִּי כְּבָר נִסְתַּלֵּק הוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתִּי עִנְיָן זֶה לַעֲקֹר דִּירָתִי מִנֶּעמִירוֹב לִבְּרֶסְלַב אַחַר שֶׁהוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כְּבָר יָצָא מִשָּׁם וְנִסְתַּלֵּק זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ. אַךְ עֲצַת ה' לְעוֹלָם תַּעֲמֹד וּמַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדוֹר וָדוֹר, וְסִבֵּב סִבּוֹת בְּנִפְלְאוֹתָיו הַנּוֹרָאוֹת וְהוּא מוֹחֵץ וְרוֹפֵא וִיפַלֵּס נָתִיב לְעַמּוֹ. כִּי דַּיְקָא עַל יְדֵי הַצָּרָה שֶׁל הַשְּׂרֵפָה רַחֲמָנָא לִצְלַן סִבֵּב סִבּוֹת לְטוֹבָה שֶׁאֵצֵא מִנֶּעמִירוֹב וְאֶקְבַּע דִּירָתִי פֹּה. וְיָצָאתִי מִשָּׁם בְּיוֹם שֵׁנִי וּבָאתִי בְּשָׁלוֹם לְפֹה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם.

וּתְהִלָּה לְאֵל מֵאָז קָבַעְתִּי דִּירָתִי פֹּה זֶה כַּמָּה שָׁנִים. וְגָדֵל הַיְשׁוּעוֹת לָנֶצַח שֶׁנִּצְמְחוּ עַל יְדֵי יְשִׁיבָתִי פֹּה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר וּלְסַפֵּר, כִּי רֹב כָּל עִסְקֵי בְּהַשְׁאָרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁזִּכַּנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַדְפִּיס סְפָרָיו הַקְּדוֹשִׁים, וּלְקָרֵב אֲנָשִׁים לֶאֱמִתַּת דְּרָכָיו, וְלִכְתֹּב וּלְהַדְפִּיס הַתְּפִלּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת וְכוּ' וְכוּ'. הָיוּ עַל יְדֵי יְשִׁיבָתִי פֹּה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. מַה גָּדְלוּ מַעֲשֵׂי ה' מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתָיו.

עח

אַחַר שֶׁנִּכְנַסְתִּי לְפֹה בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו הָיְתָה שְׂרֵפָה עוֹד פַּעַם שְׁלִישִׁית בְּנֶעמִירוֹב. גַּם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיְתָה שְׂרֵפָה בְּטוּלְטְשִׁין. וּבְסָמוּךְ אַחַר כָּךְ הָיְתָה שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה בְּבֶרְדִּיטְשׁוֹב וּבִשְׁאָרֵי קְהִלּוֹת. וּכְבָר הוֹדִיעַ זֹאת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּהַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל (לִקּוּטֵי

תְּנִינָא ס"ז), שֶׁמְּבֹאָר שָׁם שֶׁכַּאֲשֶׁר נִסְתַּלֵּק הָרֹאשׁ בַּיִת וְכוּ' שֶׁהֵם צַדִּיקֵי אֱמֶת בָּאִים שְׁרֵפוֹת חַס וְשָׁלוֹם וְכוּ' עַיֵּן שָׁם:

עט

גַּם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּכְנַסְתִּי לְפֹה בֶּרֶסְלַב בָּעֶרֶב נִתְאַכְסֵן אִישׁ אֶחָד מֵרָחוֹק (מִמְּדִינַת קִיר"ה דְּוִוין) בַּבַּיִת שֶׁהָיִיתִי יוֹשֵׁב בּוֹ אָז, וְהָאִישׁ הַזֶּה נָסַע עִם אִשְׁתּוֹ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה לוֹ קְצָת הֶכֵּרוּת עִמִּי, וְזֶה הָיְתָה סִבָּה גְּדוֹלָה אַחַר־כָּךְ, שֶׁאָסַע לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיִיתִי אוֹרֵחַ אֵצֶל זֶה הָאִישׁ וְקִבְּלַנִי בְּכָבוֹד גָּדוֹל מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂי ה':

פ

וְהִנֵּה אַחַר כָּךְ הָיִיתִי עוֹמֵד וּמְצַפֶּה בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא לִי יְדִיעָה מִמְּאהְלוֹב שֶׁכְּבָר קָנוּ נְיָר שָׁם כְּדֵי שֶׁאֶסַּע לְשָׁם לַעֲסֹק בַּהַדְפָּסָה. כִּי אַחַר הַשְּׂרֵפָה חָזְרוּ וְהִשְׁתַּדְּלוּ הַמְּנִיעוֹת נֶגְדֵּנוּ בְּלִי שִׁעוּר עַד שֶׁהָיָה רָחוֹק בְּעֵינַי רַבִּי נַפְתָּלִי שֶׁאֶעֱסֹק בָּזֶה עַתָּה אַחַר שֶׁנִּתְפַּזַּרְנוּ כָּל כָּךְ, וְהָרְבֵּה מָעוֹת מֵהַהַדְפָּסָה הָיָה שָׁקוּעַ בְּיַד אֲחֵרִים, גַּם אָנֹכִי הָיִיתִי אָז נָע וָנָד מְאֹד. אַךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ חִזֵּק דַּעְתִּי לַעֲסֹק בָּזֶה, וְהָיִיתִי מְצַפֶּה עַל יְדִיעָה מִמְּאהְלוֹב כַּנַּ"ל וְנִתְעַכֵּב כַּמָּה שָׁבוּעוֹת אַחַר חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּבְתוֹךְ כָּךְ הָיֵינוּ בְּאוּמָן עַל עֶרֶב רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז.
אַחַר שֶׁבָּאתִי בְּסָמוּךְ הִגִּיעַ הַיְדִיעָה שֶׁכְּבָר הִגִּיעַ הַנְּיָר לְמָאהְלוֹב. וְתֵכֶף זַרַזְתִּי עַצְמִי וְנָסַעְתִּי לְשָׁם מִיָּד וּבָאתִי לְשָׁם וְלֹא מָצָאתִי אֶת בַּעַל הַמַּדְפִּיס בְּעַצְמוֹ בְּבֵיתוֹ וְעוֹד הָיוּ לִי מְנִיעוֹת רַבּוֹת מֵהֲמַת מָמוֹן וְכוּ' וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֶצֶם נִפְלְאוֹתָיו וְרַחֲמָיו הַמְּרֻבִּים עָזְרַנִי בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת עַד שֶׁגָּמַרְתִּי בְּקִיץ הַזֶּה כָּל הַדְּפָסַת סֵפֶר לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן תִּנְיָנָא וְכוּ' וְסֵפֶר הָאָלֶף־בֵּית וְהַקִּצּוּר. וַהֲבֵאתִים בְּשָׁלֵמוּת לְקְהִלַּת קֹדֶשׁ אוּמָן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן אַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ. רַבִּים רָאוּ וְיִשְׂמְחוּ וְיִשָּׁרִים יַעֲלֹזוּ. עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ נוֹרָא לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:

פא

כָּל הַנַּ"ל עָבַר בְּשָׁנַת תקע"א שֶׁהִיא שָׁנָה רִאשׁוֹנָה אַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ. אַחַר כָּךְ הִגִּיעַ רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תקע"ב וְזֶה הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן שֶׁאַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ. וּבְעֶצֶם נִפְלְאוֹתָיו עָזְרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁנִּתְקַבַּצְנוּ יַחַד לְאוּמָן עַל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה. וּמֵאָז וְעַד הֵנָּה נִתּוֹסַף בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה כַּמָּה נְפָשׁוֹת שֶׁבָּחֲרוּ בַּחַיִּים וּבָאוּ גַּם כֵּן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְהִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרוֹ

הַקָּדוֹשׁ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּלְהִתְפַּלֵּל עִמָּנוּ יַחַד בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְעִצָּם מַעֲלַת הַקִּבּוּץ שֶׁלָּנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין כָּאן מְקוֹמוֹ וּמְבֹאָר קְצָת בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהֲרַ"ן תג - תו).

פב

וַאֲנִי בְּבוֹאִי מֵאוּמָּין לְבֵיתִי אַחַר רֹאשׁ־הַשָּׁנָה זֶה, אָז הִתְחַלְתִּי לְיַשֵּׁב אֶת עַצְמִי מַה לַּעֲשׂוֹת עַתָּה כִּי בְּכָל הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה הָיִיתִי טָרוּד בְּעִסְקֵי הָעִזְבוֹן שֶׁל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וּבְעֵסֶק הַהַדְפָּסָה וְהֶכְרַחְתִּי לְטַלְטֵל עַצְמִי וְלִנְסֹעַ הַרְבֵּה לְכָאן וּלְכָאן. וְאַף שֶׁהָיָה עֵסֶק גָּדוֹל וּנְסִיעוֹת שֶׁל מִצְוָה אֲבָל עַל כָּל פָּנִים מֵחֲמַת הַטִּלְטוּל לֹא הָיִיתִי יָכוֹל לְקַבֵּץ עַצְמִי עַל הַתּוֹרָה בְּשִׁעוּרִים קְבוּעִים. וּבְוַדַּאי גַּם בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה הָיוּ לִי רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלִי שִׁעוּר מָה עוֹשִׂין עַתָּה אַחַר שֶׁכְּבָר נִסְתַּלֵּק הוֹד לִבִּי וּמִשְׁגַּבִּי. וְכָל מַה שֶּׁעָבַר עָלַי בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה בְּוַדַּאי אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר כְּלָל. אַךְ מֵחֲמַת טִרְדוֹתַי בְּשָׁנָה זֹאת לֹא יָכֹלְתִּי לְקַבֵּץ עַצְמִי עַל הַתּוֹרָה וְכַנַּ"ל.

אֲבָל עַתָּה אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה תקע"ב הַנַּ"ל שֶׁכְּבָר גָּמַרְתִּי הַדְפָּסַת הַסְּפָרִים הַנַּ"ל, הִתְחַלְתִּי לְיַשֵּׁב אֶת עַצְמִי וְקָבַעְתִּי לִי שִׁעוּרִים לִלְמֹד וְיָשַׁבְתִּי בְּבֵית־מִדְרָשׁ יָשָׁן דְּפֹה וְלָמַדְתִּי כְּפִי מַה שֶׁקָּבַעְתִּי לִי. וְגַם פֹּה הָיִיתִי מְטֻלְטָל מִדִּירָה לְדִירָה כִּי לֹא הָיָה לִי בַּיִת וְיָשַׁבְתִּי בִּשְׁכֻנּוּת. וּפַעַם אַחַת בַּחֹרֶף בָּא אָדוֹן מֵאֲנָשֵׁי חַיִל וְהוֹצִיא אוֹתִי מִן הַבַּיִת וְהֶכְרַחְתִּי בְּתוֹךְ הַחֹרֶף לְטַלְטֵל עַצְמִי לְבַיִת אַחֵר. וּבֶאֱמֶת גַּם זֶה הָיָה לְטוֹבָה כִּי זֶה הַבַּיִת הָאַחֵר הָיָה טוֹב יוֹתֵר לְפָנַי בְּכַמָּה אֲפָנִים. אֲבָל עַל כָּל פָּנִים הָיִיתִי מְטֻלְטָל וְהָיוּ לִי יִסּוּרִים מֵהַדִּירוֹת. וְעִקַּר גֹּדֶל עִצָּם הַיִּסּוּרִים שֶׁלִּי בָּזֶה שֶׁהִגִּיעוּ עַד הַנֶּפֶשׁ הָיָה מַחֲמַת שֶׁלֹּא הָיָה לִי שׁוּם חֶדֶר מְיֻחָד בִּשְׁבִיל לַעֲסֹק בּוֹ בְּהִתְבּוֹדְדוּת, אֲשֶׁר זֶה הָיָה מַכְרִחַ לִי מְאֹד מְאֹד, אֲבָל לֹא זָכִיתִי לָזֶה. וְגַם בִּהְיוֹתִי בְּנֶעְמִירוֹב לֹא הָיָה לִי חֶדֶר מְיֻחָד כִּרְצוֹנִי אַךְ אַף עַל פִּי כֵן מַחֲמַת שֶׁיָּשַׁבְתִּי בְּבֵית אָבִי זְקֵנִי זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהָיָה בַּיִת גָּדוֹל מֶרֻוָּח, מָצָאתִי שָׁם בְּרֹב פְּעָמִים מָקוֹם מְיֻחָד. אֲבָל בְּכָאן שֶׁיָּשַׁבְתִּי בִּשְׁכֻנּוּת הָיָה קָשֶׁה לִי לִמְצֹא מָקוֹם מְיֻחָד וְהָיוּ לִי יִסּוּרִים גְּדוֹלִים מִזֶּה, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ לִי כַּמָּה עֵצוֹת בָּזֶה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כַּאֲשֶׁר כְּבָר דִּבַּרְנוּ מִזֶּה הַרְבֵּה. אַךְ אִישׁ כְּמוֹנִי בְּוַדַּאי הָיָה צָרִיךְ חֶדֶר מְיֻחָד בִּפְרָט שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ בְּכָל פַּעַם לַעֲסֹק בִּכְתִיבַת דְּבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים וְכוּ' שֶׁלָּזֶה צְרִיכִים בְּוַדַּאי חֶדֶר מְיֻחָד אֲבָל לֹא זָכִיתִי לָזֶה עֲדַיִן. וְיָשַׁבְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְלָמַדְתִּי בְּתָמִימוּת פּוֹסֵק וּשְׁאָר סִפְרֵי קֹדֶשׁ. וְנֶעְלָם מִמֶּנִּי וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁעֲדַיִן אֶפְשָׁר גַּם עַתָּה לְהָאִיר בְּאֵיזֶה נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל לְעוֹרְרָם לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם בֶּאֱמֶת כְּפִי מַה שֶּׁקִּבַּלְתִּי מִמֶּנּוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. אַךְ אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק בִּי, כִּי דִּבּוּרָיו הַקְּדוֹשִׁים הָאֲמִתִּיִּים שֶׁהִשְׁאִיר בִּי דִּבּוּרִים חַמִּים כְּגַחֲלֵי אֵשׁ הָיוּ כְּאֵשׁ עָצוּר בְּעַצְמוֹתַי

וְנִלְאֵיתִי כַּלְכֵּל לֹא אוּכַל לְהִתְאַפֵּק, וְהָיִיתִי מְסַפֵּר וּמְדַבֵּר בִּתְמִימוּת עִם בְּנֵי הַנְּעוּרִים מֵהַתַּכְלִית שֶׁל זֶה הָעוֹלָם, וּבְתוֹךְ דְּבָרַי הָיִיתִי מְסַפֵּר לָהֶם מַעֲזוּז נוֹרָאוֹת נִפְלָאוֹת תּוֹרוֹתָיו וְשִׂיחוֹתָיו וּמַעֲשָׂיוֹתָיו וְעִצָּם נוֹרָאוֹת גְּדֻלַּת קְדֻשָּׁתוֹ וְכוּ'. וּבְכָל זֶה הָיוּ לִי תְּהִלָּה לָאֵל הָרָבֶּה הָרְבֵּה לְסַפֵּר דְּבָרִים הַמְּשִׁיבִין וּמְחַיִּין אֶת כָּל נַפְשׁוֹת הַשּׁוֹמְעָן וְכוּ' וְכוּ' עַד שֶׁהִתְחִילוּ דְּבָרַי לְכְנֹס בְּלִבָּם קְצָת וְנִתְעוֹרֵר לִבָּם קְצָת לַחְשֹׁב עַל תַּכְלִיתָם הַנִּצְחִית, עַד שֶׁהָיוּ מִשְׁתּוֹקְקִים לִשְׁמֹעַ מִמֶּנִּי דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים הַנּוֹבְעִים מִמַּעְיְנֵי הַיְשׁוּעָה שֶׁל אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַנּוֹרָא זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה.

וְכָל מַה שֶּׁעָבַר בָּזֶה בְּפָרְטוּת בְּכַמָּה דְּרָכִים נִפְלָאִים וְנוֹרָאִים וְנֶעֱלָמִים מְאֹד מְאֹד שֶׁעָזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בָּזֶה בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת, אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר וּלְסַפֵּר כְּלָל אֶלָּא פִּינוּ מָלֵא וְכוּ' אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין וְכוּ'. וְהִנֵּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יוֹדֵעַ קְטָנוּתִי וּשְׁפָלוּתִי שֶׁהָיִיתִי בְּעֵינַי וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתִּי שֶׁיִּהְיֶה לִי כֹּחַ לְקָרֵב אֲנָשִׁים לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ. אַךְ בְּכָל עֵת שֶׁדִּבַּרְתִּי מִמֶּנּוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וּמִתּוֹרוֹתָיו וְשִׂיחוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת נִתְעוֹרַרְתִּי כְּיָשֵׁן וְרָאִיתִי שֶׁאַף עַל פִּי כֵן אֵין מִי שֶׁיּוֹדֵעַ דִּבּוּרִים אֵלֶּה לַאֲמִתָּתָן כָּמוֹנִי הַשָּׁפָל. וּבְתוֹךְ כָּךְ נִזְכַּרְתִּי מַה שֶּׁרַבֵּנוּ אָמַר לִי כַּמָּה פְּעָמִים בְּכַמָּה לְשׁוֹנוֹת שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁאֲקָרֵב נְפָשׁוֹת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְחִזְּקַנִי בָּזֶה בְּכַמָּה וְכַמָּה לְשׁוֹנוֹת וְכוּ' וְכוּ' וְעַל יְדֵי זֶה נִתְחַזַּקְתִּי בְּכָל פַּעַם. וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְנֶחֱלַשׁ דַּעְתִּי כָּל כָּךְ עַד שֶׁכִּמְעַט שָׁכַחְתִּי בְּכָל הַהִתְחַזְּקוּת. וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁעָזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּפֶרְט בְּעֵת שֶׁדִּבַּרְתִּי עִם אֲנָשִׁים מֵאֲמִתָּתוֹ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה חִזַּרְתִּי וְנִזְכַּרְתִּי וְכֵן הָיָה כַּמָּה פְּעָמִים. וְהִנֵּה כְּבָר יָדוּעַ לָנוּ שֶׁאַחֲרֵי כָּל רִבּוּי הַדִּבּוּרִים שֶׁמְּדַבְּרִים עִם אֲנָשִׁים מֵהַתַּכְלִית וּמְעוֹרְרִים אוֹתָם לְשׁוּב לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, עִם כָּל זֶה לִפְעֹל אֵיזֶה פְּעֻלָּה אֲצָלָם אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה זֶה קָשֶׁה מְאֹד מְאֹד כִּי לְבַעַל בְּחִירָה קָשֶׁה מְאֹד לַעֲזֹר (כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (חַיֵּי מוֹהַר"ן קצז)). אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן אָנוּ מְחֻיָּבִים כָּל אֶחָד לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, וְהַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה, הַשּׁוֹמֵעַ יִשְׁמַע וְהֶחָדֵל יֶחְדַּל וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שַׁבָּת נ"ה) אִם לְפָנֶיךָ גָּלוּי לִפְנֵיהֶם מִי גָּלוּי:

פג

וְהִנֵּה בְּכָל הַשָּׁנָה הַזֹּאת מִכָּל רִבּוּי הַדִּבּוּרִים קְדוֹשִׁים וְנוֹרָאִים שֶׁדִּבַּרְתִּי עִם בְּנֵי הַנְּעוּרִים, בְּתְחִלָּה לֹא רָאִיתִי פְּעֻלָּה בְּרֹב הַשָּׁנָה, אַךְ בְּאֶמְצַע הַקַּיִץ נִתְעוֹרֵר אֶחָד שֶׁהָיָה רֹב דְּבָרַי בַּשָּׁנָה הַזֹּאת עִמּוֹ בְּיוֹתֵר, וְהָיִיתִי מוֹכִיחַ אוֹתוֹ הַרְבֵּה מְאֹד עַל הַתְמָדַת הַלִּמּוּד כִּי הָיָה מִמַּחֲבְרֵי בְּנֵי הַנְּעוּרִים וּמֻפְלָא בַּלִּמּוּד וְהָעוֹלָם הֶחֱזִיקוּ אוֹתוֹ שֶׁמַּתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ. אֲבָל אֲנִי הִשְׂגַּחְתִּי בּוֹ וְרָאִיתִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד כְּלָל וְהוֹכַחְתִּי אוֹתוֹ עַל זֶה. וְהוֹדָה לְדְבָרַי וְהָיָה מִשְׁתּוֹקֵק

מְאֹד שֶׁאַכְנִיס אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַתְּמָדַת הַלִּמּוּד. אֲבָל יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו וְהָיָה קָשֶׁה לְהַרְגִּילוֹ בְּהַתְמָדָה אֲבָל סִפַּרְתִּי לוֹ עִנְיָם נוֹרָאוֹת גְּדֻלַּת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי וְאֵיךְ הִכְנִיס אוֹתִי לְהַתְמִיד בְּלִמּוּד בְּכַמָּה דְּרָכִים נִפְלָאִים. וְסִפַּרְתִּי לוֹ מֵאֲשֶׁר עָבַר עָלַי בָּזֶה אֶצְלוֹ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא פָּעַלְתִּי אֶצְלוֹ כָּל יְמוֹת הַחֹרֶף כִּי־אִם מְעַט שֶׁהִתְחִיל לִלְמֹד יוֹתֵר מִבַּתְּחִלָּה אֲבָל לֹא כִּרְצוֹנִי כָּרְאוּי בֶּאֱמֶת. אֲבָל מֵרִבּוּי אֲמִתַּת הַדִּבּוּרִים חֲמִים כְּנַחֲלֵי אֵשׁ שֶׁסִּפַּרְתִּי לוֹ מִמֶּנּוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הִבְעִירוּ בּוֹ, עַד שֶׁבְּאֶמְצַע הַקַּיִץ נִתְעוֹרֵר לִבּוֹ וְהִתְחִיל לְהַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּהַתְמָדָה גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה וְהָיָה מַתְמִיד גָּדוֹל שֵׁשׁ שָׁנִים רְצוּפִים וְנָמַר בָּהֶם כָּל הָאַרְבָּעָה פּוֹסְקִים הַגְּדוֹלִים. וּבְתוֹךְ כָּךְ נִשְׁתַּנָּה לְטוֹבָה גַּם בִּשְׁאָר דְּבָרִים, גַּם שְׁאָרֵי אֲנָשִׁים נִתְקָרְבוּ מְעַט מְעַט וְהִתְחִילוּ לְהִתְעוֹרֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה וְנָסְעוּ עַל צִיּוּן הַקָּדוֹשׁ שֶׁלּוֹ לְאוּמָן. וְכֵן עֲזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְעַט מְעַט בְּכָל עֵת.

וְנִמְשַׁךְ כָּךְ שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁלֹּא הָיָה לִי דִּירָה שֶׁלִּי מִלְּבַד הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא בֵּין הַכֹּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ. וְאַף עַל פִּי כֵן הִתְחִילוּ אֵיזֶה מְעַט אֲנָשִׁים לְהִתְעוֹרֵר מִשָּׁנָתָם וְנִשְׁתַּנּוּ לְטוֹבָה בְּרֹב הַדְּבָרִים וּמֵחֲמַת זֶה נִתְקַשְּׁרוּ בִּי בְּאַהֲבָה רַבָּה בֶּאֱמֶת. וְכָל מַה שֶּׁנִּתְקָרֵב יוֹתֵר אֵיזֶה נֶפֶשׁ וְרָאִיתִי שֶׁנַּעֲשָׂה רֹשֶׁם אֶצְלוֹ עַל יְדֵי דְּבָרַי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה לְטוֹבָה, נִתְחַזַּקְתִּי בְּכָל פַּעַם בְּיוֹתֵר, וְנִזְכַּרְתִּי בִּדְבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהוֹדִיעֵנִי מִקֹּדֶם כָּל זֶה שֶׁנִּזְכֶּה לְהָאִיר בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְאוֹתִי חִזֵּק בְּיוֹתֵר מִכֻּלָּם בְּכַמָּה לְשׁוֹנוֹת וּרְמָזִים וְהִתְנוֹצְצוּת בְּלִי שִׁעוּר בִּכְלָל וּבְפֵרוּשׁ.

פד

וְהִנֵּה רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הִנִּיחַ אַרְבַּע בָּנוֹת שְׁלֹשָׁה נְשׂוּאוֹת וּבַת אַחַת קְרוֹבָה לִשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה שָׁנִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּדְּכָה עֲדַיִן. וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה מֻחְמֶּמֶת שֶׁיֵּדַע שֶׁיִּסְתַּלֵּק וְדִבֵּר הַרְבֵּה מִזֶּה, הָיָה חָפֵץ מְאֹד לְשַׁדְּכָהּ בְּחַיָּיו אַף לֹא נִזְדַּמֵּן לוֹ שִׁדּוּךְ כָּרָאוּי לְפִי כְּבוֹדוֹ. וְכַמָּה פְּעָמִים דִּבֵּר עִמִּי מִזֶּה שֶׁרְצוֹנוֹ מְאֹד לַעֲשׂוֹת עִמָּהּ שִׁדּוּךְ. וּכְבָר דִּבְּרוּ בְּחַיָּיו הַשִּׁדּוּךְ עִם רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף אַף לֹא נִגְמַר מֻחְמֶּמֶת אֵיזֶה סִכְסוּךְ (מֵחוֹתְנוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף שֶׁלֹּא רָצָה לְפַזֵּר כָּרָאוּי עַל שִׁדּוּךְ כָּזֶה). וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּכָל עִנְיָנָיו הָיוּ דְּרָכָיו נִפְלָאִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע בְּרוּחַ קָדְשׁוֹ שֶׁזֶּה הַשִּׁדּוּךְ יֶגְמַר כַּיָּדוּעַ לָנוּ בְּכַמָּה הוֹכָחוֹת, גַּם פַּעַם אַחַת אָמַר בְּפֵרוּשׁ לְר' יַעֲקֹב יוֹסֵף בְּזַלְאטִיפָּאלִיֶּע זֶה כַּמָּה שָׁנִים שֶׁיִּהְיֶה מְחֻתָּן עִמּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן עַכְשָׁו עֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְלֹא נִגְמַר הַשִּׁדּוּךְ כַּנַּ"ל, גַּם דִּבְּרוּ לוֹ כַּמָּה שִׁדּוּכִים לִפְנֵי בִּתּוֹ הַנַּ"ל, וְהָיָה מְקַבֵּל דִּבְרֵי הַשַּׁדְכָנִים וְעוֹסֵק לְדַבֵּר עִמָּהֶם, אַף לֹא נִגְמַר שׁוּם אֶחָד מֵהֶם, עַד שֶׁנִּסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם וְהִנִּיחַ לְפָנֵי צַוָּאָה לִתֵּן לְבִתּוֹ הַנַּ"ל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲדֻמִּים כַּנַּ"ל. וְהִנֵּה

אַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּתוֹ הִתְחַלְנוּ כֻּלָּנוּ לְבַקֵּשׁ אַחַר שִׁדּוּךְ וְנִמְצְאוּ גְּבִירִים גְּדוֹלִים שָׁרְצוּ לְהִשְׁתַּדֵּךְ עִמָּהּ אַךְ לֹא הוּטְבוּ בְּעֵינֵינוּ. וְרַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף הַנַּ"ל הִתְחִיל תֵּכֶף לְבַקֵּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן בְּמִכְתָּבוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהִשְׁתַּדֵּךְ עִמָּהּ אַךְ לֹא הָיָה בְּמַעֲמָד גָּדוֹל שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְפַזֵּר כָּרָאוּי לְשִׁדּוּךְ כָּזֶה, וּמֵחֲמַת זֶה נִתְעַכֵּב הַדָּבָר אַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ, זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, יוֹתֵר מִשָּׁנָה.
וּבִשְׁנַת תקע"ב הַנַּ"ל סָמוּךְ לְפוּרִים נִגְמַר הַשִּׁדּוּךְ לִפְנֵי בִּתּוֹ הַנַּ"ל עִם בֶּן רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף הַנַּ"ל. וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה לְסַפֵּר אַךְ אֵין הַזְּמַן מַסְפִּיק.

פה.

בִּשְׁנַת תקע"ב הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל בַּקַּיִץ הֻכְרַחְתִּי לִנְסֹעַ לְקֹהלַת קֹדֶשׁ קְרִימִינְטְשָׁק אוֹדוֹת הַמַּרְגְּלִיּוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לְבִתּוֹ הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל. וּבִוַּדַּאי בְּעֵת נְסִיעָתִי שֶׁעָבַרְתִּי בְּדֶרֶךְ אֵצֶל רֹב אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַמְקֹרָבִים מִכְּבָר כִּי שָׁם הָיָה עִקַּר אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַיְקָרִים שֶׁיִּסְּדוּ הַבִּנְיָן הַקָּדוֹשׁ מִקֶּדֶם, בְּוַדַּאי דִּבַּרְתִּי הַרְבֵּה שָׁם מֵאֲמִתַּת נוֹרָאוֹת נִפְלְאוֹתָיו, וְגַם זֶה הָיָה מֵאֵת הַשֵּׁם אֲז בָּעֵת הַהִיא, שֶׁלֹּא עָלָה עַל דַּעְתִּי לְסַבֵּב שָׁם, וְהוּא בְּרַחֲמָיו מְסַבֵּב סִבּוֹת מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלוֹתָיו כְּדֵי לְהוֹצִיא תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה אֲשֶׁר הָיָה גָּנוּז בְּדַעְתִּי וּלְבָבִי. וְאָז נִתְקָרֵב אֶצְלֵנוּ רַךְ בַּשָּׁנִים אֶחָד שֶׁהוּא אִישׁ כָּשֵׁר וְיָקָר מְאֹד מִלְּבַד שְׁאָר בְּנֵי הַנְּעוּרִים שֶׁהִתְחִילוּ לִצְמֹחַ אָז לְטוֹבָה.

פו

וְהִנֵּה בְּכָל אֵלּוּ הַזְּמַנִּים הָיִיתִי מְטֻלְטָל פֹּה כִּי לֹא הָיְתָה לִי דִּירָה כַּנַּ"ל, וּמֵחֲמַת זֶה לֹא הָיוּ רְגִילִים לְכַנֵּס אֶצְלִי רַק לְעִתִּים רְחוֹקוֹת רַק רֹב דִּבּוּרִים שֶׁדִּבַּרְתִּי עִם אֲנָשִׁים הַכֹּל הָיָה חוּץ לְבֵיתִי וְהָרֹב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְכַנַּ"ל. גַּם לֹא הָיָה פֹּה כִּי אִם בֵּית הַמִּדְרָשׁ אֶחָד הַיָּשָׁן כִּי בֵּית הַמִּדְרָשׁ הֶחָדָשׁ שֶׁהָיָה פֹּה בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה נִשְׂרַף עִם בֵּיתוֹ קֹדֶם יְצִיאָתוֹ מִפֹּה וְהָיָה חָרֵב זֶה יָמִים וְשָׁנִים. אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בָּרֹב חֶמְלָתוֹ חָמַל עַל עֲדָתוֹ וְסִבֵּב לְטוֹבָה וְנָתַן בְּלֵב כַּמָּה אֲנָשִׁים פֹּה שֶׁנִּתְעוֹרְרוּ לִבְנוֹת מֵחָדָשׁ הַבַּיִת הַמִּדְרָשׁ שֶׁהָיָה בְּבֵית רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁנִּשְׂרַף, וְזֶה הָיָה בִּשְׁנַת תקע"ג. וְחֻפַּץ הַשֵּׁם בְּיָדָם הִצְלִיחַ שֶׁבָּנוּ אוֹתוֹ וּגְמָרוּהוּ בְּסוֹף הַשָּׁנָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל סָמוּךְ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תקע"ד.
וְזֶה הַבִּנְיָן שֶׁל הַבַּיִת הַמִּדְרָשׁ הֶחָדָשׁ שֶׁלָּנוּ הָיָה לָנוּ לִישׁוּעָה גְּדוֹלָה בְּכַמָּה אֲפָנִים, וְהַכֹּל עָשָׂה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יָפֶה בְּעִתּוֹ וּבִזְמַנּוֹ. כִּי כַּאֲשֶׁר הִתְחִילוּ דְּבָרֵי לַעֲשׂוֹת רֹשֶׁם בְּלֵב כַּמָּה אֲנָשִׁים וְנִתְעוֹרְרוּ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ וְרָאוּ שֶׁאֵשׁ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁלּוֹ לֹא נִכְבָּה חַס וְשָׁלוֹם כִּי דְּבָרָיו הָיוּ חַיִּים וְקַיָּמִים לָעַד, הִתְחִילוּ הַחוֹלְקִים לְהִתְעוֹרֵר מֵחָדָשׁ מְעַט מְעַט כִּי אֵת זֶה

לְעֲמַת זֶה עָשָׂה וְכוּ'. כִּי בִּימֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים הָיוּ כַּמָּה חוֹלְקִים עָלָיו. וְזֶה מֵחֲמַת שֶׁהִתְגָּרָה הַסָּמ"ך־מ"ם וְחֵילוֹתָיו מֵחֲמַת שֶׁרָאוּ שֶׁרוֹצֶה לְהַחֲזִיר כָּל הָעוֹלָם לְמוּטָב עַל כֵּן חָרַק שִׂנָּיו עָלָיו וְהִתְלַבֵּשׁ עַצְמוֹ בְּאֵיזֶה גְּדוֹלִים וְהִכְנִיס בְּלִבָּם שֶׁיַּחְלְקוּ עָלָיו. וּמֵהֶם נִסְתַּעֲפוּ כַּמָּה וְכַמָּה אֲנָשִׁים מְגֻשָּׁמִים בְּתַאֲוֹת וְכַמָּה וְכַמָּה בַּעֲלֵי עֲבֵרוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם מָקוֹם לִטְעוֹת אֲשֶׁר יָצָא עָתָק מִפִּיהֶם וְיַחַפְאוּ עָלָיו דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן. וְעַל יְדֵי זֶה מָנְעוּ רַבִּים מֵחַיִּים אֲמִתִּיִּים וְלֹא זָכוּ לֵהָנוֹת מֵאוֹרוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וְכָל מַה שֶּׁעָבַר בָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר.

אַף אַחֲרֵי הִסְתַּלְקוּתוֹ, בְּתִחִלָּה נִדְמָה כְּאִלּוּ נִשְׁקַט הַמַּחֲלֹקֶת קְצָת וְזֶה הָיָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְעוֹרֵר אֵשׁ הַקָּדוֹשׁ שֶׁלּוֹ. אַף תֵּכֶף שֶׁהִתְחִיל מֵחָדָשׁ רִשְׁפֵּי אֵשׁ הַקְּדוֹשִׁים שֶׁלּוֹ לְהַבְעִיר בְּאֵיזֶה אֲנָשִׁים תֵּכֶף לְעֲמַת זֶה חָזַר וְנִתְעוֹרֵר הַמַּחֲלֹקֶת וְהַקִּטֵגוֹרְיָא שֶׁלָּהֶם. וְאַף עַל פִּי שֶׁרֻבָּם לֹא הָיָה לָהֶם פִּתְחוֹן פֶּה לְדַבֵּר סָרָה עָלָיו בְּעַצְמוֹ כִּי הַכֹּל רָאוּ כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם שֶׁנִּסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם וְהֵאִיר פְּנֵי תֵּבֵל בִּסְפָרָיו הַקְּדוֹשִׁים, וְהִשְׁאִיר תַּלְמִידִים הֲגוּנִים כְּשֵׁרִים בֶּאֱמֶת, עִם כָּל זֶה הִתְחַזְּקוּ לַחֲלֹק עָלֵינוּ וְעָלַי בִּיּוֹתֵר, עַל שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בְּעֶסֶק זֶה לְהַכְנִיס תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה בָּעוֹלָם וּלְקָרֵב נְפָשׁוֹת לִדְרָכָיו הַקְּדוֹשִׁים הָאֱמִתִּיִּים. עַד שֶׁנִּמְצְאוּ גַּם פֹּה כַּמָּה אֲנָשִׁים שֶׁהִתְחִילוּ לַחֲלֹק. וּמֵחֲמַת זֶה הָיָה קָשֶׁה מְאֹד לְדַבֵּר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַנַּ"ל כִּי שָׁם הָיוּ כַּמָּה שֶׁחָלַק לִבָּם מֵאִתּוֹ. עַל כֵּן הָיְתָה טוֹבָה גְּדוֹלָה מֵאֵת הַשֵּׁם לְעֶסֶק הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה מַה שֶּׁנִּבְנָה הַבֵּית הַמִּדְרָשׁ הֶחָדָשׁ שֶׁלָּנוּ שֶׁנִּבְנָה עַל מְקוֹם דִּירָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה:

פז

גַּם בְּעֵת שֶׁעָסְקוּ בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּדְרָשׁ הֶחָדָשׁ אָז נִסְכַּם אֶצְלָם שֶׁיִּתְּנוּ לִי הַדִּירָה שֶׁבְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַיָּשָׁן שֶׁיֵּשֵׁב שָׁם הָרַב דְּפֹה כִּי לְהָרַב דְּפֹה בָּנוּ דִּירָה חֲדָשָׁה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הֶחָדָשׁ. וְגַם הָיָה נִרְאֶה בְּעֵינַי לְטוֹבָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא אֶהְיֶה מְטֻלְטָל בְּדִירוֹת כָּל כָּךְ, וְחִשַּׁבְתִּי בְּכָל הַקַּיִץ אֵיךְ אוּכַל לִבְנוֹת לִי שָׁם אֵיזֶה חֶדֶר קָטָן בִּשְׁבִילִי לַעֲסֹק בּוֹ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם, אַף "רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת ה' הִיא תָקוּם", וּמֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה שֶׁנִּגְמַר הַבֵּית הַמִּדְרָשׁ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנַת תקע"ד כַּנַּ"ל. אֲבָל הַבֵּית דִּירָה חֲדָשָׁה בִּשְׁבִיל הָרַב לֹא נִגְמְרָה, וְנִשְׁאַר הָרַב עַל מְקוֹמוֹ בְּהַדִּירָה שֶׁבְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַיָּשָׁן.

וַיְהִי בְּבוֹאִי מֵאוּמָּין מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה תקע"ד הַנַּ"ל, וְרָאִיתִי שֶׁהָרַב נִשְׁאַר עַל מְקוֹמוֹ הִתְחַלְתִּי לְהִצְטַעֵר כִּי הַדִּירָה שֶׁיִּשַּׁבְתִּי שָׁם בַּקַּיִץ הָיְתָה קָשֶׁה מְאֹד לֵישֵׁב בָּהּ עוֹד בָּזֶה הַחֹרֶף וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו חָמַל עָלַי וְעַל כָּל הַתְּלוּיִים בְּעֶסֶק הַגָּדוֹל הַזֶּה וְשָׁלַח בְּלִבִּי בֵּין כֶּסֶא לְעָשׂוֹר בְּיוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב שַׁבַּת תְּשׁוּבָה שֶׁאֶרְאֶה לִקְנוֹת לִי דִּירָה וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָדִי לְהוֹצִיא עַל זֶה, כִּי אָז עֲדַיִן לֹא הָיִיתִי מְקַבֵּל כְּלָל וְהָיִיתִי מִתְפָּרְנֵס

מִמַּעַט הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאַר לִי עֲדַיִן, וְלֹא הָיִיתִי יָכוֹל לִקְנוֹת דִּירָה מִמְּעוֹתַי כִּי לֹא יִהְיֶה לִי מִמַּה לְהִתְפַּרְנֵס. אַף עַל פִּי כֵן חִזֵּק הַשֵּׁם אֶת לִבִּי בְּבִטָּחוֹן שֶׁאֶקְנֶה לִי דִּירָה זֹאת. וְתֵכֶף שֶׁלַּחְתִּי לְהָאִישׁ שֶׁהָיְתָה הַדִּירָה הַזֹּאת שֶׁלּוֹ שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה לִי, כִּי מֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה שֶׁאָז חָזַר הָאָדוֹן שֶׁל הַכְּפָרִים הַשַּׁיָּכִים לְפֹה לְהַשְׂכִּיר הָאֶרֶענְדִיס מַה שֶּׁזֶּה כַּמָּה הָיָה פְּרִיפּוּנַאצְיָא. וְאָז שָׂכַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁל הַדִּירָה הַזֹּאת אוֹרֶענְדִי וּמֵחֲמַת זֶה שָׁלַחְתִּי אֵלָיו שֶׁיִּמְכֹּר לִי בֵּיתוֹ. וְכֵן הָיָה שֶׁתֵּכֶף נִתְרַצָּה לִמְכֹּר, וּבְיוֹם שֶׁאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים קָנִיתִי אוֹתָהּ.

וְאַחַר כָּךְ הָיוּ כַּמָּה מְנִיעוֹת כִּי אִשְׁתּוֹ לֹא רָצְתָה לְהַסְכִּים עַל הַמְּכִירָה, וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל מִזֶּה. אַךְ אַחַר כָּךְ עָזַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁנִּתְרַצִּית הִיא גַּם כֵּן וּבָאת לְבֵיתִי בְּעַצְמָהּ וּבֵרְכָה אוֹתִי שֶׁאֶכְנֹס לְהַבַּיִת לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. בְּיוֹם חֲמִישִׁי שֶׁהוּא שְׁנֵי יָמִים קֹדֶם סֻכּוֹת נִכְנַסְתִּי לְהַבַּיִת לְשָׁלוֹם. וְגַדֶּל הַיְשׁוּעָה הַזֹּאת מַה שֶּׁזָּכִיתִי לְבֵית דִּירָה אֵין לְשַׁעֵר, כִּי עַל יְדֵי זֶה נִתְיַסְּדוּ וְנִגְמְרוּ כַּמָּה עֲסָקִים קְדוֹשִׁים מֵעֲסָקָיו זְכֻרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁהֵם זְכוּת הָרַבִּים לְדוֹרוֹת. כִּי תֵּכֶף כְּשֶׁנִּכְנַסְתִּי לְבֵיתִי הִתְחִילוּ לְהִתְקַבֵּץ אֵלַי כַּמָּה בְּנֵי הַנְּעוּרִים אֲשֶׁר נָגַע יִרְאַת הַשֵּׁם בְּלִבָּם. וּתְהִלָּה לְאֵל דִּבַּרְתִּי עִמָּהֶם הַרְבֵּה וְנַעֲשׂוּ אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים וִיקָרִים מְאֹד עַד אֲשֶׁר נִמְצָא בָּהֶם כַּמָּה שֶׁרָאוּי לִקְרוֹתָם בְּשֵׁם צַדִּיקִים אֲשֶׁר כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה' יוֹסֵף ה' עֲלֵיהֶם כָּהֵם אֶלֶף פְּעָמִים וְכוּ'. גַּם בְּכָאן נִתְיַסְּדוּ כַּמָּה סְפָרִים קְדוֹשִׁים שֶׁלּוֹ, וְגַם נִדְפְּסוּ בַּבַּיִת הַזֶּה כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר לְקַמָּן. עַל כֵּן אֲנִי חָפֵץ מְאֹד לְסַפֵּר לְדוֹרוֹת כָּל מַה שֶּׁעָבַר בָּזֶה, כִּי נַפְשִׁי יוֹדַעַת מְאֹד כַּמָּה וְכַמָּה מְנִיעוֹת וְעִכּוּבִים בְּלִי שִׁעוּר הָיוּ לִי עַל כָּל דָּבָר מֵחֲמַת שֶׁהָיָה נוֹגֵעַ לַעֲסָקָיו זְכֻרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁכְּנֶגֶד זֶה מִשְׁתַּטְּחִים הַמְּנִיעוֹת בְּלִי שִׁעוּר אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר הַכֹּל רַק מְעַט דְּמְעַט:

פח

וְהִנֵּה בַּשָּׁנָה הַזֹּאת לֹא הָיוּ אֶתְרוֹגִים מְצוּיִים וּכְבָר הִגִּיעַ אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי שֶׁהוּא עֶרֶב סֻכּוֹת וַעֲדַיִן לֹא הָיָה פֹּה אֶתְרוֹג וְכֵן בְּכָל סְבִיבוֹתֵינוּ לֹא הָיָה שׁוּם אֶתְרוֹג. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו סִבֵּב שֶׁהִגִּיעוּ שְׁנֵי אֶתְרוֹגִים לְנָעמִירוֹב, וְנָסַעְתִּי לְשָׁם וְהָיָה לִי מִלְחָמָה גְּדוֹלָה קֹדֶם שֶׁזָּכִיתִי לִפְעֹל לְהָבִיא הָאֶתְרוֹג הַמֻּבְחָר לְפֹה וְנָתַתִּי בַּעֲדוֹ סָךְ רַב שִׁשָּׁה וְשִׁשִּׁים רוּבַּל־כֶּסֶף, אֲבָל בְּאוֹתוֹ הָעֵת הָיָה מְצִיאָה גְּדוֹלָה. וְיֵשׁ בָּזֶה מַעֲשֶׂה שְׁלֵמָה לְסַפֵּר אֵיךְ זָכִיתִי לְהוֹצִיאוֹ מִנָּעמִירוֹב שֶׁהִיא עִיר גְּדוֹלָה כִּפְלַיִם כְּמוֹ פֹּה בְּרֶסְלַב וְלַהֲבִיאוֹ לְפֹה אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה, טוֹב לְהוֹדוֹת לַה' אֲשֶׁר עַד כֹּה עֲזָרָנִי:

פט

וְהִנֵּה בְּבֵית זֶה נִתְיַסְּדוּ הַתְּפִלּוֹת הַקְּדוֹשִׁים בְּרֹב חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר נוֹרְאוֹת יִקָּרַת אֵלּוּ הַתְּפִלּוֹת יוֹדֵעַ כָּל אֶחָד בְּנַפְשׁוֹ כָּל מִי שֶׁחָפֵץ בֶּאֱמֶת וְכוּ':

צ

וְהִנֵּה מַה שֶּׁעָבַר מֵאָז עַד הֵנָּה אֵין הַזְּמַן מַסְפִּיק לְבָאֵר חֵלֶק מֵאֶלֶף, אַךְ בְּקִצּוּר אֶרְשֹׁם קְצָת לְזִכָּרוֹן. בִּשְׁנַת תקע"א נִסְתַּלֵּק בְּשָׁלוֹם כַּנַּ"ל וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה הִדְפַּסְתִּי אֶת הַסְּפָרִים בְּמַאהִלוֹב לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן תְּנִינָא וְהָאָלְף־בֵּית וְהַקִּצּוּר כַּנַּ"ל. וּבְאוֹתָהּ שָׁנָה יָצָאתִי מִקְּהִלַּת קוֹדֶשׁ נֶעמִירוֹב וְקִבַּעְתִּי דִּירָתִי פֹּה קְהִלַּת קוֹדֶשׁ בְּרֶסְלַב, אֲשֶׁר כָּל זֶה הָיְתָה צְמִיחַת קֶרֶן יְשׁוּעָה לְהַשְׁאָרַתּוֹ הַקְּדוֹשָׁה בְּזֶה הָעוֹלָם לְדוֹרוֹת וְכַמְבֹאָר מְעַט מִזֶּה לְמַעְלָה:

צא

בִּשְׁנַת תקע"ב עָשִׂינוּ שִׁדּוּךְ עִם בִּתּוֹ הַצַּדֶּקֶת מָרַת חַיָּה תִּחְיֶה עִם בֶּן הַוָּתִיק מוֹרֵנוּ יַעֲקֹב יוֹסֵף מִטְשֶׁעֶרִין כַּנַּ"ל. וְגַם בָּזֶה יֵשׁ כַּמָּה וְכַמָּה לְסַפֵּר וְאֵין הַזְּמַן מַסְפִּיק. וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה נָסַעְתִּי לְקֶרִימִינְטְשָׁאק פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְגַם בָּזֶה יֵשׁ מַעֲשֶׂה לְסַפֵּר:

צב

בִּשְׁנַת תקע"ג נִבְנָה פַּעַם שֵׁנִי הַבַּיִת הַמִּדְרָשׁ הֶחָדָשׁ שֶׁלָּנוּ שֶׁהָיָה בְּבֵית אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שֶׁנִּשְׂרַף כַּנַּ"ל:

צג

בִּשְׁנַת תקע"ד בֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסֻכּוֹת קָנִיתִי בֵּיתִי בִּישׁוּעָתוֹ הַגְּדוֹלָה יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לָנֶצַח וְכַנַּ"ל. וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה נִכְנַס לְהַכְּפָרִים דְּפֹה אֶחָד הַמְיֻחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁהִכִּיר קְצָת אֶת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּסוֹף יָמָיו, אֲבָל עֲדַיִן לֹא יָדַע מִמֶּנּוּ כְּלָל מֵחֲמַת שֶׁזֶּה הָאִישׁ הָיָה רַךְ בַּשָּׁנִים מְאֹד. וּכְשֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהַכְּפָרִים דְּפֹה כַּנַּ"ל נִתְקָרֵב אֵלַי וְנָתַתִּי לוֹ לְהַעְתִּיק כַּמָּה כְּתָבִים מֵעִסְקֵי שִׂיחוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וּמֵהַמַּעֲשִׂיּוֹת כִּי אָז לֹא נִדְפְּסוּ עֲדַיִן. וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹ הַרְבֵּה וְעוֹרַרְתִּיו מִשְּׁנָתוֹ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם. וְאַחַר כָּךְ אַחַר אֵיזֶה שָׁנִים נָסַע עִמִּי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכָל זֶה הָיְתָה צְמִיחַת יְשׁוּעָה לְהַדְפָּסַת הַמַּעֲשִׂיּוֹת וְלִשְׁאָר עִנְיָנִים כַּאֲשֶׁר מִתְנוֹצֵץ בְּלִבִּי בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

צד

וּכְשֶׁנִּכְנַסְתִּי לְדִירָתִי הַנַּ"ל עָזַרְנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁעָשִׂיתִי מְחִצָּה בְּתוֹךְ בֵּיתִי כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לִי מָקוֹם מְיֻחָד לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ וְהָעִקָּר בִּשְׁבִיל הִתְבּוֹדְדוּת. וְאַחַר כָּךְ רָאִיתִי שֶׁבְּנֵי הַבַּיִת מְבַלְבְּלִין אוֹתִי, חִזְּקַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לִבְטֹחַ בּוֹ וְהִתְחַלְתִּי לַעֲסֹק לִבְנוֹת לִי חֶדֶר מְיֻחָד לְגַמְרֵי בְּתוֹךְ הַבַּיִת שֶׁהָיָה רָחוֹק מֵחֶדֶר דִּירַת בְּנֵי הַבַּיִת וְנִגְמַר בְּסוֹף הַקַּיִץ הַנַּ"ל, וְזֶה הָיָה לִי לִישׁוּעָה גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה בְּלִי שִׁעוּר. וְאָז רָאִיתִי בְּחוּשׁ כַּמָּה וְכַמָּה צְרִיכִין לְקַוּוֹת לַה' וְלִבְלִי לְהִתְיָאֵשׁ מִישׁוּעָתוֹ בְּשׁוּם דָּבָר אַף עַל פִּי שֶׁרוֹאִין שֶׁעוֹבְרִין יָמִים וְשָׁנִים הַרְבֵּה וְהַיְשׁוּעָה רְחוֹקָה, אַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לְקַוּוֹת וְלַחֲזֹר וּלְקַוּוֹת עַד יַשְׁקִיף וְיֵרֶא ה' מִשָּׁמַיִם. כִּי יָדַעְתִּי בְּנַפְשִׁי כַּמָּה וְכַמָּה יָמִים וְשָׁנִים שֶׁהָיִיתִי מְצַפֶּה לָזֶה שֶׁיִּהְיֶה לִי חֶדֶר מְיֻחָד, וְעֵינַי הָיוּ כָּלוֹת לָזֶה זְמַן זְמַנִּים טוֹבָא וְתוֹחַלְתִּי הָיְתָה נִכְזָבָה עַד שֶׁכִּמְעַט נִתְיָאַשְׁתִּי מִזֶּה. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרֹב רַחֲמָיו וְנִפְלְאוֹתָיו חָמַל עָלַי בִּזְכוּתוֹ הַגָּדוֹל זְכוּתוֹ לְבָרְכָה, וּבִזְכוּת הָרַבִּים, וְנָתַן לִי דִּירָה וְחֶדֶר מְיֻחָד נָאֶה וּמְתֻקָּן מְאֹד לְפָנַי. וְעַל יְדֵי זֶה הֶחֱיֵיתִי עַצְמִי הַרְבֵּה וְגַמְרְתִּי שָׁם בְּעֶזְרָתוֹ הַגָּדוֹל יִתְבָּרַךְ כַּמָּה סְפָרִים נִפְלָאִים קְדוֹשִׁים וְנוֹרָאִים מְאֹד מַה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי מִפִּי זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה וּמַה שֶּׁחִדַּשְׁתִּי בָּהֶם בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל יִתְבָּרַךְ:

צה

בִּשְׁנַת תקע"ד הַנַּ"ל הָיְתָה הַחֲתֻנָּה שֶׁל בִּתּוֹ מָרַת חַיָּה הַנַּ"ל בִּקְהִלַּת־קֹדֶשׁ מֶדְוֶעדִיבְקֶע, וְהַחֻפָּה הָיְתָה בְּיוֹם חֲמִישִׁי ב' אֱלוּל וְשָׂמַחְנוּ שָׁם הַרְבֵּה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וְעַל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ נָסַעְנוּ לִטְשֶׁעְרִין שֶׁשָּׁם יָשַׁב חוֹתְנָהּ רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף הַנַּ"ל:

צו

בִּשְׁנַת תקע"ה הִתְחִילוּ הַתְּפִלּוֹת לְהִתְיַסֵּד:

צז

בִּשְׁנַת תקע"ו נִדְפַּס הַסֵּפֶר סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת:

צח

בִּשְׁנַת תקע"ז הִתְחַלְתִּי לְמְסֹר הַתְּפִלּוֹת לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ לְהַעְתִּיקָם לְעַצְמָם וּלְאָמְרָם, וְאָז הָיְתָה הַנְּשׁוּאִין שֶׁל בְּנֵי שַׁכְנָא שֶׁיִּחְיֶה, וְכֵן בִּשְׁנַת תקע"ח עָסַקְתִּי בָּזֶה הַרְבֵּה וְאָז בַּשָּׁנָה

הַנַּ"ל מָסַרְתִּי הַתְּפִלָּה שֶׁל הָעֲשָׂרָה מְזֻמּוֹרֵי תְּהִלִּים שֶׁצִּוָּה הוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְאָמְרָם בְּשָׁבִיל מְקֻרֶה לַיְלָה חַס וְשָׁלוֹם, וְעַל קִבְרוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא תִּקּוּן הַכְּלָלִי:

צט

בְּשָׁנַת תקע"ט הִתְחַלְתִּי לַעֲסֹק בְּהַעֲמָדַת הַדְּפוּס בְּבֵיתִי כְּדֵי לַחֲזֹר וּלְהַדְפִּיס הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁלּוֹ בְּכַמָּה וְכַמָּה תִּקּוּנִים נִפְלָאִים, וְהָיָה לִי מִלְחָמוֹת גְּדוֹלוֹת בָּזֶה וּמְנִיעוֹת רַבּוֹת וַעֲצוּמוֹת בְּלִי שִׁעוּר. וּבִישּׁוּעָתוֹ הַנִּפְלָאָה חֵפֶץ ה' בְּיָדִי הִצְלִיחַ וְגָמַרְתִּי הָעֵסֶק בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים דְּהַיְנוּ מִשְּׁנַת תקע"ט עַד סוֹף שְׁנַת תקפ"א, שֶׁאָז נִגְמְרוּ בְּכִי טוֹב הַדְּפָסַת הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן הָרִאשׁוֹן וְהַתִּנְיָנָא וְסֵפֶר הָאֲלָף־בֵּית עִם שְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים בְּכַמָּה הוֹסָפוֹת טוֹבוֹת. וְגַם בְּנֵי שַׂכְנָא שֶׁיִּחְיֶה הִדְפִּיס שֶׁלֹּא בִּידִיעָתִי הַתִּקּוּן הַכְּלָלִי הַנַּ"ל וְזֶה הָיָה צְמִיחַת הַיְשׁוּעָה שֶׁל הַדְּפָסַת הַתְּפִלּוֹת. וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁנַת תקפ"ב בְּתְחִלָּתוֹ הִתְחִיל בְּנֵי הַנַּ"ל תֵּכֶף לְהַדְפִּיס כָּל הַתְּפִלּוֹת. אַךְ הָיוּ מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת מְאֹד וְלֹא נִגְמְרוּ כִּי אִם עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם תְּפִלּוֹת.

וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת תקפ"ב נָסַעְתִּי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם רַבִּי יְהוּדָה אֶלְיֶעֶזֶר הַנַּ"ל וְזָכִיתִי לִהְיוֹת עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וְחָזַרְתִּי מִשָּׁם בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה.

וּבִשְׁנַת תקפ"ג בָּאתִי לְבֵיתִי בְּשָׁלוֹם כַּנִּרְשָׁם בַּאֲרִיכוּת בְּזֶה הַסֵּפֶר, וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה הָיוּ נִשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל בְּנֵי יִצְחָק שֶׁיִּחְיֶה בִּטְשִׁירְקָאס.

וּבְשׁוּבִי מִשָּׁם סָמוּךְ מְאֹד לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה תקפ"ד נִתְחַזַּקְתִּי לַעֲסֹק בְּהַדְפָּסַת הַתְּפִלּוֹת, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּנִפְלְאוֹתָיו הַנּוֹרָאוֹת שָׁלַח אָז בְּלֵב אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ אִישׁ כָּשֵׁר וְיָשָׁר שֶׁהִתְנַדֵּב לִבּוֹ פִּתְאֹם בִּהְיוֹתוֹ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁנִּתְוַעֵד עִמִּי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הַנַּ"ל לִתֵּן סְךָ מְסֻיָּם בְּשָׁבִיל הַדְּפָסַת הַתְּפִלּוֹת. גַּם שָׁלַח הַשֵּׁם אָז בְּדַעְתִּי חִדּוּשִׁים נִפְלָאִים עַל מַעֲלַת הַתְּפִלּוֹת שֶׁעוֹשִׁין מִתּוֹרוֹת, כַּאֲשֶׁר הִזְהִירָנוּ הוּא זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, שֶׁבָּהֶם תְּלוּי קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת כַּנִּכְתָּב אֶצְלֵנוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא כ"ה). וְעַל יְדֵי כָּל זֶה חִזְּקַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַד אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי מַחֲשַׁבְתִּי מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל וּבִשְׁנַת תקפ"ד הִדְפַּסְתִּי אֶת הַתְּפִלּוֹת מִסִּימָן ס"ה עַד סוֹף חֵלֶק רִאשׁוֹן וְחֵלֶק שֵׁנִי עַד סִימָן י"ד. וְרִבּוּי הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיוּ לִי עַל זֶה מִקֶּדֶם הָיָה בְּלִי שִׁעוּר, אַךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָזָרַנִי וְחִזֵּק אֶת לְבָבִי וְהִזְמִין לִי עַל הוֹצָאוֹת עַד שֶׁעָסַקְתִּי בִּדְפוּס כָּל יְמֵי הַחֹרֶף הַנַּ"ל, עַד שֶׁגָּמַרְנוּ כָּל הַנַּ"ל בְּלִי בַּעֲלֵי־מְלָאכוֹת מִבַּחוּץ, רַק אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ בְּעַצְמָן לְמַדְתִּי אוֹתָם הָאָמָנוּת. וְאֶחָד מֵהֶם ר"מ הָיָה יוֹדֵעַ הָאָמָנוּת מִכְּבָר וְהֵם עָסְקוּ בִּדְפוּס לְמַעַן הַמִּצְוָה, כָּל הַחֹרֶף הַנַּ"ל עַד שֶׁגָּמַרְנוּ כַּנַּ"ל.

וְאַחַר כָּךְ בִּימֵי הַפּוּרִים שֶׁהָיָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן הָיָה מַחֲלֹקֶת גָּדוֹל פֹּה. וְעַל יְדֵי זֶה נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר שֶׁנִּמְצְאוּ מוֹסְרִים וְהִלְשִׁינוּ עָלַי עַד שֶׁבָּאוּ פִּתְאֹם לְבֵיתִי וְסָגְרוּ וְחָתְמוּ בֵּית הַדְּפוּס עִם כָּל הַכֵּלִים. וְעַדַיִן הִיא חֲתוּמָה וּסְגוּרָה (עַיִן לְקַמָּן) הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְרַחֵם עָלֵינוּ לְפָתְחָהּ מְהֵרָה וַיַּצִּילֵנִי מִכָּל מִינֵי סַכָּנוֹת וּפְחָדִים בְּלִי רִבּוּי הוֹצָאוֹת מָמוֹן יִשְׂרָאֵל, וְנִזְכֶּה לַחֲזֹר וּלְהַדְפִּיס בְּפַרְהֶסְיָא בְּשָׁלוֹם וְאָז נִסְפֹּר מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם כָּל מַה שֶּׁעָבַר בְּעִנְיָן זֶה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם. הַדְּפוּס סָגְרוּ וְחָתְמוּ בְּיוֹם שִׁשִּׁי עֶרֶב שַׁבַּת קֹדֶשׁ י"ט אֲדָר שֵׁנִי שָׁנָה הַנַּ"ל, וְהָיוּ לָנוּ פְּחָדִים כִּי הָיִיתִי בְּסַכָּנָה גְּדוֹלָה וְהֻכְרַחְנוּ לְהוֹצִיא הַרְבֵּה עַל שִׁחְדִים וְנִשְׁלַח הַדָּבָר לְקַאמֶנִיץ. וְהָיִינוּ בַּחֲשַׁשׁ סַכָּנָה זְמַן רַב, עַד שֶׁבְּחֹדֶשׁ מְנַחֵם אָב בְּתִשְׁעָה בְּאָב אַחַר חֲצוֹת הִגִּיעַ הַתְּשׁוּבָה מִקַּאמֶנִיץ שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ אוֹתִי לְהַדְפִּיס עַד שֶׁאֲקַבֵּל רְשָׁיוֹן מִוִּילְנָא, וְזֶה הָיָה לִי לִישׁוּעָה וְהוֹדִיתִי לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁעַל כָּל פָּנִים נִצַּלְתִּי מֵחֲשַׁשׁ סַכָּנָה. וְעַתָּה אָנוּ מְקַוִּים בְּכָל עֵת שֶׁיַּגִּיעַ הָרְשָׁיוֹן מִוִּילְנָא בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ:

ק

בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל שְׁנַת תקפ"ד הַנַּ"ל הָיוּ הַנִּשּׂוּאִין שֶׁל חֲתַן רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הַנָּגִיד רַבִּי יִצְחָק אַיְזִיק נֵרוֹ יָאִיר, שֶׁהִשִּׂיא בִּתּוֹ מָרַת פֵּיגָא סָאסְיָא תִּחְיֶה, עִם בֶּן רַבִּי יִשְׂרָאֵל נֵרוֹ יָאִיר נֶכֶד הָרַב וְכוּ' מוֹרֵנוּ הָרַב ר' בָּרוּךְ זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה מִמֶּעז'יבוז'. וְנִסְעוּ עַל הַחֲתֻנָּה הוּא וְזוּגָתוֹ הַצַּדֶּקֶת מָרַת שָׂרָה תִּחְיֶה וְכָל בְּנֵי־בֵיתוֹ דֶּרֶךְ פֹּה בְּרֶסְלַב. וּמִכָּאן נָסַעְתִּי עִמָּהֶם לְמֶז'בּוז' וְזָכִיתִי לִהְיוֹת עַל הַחֲתֻנָּה וְהָיִינוּ שָׁמְחִים שָׁם מְאֹד. וְגַם הָיִיתִי אֵצֶל הָרַב מֵאַפְּטָא וּבָרוּךְ הַשֵּׁם קִבֵּל אוֹתִי בְּכָבוֹד גָּדוֹל וְדִבַּרְתִּי שָׁם הַרְבֵּה מִגְּדֻלַּת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה וּבָרוּךְ הַשֵּׁם הָיָה הַכֹּל בְּשָׁלוֹם. וּבְעִנְיַן זֶה שֶׁל הַחֲתֻנָּה וְכָל מַה שֶּׁעָבַר אָז יֵשׁ הַרְבֵּה לְסַפֵּר מַה גָּדְלוּ מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה עִמִּי אָז, אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר הַכֹּל בִּכְתָב מֵאֶפֶס הַפְּנַאי וּמִשְׁאָר טְעָמִים, בָּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר עַד כֹּה עֲזָרָנִי, עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְכוּ' וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ לָנֶצַח:

קא

בְּיוֹם רִאשׁוֹן יוֹם שֶׁאַחַר יוֹם כִּפּוּר הַנִּקְרָא שֵׁם ה' שְׁנַת תקפ"ה עֲזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהִגִּיעַ לִי תְּשׁוּבָה מִוִּילְנָא שֶׁאֶשְׁלַח לְשָׁם סָךְ מוּעָט וְיִשְׁלְחוּ לִי רְשָׁיוֹן מִיָּד. וְתֵכֶף הוֹדִיתִי לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְנִתְעוֹרַרְתִּי לְקַבֵּץ הַמָּעוֹת וְשָׁלַחְתִּי מִיָּד בְּפוֹסְט רִאשׁוֹן בְּיוֹם שְׁלִישִׁי בַּשָּׁבוּעַ הַהוּא אֶת הַסָּךְ שֶׁכָּתְבוּ לִי. וְעַתָּה אָנוּ מְצַפִּים בְּכָל עֵת לִישׁוּעַת הַשֵּׁם שֶׁיַּגִּיעַ הָרְשָׁיוֹן וְיִפְתְּחוּ בֵּית

הַדְּפוּס, וְתַחֲזֹר הָעֲטָרָה לְיָשְׁנָהּ לְהַדְּפִיס סִפְרֵי רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְהָאִיר פְּנֵי תֵּבֵל לְגַלּוֹת אֲמִתָּתוֹ בָּעוֹלָם אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

קכב

בְּיוֹם חֲמִישִׁי כ"ד תִּשְׁרֵי אִסְרוּ־חַג סֻכּוֹת תקפ"ו עָזָרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּפָתְחוּ לִי הַבַּיִת שֶׁהַדְּפוּס עוֹמֵד בּוֹ, שֶׁהָיָה חָתוּם עַד הֵנָּה זֶה יוֹתֵר מִשָּׁנָה וּמֻחֲצָה, אֲבָל הַדְּפוּס בְּעַצְמָהּ עֲדַיִן חֲתוּמָה עַד יְרַחֵם הַשֵּׁם מֵהֵרָה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם כָּל מַה שֶּׁעָבַר בָּזֶה. מִלְּבַד הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי אֵין בַּעַל הַנֵּס מַכִּיר בְּנִסּוֹ.

קכג

אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה תקפ"ו הַנַּ"ל כָּתַבְתִּי מֵחָדָשׁ הַסֵּפֶר לִקּוּטֵי עֵצוֹת שֶׁהוּא סֵפֶר הַקִּצּוּר בְּתוֹסֶפֶת מְרֻבֶּה וְגַם בָּזֶה יֵשׁ מַעֲשֶׂה שְׁלֵמָה:

קכד

וְהִנֵּה עָבְרָה כָּל הַשָּׁנָה וַעֲדַיִן תּוֹחֲלְתִּי נִכְזָבָה כִּי לֹא הִגִּיעָה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה מִשָּׁם. גַּם בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה תקפ"ו הַנַּ"ל נָגְעָה בִּי יַד ה' כִּי נִלְקְחָה מִמֶּנִּי אִשְׁתִּי הָרִאשׁוֹנָה עָלֶיהָ הַשָּׁלוֹם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל שְׁנַת הַנַּ"ל. וְקוֹדֶם לָזֶה הָיוּ בָּנַי וּבְתֵּי וְכַלָּתִי שֶׁיִּחְיוּ מֻטָּלִים עַל עֶרֶשׂ דְּוַי וַאֲנִי הָיִיתִי אָז בְּדֶרֶךְ וְהֵם הָיוּ בְּסַכָּנָה גְּדוֹלָה מְאֹד וּבְחֶמְלַת הַשֵּׁם שָׁבוּ כֻּלָּם לְאֵיתָנָם תְּהִלָּה לָאֵל, אַךְ אַחַר כָּךְ חָלְתָה אִשְׁתִּי הַנַּ"ל וְנִפְטְרָה לְשָׁלוֹם כַּנַּ"ל. וּבָאתִי לְבֵיתִי בְּיוֹם שְׁלִישִׁי אַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּתָהּ וּבְעֹצֶם צָרָתִי וּמְרִירוּת נַפְשִׁי וְשִׁבְרוֹן לִבִּי, כִּי גַּם אַחַר כָּךְ לֹא הָיוּ בָּנַי וּבְתֵּי שֶׁיִּחְיוּ בְּקַו הַבְּרִיאָה בִּשְׁלֵמוּת, וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל מְאֹד מִלְּבַד שְׁאָרֵי בְּלִבּוּלִים וְכוּ'.

וּבְתוֹךְ כָּךְ הִגִּיעוּ יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַקְּדוֹשִׁים, וְנָסַעְתִּי בְּיוֹם רִאשׁוֹן דְּסִלְיחוֹת לְאוּמָּן כְּדַרְכֵּנוּ בְּכָל שָׁנָה, וְהִנַּחְתִּי בָּנַי וּבְתֵּי הַיְתוֹמִים בְּבֵיתִי לְבַדָּם בַּחֲלִישׁוּת כֹּחַ מְאֹד. וְעִצָּם הָרַחֲמָנוּת שֶׁהָיָה אָז עָלַי וַעֲלֵיהֶם אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר. וַה' בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים לֹא עָזַב חַסְדּוֹ מִמֶּנִּי, וּבְזֹאת הַנִּסְיוֹן דַּיְקָא עוֹרְרַנִי אָדָם אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁאָרְאֶה לְהַדְּפִיס גְּמַר הַתְּפִלּוֹת בְּדִפּוּס אַחֵר שֶׁלֹּא בְּבֵיתִי, וְתֵכֶף נִתְחַזְּקָה דַּעְתִּי בָּזֶה וּבְטַחְתִּי בְּחַסְדֵי הַשֵּׁם שֶׁיְּזַמֵּן לִי הוֹצָאָה הַמְּרֻבָּה וְכֵן עָשִׂיתִי, וְכָל הַמְּנִיעוֹת שֶׁעָבְרוּ בָּזֶה אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר, אַךְ יְמִין ה' רוֹמֶמָה, עֲזָרַנִי בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים וּתְהִלָּה לָאֵל גָּמַרְתִּי הַתְּפִלּוֹת בַּשָּׁנָה הַזֹּאת הֵיא שְׁנַת תקפ"ז, מָה אֲדַבֵּר וְהוּא אָמַר וְעָשָׂה, מָה אָשִׁיב לַה' כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי, שֶׁזִּכִּיתִי לִגְמֹר זְכוּת הָרַבִּים כָּזֶה אֲשֶׁר לֹא הָיָה מִימוֹת עוֹלָם:

קה

בִּשְׁנַת תקפ"ז הַנַּ"ל בְּתְחִלַּת חֶשְׁוָן נָשָׂאתִי אִשְׁתִּי הַשְּׁנִיָּה. וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה נוֹלַד לִי בְּנִי נַחְמָן שֶׁיִּחְיֶה בְּיוֹם שֵׁנִי ה' אֱלוּל. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְזַכֵּנוּ לְגַדְּלוֹ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים לַאֲרִיכוּת יָמִים וְשָׁנִים אָמֵן:

קו

בְּסוֹף שְׁנַת תקפ"ז סָמוּךְ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצְאָה הַגְּזֵרָה הָרָעָה בְּמִדִּינָתֵנוּ לִקַּח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֵיל, וְהָיוּ לָנוּ פְּחָדִים גְּדוֹלִים אָז, וְאָז חִבַּרְתִּי עוֹד כַּמָּה תְּפִלּוֹת עַל הַגְּזֵרוֹת וּשְׁאָר תְּפִלּוֹת מִשְּׁאָרֵי הַמַּאֲמָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְתַּב מֵהֶם תְּפִלּוֹת, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יַעְזְרֵנִי לְהוֹצִיאָם לְאוֹרָה מְהֵרָה:

קז

בְּסוֹף שְׁנַת תקפ"ט בָּאנוּ לְאוּמָּן לִהְיוֹת שָׁם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תק"צ כְּדַרְכֵּנוּ תָּמִיד, וְלֹא הָיָה לָנוּ מָקוֹם לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ, כִּי בִּתְחִלָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן אַחַר הִסְתַּלְּקוּתוֹ שֶׁהוּא שְׁנַת תקע"ב הִתְפַּלַּלְנוּ בְּהַקְלוֹיְז הַחֲדָשָׁה שֶׁנִּבְנָה שָׁם בְּאוֹתוֹ הַקַּיִץ, כִּי אַנְשֵׁי הַקְּלוֹיְז בִּקְּשׁוּ אוֹתָנוּ לְהִתְפַּלֵּל שָׁם וְקִבְּלוּ אוֹתָנוּ שָׁם בְּכָבוֹד גָּדוֹל, וְאַחַר כָּךְ נִמְשַׁךְ הַדָּבָר כַּמָּה שָׁנִים שֶׁהִתְפַּלַּלְנוּ שָׁם עַד שְׁנַת תקפ"ב, וְאָז מֵחֲמַת שֶׁנִּתְרַבּוּ הָעוֹלָם לִסַּע עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹסֵף ה' עֲלֵיהֶם וְכוּ'. עַל יְדֵי זֶה הָיָה מִן הַנִּמְנָע לְהִתְפַּלֵּל עוֹד בְּהַקְלוֹיְז דְּשָׁם, כִּי בִּשְׁבִיל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְבַד הָיִינוּ צְרִיכִים בֵּית הַמִּדְרָשׁ מְיֻחָד.

וְאָז חָמַל עָלֵינוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁפִּתְאֹם נִמְצָא נָגִיד אֶחָד מִשָּׁם, שְׁמוֹ רַבִּי מָרְדְּכַי וּבִקֵּשׁ אוֹתָנוּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל שֶׁנִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ לְהִתְפַּלֵּל, וּפִנָּה בִּשְׁבִילֵנוּ בַּיִת גָּדוֹל עִם עוֹד חֶדֶר גָּדוֹל אֶצְלוֹ וְהֶעֱמִיד לָנוּ שֻׁלְחָנוֹת וְסַפְסָלִים וְהֵכִין לָנוּ נֵרוֹת וּמַיִם וְתִקֵּן הַכֹּל עַל מְכוֹנוֹ וְהִתְפַּלַּלְנוּ שָׁם כַּמָּה שָׁנִים, אַחַר כָּךְ נִפְטַר זֶה הָאִישׁ וְהִתְפַּלַּלְנוּ שָׁם אַחַר פְּטִירָתוֹ גַּם כֵּן שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, אַחַר כָּךְ נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל שָׁם עוֹד, וְהִתְחַלְנוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית רַבִּי נַחְמָן נָתָן בַּהַאמְבֵּר שֶׁהִתְפַּלַּלְנוּ בּוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ הַקְּדוֹשִׁים, וְהִתְפַּלַּלְנוּ שָׁם גַּם כֵּן אֵיזֶה שָׁנִים.

קח

וַיְהִי בִּשְׁנַת תק"צ לֹא הָיָה אֶפְשָׁר עוֹד לְהִתְפַּלֵּל שָׁם וְהָיָה לָנוּ צַעַר גָּדוֹל. וּבִקְּשָׁנוּ מָקוֹם לִשְׂכֹּר. וְהִזְמִין לָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ דִּירָה חֲדָשָׁה שֶׁהָיְתָה סָמוּךְ לַגְּמָר, וּבִקֵּשׁ אוֹתָנוּ הַבַּעַל

הַבַּיִת לְהִתְפַּלֵּל שָׁם, לַחֲנֹךְ בֵּיתוֹ הֶחָדָשׁ בְּקֶדֶשֶׁת תְּפִלּוֹת יִשְׂרָאֵל יְרֵאִים וּכְשֵׁרִים כָּאֵלּוּ, וְהִתְפַּלַּלְנוּ שָׁם.

וְאָז סָמוּךְ לְאוֹתוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁלַח הַשֵּׁם בְּלִבִּי הִתְעוֹרְרוּת חָזָק שֶׁאַכְנִיס עַצְמִי בְּכָל כֹּחִי לְהַתְחִיל לַעֲסֹק בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּדְרָשׁ בִּשְׁבִיל הַקִּבּוּץ הַקָּדוֹשׁ שֶׁלָּנוּ בְּאוּמָן, וּכְבָר עָלָה זֶה בְּדַעְתִּי וְדִבַּרְנוּ מִזֶּה כְּבָר כַּמָּה פְּעָמִים וְלֹא אִסְתַּיַּע מִלְּתָא לַעֲסֹק בּוֹ עַד אוֹתָהּ הַשָּׁנָה שֶׁרָאִינוּ שֶׁנִּשְׁאַרְנוּ נְעִים וְנָדִים מְאֹד. וְאָז חִזֵּק הַשֵּׁם אֶת לִבִּי לַעֲסֹק בָּזֶה וְיָדַעְתִּי כִּי רַבּוּ הַמְנִיעוֹת לָזֶה מְאֹד מְאֹד הֵן מֵהַמַּת מָמוֹן כִּי צְרִיכִים לָזֶה הוֹצָאָה רַבָּה, הֵן מִפַּחַד הַמִּתְנַגְּדִים שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ חַס וְשָׁלוֹם. אַף יָדַעְתִּי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל עֵת עוֹמְדִים כְּנֶגְדֵּנוּ כְּשֶׁאָנוּ רוֹצִים לַעֲסֹק בַּעֲסָקָיו הַקְּדוֹשִׁים הַנּוֹגְעִים לְהַשְׁאָרַתּוֹ הַקְּדוֹשָׁה בָּעוֹלָם, אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹזֵר לָנוּ תָּמִיד לְגָמֵר הַכֹּל כַּאֲשֶׁר כְּבָר הָיָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֶזְרִי בְּעִנְיַן הַהַדְפָּסָה כַּמָּה פְּעָמִים וְכוּ'.

וְכָל מַה שֶּׁעָבַר בָּזֶה אֵין פְּנַאי לְסַפֵּר כִּי בְּוַדַּאי רַבּוּ הַמְנִיעוֹת וְהִתְנַגְּדוּת אַחַר כָּךְ בִּלְי שִׁעוּר, אַךְ אַף עַל פִּי כֵן חִזַּקְתִּי יָדַי בַּה' עַד שֶׁבְּחֶמְלַת הַשֵּׁם הִנַּחְתִּי יְסוֹד הַבִּנְיָן הַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁנָה הַזֹּאת הִיא שְׁנַת תקצ"ב בְּחֹדֶשׁ חֶשְׁוָן, וְעָסַקְתִּי בָּזֶה שְׁתֵּי שָׁנִים לְקַבֵּץ מָעוֹת וְלִקְנוֹת הַפְּלַאץ [הַשָּׁטַח] וְכוּ'. וְעָבַר בָּזֶה מַה שֶּׁעָבַר בִּפְרָט בַּשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה שֶׁהִיא שְׁנַת תקצ"א שֶׁיָּצְאָה בָּעוֹלָם הַחוֹלַאַת הַמָּרָה שֶׁקּוֹרִין חוֹלֵירַע רַחֲמָנָא לִצְלַן שֶׁהָיְתָה קָשָׁה מִדֶּבֶר רַחֲמָנָא לִצְלַן שֶׁהֵמִיתָה אֲלָפִים וּרְבָבוֹת נְפָשׁוֹת. וְכָל הַחֹרֶף הָיָה הָעוֹלָם סָגוּר הַשֵּׁם יְרַחֵם מַעַתָּה, וְאַחַר כָּךְ סָמוּךְ לְשָׁבוּעוֹת הָיְתָה הַמְּרִידָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל פּוֹלִין שֶׁמָּרְדוּ בְּהַקֵּיסָר יָרוּם הוֹדוֹ, וּבְכָל זֹאת לֹא הִנַּחְתִּי אֶת הָרָצוֹן וְהַכְּסוּפִין, וּלְהִתְפַּלֵּל לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל זֶה. וּבְחֶמְלַת הַשֵּׁם לֹא הִסְתִּיר פָּנָיו מֵאִתָּנוּ וַעֲזָרַנִי בִּזְכוּת הָרַבִּים בְּדַרְכֵי נְפִלְאוֹתָיו הַנּוֹרָאוֹת עַד אֵין חֵקֶר, וַעֲזָרָנוּ לְהַנִּיחַ הַיְסוֹד בַּשָּׁנָה הַזֹּאת מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מִי שֶׁיַּאֲמִין לִשְׁמוּעָתֵנוּ, שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לָנוּ לְהַעֲמִיד בֵּית הַמִּדְרָשׁ עַל שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּאוּמָן אַחֲרֵי מַחֲלוֹקֶת וְהִתְנַגְּדוּת כָּאֵלֶּה. אַךְ קָשְׁטָא קָאֵי וַעֲצַת ה' לְעוֹלָם תַּעֲמֹד כִּי הוּא גָּמַר וְיִגְמֹר הַכֹּל כִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכִרְצוֹן כָּל יְרֵאָיו הָאֲמִתִּיִּים, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יַעְזְרֵנוּ לְגָמֹר הַבִּנְיָן הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה מְהֵרָה ה' יִגְמֹר בַּעֲדֵנוּ, יְרָאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת, אָמֵן:

קט

בַּשָּׁנָה הַזֹּאת תקצ"ב עָזְרַנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהִגְבַּהְתִּי הַבִּנְיָן דְּהַיְנוּ הַעֲמָדַת הָעֲמוּדִים וְהִנַּחְתִּי הַקּוֹרוֹת עֲלֵיהֶם שֶׁזֶּה עִקַּר הַבִּנְיָן, כָּל זֶה נִגְמַר בַּשָּׁנָה הַזֹּאת בְּנִסִּים נִפְלָאִים וִישׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת כֵּן יַעְזְרֵנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְגָמְרוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּמְהֵרָה אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

קי

בִּשְׁנַת תקצ"ב נִפְטְרָה בַּת רַבֵּנוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הַצַּדֶּקֶת מָרַת שָׂרָה זִכְרוֹנָהּ לִבְרָכָה מִקְרִימִינְטְשׁוֹק וְנָשָׂא רַבִּי אַיְזִיק בַּעְלָהּ אֶת אֲחוֹתָהּ הַצַּדֶּקֶת מָרַת אָדֶל תִּחְיֶה תֵּכֶף סְמוּךְ לְמִיתַת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ הַנַּ"ל, וְנָסְעָנוּ אֲנִי וְרַבִּי נַפְתָּלִי נֵרוֹ יָאִיר יַחַד לְקֶרֶמִינְטְשׁוֹק וְהָיִינוּ שָׁם עַל הַחֲתֻנָּה.

וּבְדֶרֶךְ הִלּוּכִי וַחֲזִירָתִי מִשָּׁם הָיִיתִי בְּאוּמָן וְעָסַקְתִּי בְּהַבִּנְיָן. וְאָז בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת תקצ"ב הַנַּ"ל הִגְבַּהְתִּי הַבִּנְיָן דְּהַיְנוּ הָעֲמָדַת הָעַמּוּדִים וְכוּ' כַּנַּ"ל. אַחַר כָּךְ הִגִּיעַ שְׁנַת תקצ"ג וַעֲדַיִן לֹא נִגְמַר הַבִּנְיָן אֲפִלּוּ לְהִתְפַּלֵּל, וְהֶכְרַחְנוּ גַּם בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה לִשְׁכֹּר הַדִּירָה אֵצֶל רַבִּי זַלְמָן בְּאוּמָן.

וּבְתְחִלַּת שְׁנַת תקצ"ג הַנַּ"ל בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו הָיְתָה הַחֲתֻנָּה שֶׁל רַבִּי שִׂמְחָה־בָּרוּךְ בֶּן רַבִּי אַיְזִיק הַנַּ"ל עִם בַּת דּוֹדָתוֹ בַּת אָדֶל הַנַּ"ל שֶׁהָיְתָה אָז אֵשֶׁת רַבִּי אַיְזִיק כַּנַּ"ל. וְהָיִיתִי גַּם כֵּן עַל הַחֲתֻנָּה בְּקֶרֶמִינְטְשׁוֹק.

וְגַם אָז נָסַעְתִּי דֶּרֶךְ אוּמָן בַּהֲלִיכָה וּבַחֲזָרָה וְעָסַקְתִּי בְּהַבִּנְיָן. גַּם אַחַר כָּךְ בְּכָל הַקַּיִץ עָסַקְתִּי בְּהַבִּנְיָן וְהָיוּ לִי מְנִיעוֹת רַבּוֹת מֵחֲמַת מָמוֹן, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בָּרֹב נִפְלְאוֹתָיו גָּבַר חַסְדּוֹ עָלֵינוּ עַד שֶׁגָּמַרְנוּ הַבִּנְיָן שֶׁל הַבֵּית הַמִּדְרָשׁ בְּעַצְמוֹ בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה, וְזָכִינוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּתוֹכוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנַת תקצ"ד, וְהוּא הַפַּעַם הָרִאשׁוֹן שֶׁזָּכִינוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלָּנוּ. מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה' מִי יַשְׁפִּיעַ עֹצֶם נִפְלְאוֹתָיו בָּזֶה. עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמָיו וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר לֹא יֵאָמֵן כִּי יִסָּפֵר, בָּרוּךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר עֲזָרָנוּ עַד כֹּה.

וַעֲדַיִן לֹא נִגְמַר אָז גְּמַר הַבַּיִת וְהַדִּירָה שֶׁצְּרִיכִין לִבְנוֹת סָמוּךְ לְהַבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת תקצ"ד נִפְטַר רַבִּי אַיְזִיק זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּקֶרֶמִינְטְשׁוֹק בְּיֹמֵי חֲנֻכָּה וְהִנִּיחַ צַוָּאָה, וְצִוָּה לָתֵת לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ בִּפְרָט עַל הַבֵּית הַמִּדְרָשׁ סָךְ רָב, וְנָסַעְתִּי לְקֶרֶמִינְטְשׁוֹק עֲבוּר זֶה עִם הָרַב דְּפֹה, וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה לְסַפֵּר. וְלֹא קִיְּמוּ הַצַּוָּאָה וְלֹא קִבַּלְנוּ שָׁם רַק כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל כֶּסֶף וְסָךְ מוּעָט.

וּבְסוֹף אוֹתָהּ שָׁנָה עָסַק רַבִּי נַפְתָּלִי לִגְמֹר בִּנְיַן הַבֵּית דִּירָה בִּשְׁבִילוֹ שֶׁהִתְחִלְתִּי לִבְנוֹת תַּחַת הַגַּג שֶׁל הַבֵּית הַמִּדְרָשׁ וּלְתַקֵּן הַגַּג. וְסָתַר הַגַּג הָרִאשׁוֹן וּבָנָאוּ מֵחָדָשׁ, אֲבָל לֹא גָּמַר בִּנְיַן בֵּית דִּירָתוֹ שֶׁבְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלָּנוּ הַנַּ"ל. וְהִתְפַּלַּלְנוּ פַּעַם שְׁנִיָּה בִּשְׁנַת תקצ"ה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אֲבָל שְׁאָר הַבִּנְיָן עֲדַיִן לֹא נִגְמַר כַּנַּ"ל.

קיא

וּבְאוֹתָהּ הַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת תקצ"ה עָבְרוּ עָלֵינוּ צָרוֹת רַבּוֹת רַחֲמָנָא לִצְלַן, כִּי נִתְעוֹרֵר הַמַּחֲלֹקֶת מֵהָרַב מִסַּאוְוראן בִּרְצִיחָה כָּזֹאת אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמַע מֵעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר יְבֹאַר לְהַלָּן בְּקוּנְטְרֵס מְיֻחָד וּכְבָר הִצִּילָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו וְנִפְלְאוֹתָיו הָרַבֵּה, בָּרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁלֹּא נָתָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם, אֲבָל עֲדַיִן חוֹרְקִים שִׁנָּם עָלֵינוּ וַאֲנַחְנוּ כָּלְנוּ בִּפְרָט אָנֹכִי הָיִינוּ בְּסַכָּנוֹת גְּדוֹלוֹת, אַךְ לַה' הַיְשׁוּעָה ה' לִי לֹא אִירָא וְכוּ'. ה' לָנוּ בְּעֶזְרֵנוּ וְכוּ'. רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹקַי וְכוּ' גַּם עַתָּה אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ וְגוֹ', עַד זְקְנָה וְשֵׂבָה, אֱלֹקִים עַל תַּעַזְבֵנוּ, עַד אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר, לְכָל יָבֹא גְּבוּרָתֶךָ, אָמֵן: